

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DÜNYAYI SARSAN BEŞ GÜN

Nicholas Best

"Büyüleyici!"
The Times

"Sürükleyici!"
Daily Mail

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

DÜNYAYI SARSAN BEŞ GÜN

Nicholas Best

1945 Nisan ayının son günleri, bütün dünya için ilginç ve bir o kadar da sürükleyici birtakım olaylara tanıklık etti. Benito Mussolini'nin, metresi Clara Petacci ile birlikte İtalyan partizanlar tarafından yakalanıp idam edilmesi, Adolf Hitler ve eşi Eva Braun'un intiharı, o günlerde en çok konuşulan konulardı hiç şüphesiz. Sovyetlerin, Berlin'i işgal etmesine yalnızca birkaç saat vardı ve dünyanın kaderi değişiyordu...

Bütün dünya savaşla sarsılırken, insanlar yaşamaya ve direnmeye devam ediyorlardı. Il Duce idama götürülürken Petacci'nin aklından geçen kadınsı kaygılar sürüyor, Audrey Hepburn bir genelevde çalışıyor, Roman Polanski savaş artığı havai fişeklerle oyunlar oynuyor, Sophia Loren meşhur olduğunda adını ne olarak değiştirmek istediğini düşünüyordu. Henry Kissinger, Jack Kennedy, Spike Milligan ve diğer birçokları ise harap olmuş yollarda ve sokaklarda yaşamak için kendilerine bir şans arıyorlardı.

Peki ya savaş böylesine kanlı ve acımasızca sürerken, hayat nasıl ilerliyordu? Hitler, Mussolini, Goebbels gibi katillerin herhangi bir konuda insani bir duygu hissetmesi mümkün müydü?

Nicholas Best, Dünyayı Sarsan Beş Gün kitabıyla o günlerde yaşanan tarihi olayları, kendine has muzip ve iğneleyici bir anlatımla okuyucuyla buluşturuyor ve bunu yaparken savaşın insan ruhunda ve bireyin yaşamında açtığı tamiri imkânsız yaraları deşiyor. Dünyanın gördüğü en büyük 2. savaşın komik, hüznü, dramatik ve hepsinden önemlisi, gerçek öyküsü!

Nicholas Best: İrlanda asıllı İngiliz bir yazardır. Çocukluğunu, büyükbabasının sağlık problemleri yüzünden taşındıkları Kenya'da geçirdi, ardından İngiltere ve İrlanda'ya gitti. Dublin'deki Trinity College'da eğitimini tamamladı. Orduda El Bombacı Muhafızlar Birliği'nde görev yaparken Orta Amerika'da bulundu. İngiltere'ye dönünce gazetecilik yaptı, kitap eleştirileri yazdı. Yazarlık kariyerine kısa hikayelerle başladı. İlk kitapları olan *Happy Valley: the Story of the English in Kenya*, *Where Were You at Waterloo?* dışında, *The Greatest Day in History* ve *Five Days that Shocked the World* gibi popüler tarih romanları da yazdı. Halen Cambridge'da yaşamaktadır.

Biga Akçora: Ankara'da doğdu, çocukluğunu Ankara ve İstanbul'da geçirdi. Boğaziçi Üniversitesi Fizik Bölümü'nü bitirip ardından Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde yüksek lisans yapmaya başladı.

DÜNYAYI SARSAN 5 GÜN

NICHOLAS BEST

Türkçesi: Bige Akçora

Birlik Mah. 393. Cad. 45/1
06610 Çankaya - Ankara
info@kahveyayinlari.com
www.kahveyayinlari.com

Dünyayı Sarsan 5 Gün © 2013 Kahve Yayınları
Five Days That Shocked The World © Nicholas Best

Yayın No: 4

1. Baskı: Şubat, 2014

ISBN: 978-605-63758-4-2

Sertifika No: 27322

Yayın Yönetmeni
Başak Çöpuroğlu

Yayın Danışmanı
Nevin Doğanoglu

Çevirmen
Bige Akçora

Editör
Onur Koçyiğit

Kapak Tasarım
IDEAS tasarım/çözüm

Mizanpaj
Bahar Kuru Yerek

Baskı
Desen Ofset San. Tic. Aş.
Matbaa Sertifika No: 11289

Birlik Mahallesi, 448. Caddesi, 476. Sokak, No: 2 Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 496 43 43

İÇİNDEKİLER

Giriş 11

I: 28 NİSAN 1945, CUMARTESİ

1. Mussolini'nin Ölümü 19

Mussolini ve metresi yataklarından sürükleniyor; Rachele Mussolini çocukları için korkuyor; Mussolini, Como Gölü'nde vuruluyor

2. Berlin'de 27

Hitler sığınağında; Helmut Altner hayatı için mücadele ediyor; Hildegard Knef'in tecavüze uğramaktan ödü patlıyor

3. Himmler Barış İstiyor 36

Himmler teslim olmayı öneriyor; Lübeck'e bir astrolog çağrılıyor; Kont Bernadotte perişan oluyor; Jack Winocour Himmler'i basına ifşa ediyor; Hitler idam emri veriyor

4. Naziler Kaçarken 47

Dönitz ölmeye hazırlanıyor; Speer ormanda saklanıyor; Ribbentrop yola koyuluyor; Göring kendi kalesinde tutsak; Rudolf Hess, Galler'de bir akıl hastanesinde

II: 29 NİSAN 1945, PAZAR

5. İtalya'da Kaos 61

Mussolini, Milano'da ipe asılıyor; Rachele Mussolini cinayeti dinliyor; Sophia Loren, Faslılardan ürküyor; Harold Macmillan ve

etrafa dağılmış beyinler; Ezra Pound tutuklanmayı bekliyor; Joseph Heller evde olmaktan mutlu oluyor

6. Himmler Yıldızlardan Medet Umuyor 84

Himmler'in falına bakılıyor; Hitler evleniyor; Ruslar, Reichstag'a yaklaşıyor; Altner yeraltında savaşıyor; Hildegard Knef hayatını kurtarmak için kaçıyor; Berlin'de toplu tecavüz

7. Belsen 103

Cesetlerin neredeyse hepsi gömülüyor; Chaim Herzog ve Willie Whitelaw; Birleşik Krallık bayrağı dalgalanmıyor; Josef Kramer ve Irma Grese; Marlene Dietrich ve kız kardeşinin utanç verici sırrı; Londra ve ABD'de öfke

8. Manna Operasyonu 119

Hollanda'ya gökten gıda yardımı; Felemenkler cennetten gelen *Manna*'yı görüyor; Kraliçe Wilhelmina memnun; Walter Cronkite açlığa şahit oluyor; Audrey Hepburn genelevden kurtuluyor

9. Dachau 134

Amerikalılar, Dachau'ya ulaşıyor; zulme karşı zulüm; sevinç dolu mahkûmlar; bilimsel deneyler; Pastor Niemöller hâlâ bir rehine

III: 30 NİSAN 1945, PAZARTESİ

10. Birleşmiş Milletler 157

Winston Churchill, Chequers'de; Harry Truman, Washington'da; Jan Smuts, San Francisco'da; Birleşmiş Milletler'de prosedür üzerine kavga; inatçı Molotov; Jack Kennedy umursamıyor; Orson Welles ve bir striptizci; General Franco dışlanmaktan korkuyor; Vidkun Quisling kaderine boyun eğiyor

11. Reichstag Saldırısı 177

Ruslar, Reichstag'a saldırıyor; Adolf Hitler ölmeye hazırlanıyor; Altner birkaç SS kızıyla karşılaşıyor; Hildegard Knef süngüyü bekliyor; Nikolai Masalov bir çocuğu kurtarıyor; Hitler veda ediyor

12. Lord Haw Haw için Bis Çağrısı 195

Dönitz dizginleri eline alıyor; William Joyce son yayınını yapıyor; Ruslar, Ravensbrück'ü özgürlüğüne kavuşturuyor; Odette Sansom ölüm hücresinde; Neubrandenburg'da Kıyamet Günü; Micheline Maurel idam mangası karşısında

13. Amerikalılar, Münih'i alıyor 211

General Bedell Smith, Seyss-Inquart ile yüz yüze geliyor; Münih, Amerikalıların eline geçiyor; Lee Miller, Dachau'da; Victor Klemperer özgürlüğe kavuşmak için gün sayıyor; Henry Kissinger ailesini arıyor

14. İtalya 226

Teslim koşulları Bolzano'ya ulaşıyor; Wehrmacht Komuta Merkezi'nde karmaşa; Avusturya'nın şansölyesi neredeyse serbest; Venedik, Müttefikler'e nankörlük ediyor; Mussolini'nin bedeni frengi şüphesiyle inceleniyor; Rachele Mussolini idam edilmekten korkuyor

15. Hitler, Valhalla'ya gidiyor 238

Sığınakta grup seks; Hitler kendini öldürüyor; Traudl Junge olay yerini gözlemliyor; bahçede yanan cesetler; Göbbels ve Bormann Ruslarla iletişime geçiyor

IV: 1 MAYIS 1945, SALI

16. Almanlar Konuşmak İstiyor 253

General Krebs, General Chuikov ile buluşuyor; Binbaşı Bersenev beyaz bayrak altında vuruluyor; Reichstag düşüyor; Altner, Hitler'in ölüm haberini alıyor; Hildegard Knef firar ettiği için tutuklanıyor; Göbbels kendi mezar taşı için söz yazıyor

17. Naziler Yeniden Toplanıyor 267

Yeni Führer Dönitz; Mareşal Keitel, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri tarafından mermi yağmuruna tutuluyor; Heinrich Himmler uzak duramıyor; Ribbentrop kendine bir iş bulmak için

bütün yolları deniyor; SS, Göring'i vurmaya isteksiz; Albert Speer göz yaşları içinde

18. Rusya'da 1 Mayıs 278

Joseph Stalin resmi geçidi selamlıyor; Aleksandr Soljenitsin, Lubyanka'da; Nikita Kruşçev, Kiev'de; Clementine Churchill, Odessa'da; Otto Frank çocuklarını özlüyor

19. Chowhound Operasyonu 289

Amerikalılar Felemenkler için uçaktan yemek atıyor; General Patton, Moosburg'u özgürlüğüne kavuşturuyor; Lee Miller, Hitler'in dairesinde; von Rundstedt teslim oluyor; Wernher von Braun, Amerikalıları bekliyor; Er Ratzinger firar ediyor; Leni Riefenstahl dağlara doğru gitmeye başlıyor

20. Dönitz Ulusa Sesleniyor 305

Magda Göbbels çocuklarını öldürüyor; Traudl Junge sığınaktan kaçıyor; Hildegard Knef idam edilmekten kurtuluyor; Dönitz, Hitler'in ölümünü duyuruyor; Helmut Altner ve çıplak SS kızları; Leni Riefenstahl gece boyu ağlıyor; Emmy Göring haberleri duyuyor; Willy Brandt, İsveç'ten bildiriyor

V: 2 MAYIS 1945, ÇARŞAMBA

21. Haber Yayılıyor 327

Winston Churchill yemekte; Harold Nicholson, Alman radyosunu dinliyor; Elsie Brown bir fincan çayın keyfini çıkıyor; Charles Wheeler durumu mahkûmlara anlatıyor; Robert Runcie Lübeck'e yaklaşıyor; Lord Carrington rahatlıyor; Hamburg'da bir İngiliz kadını; Dönitz barış istiyor

22. Naziler Durum Değerlendirmesi Yapıyor 338

Albert Speer bir türlü kaçmıyor; Himmler, Danimarka'ya yöneliyor; Auschwitz'in kumandanı; Ribbentrop kaçıp saklanıyor; Hans Frank Amerikalıların gelişini izliyor; Ernst Kaltenbrunner, Adolf Eichmann'a bilgi veriyor; Göring serbest bırakılması için

bastırıyor; Paula Hitler kardeşinin yasını tutuyor; Rudolf Hess vahşet görüntülerini izlemek istiyor

23. İtalya'da Ateşkes 350

Wehrmacht Karargâhı'nda tutuklamalar; Yeni Zelandalılar, Trieste'yi alıyor; Mareşal Alexander teslim olduklarını açıklıyor; Bob Dole ölüme çok yakın; Spike Milligan depresyonda; Herbert von Karajan gizleniyor; Rachele Mussolini Milano'ya götürülüyor

24. Berlin Düşüyor 363

General Weidling teslim oluyor; Johannes Hentschel sığınakta tek başına; Hitler'in cesedi için arayış sürüyor; Reichstag'ın üzerinde Kızıl Bayrak; Traudl Junge, Ruslarla karşılaşılıyor; Martin Bormann kendini öldürüyor; Hildegard Knef özgürlüğe çok yakın; Helmut Altner yaralı halde acı gerçeği görüyor

25. Führer Gittiğine Göre 382

Bormann'ın oğlu perişan halde; Günter Grass'ın umurunda değil; Odette Sansom'un da öyle; Simon Wiesenthal'in intikamı; Victor Klemperer, Amerikalılarla karşılaşılıyor; Oskar Schindler için bir hediye; Roman Polanski annesini özlüyor; Karol Wojtyla sahra tuvaletini temizliyor; Pierre Laval kaçmaya çalışıyor; Eamon de Valera başsağlığı diliyor

26. Almanya Teslim Oluyor 399

Montgomery, Lüneberg kırlarında Amiral Friedeburg'u aşağılıyor; General Jodl, Bedell Smith'ten merhamet diliyor

Sonsöz 403

Savaş sona eriyor, karakterler ayrılıyor; Naziler Nürnberg'de asılıyor

Bibliyografya 417

Dizin 425

GİRİŞ

TARİHTE pek az dönem dünyayı, Mussolini'nin cinayetiyle başlayıp Hitler'in Berlin'deki sığınağında kendini öldürdüğü haberiyle son bulan, 1945 Mayıs'ının son beş gününden daha fazla sar-sabilirdi. İki diktatörün ayrılışı da uzun zamandır bekleniyordu ama bu, gidiş biçimlerini daha az korkunç kılmadı: Mussolini ve metresi taş atan bir kalabalık önünde baş aşağı sallanıyordu; Mag-da Göbbels çocuklarını zehirlediği ve *Reichskanzlei** kadrosunun çıldırıp kendi ölümleriyle yüzleşmeden önce, grup seksin tadını çıkardığı sırada, Hitler'in cesedi Wagnerci bir kül yığınına dönüş-mektedir. En dramatik romancılar bile böylesini uyduramazdı.

Almanya'ya saldırdıkları sırada Rusların uyguladığı zulüm de aynı derecede korkunçtu. Bu zulmün en ağırı, Ruslar baş-kenti kuşattıklarında, daha önce görülmemiş boyutta toplu te-cavüzlerin olduğu Berlin'de yaşanıyordu. Kendi erkeklerinin de bir zamanlar Rusya'da aynı fenalıkları yapmış olmaları, Sovyet Cumhuriyetleri'nden gelen elektrik veya ev içi tesisatı gibi Batı nimetleri konusunda pek tecrübeli olmayan birliklerin çoklu te-cavüzünden kurtulmak için korku içinde kaçan, sıklıkla da in-tihar eden Alman kadınlarına bir teselli olmuyordu. Hitler ve Mussolini'nin ölümüyle gün ışığına çıkmaya başlayan toplama kamplarının ifşaatları da bir o kadar dehşet vericiydi. *Il Duce***'nin

* *Reichskanzlei* (Alm.): İngilizce'si "Reich Chancellery". Alman şansölyesinin ve şansölyelik çalışanlarının ofislerinin bulunduğu bina. —çn.

** *Il Duce*: "Dük" (İt.): Dönemin İtalya'sında faşistlerin Benito Mussolini'ye taktıkları lakap. —çn.

Milan'da ipe çekildiği gün, Dachau da Amerikalılar tarafından ele geçirilmişti. Ertesi gün, tam Hitler kendi canını aldığı esnada, Ravensbrück düşmekteydi. Belsen ve Buchenwald'dan gelen ilk fotoğraflar o hafta yayınlanmıştı ve kuşkucu bir kitleye gösterilmekmekteydi. Çoğu, bir gazetede basılmak için fazlasıyla korkunçtu. Bunun yerine, özgür dünyadaki insanlar delilleri kendi gözleriyle görebilsinler ve Nazi Almanyası'nda neler olup bittiğini tam olarak anlayabilsinler diye kasaba ve şehirlerde sergileniyorlardı.

İnsanların bu fotoğrafları kendi gözleriyle görmesi çok önemliydi. Hepsi gazeteleri okumuş, bu kamplar hakkındaki dedikoduları duymuşlardı ama bunlara inanıyor gibi de değillerdi. Dürüstlüğünden kimsenin şüphe etmeyeceği bir adam olan radyo muhabiri Richard Dimbleby, Belsen'den ilk görgü tanığı röportajını yayınlamak için kuşkulu BBC'yi ikna etmekte çok zorlanmıştı. Başkaları da orada gördüklerini açıkladıklarında, şüpheyle karşılaştılar. 1. Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'ndeki Almanların yağ için insan bedenlerini erittiği söylentileri ağızdan ağıza dolaşıyordu. Daha sonra bu söylentilerin asılsız olduğu ortaya çıktı, neredeyse kesin olarak İngiliz propagandasıydı bunlar. Şimdiyse bu söylentiler tekrar su yüzüne çıkmıştı, üstelik buna ilaveten kitleleri gazla zehirleme, iskelete dönmüş insanlar, büzülmüş kafatasları ve dövmeli deriden yapılan abajurlar üzerine hikâyeler de vardı. İnsanların bu kadar kuşkucu yaklaşmasına pek şaşmamalı.

Gerçekten de kendi hükümetlerinin onlara yine yalan söylediğini düşündüğü için çileden çıkmış kızgın bir kalabalık, kamplardan gelen ilk filmi gösteren Londra sinemasına o hafta gözcü dikmişti. Kamplarda kötü şeyler yaşandığının gayet farkında olan ama bu zulmün Müttefikler'in propagandasıyla savaşı meşrulaştırmak adına fena şekilde abartıldığına ikna olmuş milyonlarca Alman da bu öfkeyi paylaşıyordu.

Ama fotoğraflar yalan söylemiyordu. "Görmek İnanmaktır" sloganı, o hafta Londra'daki *Daily Express*'in desteklediği

serginin başlığı olmuştu. Binlerce insan Buchenwald resimleri-
ni görmek için sıraya girip sergiden nutku tutulmuş bir halde
çıktı. Daha sonra sinemada Belsen filmini izlediler: İskeletler
buldozerle defin çukurlarına atılıyor ve sivil Almanlar mezarların
başında, SS'nin yanında duruyordu. Hepsi tek bir planda çekil-
mişti ki, fotoğraflar hileli olmakla suçlanmasın. Fotoğraflar yalan
söylemiyordu. Hikâyelerin yalan olabilmesi için çok fazla görgü
tanığı beyanıyla desteklenen, çok farklı yerlerden, çok fazla resim
vardı. Yalan olmaları kesinlikle mümkün değildi.

Ne kadar sarsıcı olsa da halihazırda iyi belgelenmiş bir hafta-
lık dönem üzerine başka bir kitap yazmaya gerek var mı? Eğer
malzeme yeniyse veya bilinmedikse, cevap, evet olmalı. Örne-
ğin, herkesin bildiği üzere Hitler öldüğünde Berlin'deydi ama
kız kardeşinin Berchtesgarden'de asıl ismini kullanmadan, *Frau*
Wolff adıyla yaşadığını ve kaldığı pansiyonda diğer misafirler abi-
sinin ölümünü tartışırken, fikirlerini kendine sakladığını kaç kişi
biliyor acaba? Veya Hitler'in gözde film yönetmeni Leni Rien-
fenstahl'ın Avusturya'da bir kayak merkezinde bulunduğunu
ve kim olduğu öğrenildiğinde kalacak yer bulamadığını? Ya da
müstakbel papa, Benedict'in Wehrmacht'tan ayrılmış olduğunu
ve hâlâ görevi ihmalden dolayı vurulmaktan veya bir ağaca asıl-
maktan korkarak eve yürüdüğünü?

Audrey Hepburn, Hollanda'da bir Wehrmacht randevuevin-
de mecburi hizmetten kurtulduğuna memnundu ama o kadar
yetersiz beslenmişti ki, balerin olma tutkusu giderek daha ger-
çekdışı görünüyordu. On bir yaşındaki Roman Polanski, Krakov
sokaklarında adeta bir vahşi gibi yaşıyordu. Bir Alman mermisiy-
le ağır yaralanan Bob Dole felç olmuş, İtalya'da savaş bittiği için
yapılan tezahüratları dinleyip ayak parmaklarını bir daha hareket
ettirip ettiremeyeceğini merak ederek, bir İtalyan hastanesinde
yatıyordu. Bazısı ünlü, bazısı sonradan ün kazanacak her türden

* *Frau* (Alm.): Bayan. -çn.

insan, bu olağanüstü beş gün içinde olaylar gelişirken, nereden olduklarını ve ne yaptıklarını ayrıntılı olarak hatırlıyordu.

1918 Mütarekesi hakkındaki bir önceki kitabım *The Greatest Day in History*'de yaptığım gibi, hikâyeyi orada olan insanların gözünden, tercihen ismi duyulmuş veya ilgi çekici ama genelde betimlenen olaylarla ilişkili olmayan insanların gözünden anlatmak üzere yola çıktım. Mümkün olduğu kadar bu insanların kendi laflarını kullanarak, Hitler'in kendini öldürdüğü ve Nazi-lerin dağıldığı o haftanın önemli tüm olaylarına yer verdim ama bir yandan da o sırada Marlene Dietrich'in nerede olduğunu, Günter Grass'ın, Henry Kissinger'ın, Jack Kennedy'nin ve bir sürü başka kişilerin nerede olduğunu merak ettim. Bu teknik, tarihteki en şaşırtıcı haftalarının birinin bitişinde, tüm dünyanın anlık bir fotoğrafını sunduğu için Mütareke'yi anlatmakta pek başarılı oldu. Umarım burada da olur.

Yalnız bir uyarı: Mutlak gerçeği keşfetmek, her zaman kolay değildi. Özellikle Hitler'in sığınağındaki epeyce görgü tanığı, sonradan hikâyelerini değiştirdi ve aynı olaylar hakkında farklı ve çoğu zaman da çelişen açıklamalar yaptı. Başkaları, on yıllar boyu sessiz kalıp sonradan tarihleri ve olguları doğru olarak hatırlamakta sıkıntı çekti. Bir görgü tanığının yanıldığını veya yalan söylediğini kesin olarak beyan edebilme gücünü kendinde hissedemeyen yazarları her zaman kıskanmışımdır. Bana gelince, tanığın ne söylediğini gerekirse bağlama oturtup bildirmeyi ve gerisini okurun kararına bırakmayı tercih ederim. Amma velakin, yazının devamındaki olayların veya çok benzerlerinin kesin olarak meydana geldiğini katıyetle söyleyebilirim.

Senatör Bob Dole ve Lord Carrington'a kitaba katkılarından dolayı içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca Manna Operasyonu üzerine daha çok şey bulmama yardım eden Hendon'daki RAF müzesinin yardımcı küratörü Peter Devitt'e, Churchill College'daki Churchill Arşivleri Merkezi'nden Katherine Thomson'a ve cerrahi bilgi birikimiyle Mussolini'nin otopsisini anlamamı

sağlayan Alec Holmes'e teşekkür ederim. Menajerim Andrew Lownie'ye ve New York'taki Thomas Dunne Kitapları'ndan Rob Kirkpatrick, Nicole Sohl ve Margaret Smith'e de teşekkürler. Rob, on yedi kat yukarıdan beceri ve incelik sahibi Britanyalı bir yazarın editörlüğünü yaptı, ki bu bayağı bir uğraşı gerektiriyor!

Son olarak Başkan Jimmy Carter'a, cömert katkılarını yerleştirecek uygun bir bağlam bulamadığım için bir özür borçluyum. Kayıt için, Hitler öldüğünde Birleşik Devletler donanmasıyla denize açılmış olduğunu ve savaş bittiğinde kutlamalara katılmak için Times Meydanı'nda olmayı dilediğini belirtti. Ne yazık ki, kitabın içinde bundan bahsedebileceğim uygun bir yer bulamadım.

BİRİNCİ BÖLÜM

27 NİSAN 1945, CUMARTESİ

MUSSOLİNİ'NİN ÖLÜMÜ

MUSSOLİNİ için zaman tükenmekteydi. Como Gölü yakınlarında öncü Müttefik Kuvvetler'den kaçarken, 27 Mayıs 1945 günü akşamüstü İtalyan partizanlar tarafından yakalanmış ve kalan az sayıda arkadaşının onu bulamayacağı, dağlardaki güvenli bir yere götürülmüştü. 28 Mayıs'ın erken saatlerinde, metresi Clara Petacci'yle birlikte Azzano'ya gelmişlerdi ve gecenin geri kalanını köyün yukarılarında, bir köylünün evinde koruma altında geçirmişlerdi. Kapılarının dışında tüm gece uyanık bekleyen iki genç partizan tarafından gözetleniyorlardı. Gençlerden biri, yatmadan önce müstemilatta yıkanan Clara'yı gözleyip diğerine Mussolini'nin kız arkadaşının muhteşem göğüsleri olduğunu anlatmıştı. *Il Duce*'nin onu neden metresi olarak tuttuğunu elbette anlayabiliyordu.

Yine sabah olmuş, kuşluk vakti gelmişti ve Mussolini derin bir uykudan az önce uyanmıştı. Clara gece boyunca ağlamış, rimeli yastığı boyamıştı ama Mussolini çok ağır uyumuştur. Uyandığında gözleri kanlanmış, yüzü solgun ve kirli sakalının altında gri griydi. İtalya'nın eski diktatörünün, kendini yeni günün getirdiklerine hazırladığı sırada, derin bir çaresizlik içinde olduğu, onu tutsak edenler için aşikârdı.

Yatak odasında partizanlar ona bekçilik ederken, bir tabak ekmek ve salamla oynayıp durdu, kahvaltı namına çok az yedi. Onlara, Amerikalıların gece Como'yu alıp almadıklarını sordu; aldıklarını öğrendiğindeyse kabullenmiş bir şekilde başıyla onayladı. Sonrasında Clara yatağa döndü, örtüleri çekiştirip uykusuna geri dönmeye çalıştı, bu sırada Mussolini şiltenin kenarına oturmuş, pencereden gölün karşı kıyısındaki karla kaplı dağlara bakıyordu.

İnfaz memurları o akşamüstü saat dörtte onu almaya geldiklerinde hâlâ aynı yerde oturuyordu. Albay Valerio olduğunu söyleyen, uzun boylu, sarımsı bir yağmurluk giymiş bir adamın liderliğinde aceleyle yukarı çıktılar. Bu adam aslında, komünist bir İspanyol İç Savaşı gazisi olan Walter Audisio idi, o zamandan beri de kendini anti-faşizme adamıştı.

Odaya daldığında elinde bir *sten** taşıyordu.

“Çabuk olun!” dedi Mussolini'ye. “Sizi kurtarmaya geldim.”

“Gerçekten mi?” Mussolini şüpheli tavrını saklamadı. “Çok kibarsınız.”

“Silahlı mısınız?” diye sordu Audisio.

Mussolini bir gece önce mutfaktan bir bıçak çalıp yatağına saklamıştı ama Audisio'yu silahsız olduğuna ikna etmişti.

Audisio, Clara'ya döndü. Kadın hâlâ yatakta, yüzü duvara dönük yatıyordu. “Sen de,” dedi kadına, “Hadi kalk.”

Clara telaşla yatak çarşaflarının altını üstüne getirirken Mussolini paltosunu giydi. “*Ne arıyorsun?*” diye sordu kadına.

“*Külotumu.*”

“*Onu boşver. Sadece acele et.*”**

Clara, iç çamaşırının yanı sıra el çantasını da geride bırakmaya mecbur kalmıştı. Topuklu ayakkabılarıyla merdivenlerden aşağıya isteksizce indi ve yanındakiler eşliğinde evden çıktı. Bu sırada

* *Sten gun* (İng.): Hafif makineli elde taşınabilir bir silah. -çn.

** Christopher Hibbert, *Benito Mussolini*, Londra: Longmans, 1962, sf. 328.

sevgilisi, onun ardından yavaş yavaş yürüyordu. Evin sahibi Lia De Maria, yan pencereden onların gözden kayboluşunu izledi ve gergin bir biçimde istavroz çıkardı. Çok tanıma imkânı bulamasa da Clara'yı beğenmişti. Kadının başına nahoş bir şeyin gelmemesini umuyordu.

Clara yüksek topuklu ayakkabılarıyla, ona destek olacak gücü kalmamış Mussolini'ye umutsuzca tutunurken, dağ yolundan aşağı sendeleyerek indi. Bir ara, adam neredeyse düşüyordu, bir duvara yaslandı. Clara ona yardım etmeye çalıştıysa da kabalıkla iteklendi. Devam edip, taştan bir olukta çamaşır yıkayan üç kişilik bir kadın grubunun yanından geçip anayola doğru ilerlerken, Mussolini tek laf etmiyordu. Tepeden inerken, sırtında bir balya saman taşıyan yaşlı bir adam ve çocuğuyla dolaşan bir kadın tarafından fark edildiler. Yanındaki şık giyinmiş bu kadının neden ağladığını merak etmesine rağmen, kimse Mussolini'yi tanımadı.

Bir araba, Roma plakalı siyah bir *Fiat* sedan, yolda onları bekliyordu. Grup görüldüğünde Rosita Barbarita yakınlarda köpeklerini gezdiriyordu. Audisio silahını sallayarak ona uzaklaşmasını söyledi. O da söyleneni yaptı ve Mussolini ile metresi *Fiat*'a tıktırılırken, aceleyle geri çekildi.

Araba yola koyulurken, Audisio çamurlukta kendine oturacak bir yer buldu. Yoldaşları, silahları atışa hazır, marşpiyenin üzerinde duruyorlardı. Gece Mussolini'ye bekçilik eden iki genç partizan, dağ yolundan küçük Mezzegra kasabasının ardındaki göle doğru ilerleyen arabanın arkasından acele ederek, çevik ve hızlı adımlarla onları izledi.

Araba birkaç yüz yarıdan fazla ilerlememişti ki, yolda iki taraftan da görünmeyen bir dönüşte tekrar durdu. Sürücü, Villa Belmonte'nin kapısına çekti. Mussolini ve Clara'ya dışarı çıkmaları emredildi ve duvara yaslanmaları söylendi. Clara kollarını sevgilisine doladı ve ölüm emriyle, İtalyan halkı için adaletten bahseden laflar mırıldanan Audisio'ya kuşkuyla gözlerini dikti.

“Bunu yapamazsınız!” diye karşı çıktı. “Mussolini’yi vurmazsınız!”

“Ondan uzaklaş!” diye cevap verdi Audisio. “Uzaklaş, yoksa seni de vururum!”

Ancak Clara Petacci dinlemiyordu. Mussolini’yi bırakmayı reddetti. Audisio tetiği çektiğinde, hâlâ adama sıkı sıkıya sarılmış, itiraz etmekteydi.

MUSSOLİNİ ölüme doğru giderken eşi Rachele birkaç mil uzakta, gölün güney kıyısında gizlenmekteydi. Gidecek hiçbir yeri olmadığından, en küçük iki çocuğuyla beraber Como’nun hemen dışındaki Cernobbio’ya, dostları olan bir *Kara Gömleklî*’nin onları koruduğu eve götürülmüşlerdi. Ev güvenli değildi ama faşistlerin ve Mussolini ile bağlantılı diğer herkesin hiç acımadan yakalanıp öldürüldüğü sokaklarda olmaktan daha iyiydi.

Rachele Mussolini etraftan gelen silah seslerini dinlerken çaresizlik içindeydi. Amerikan ordusunun çok yakında oraya ulaşacak olması, İtalya’nın kuzeyinde kalan faşistlere karşı kitlesel bir başkaldırıya sebep olmuştu. Mussolini’nin kendisi de Alpler’de son bir kere direniş göstermek üzere muğlak bir düşünceyle, birkaç gün evvel kaçmış ve destekçilerinin, Amerikalılar ilerledikçe eriyip kaybolduğunu fark etmişti. Panik içinde eşine, kendini ve çocuklarını kurtarmasını söyleyen bir mektup yazmış, kendisi de Almanya’ya geri dönen bir grup Alman askere katılmıştı. Eğer bir İtalyan partizanı Alman miğferinin ardında onu tanınamış olsa, yakayı ele vermeden kaçabilirdi de. Bunun yerine tutuklanıp kaderini beklediği dağlara götürülmüştü.

Mektubu, Rachele’e, Alpler’de hâlâ son bir direniş tasarladığı zamanlarda yazmıştı:

* *Camicie Nere* (İt.): İtalya’da 1. Dünya Savaşı sonrasında bir araya gelen bu faşist görüşlü paramiliter birlikler, Mussolini tarafından örgütlenip askeri bir araç olarak kullanılmıştır. —çn.

Sevgili Rachele,

Artık hayatımın son demlerinde, kitabımın son sayfalarındayım. Birbirimizi bir daha hiç görmeyebiliriz, bunun için sana göndermek üzere bu mektubu yazıyorum. Sana istemeden ettiğim kötülüklerden dolayı affını diliyorum. Ama bilmeni isterim ki, gerçekten sevdiğim tek kadın sensin. Bu çok önemli anda, buna Tanrı önünde, Bruno'muzun önünde yemin ederim. Valtellina'ya ulaşmamız gerektiğini biliyorsun. Çocukları da al ve İsviçre sınırına ulaşmaya çalış. Orada kendine yeni bir hayat kurabilirsin. Seni almayı reddedeceklerini zannetmiyorum, çünkü ben onlara her zaman yardımcı oldum ve sen de hiçbir zaman politikaya bulaşmadın. Ama eğer reddederlerse, İtalyanlardan daha cömert olabileceklerinden, Müttefik Kuvvetler'e teslim ol. Anna ve Romano'ya iyi bak, özellikle de buna çok ihtiyacı olan Anna'ya. Onları ne kadar sevdiğimi biliyorsun. Cennetteki Bruno sana yardım edecektir. Sana ve çocuklara en içten sevgilerimle. Benito'n'.

Mussolini'nin sözlerine güvenen Rachele, beraberinde on altı yaşındaki Anna Maria ve on yedi yaşındaki Romano'yla İsviçre'ye gitmek üzere gece yarısı yola çıkmıştı. Sınır Como'dan sadece üç mil uzaktaydı ve barış içinde göz kırpan şehir, ışıklarından dolayı, İtalya'daki karartmanın ötesinden kolayca tespit edilebiliyordu. Sınırdaki Mussolini'nin gönderdiği bir İtalyan subayının karşıya geçmelerine yardım edeceği bir mevkide, otomobil kuyruğuna eklendiler. İsviçre Sınır Muhafızları kâğıtlarını inceleyip gizli birkaç telefon görüşmesi yaptıktan sonra esefle başlarını sallayarak, sınırdan geçmelerine izin verilemeyeceğini söylediğinde, emni-

* Rachele Mussolini, *My Life with Mussolini*, Londra: Robert Hale, 1959, sf. 176.

yete beş yarda kalmıştı. Maalesef, Mussolinilerin İsviçre'ye girmeleri "kesinlikle imkânsız"dı.

Sınırdan geri dönerlerken Rachele hayal kırıklığına uğramıştı ama cesareti kırılmamıştı. Aksine, İtalya'dan ayrılmak durumunda kalmadıkları için rahatlamıştı. Karanlıkta, her yöne kaçışan Alman ve İtalyanların tıkadığı yol boyunca arabayı geriye, Como'ya doğru sürdüler. Anti-faşist partizanlar, daha şimdiden İsviçre'den geri akıyor ve ülkenin kontrolünü sağlamak için dağlardan sağanak gibi yağıyordu. Zaman zaman çatışmalar patlak veriyordu ama buna rağmen geri döndüklerinde Como sessizdi.

Doğruca faşistlerin karargâhına gitmiş ve oradaki kimsenin onlarla ne yapacaklarına dair bir fikri olmadığını fark etmişlerdi. Rachele ve çocukları, zaman kaybettiklerini anlayarak oradan tekrar ayrıldılar. Nereye gideceklerini ve ne yapacaklarını düşünürlerken Anna Maria dışarıdaki basamaklarda kederli kederli oturmaktaydı. Yardım gelmemişti, ta ki şafak sökerken onlara merhamet eden bir Mussolini destekçisi gelene kadar. Rachele'nin minnetle anımsadığı üzere:

Vefakâr Kara Gömleklilerimizden bir tanesi sokaklarda dolaşmanın fazlasıyla tehlikeli olduğu hakkın-da ısrar etti. Bir toplantı yaptık ve uzakta bir eve, onun evine sığınmamızı tavsiye etti. Oraya gittik. Gelişimiz küçük, az mobilyalı kulübede ufak çapta bir kargaşa yarattı. Verecek fazladan yiyecekleri olmadılarından, yanımda getirdiğim erzağın kalanıyla herkese kahvaltı hazırlamak durumunda kaldım.

Kara Gömlekliler, Duce hakkında haber almak için çıkıp gittiler ve döndüklerinde bizi, eşimin yolculuk ettiği gruba katılmaya götüreceklerini söylediler. Ayrıca arabamızın çalındığını da eklediler.

Silah sesleri, daha yakından duyulmaya başladı. Minik pencereden aşağıdaki yola baktığımızda pa-

nik sahnelerine tanık olduk. Ev sahiplerimiz dehşet içindeydi ve ben tüm zamanımı onları yüreklendirmeye harcadım. Başkalarına yardımcı olmak kendi sıkıntılarımla daha katlanılabilir kıldı. Faşist olduğu anlaşılan genç bir oğlan gözlerimizin önünde öldürüldü. Tek bir ihbar, anında idam için yeterliydi. Arada bir, faşistlerin göz kırpmadan avlanması emrini yayınlayan radyoyu dinliyorduk. Yakınlarda bir hastanedeki ağır yaralı askerler, ne buldularsa üzerlerine geçirip aceleyle dışarı çıktı ve şehrin dört bir yanına dağıldı. Tüm dünya tam bir cehenneme dönmüş gibiydi. Çocuklar paniğe kapılmıştı.*

Bu durumda Rachele ve çocukların Mussolini'ye katılmalarının imkânsız olduğu ortaya çıktı. Onlar henüz bunu bilmese de, artık çok geçti. İç savaş her tarafta şiddetle devam ederken, dışarıya yüzlerini göstermekten çok korkuyor, son iki gündür Kara Gömlekli'nin evinde saklanıyorlardı. Yine de Rachele yakında buradan ayrılmak gerekeceğini biliyordu, çünkü kalarak Kara Gömlekli'yi büyük tehlikeye sokuyorlardı. Eğer Mussoliniler onun çatısı altında yakalanırsa, o ve tüm ailesi dışarı sürüklenip vurulabilirdi. Yapılacak en makul şey, cinayetler son bulana kadar başka bir yerde saklanmaktı. Ama nerede? Sokaktaki kaos ve herkesin onlara karşı olması nedeniyle, Rachele Mussolini, çocuklarıyla birlikte gidecek hiçbir yeri olmadığını maalesef farkındaydı.

MUSSOLİNİ'NİN infazı planlandığı gibi gitmedi. Audisio ateş ettiğinde *sten* tutukluk yaptı. Küfür ederek altıpatlarını kavradı, ama o da tutukluk yaptı. Bir görgü tanığının ifadesine göre, olacakları fark eden Mussolini, paltosunu açiverdi ve doğrudan Audisio'yla yüzleşerek elinden geleni ardına koymaması için meydan okudu.

* a.g.e., sf. 179.

“Beni göğsümden vur,” dedi.

Audisio’nun adamlarından biri aceleyle ona kendi silahını verdi. Bu sefer bir sorun çıkmadı. Önce Clara Petacci vurulmuştu, o anda öldü. Mussolini kadının yanına, geri geri duvara doğru düştü ve yere kaydı, hâlâ canlıydı. Yaklaşan Audisio ona yakın mesafeden tekrar ateş etti. Mussolini katılarak titredi ve sonra hareketsiz kaldı. Vücudu, duvarın yanındaki Clara’nınkine kıl payı değiyordu. Diğer herkes, az önce gördükleri karşısında donakalmış, dehşet içinde olanları seyrediyordu. Olaylar öyle hızlı cereyan etmişti ki, sonradan bunu anlatanların hepsi olanları farklı hatırlayacaktı.

Her şey olup bittiğinde Audisio’nun canı bir sigara çekti. Şoför de bir tane içti, üstelik sigara kullanmıyordu. Boş mermi kovanlarını toplamak için eğildiklerinde kimse tek bir laf etmedi. Duvarın ardında, villadakiler silah seslerini duymuşlar, ama araştırmaya gelmeden evvel bir süre beklemektelerdi. Onları ilgilen-dirmeyen bir şeye bulaşmak istemiyorlardı.

Saat henüz dördü çeyrek geçiyordu. Partizanlar sigaralarını bitirirken, tüm öğleden sonra onlara gözdağı vermiş olan yağmur damlaları düşmeye başlamıştı. Audisio ve diğerleri, iki genci cesetlere bekçilik etmek üzere çiseleyen yağmurda bırakıp, tekrar arabaya bindiler ve daha başka infazlar -ki bunların arasında Mussolini’nin bakanlarından birkaçı ve Clara Petacci’nin erkek kardeşi de vardı- gerçekleştirecekleri Dongo şehrine doğru yola koyuldular. Sonradan Villa Belmonte’ye geri döndüler.

Clara ve Mussolini’nin cesetleri aşağıya, anayola götürülüp bir nakliye kamyonetindeki başka cesetlerin üzerine atıldı. Sonra kamyonet gece boyu Milano’ya doğru sürüldü. Cesetlerin, ertesi gün Piazzale Loreto’da, önceki ağustos ayında on beş rehinenin faşistler tarafından vurulduğu yerde teşhir edilmesi planlanı-yordu. Artık savaşın sonu yaklaştığı için, sözüm ona adalet tesis edilmiş olacaktı. Kamyonet yola koyulduğunda Audisio’nun tek ciddi endişesi, Amerikalı devriyelerin yollarını kesmesi ve onları hedeflerine ulaşılmaktan alıkoymasıydı.

BERLİN'DE

MUSSOLİNİ sonuna yaklaşırken, Adolf Hitler zihin ve bedence öyle zayıflamıştı ki, Berlin'de tepesindeki tavan yankılandıkça, artık olan biteni güç bela anlayabilir vaziyette, titreyerek oturuyordu. Reichskanzlei'deki sığınak en ağır bombardımana bile dayanacak şekilde betonarme kazık üzerine betonla sapasağlam inşa edilmişti, ama Berlin kum üzerine kuruluydu ve ne zaman bir Rus top mermisi yakına düşse duvarlar zangırdıyor, sıva öbekleri yerinden çıkıp tozlu sağanaklar halinde her yere dökülüyordu. Bombardıman birkaç gün evvel başlamıştı ve Rus ordusu etrafı kuşatırken, sesler daha da yaklaşıyordu. Sığınaktaki herkes için -Hitler için bile- aşikârdı ki, Rusların kapılarını çalmasına sadece bir, en fazla iki gün kalmıştı.

Bombardıman devam ederken Hitler'in önündeki masada bir harita duruyordu, şehre giren yolları gösteren sıradan bir haritaydı bu. Bunu, birliğiyle Berlin'i kurtarmak üzere görevlendirilen General Walther Wenck'in ilerleyişinin planını çizmek için kullanıyordu. Hitler'in, Wenck'in ne kadar ilerlediği, ya da kaç askeri olduğu ve hatta Rusların şimdi nerede bulunduğu konusunda hiçbir fikri yoktu. Ama Führer yine de işi rutine bağlamış, haritanın üzerindeki bir takım düğmeleri düzenliyor, bozup

tekrar düzenliyor, titreyen parmaklarıyla boncukları oraya buraya oynatıyor, satranç oynar gibi adamlarını sıralıyordu. Arada bir bağıarak emir de veriyor, kime olduğu belli olmayan komutlar haykırıyordu. Başka bir yerde değilse de kendi kafasında Hitler, Bolşevikler'e karşı giriştiği bu savaşı kazanıyordu.

Rus ordusu Berlin'i üç gün önce çember içinde almıştı. Birlikleri Reichstag'ı, şehrin kalbinde yükselen büyük kubbeli Parlamento binasını, dürbünleriyle şimdiden görebiliyorlardı. Almanya'nın başka yerlerinde, Elbe'de, Ruslar Amerikalılara katılmıştı ve İngilizler de Danimarka sınırına doğru ilerlerken giderek daha güçsüz bir direnişle karşılaşıyordu. Berlin'deki savaş, ne olursa olsun, birkaç gün içinde sona erecekti ve Almanya, bir kuşak içinde ikinci kere yenilmiş olacaktı.

Yenilgi baştan beri kaçınılmazdı. Hitler'in generalleri savaş başlamadan önce İngiliz, Fransız ve Rus ordularının savaş taktiklerini inceleyip, nasıl savaşırsa savaşınsınlar, Almanya'nın kaybetmeye mahkûm olduğu sonucuna vardıkları zamandan itibaren her daim, işin bu noktaya varacağına dair onu uyarmışlardı. Almanya'nın toprağının verimsiz olduğuna ve ülkenin, aralıksız bir harekât sürdürebilmek için madeni kaynak yönünden yetersiz kaldığına dikkat çeken ekonomistler de generallerle hemfikirtiler. Hitler başlarda bu görüşü kabul etmişti, *Mein Kampf* [Kavgam] kitabında İngilizlerle savaşmanın kaçınılması gereken bir hata olduğunu ve iki cephede birden mücadele etmenin hiçbir zaman iyi bir fikir olamayacağını öne sürmüştü. Ama 1939 yazında kendi değerlendirmesini görmezden gelmişti ve şimdi, bu akılsızlığın bedelini tüm ülke ödüyordu.

Gerçi, hâlâ umut vardı, en azından Hitler'in kafasında. Çoktandır diğer generallerine güvenini yitirmişti ama General Wenck'e hâlâ inancı vardı. Eğer biri Berlin'e girebilirse, bu da Wenck'ti. Bir geldi mi, Rusları geri iterek şehrin dışına bir koridor, batıdaki Amerikan ordusuna doğru bir cankurtaran hattı açılması işten bile değildi. Artık kilit nokta Amerikalılardı. Hitler onla-

nn, önleyebildikleri takdirde, Almanya gibi kültürlü bir ülkenin, Bolşevikler'in eline düşmesine asla izin vermeyeceklerine kendini ikna etmişti. Eğer Komünistleri Avrupa'nın dışında tutmak için yapmaları gereken şey buysa, Amerikalılar önce Almanya'nın yardımına koşardı.

Ancak Hitler bunu Wenck olmadan başaramazdı. Birliklerinin Postdam yakınlarında bir yerde olduğu, hâlâ başkente doğru gitmek için mücadele ettiği söyleniyordu. Onlar gelene kadar Hitler'in yapabileceği hiçbir şey yoktu. Tepesine yağan bombalardan dolayı yankılanan sığınakta oturup, haritanın üzerindeki düğmeleri saplantıyla ittirerek beklemekten başka. Arada sırada personeline, giderek daha fazla zıvanadan çıkan telgraflar dikte ediyordu - *Wenck nerede? 9. Ordu ne durumda? Wenck ve 9. Ordu ne zaman birleşecek?* - ama cevap hiç gelmiyordu. Sığınaktaki kimsenin Almanya'da artık ne olup bittiğine dair doğru düzgün fikri kalmamıştı.

YUKARIDA, Berlin sokaklarında, Ruslar şehir merkezine doğru ilerlerken, çatışmalar hızlı ve hiddetliydi. Eli silah tutan her Alman onları geride tutmak için uğraşıyordu. Banliyölerin büyük çoğunluğu ve dış mahalleler düşmüştü bile, ama Almanlar hâlâ Tiergarten ve Brandenburg Kapısı etrafındaki merkezi bölgede tutunuyordu. Hitler yardımın gelmekte olduğuna, Wenck'in ordusunun tankları ve silahlarının onları Kızıl Tehdit'ten kurtarmak için acele ettiğine yemin etmişti. Merkezdeki Almanlar zar zor dayanıyordu, Wenck oraya varmadan pes etmemek için çaresizce uğraşıyordu.

Artık Hitler'in söylediği hiçbir şeye inanmayanlar dahil, her bir asker, çılgınca savaşıyordu. Gerçekçi bir başka alternatifleri olmadığı için savaşıyorlardı. Ruslara teslim olurlarsa ne olacağını,

* H. R. Trevor-Roper, *The Last Days of Hitler*, Londra: Macmillan, 1978, sf. 180.

tecrübeleri dolayısıyla çok iyi biliyorlardı. Erkekler Sovyetler Birliği'ne nakledilecek, yaşam boyu köle işçi olarak orada kalacaktı. Kadınlar, Ruslara rastladıkları her yerde, daha önceden de olduğu gibi, toplu tecavüze maruz kalacaktı. Teslim olmak Almanların işine hiç yaramazdı. Vazgeçmek isteseler dahi kendi tarafları buna izin vermezdi. SS ve Hitler Gençliği fanatikleri, herhangi bir tereddüt kırıntısı gösteren insanları elektrik direklerine asıyor veya buldukları yerde vuruyordu. Berlin'deki Almanlar kırk katırla kırk satır arasında kalmıştı.

Helmut Altner'in mücadeleye devam etmesini sağlayan, yakanma korkusuydu. Henüz on yedi yaşında olan bu adam ömrünün geri kalanını bir Sovyet esir kampında geçirmek istemiyordu. Mart sonu askere alınmış ve cepheye yollanmadan önce yalnız dört günlük bir eğitim görmüştü. İlerlerken, bir kız onu saklamayı önermiş, ama o çok korktuğu için bunu kabul etmemişti. Bunun yerine, çoğu uzun zaman önce öldürülmüş silah arkadaşlarıyla birlikte savaşa girmişti. Geçen iki haftalık ağır muharebeden sonra Altner artık bir gaziydi.

Tabur komutanının, birliğine yirmi dört saat içinde zafer sözü verdiğini duymasının üzerinden aslında yalnızca birkaç gün geçmişti, ama ona bir sene gibi geliyordu. Adam, hattın hemen gerisinde bir mevzide ortaya çıkıp herkese seslenmişti:

Hitler bir emir yayınladı: "Yirmi dört saat daha dayanırsanız savaş büyük bir dönüşüm geçirecek! Takviye kuvvetleri ilerliyor. Mucize silahlar geliyor. Binlerce tank ve tüfek indiriliyor. Yoldaşlar, yirmi dört saat daha dayanın! İngilizlerle barış. Amerikalılarla barış. Batı Cephesi'nde silahlar sustu. Batı Ordusu size destek çıkmak için yürüyor, cesur Doğu Cephesi savaşçıları. Binlerce İngiliz ve Amerikalı, Bolşevikler'i defetmek için saflarımıza katılmaya gönüllü oluyor. Yüzlerce İngiliz ve Amerikan hava

aracı, Avrupa adına mücadeleye katılmak için hazır bulunuyor. Yirmi dört saat daha dayanın yoldaşlarım. Churchill benimle müzâkerede bulunmak üzere Berlin'de.”

Güzel bir hayaldi. Churchill Berlin'de değildi ve kimse de onları kurtarmaya gelmiyordu. Altner'e kalırsa, Hitler de Berlin'de olmayabilirdi. Onun için tüm gerçek, Rusların Reichssportfeld üzerinden Ruhleben'deki kışlaya ilerlemesiyle, o gün şafaktan önce başlayan, batı banliyölerdeki daimi Rus bombardımanı ve makineli tüfeklerin zangirtisiydi. Altner karanlıkta açılan ateş sesine uyanmış ve derhal harekete geçmiş, tüfeğini ve birkaç fişekliği de kaparak ne olduğunu anlamak için aceleyle dışarı çıkmıştı. Karanlıkken tam olarak ne olduğunu söylemesi imkânsızdı. Kesin olan tek şey birçok farklı taraftan birden saldırıya uğradıkları ve etrafa kaostan hâkim olduğuydu.

Almanlar, Reichssportfeld'i ele geçirmelerine engel olamasalar da, bir süre sonra Rusları durdurmayı başardılar. Gün ağarmaya başlarken çatışmalar kesilmiş ve iki taraf da konumlarını sağlamlaştırmıştı. İlk gün ışığından kısa süre sonra bir Rus tankı görüldü, siperinin önünde gümbürtüyle duraklayıp, Altner'i dehşete düşürdü. Tepesindeki beyaz bayrağı fark edememiş olan genç adam sonunun geldiğini düşündü. Bunun yerine bir kafa belirdi ve megafonlu bir Rus, Almanlara teslim olmalarını önerdi: “Size iyi davranacaklar ve savaş hali biter bitmez evinize dönebileceksiniz. Askerler, artık savaşmanın bir manası yok. Çoktan kaybedilmiş bir savaşın son saatlerinde ölmek istiyor musunuz gerçekten?”*

Rusların sözüne inanan bir takım Almanlar, kimsenin bakmadığını düşündükleri zaman düşman hattına kaçmaya çalıştılar. Onları arkadan vurma emri alan Altner, bunun yerine kafalarının

* Helmut Altner, *Berlin Dance of Death*, Staplehurst: Spellmount, 2002, sf. 62.

** a.g.e., sf. 146.

yukarısına doğru ateş etti. Firar etmek isteyen kimseyle bir alıp veremediği yoktu. Eğer yakalanmaktan bu kadar korkmasa, o da firar ederdi.

Yüzlerce Hitler Gençliği üyesi, spor tesisini ve Olimpiyat Stadyumu'nu umutsuzca tekrar ele geçirme girişimi için evlerinden geldiğinde, çatışmalar kaldığı yerden tekrar başlamıştı. Öğlene kadar, dehşet verici sayıda ölü ve yaralı pahasına, Rusları geri itmeyi başardılar. O zaman Altner kendini, tanımadığı bir avuç askerle yan yana buldu; *U-Bahn** tünellerinin birinden geçip şehir merkezine erişmek ve orada Ruslara arkadan saldırmak için, metro istasyonuna inmek üzere emir almışlardı. Hattın büyük kısmının düşman kontrolünde olmasından dolayı bu iş, manganın geri kalanını tünele doğru takip eden Altner'e bir intihar görevi gibi görünüyordu:

Üniformalarımızın rengi gri; bize ümit ışığı vermeyen bir gelecek hakkındaki önsezilerimizin rengi gibi. Sadece uyumak istiyorum, uyumak ve birden uyanıp tüm bunların kötü bir rüyadan başka bir şey olmadığını keşfetmek istiyorum. Savaşın, harabelerin, ölü ve parçalanmış cesetlerin var olmadığını, bunun yerine barışın hâkim olduğunu, güneşin parladığını ve hayatın nabzının, her an sona erme tehdidi olmadan attığını keşfetmek. Ancak bu sadece çok güzel bir rüya. Bizler ölmeye mahkûmuz ve nedenini bilmiyoruz. Neden yaşama imkânımız olmadığını da bilmiyoruz!''

Altner'e kasvet çöktüğü sırada, aktris Hildegard Knef ve sevgilisi, birkaç mil güneyde Schmargenof'ta Ruslarla savaşmak üzere yola çıkmışlardı. Film prodüktörü Ewald von Demandowsky,

* *U-Bahn* (Alm.): Untergrundbahn için kısaltma. Yer altı hızlı ulaşım yolu, metro. -çn.

** a.g.e., sf. 151.

İngiltere'deki *Home Guard*'ın Almanya versiyonu olan *Volkssturm*''a çağrılmış ve dosdoğru cepheye gönderilmişti. Knef de, yalnız başına geride kalmaktansa, ona eşlik etmekte ısrar etmişti. Sadece on dokuz yaşında ve büyüleyici derecede güzel olduğundan, Ruslar onu yakalarsa ne olacağını gayet iyi biliyordu. Yine de erkek arkadaşıyla kalmayı ve savaşta şansını denemeyi tercih etmişti.

Bu iş için erkek kılığına girmeyi denemiş, ama kalın sesine rağmen, görev başına gittiğinde foyası süratle meydana çıkmıştı. Buna rağmen, ona bir miğfer, bir makineli tüfek ve bir miktar el bombası verilmiş, nasıl kullanıldıkları gösterilmişti. Bir de çakı bulup postalinin içine sokmuştu, eğer kullanması lazım gelirse, yukarı doğru kesmesi gerektiğini hatırlatıyordu kendine, bilekten yukarı doğru, bir uçtan bir uca değil.

Demandowsky ve başka birkaç kişiyle birlikte Schmargendorf'un nakliye istasyonuna doğru yola çıkmıştı artık. Toplamda on kişiydiler, enkazı boydan boya geçerken aralarında yirmi yarıda mesafe bırakmış Rusya gazileri, Hitler Gençliği, SS ve yaşlı adamlardan oluşan karman çorman bir küme. Hedef olmaktan kaçınmak için, yolun bir kısmını sürünerek gidiyor, geri kalanında da koşuyor ya da zıplıyorlardı. Sağ salım nakliye sahasına ulaşmayı başardılar, ama onu geçmeye çalışırken Rusların keskin nişancıları tarafından fark edilmişlerdi. Knef, rayların üzerinden kanguru gibi sıçrayarak terk edilmiş bir trene doğru depara kalktı ve nişancılar ateş açtıklarında bir nakliye vagonunun altına daldı. Tam zamanında yetişti ama beraberindeki Hitler Gençliği'nden bir oğlan onun kadar şanslı değildi. Knef onun ölürken annesine seslendiğini hâlâ duyabiliyordu.

Tenis kortlarının bitişiğinde, alelacele kazılmış tek kişilik bir sıra siperden oluşan Alman hattı, istasyonun ortasından geçiyor-

* *Home Guard*(İng.): Sivil Savunma Örgütü. —çn.

** *Volkssturm*(Alm.): “Halk Fırtınası”, Nazi Partisi tarafından, 2. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru kurulmuş, profesyonel olmayan askeri birlik. —çn.

du. Kenf ve Demandowsky bir bahçe kulübesine, dürbünüyle tenis kortlarını inceleyen bir teğmenin yanına sığındılar. Miğferini ve omuzlarını yapraklarla kamufle etmiş olan bu adam Knef'e, *A Midsummer Night's Dream* [Bir Yaz Gecesi Rüyası]'nda sahne almak üzereymiş gibi göründü.

Dışarıda ölü bir SS yatıyordu. Knef ve Demandowsky bu cesedi taşımaya çalışırken Ruslar bir saldırı başlattı:

*Hurraaa! Arkamızdan geliyor, tenis kortlarının ardından. Teğmen bakışlarını yukarı yöneltiyor. "Maymunlar gibi cırlıyorlar," diyor, "saldırırken hep maymunlar gibi cırlıyorlar." Yumruğunu kaldırıp çamura vuruyor, yirmi makineli tüfek zangırdamaya ve gümbürdemeye başlıyor, biz de kendimizinkini çıkarıp fişekliğini takıyoruz. Bükülmeye, inip kalkmaya başlıyor, kendi başına yapmak istiyor, burnumuzu sokmamıza içerliyor, kendini bir yandan diğerine atıyor, ısınıyor, sıkışıyor, ölüyor. E von D onu kaldırıyor, sürünerek dışarı çıkıyor ve kulübeye doğru koşuyor. Arkamızdaki evler yanıyor.**

Ruslar püskürtülmüştü, karanlık basmadan önce bir daha saldırmadılar. Knef bu mola için şükrediyordu; sırf ona tuvalete gitme fırsatı verdiği için de olsa. O gecenin ilk devriye nöbeti için gönüllü olmuştu. Demandowsky kulübede biraz dinlenirken, küçük bir siperin hepsini tek başına işgal ediyordu. Akşamın erken saatleri nöbet tutmak için en iyi zamandı, çünkü Ruslar bu saatlerde pek saldırmıyordu. Knef'in kısa süre sonra farkına varacağı üzere, Rusların sarhoş olduğu ve kadınlara tecavüz ettiği saatlerdi bunlar:

* Hildegard Knef, *The Gift Horse*, Londra: Granada, 1980, sf. 82.

*Orada, çukurumda, suyun içinde duruyorum, maki-
neli tüfeği ve tabancayı sıkı sıkıya kavriyorum, dür-
bünden istasyona bakıyorum, gölgeler görüyorum,
geriye kalan peyniri çiğniyorum, bir şeyin çatırdayıp
hışırdayışını işitiyorum, çığlıklar işitiyorum, dehşet
verici, yürek parçalayan çığlıklar, yüksek, ince ve tiz.
Hafifçe yan çukura sesleniyorum: “Orada mısın?”*

“Evet.”

“O çığlıklar da neyin nesi?”

*“Ruslar oradaki evdeler, kadınlara giriyorlar
lanetlanetolsunlanetolsun.”*

Knef dehşete düşmüştü, Rus ordusunun kadınlara yaptığının fena halde farkındaydı. Dahlem'deki Doğu Prusya mültecilerinden, ilk elden dinlemişti bunları. Ruslar, Doğu Prusya'daki kadınlara, beyinlerini dağıtmadan önce, defalarca tecavüz etmişti. Bir kadın Knef'e, kız kardeşlerinin göğüslerinin kesildiğini ve kocasının da bir kapıda çarmıha gerildiğini anlatmıştı. Çığlıklar devam ederken, bir elinde tabanca diğerinde bıçağıyla, tek kişilik siperinde perişan halde büzülmüş olan Hildegard Knef, eğer yapabilirse, böyle bir şeyin başına gelmesine asla izin vermemeyi kafasına koymuştu.

* a.g.e., sf. 83.

HİMMLER BARIŞ İSTİYOR

BERLİN'DE mücadele tüm şiddetiyle devam ederken Heinrich Himmler, Neuroofen'deki bir Wehrmacht konferansının erte-sinde, Baltıklar'daki karargâhına dönmek üzere Lübeck'e doğru yola çıkmıştı. Yolda o kadar çok mülteci vardı ki, normalde birkaç saat sürecek olan seyahat, gününün büyük bölümünü kap-lıyordu.

Himmler arabayı sürerken hiç mutlu değildi. Yakında düşecek olan Berlin ve tümüyle geri çekilen Alman ordusuyla beraber, Nazi liderleri için hesaplaşma gününün, son beş yıldır işlenen zulmün hesabının isteneceği zamanın hızla yaklaştığının farkın-da olmaktan rahatsızdı. SS'nin lideri olduğundan, ona yetiştikle-ri zaman Müttefik Kuvvetler'in hiç merhamet göstermeyeceğini biliyordu. Tek yaşama şansı, elinde, kendi hayatı karşılığında on-lara teklif edeceği bir şeyin, onu oltadan kurtaracak bir pazarlık kozunun olmasıydı.

Himmler konferansta bundan bahsetmemeye çok dikkat et-mişti ama 23 Mayıs'ta, İsveç'ten Kont Folke Bernadotte'nin ara-buluculuğu vasıtasıyla barış görüşmesi talep ederek, gizli gizli Amerikalılara başvurmuştu. Bernadotte'nin tavsiyesi üzerine, batıdaki tüm Alman kuvvetlerinin İngiliz ve Amerikalılara teslim

olmasını teklif eden ama doğuda Ruslarla hâlâ savaşıyan birliklerden bahsetmeyen bir mektup yazmıştı. Bernadotte bu mektubu, Batı Müttefik Devletler'e gizlice götürme görevini üstlenmiş ama kendi bakış açısından, Rusları kapsamayan bir Alman ateşkesini göz önünde bulundurma ihtimallerinin olmadığı konusunda Himmler'i uyarmıştı.

Himmler, Lübeck'e döndüğünde Müttefik Devletler'in cevabı onu bekliyordu. Cevap hiç umduğu gibi değildi. Bernadotte'nin öngördüğü üzere İngiliz ve Amerikalılar, Sovyetler Birliği'nden ayrı bir barışı düşünmeye hazır değildi:

*Almanların barış teklifi, Büyük Britanya, Sovyetler Birliği ve ABD'ye göre, ancak tüm cephelerde birden olmak kaydıyla kabul edilecektir. Bu şartlar sağlandığında, Alman kuvvetleri silahlarını derhal bölgedeki Müttefik Kuvvetler komutanlarına teslim etmelidir. Herhangi bir yerde direniş sürdüğü müddetçe, Müttefik Kuvvetler'in saldırıları eksiksiz bir zafer kazanılana kadar amansızca devam ettirilecektir.**

Hepsi bu kadar değildi. Himmler, Müttefik Devletler'in, bu başvurunun tüm detaylarını basına verdiklerini duyduğunda dehşete düştü. Bu başvuruyu tam bir gizlilik içerisinde Hitler'den habersiz yapmış, ceza almadan kurtulmasını, hatta belki de savaş sonrası Alman hükümetinin başkanı olmasını sağlama alacak bir ateşkes antlaşmasını, Führer'in arkasından müzakereye niyetlenmişti. Ama Müttefik Devletler ona ihanet etmişti. O sabah, haberi kasti olarak gazetelere sızdırmışlardı ve haber yabancı bir radyo kanalınca duyulmuştu. Himmler'in ihaneti ertesi güne kadar tüm Almanya'ya yayılacaktı.

* Count Folke Bernadotte, *The Fall of the Curtain*, Londra: Cassell, 1946, sf. 61.

Lübeck'e dönüşünden hemen sonra, tam da planlanmışçasına, bir telefon geldi. Haberi Wehrmacht Karargâhı'ndan duyan ve doğru olup olmadığını merak eden Büyük Amiral* Dönitz arıyordu. Himmler aceleyle, onu haberin yanlış olduğuna inandırdı. Ordu karargâhının aramasını beklemeden onları arayarak radyo haberini yalanlayıp Müttefik Kuvvetler'le bir bağlantısı olmadığına ısrar etti ve Wehrmacht'ı da ikna etti. Sonra, Danimarka'da Kont Bernadotte'yle arasında aracılık yapan SS *Brigadeführer***'i Walter Schellenberg'i çağırttı. Schellenberg'den pazarlığın neden başarısızlığa uğradığını ve Schellenberg'in bütün işi gizli bir şekilde yürütmek için kesin talimat almasına rağmen adının neden tüm gazetelerde olduğunu öğrenmek istedi.

Schellenberg, Himmler'le görüşmeye hiç istemeyerek gitti. Bu davet konusunda yanılmıyordu. Himmler'in, kendi hesap hatalarından dolayı başkalarını suçlamak ve onları bunun kötü sonuçlarına katlanmak zorunda bırakmak gibi kötü bir huyu vardı. Schellenberg o akşamüstü Lübeck'e doğru giderken, Himmler'e rapor verdikten sonra dışarı çıkarılıp vurulmasının olası olduğunu görüyordu.

Kont Bernadotte'nin manevi destek için görüşmede ona eşlik edeceğini umuyordu ama Lübeck bunun için cepheye fazlasıyla yakındı. Himmler'le yalnız başına görüşmektense, Schellenberg önceden telefon etmiş ve kendisiyle gelecek başka birini ayarlamıştı.

“Himmler’le öyle bir açmazdayım ki, tasfiye edilebileceğim gerçeğiyle yüzleşmek zorunda olduğumu anladım. Bu yüzden Hamburg’lu bir astroloğun bana eşlik etmesini kararlaştırdım. Himmler bu adamı yakından tanır ve takdir ederdi. Yıldız falına bakıl-

* *Büyük Amiral*: Großadmiral (Alm.): Artık var olmayan, deniz kuvvetlerinde en yüksek rütbe. —çn.

** *Brigadeführer*: Tümgenerale denk bir SS rütbesi. —çn.

masına hiç karşı koyamazdı ve ben de bunun, hayal kırıklığına olan tepkisini yumuşatacağını düşündüm.”

Astrolog Wilhelm Wulff, kendi tarifiyle, Rudolph Hess’in 1941’de İskoçya’ya uçmasından sonra tutuklanmış ve Hess’in davranışına bir açıklama getirmeye çalıştıkları sırada Gestapo tarafından sorguya çekilmiş yüzlerce Alman astroloğundan biri olan, kendinden menkul bir medyumdu. Tutuklandıktan bir süre sonra salıverilmiş ama gözetim altında kalmış ve yıldız falları hatalı çıktığı takdirde ağır cezaya çarptırılmakla tehdit edilmişti. Bir SS arabası onu Hamburg’dan alıp o akşam Himmler’e rapor vermeden önce Schellenberg’le görüşeceği Lübeck’e götürdüğünde, neredeyse Schellenberg kadar tedirgindi.

Görüş­tük­le­rin­de, en başta “*Himmler’in beni Stockholm’a göndermesini sağla,*” dedi Schellenberg.” Wulff kartlarına danışıp birkaç yıldız falı hazırlamak için bir saat yalnız kalmak istedi. On­dan sonra ikisi Himmler’in karargâhının bulunduğu banliyödeki polis kışlasına gitmek üzere yola çıktılar.

Vardıklarında vakit gece yarısına yaklaşıyordu. Loş aydınlatmalı bir koridordan aşağı götürülüp bir masa, yataklar ve duvar kenarında ahşap banklar olan bir odaya kadar geçirildiler. Oturup beklemeye koyuldular ama Himmler ortalıkta yoktu. “Tehlike geçti” işaretini veren bir hava saldırısı sireninin müjdelediği gece yarısı geldi ve geçti ama SS komutanından hâlâ bir ses çıkmamıştı. Schellenberg ve Wulff’u, uzun bir gece bekliyordu belli ki. Duvar kenarındaki banklardan birine kurulup Himmler geldiğinde ona açacakları konuların üzerinden tekrar geçtiler ve upuzun bir bekleyişe boyun eğdiler.

* Walter Schellenberg, *The Schellenberg Memoirs*, Londra: Andre Deutsch, sf. 452.

** Wilhelm Wulff, *Zodiac and Swastika*, Londra: Arthur Baker, 1973, sf. 177.

SCHELLENBERG, Himmler'le görüşmeye gittiği sırada Kont Bernadotte, Danimarka'da kalmış, Müttefik Kuvvetler'le müzakere-
lerinin halka açıklandığını radyodan öğrenip dehşete düşmüştü.
Haberlerde kendi ismini, ardından da Himmler'le Almanya'nın
teslim olması konusunda müzakerelerde bulunduğu dair bil-
diriği duyduğunda Danimarkalı bir memurla birlikte kalıyordu.

Bernadotte'nin ilk tepkisi çaresizlik oldu. İsveç kralının ku-
zeni olarak, arabuluculuk rolünü üstlenmesinin ardındaki esas
amacı, Almanların Norveç ve Danimarka'dan barışçıl bir şekilde
geri çekilmesini, dost İskandinavlıların Wehrmacht giderken
zarar görmemelerini sağlamaktı. Çoğunlukla Schellenberg'le
müzakere etmiş ama 23 Nisan'da, Lübeck'teki İsveç konsolos-
luğunda gizlice görüştüğü Himmler'le de tanışmıştı. Bir hava
saldırısının ertesinde, mum ışığında uzunca sohbet etmişlerdi.
Himmler, Bernadotte'ye, Almanya'nın mağlup olduğunu itiraf
etmiş ve Hitler'in, eğer çoktan ölmediyse bile, yakın zamanda
öleceğini söylemişti. Bernadotte'den olası bir ateşkes için İngiliz
ve Amerikalılarla görüşmesini rica etmiş ve teklifi reddedildiği
takdirde Rus cephesine gidip onurlu bir ölüme talip olacağını da
özel olarak eklemişti.

Himmler büyük bir gizlilikle konuşmuş, Bernadotte de
Himmler'in mesajını Stockholm'deki İngiliz ve Amerikan elçi-
lerine aktarırken aynı derecede dikkatli davranmıştı. Bu yüzden,
ismini radyodan duymak ve ifşa edildiğini bilmek son derece si-
nir bozucuydu. Peki, bu bir felaket miydi? Bernadotte muhakkak
ilk başta böyle düşünüyordu. *"İlk tepkim, bunun her şeyi berbat
ettiği ve ileride başkaca müzakere ihtimallerini de ortadan kal-
dırdığıydı."* Gel gör ki, tekrar düşündüğünde, bundan pek emin
olamadı. Himmler'in konunun dışında kaldığı şüphesizdi ama
Müttefik Kuvvetler onunla uğraşmayı zaten reddetmişken, bu o
kadar kötü müydü ki?

* Bernadotte, *The Fall of the Curtain*, sf. 62.

Aslına bakılırsa, eğer Hitler onun yerine başka birini tayin etmeye mecbur kalırsa ki durum bunu gerektiriyordu, bu iyi bile olabilirdi. Hitler'in tayin ettiği kim olursa olsun, Müttefik Kuvvetler'e Himmler kadar antipatik görünmeyecekti. Her halükarda, Bernadotte'yi hâlâ ilgilendiren asıl mesele, Norveç ve Danimarka'daki Alman kuvvetlerinin barışçıl bir şekilde silah bırakmasını sağlamaktı. O sabah Schellenberg, Lübeck'te Himmler'e açıklama yapmak üzere yola çıkmadan evvel, ona böyle söylemişti.

HIMMLER, Schellenberg ve Bernadotte, hepsi de müzakerenin haberlerini basına sızdıran Müttefik Kuvvetler tarafından kasıtlı olarak yüzüstü bırakıldıklarını farz etmişlerdi. Ama gerçek şu ki, Müttefik Kuvvetler böyle bir şey yapmamıştı; en azında resmi olarak. San Francisco'da, Birleşmiş Milletler konferansındaki rütbece düşük bir İngiliz memur, hikâyeyi kendi inisiyatifiyle sızdırmıştı.

İngiliz delegasyonundan bir basın görevlisi olan Jack Winocour, Himmler'in başvurusunu ilk olarak 27 Nisan'da, İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Anthony Eden bir brifing sırasında bundan gelişigüzel bahsettiğinde öğrenmişti. Winocour hikâyenin kamuoyuna duyurulduğunu farz etmiş ama gazetelerde bahsinin geçtiğini hiç görmemişti. 27 Nisan günü akşamüstü bitmek bilmiyordu ve haber ajansı hikâyeyi henüz işletmemişti. Adam, bunun kasıtlı olarak gizli tutulup tutulmadığını merak ediyordu ki eğer durum buysa, acaba nedendi?

Nazi devletinin hastalıklı idari aygıtını hâlâ Himmler kontrol ediyordu. Hitler'in varisi de tabi ki o olacaktı, efsaneyi sürdüren de. Herhalde Hitler artık Himmler'in ihanetini öğrenmiştir. Ama eğer bunu hâlâ öğrenmediyse, Hitler'in silah arkadaşının onu arkasından vurduğunu, neden emrimizdeki

tüm imkânları kullanarak bütün dünyaya anlatmaya başlamadık?

*Gün boyu uzun bir sessizlik hâkimdi. Washington ve Londra'daki savaş kumanda merkezlerinde, kısa sürede herkesçe bilinen bir gerçeğe dönüşmüş olması gereken bu konuyu, Eden'in yalnızca bize duyurduğuna ikna olmuştum önceden. Eğer gizliliğin korunması amaçlandıysa, dışişleri bakanı böyle bir konuda sırlarını otuz kişiye açmazdı.**

Ama sessizlik akşam da devam etmişti. *Reuters Haber Ajansı*'ndan Paul Scott Rankine gece yarısından sonra arayıp Avrupa'daki gazetelerin akşamüstü baskısına koymak için söyleyecek bir şeyi olup olmadığını sorduğunda, Winocour yatmaya hazırlanıyordu. Kısa bir an duraksadı. Kayıt dışı olmak üzere, Rankine'ye hikâyeyi anlattı. Yarım saat sonra, Avrupa'daki tüm gazeteler baş sayfalarını yeniden düzenliyor, *BBC* ise Himmler'in ihanet haberini tüm dünyaya yayınlıyordu.

Winocour o sabah uyandığında, San Francisco muhabirlerinin detayları öğrenmek için acele ederek ortalığı velveleye verdiklerini gördü. Palace Hotel'deki saat 10:00 brifinginde, Himmler'in, Hitler'in beyin kanaması geçirdiğini ve sadece birkaç saatlik ömrü kaldığını söylediği açıklandı. Winocour fesatlık olsun diye, Himmler'in bir iyi niyet göstergesi olarak, Hitler'in cesedini Müttefik Kuvvetler'e teslim etmeyi önerdiğini asılsızca hikâyeye eklemişti. Doğru söylemediğini biliyordu ama eğer haber ona ulaşırsa, Hitler'in çileden çıkacağını da biliyordu. Savaş zamanı kara propagandanın rolü hafife alınmamalıydı.

28 Nisan akşamına doğru hikâye tamamen kontrolden çıkmıştı. Bunun gerçekleşmek üzere olduğunu düşünen Associated Press, risk alıp Almanya'nın koşulsuz teslim olduğunu duyuran

* Ewan Butler, *Amateur Agent*, Londra: George Harrap, 1963, sf. 193.

bir flaş haber yayınladı. Dedikodunun aslı yoktu ama San Francisco opera binasındaki BM toplantısı, delegelerin daha detaylı bilgi almak için dışarı taşmasından dolayı, kargaşa içerisinde neredeyse dağılmış, Rusya'nın Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov'u tokmağıyla beyhude yere düzeni sağlamaya çalışır vaziyette bırakmıştı. Washington'da danışılan başkan Harry Truman da konuyu açıklığa kavuşturamadı. Himmler'in Müttefik Kuvvetler'e başvurusundan haberi vardı, çünkü konuyu Winston Churchill'le Atlantik aşırı telefon görüşmesinde konuşmuştu ama ateşkes hakkında bir şey duymamıştı. Truman, Amiral William Leahy'ye Avrupa'daki General Eisenhower'ı aratıp bunun doğru olup olmadığını sordurttu. Bunun üzerine Eisenhower'ın adamları da gecenin yarısında Churchill'inkilere telefon etti ama hiç kimse bir şey bilmiyordu. Eğer Almanlar teslim olmuşlarsa, bu Avrupa'dakiler için yeni bir haberdir.

Bunun üzerine Truman söylentiye engellemeye karar verdi. O akşam saat dokuz buçuğu biraz geçerken, Beyaz Saray muhabirlerini Oval Ofis'e çağırttı. Himmler'in başvurusunu tartışmayı kesin olarak reddedip onun yerine, sözde ateşkes hakkında kısa bir açıklama yapmakla yetindi. *“Az önce Amiral Leahy ile görüştüm ve Avrupa'daki karargâhımızın başkomutanını arattırdım,”* dedi muhabirlere. *“Söylentilerin dayanağı yok. Söyleceklerim bu kadar.”*

BERLİN'DE, Adolf Hitler, Himmler'in ihanetini o akşam saat dokuz civarında öğrendi. Haberi sığınağa, Alman İstihbarat Bürosu'nun başkanı Heinz Lorenz, Propaganda Bakanlığı'ndan acele içinde getirmişti. Görünüşe bakılırsa Stockholm Radyosu'nun daha önceden yaptığı bir haberi doğrulayan *Reuters* haberinin, radyodan deşifre metniyle gelmişti. Santral memuru Rochus Misch onun geldiğini görmüştü:

* a.g.e., sf. 199.

*Koşarak geldiğini duyduğum Lorenz, üzerine radyo raporunu not aldığı kâğıdı verdiğinde Hitler, kucağında bir köpek yavrusuyla kumanda tablo odamın dışındaki masada oturuyordu. Raporu gördüğünde yüzü kül rengine döndü, neredeyse bembeyaz oldu. “Tanrım,” dedim, “bayılacak.” Baş ellerinin arasında, ansızın yığılıverdi. Köpek yavrusu pat diye yere düştü - böyle önemsiz detayları hatırlamak ne saçma, ama yine de o yumuşak sesi kulaklarımda duyabiliyorum.**

Başkalarının anlattığına göre, Hitler deşifre metnini göğsüne bastırmış ve bir kez daha arkadan vurulduğunu haykırmuştu. Üstelik bu sefer *Der Treue Heinrich*” eliyle, yani güvenebildiği tek Nazi, sadakati hiç sorgulanmamış tek lider vurmuştu onu. Heinrich Himmler, parti içinde Hitler için, arkadaşına en yakın insandı. Eğer Himmler ona ihanet etmişse, o zaman artık kimseye güvenilemezdi... Hiç kimseye. Rudolph Hess deliydi, Hermann Göring de yozlaşmıştı ama ya Himmler? Hitler buna inanamıyordu.

Bir süre sonra sakinleşti ama giderek kireç rengine döndü; o kadar soluktu ki, cesede benziyordu. Himmler’in ihanetinin sonuçlarını süratle tespit ederken, aklından geriye kalanlar fazla mesai yapıyordu. Himmler ona suikast düzenlemeyi mi planlıyordu? Yoksa onu düşmana canlı olarak teslim etmeyi mi? Sığınakta güvenebileceği kimse kalmış mıydı? Yoksa hepsi de kendi acınası hayatları karşılığında onu bir rehine olarak sunmak için fırsat mı kolluyorlardı? Bilmek mümkün değildi.

En azından elde bir günah keçisi, Himmler’in sadakatsizliği için intikam alabileceği birisi vardı. Savaş zamanı kariyerini sadece kendi kişisel gelişimine adanmış, kimsenin hoşlanmadığı bir fırsat

* Gitta Sereny, *Albert Speer*, Londra: Macmillan, sf. 535.

** *Der Treue Heinrich* (Alm.): “Sadık Heinrich” anlamında. Hitler’in Himmler’e taktığı lakap. -çn.

düşkün olan SS *Gruppenführer*’i Hermann Fegelein, sığınakta Himmler’in irtibat subayıydı. Himmler, Hitler’in erişemeyeceği kadar uzakta olabilirdi ama Himmler’in yarattığı hâlâ sığınaktaydı. Fegelein, firar etmeye çalıştığı için cebren tutuklu bulunuyordu.

Fegelein antipatik bir insandı, altındaki insanlara zorbalık eden, üstündekilere de -eğer işine yarayacaklarını düşünüyorsa- yağ çeken, yozlaşmış bir kadın düşkünyüdü. 1944 Haziran’ında Eva Braun’un kız kardeşi Margarete’yle evlendiğinden beri Hitler’in gayri resmi eniştesiydi. O gün bugündür, ona uyduğu müddetçe, kıdemli generallerin konuşmalarına burnunu sokmaktan veya nüfuzunu kullanmaktan hiç çekinmemişti. Bağlantılarını sonuna kadar kullanıp en tepeye yükselmişti.

Amma velakin Fegelein’in sadakati başkasına değil, her zaman kendine yönelikti. Sığınakta bir gelecek görmediği için 26 Nisan’da gizlice tüymüş, çabuk kaçabilmek için hazır beklettiği para ve mücevher dolu bir bavulun bulunduğu Kurfürstendamm dışındaki dairesine dönmüştü sessizce. Dairesinden, körkütük sarhoş bir halde Eva Braun’a telefon etmiş, ona, hâlâ yapabiliyorken Hitler’i terk edip kendisiyle gelmesi için baskı yapmıştı. Braun bunu reddetmişti, bu yüzden o da başka biriyle, kızıl saçlı bir kadınla gitmeyi planlamıştı. Karnı burnunda olan karısı ise çoktan Berlin’i terk etmiş, muhtemelen başka birinden olma bir bebek beklemekteydi.

Hitler, Fegelein’in eksikliğini 27 Nisan’da fark etmişti. Elemanları, adamın dairesine telefon edip bir an evvel Reichskanzlei’ye dönmesini emretmişlerdi. Fegelein buna uymayı reddettiğindeyse, hâlâ sarhoşken tutuklanıp gözetim altında geri getirilmişti. Himmler’in ihaneti öğrenildiği sırada, hazırlıksız kurulacak olan divan-ı harpte yargılanmadan önce sorgulanmaktaydı.

Öfkeden kuduran Hitler, davayı beklemeden Fegelein’in hemen vurulmasına karar verdi. Eva Braun, eniştesinden yana

* SS *Gruppenführer* (Alm.): Almanya’da Nazi döneminde kullanılan yarı askerî bir SA rütbesi. -çn.

araya girmeye çalıştı. Ağlamaktan gözleri kızarmış vaziyette Hitler'e gitti ve dizlerinin üzerinde, kardeşinin doğurmak üzere olduğunu ve çocuğun babası olmadan büyümesinin mümkün olmadığını söyleyerek ona yalvardı. Ama Hitler dinlemedi. Fegelein'in ofisindeki araştırma, Himmler'in Kont Bernadotte'yle olan bağlantısından haberdar olduğunu gösteren belgeler ortaya çıkarmıştı. Hitler, Himmler'e ihanetinin hesabını soramıyorsa da onun yerine Fegelein'i vurdurabilirdi en azından. Eva'yı bir kenara itip hiç tereddüt etmeden infaz emrini verdi.

Çoğunluğun anlattıklarına göre, infaz hemen o dakika Reichskanzlei bahçesinde gerçekleştirildi. Hitler öyle sinirliydi ki, yalnızca birkaç dakika sonra idam raporunun gönderilmesini istedi ve rapor geldiğinde de bir çocuk gibi sevindi. Tüm hainler yok olsundu! Fegelein hak ettiğini bulmuş, Eva Braun bile gözyaşlarının arasından, bunu kabullenmek zorunda kalmıştı: "Zavallı, zavallı Adolf. Hepsi seni terk etti. Hepsi sana ihanet etti!"

Ancak ihanet üzerine düşünmeye zaman yoktu. Hitler'i yoğun bir gece bekliyordu. Test pilotu Hanna Reitsch, artık varolmayan *Luftwaffe*'nin komutanı olarak atamasını takiben yeni terfi etmiş Mareşal Robert von Greim'i Berlin dışına uçurmak üzere sığınaktan ayrılmak üzereydi. Hafif bir uçakla, Brandenburg Kapısı'na çıkan yoldan havalanmayı kararlaştırmışlardı. Hitler, girişim başarısız olur ve Ruslara yakalanırlarsa diye, ikisine de uğurlama hediyesi olarak birer siyanür kapsülü vermişti.

Hitler, Greim gittikten sonra sekreteri Traudl Junge'ye vasiyetini dikte etmeye niyetlendi. Ondan sonra da eğer bir sürpriz olmazsa, evlenecekti. Kalan bu kısacık sürede yıllardır metresi olan Eva Braun'la nikâh kıymaya karar vermişti. Führer, kız kardeşinin eşini idam ettirdikten yalnızca birkaç saat sonra, bu en sadık yoldaşının onurunu kurtaracaktı.

* *Luftwaffe* (Alm.): Nazi döneminde, Wehrmacht'a bağlı Alman Hava Kuvvetleri. -çn.

NAZİLER KAÇARKEN

HİTLER, Ruslar tarafından esir alınmanın utancına katlanmaktansa, zamanı geldiğinde kendini öldürmeyi seçti. Propaganda Bakanı Josef Göbbels de eşi ve çocuklarıyla birlikte aynısını yapmayı tercih etti. Sığınaktaki diğer tek Nazi lideri, ölmeye hiç niyetli olmayan ve ilk fırsatta kaçmayı planlayan Martin Bormann'dı. Liderlerin geri kalanı uzaklara, ülkenin dört bir yanına dağılmıştı. Çoğu da Himmler gibi ümitsizce kendi başlarına açtıkları bu beladan kurtulmanın bir yolunu bulabileceklerini umuyordu.

Büyük Amiral Karl Dönitz, günün büyük kısmını yolda geçirdi, Himmler'in de katıldığı aynı Wehrmacht konferansından, Kiel yakınlarındaki kendi karargâhına, Plön'e dönüyordu. Şafaktan hemen sonra yola çıkmış, mülteci kaynayan ve Müttefik Kuvvetler'in uçaklarıyla devamlı bombalanan yollardan batıya doğru yüz elli mil gitmişti. Dönitz, her uçak geçtiğinde sabanlarını bırakıp sığınacak yer arayan tarlalardaki çiftçileri çaresizlik içinde izlemişti. Ona kalırsa, birkaç günden daha fazla süremeyecek bu savaşın kaybedildiği çok açıktı.

Hal böyleyken öncelikli meselesi, olabildiği kadar çok Alman'ın Ruslar gelmeden doğudan kurtulup batıya doğru kaçmasına yardım etmektir. Alman donanması elinden gelenin en iyisini

yapmaya çalışıyordu ama Dönitz için için biliyordu ki, geriye kalan birkaç aracın yakıtı son derece azalmıştı ve kendileri de saldırıya karşı savunmasızdı. Ona kalırsa görevi, mücadeleyi devam ettirmek ve tüm mülteciler karadan ya da denizden batıya kaçıp Ruslardansa İngiliz veya Amerikalılara sağ salim teslim olabilsinler diye, açık bir geçit tutmaktı. Ancak kırsal kesimlerdeki kargaşa ve Wehrmacht'ın her saat fark edilir biçimde çözüldüğü göz önüne alınırsa, bunun çok çetin bir görev olduğunu biliyordu.

Dönitz, Plön'e ulaştığı vakit kendini derin bir umutsuzluğa sürüklemiş bulunuyordu. Derhal damadını, tek bir devriyede on dört Müttefik gemisi batıran *U-bot* Ası*** Günther Hessler'i çağırttı. Hessler'i kenara çekerek çok gizli kalmak kaydıyla, bir karar anına vardığını söyledi. Savaş kaybedildiğinden ve pazarlıkla barış umudu kalmadığından dolayı, daha fazla direniş imkânı göremediği vakit, Alman donanmasını teslim etmeye ve sıcak savaşa katılıp onurlu bir şekilde ölmeye karar vermişti. Hessler'in bunu önceden bilmesini istiyordu, çünkü Dönitz gittikten sonra karısına ve kızına onun bakması gerekecekti.

Hessler şoke olmuştu. Savaşta onurlu bir şekilde ölmek istemek, Almanlara çok yakışan bir düşünceydi ama çok da aptalcaydı ona kalırsa. Dönitz'i, ülkenin ilerideki zor zamanlarda ona ihtiyacı olacağını ve Dönitz kalibresinde bir liderin diriyeğin ülkesine ölüsünden daha fazla yararlı olabileceğini söyleyerek vazgeçirmeye çalıştı.

Ama Dönitz dinlemiyordu. Wehrmacht konferansından dönüş yolunda düşünüp taşınarak, ölümü onursuzluğa kesinlikle tercih ettiğine karar vermişti. Ona kalırsa, savaşta hayatını kaybetmek, sevgili donanmasını düşmana teslim etmiş olmanın utancıyla yaşamaktan çok daha iyiydi. Başka nedeni olmasaydı

* *U-bot*: Unterseeboot (Alm.): 1. ve 2. Dünya Savaşları'nda Almanlar tarafından kullanılan askeri denizaltı. -çn.

** *Denizaltı Ası*: Adolf Hitler'in kurduğu ödül sistemine göre, 100,000 ton ya da daha fazlasını batırmış denizaltı kumandanı. -çn.

bile, denizde Anavatan adına can vermiş öz oğullarını takip etmiş olacağını biliyordu.

DÖNİTZ'İN karargâhı Plön'deydi, çünkü bu şehir İngiliz ve Rus birliklerinin yakın tehdidine uzak kalan Kuzey Almanya'daki sayılı yerlerden biriydi. Ayrıca, tarafsız İsveç'in güvenli sınırından sadece bir kısa feribot yolculuğu uzaktaki Baltık kıyılarına da çok yakındı. Bundan dolayı, insanların batan bir gemide, gidecek hiçbir yeri olmadığı için geminin en yüksek noktasına akın etmeleri gibi, düşmanları ilerledikçe giderek daha da artan bir hızda şehre akın eden yüksek rütbeli Nazilerle doluydu şehir.

Silahlanma ve Savaş Bakanı Albert Speer, 25 Nisan'dan beri Plön'deydi. Eutin Gölü'ne bakan ormanda kamp kurmuş, ağaçlar arasında onun için yapılmış bir çift inşa treylerinde yaşıyordu. Dikkat çekmeden başka yerlerdeki gelişmeleri beklerken, devriyeyle nöbetçilik yapan bir tank alayından birlikler tarafından korunuyordu.

Speer, Ruslar Berlin kuşatmasını tamamlamadan hemen önce şehri terk eden son Nazi liderlerinden biriydi. 23 Nisan akşamı Hitler'le uzun bir görüşme yapmıştı. Bir zamanlar favorisi olan mimara neredeyse küçümsemeye kaçan bir ilgisizlikle davranan dalgın Führer'e, sığınakta garip bir veda olmuştu bu. Ertesinde, ona da veda etmek üzere Eva Braun'un odasına çağırılmıştı Speer. İki eski dost, birbirini bir daha asla görmeyeceğini bilen insanların açık yürekliliğiyle konuşarak, gece geç saatlere kadar oturmuşlardı:

Hitler çekildiği için dürüstçe konuşabiliyorduk. Sığınakta ölmek üzere olanlar arasında, hayranlık uyandırıcı ve üstün bir sükûnet sergileyerek göze çarpan yegâne kişiydi. Diğer herkes anormaldi – Göbbels, yüce bir kahramandı, Bormann, kendi kuyruğunu kurtarmakla meşguldü, Hitler yorgunluktan

bitmişti ve Frau Göbbels tamamen çökmüştü- ama Eva Braun neredeyse neşeli bir dinginlik yayıyordu etrafa. “Veda için bir şişe şampanyaya ne dersin? Belki biraz tatlı? Uzun zamandır doğru düzgün bir şey yemediğine eminim.”

Speer, Eva Braun’un ilgisinden dolayı duygulanmıştı. Ona göre kadın, sığınakta insanıyeti kalmış tek kişiydi, tüm bu cinayetlerden şikayet edip neden lüzumsuz yere bu kadar insanın ölmesi gerektiğini soruyordu. Gitme zamanı geldiğinde, onu geride bırakmak üzücüydü.

Ayrılmadan evvel Reichskanzlei’de birkaç dakika geçirip tasarımını kendi yaptığı bu binanın kalıntılarını hayranlıkla inceledi. Elektrikler kesilmişti, bu yüzden karanlıkta bir şey görmek pek mümkün değildi. Speer, Şeref Avlusu’nda bir süre durdu ve başının üzerindeki muhteşem mimariyi gözünün önüne getirmeye çalıştı. Almanya’daki diğer birçok yapı gibi harabeye dönmüş olduğunu biliyordu. Eğer Hitler deliye dönüp savaş bitmeden önce düşmanın eline geçmesin diye kalan içyapının da yıkımını emrederse, ülkeden geriye çok az şey kalmasından endişe ediyordu.

Hitler bilmiyordu ama Speer birkaç gün evvel Hamburg’da bir radyo kaydı doldurmuştu. Kayıt, Alman halkına Hitler’den gelecek, teslim olmadan önce her şeyi yok etmelerini emreden her tür lafı göz ardı etmelerini söylüyordu. Speer, Almanya’nın hâlihazırda yeteri kadar zarar gördüğünü düşünüyordu. Daha fazlası, bir yarar sağlamak yerine Alman toplumunun sefaletini daha da arttıracaktı. Hitler kendini öldürmeden önce son bir meydan okuma olarak daha fazla imha emri verdiği takdirde, bu hükmün geçersiz kılınması gerektiğine karar vermişti:

* Albert Speer, *Inside the Third Reich*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1970, sf. 484.

Fabrikalara, köprülere, su yollarına, demiryollarına ve iletişim ağlarına verilecek hasarı açıkça yasaklamak için bir direniş çağrısı yapmak istedim. Wehrmacht ve sivil savunma örgütü askerlerine, “ellerinden gelen her şekilde ve gerekirse silah kullanarak” yıkımı önlemek için talimat vermek istedim. Konuşmam, Yahudileri de içine alan politik tutukluların işgalci birliklere teslim olması için çağrıda bulunuyordu. Ayrıca savaş suçlularının ve yabancı işçilerin evlerine gitmelerine engel olunmaması gerektiğini belirtiyordu. Werwolf faaliyetlerini yasaklıyor, kasaba ve şehirlerin mücadele etmeden teslim olmasını söylüyordu.”

Konuşma, Hamburg radyo istasyonunda azami gizlilik koşullarında kaydedilmişti. Bir ihanet sayılabilecek bu içeriği çekimser bir ifadeyle dinlediği için Speer’i endişelendiren iki radyo teknisyeni gramofon kaydı yapmıştı. Konuşma henüz yayınlanmamıştı ve mümkün olan son ana kadar da yayınlanmayacaktı. Speer için ikilem, bu anın ne zaman geleceğine karar vermektir.

O bölgenin Nazi lideri ve Speer’in de arkadaşı olan Hamburg’un *Gauleiter****’ı, konuşmayı hemen yayınlamayı önerdi. Ancak Speer, Hitler’i son kez gördükten sonra, buna razı olmayı kendine yediremedi. Ruhsal bakımdan hâlâ Führer’in kölesi olduğundan, Almanya için yapacak hiçbir şey kalmadığı ve ülkedeki dramın kendi halinde seyretmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Speer ulusa seslenmek yerine Plön’e gitmiş, treylerinde oturup önündeki bir iki gün içinde gelmesi gereken Hitler’in ölüm haberini beklemeye koyulmuştu.

* *Werwolf*: “Kurtadam” (Alm.): Cephe gerisinde etkili olacak bir komando gücü yaratmak üzerine 1944te geliştirilen Nazi planı. —çn.

** a.g.e., sf. 469.

*** *Gauleiter*. Doğrudan Hitler’e bağlı olan, Nazi Partisi bölge yöneticisi, vali.

JOACHIM Von Ribbentrop'un hareketleri belirsizdi ama o da Plön'e giden yolda bir yerlerde, Berlin'den karayoluyla gelmekteydi. Speer gibi o da 24 Nisan'da, Ruslar gelmeden şehirden ayrılmıştı. Speer'in tersine, o gönülsüzce ayrılmıştı; sığınakta kalıp Führer'in kaderini paylaşmayı daha çok yeğlerdi. Ama Hitler buna izin vermeyi reddetmişti. Dışişleri bakanına, yıllar boyu verdiği tavsiyelerin birçoğu felaketle sonuçlanan bu adama, artık ihtiyacı kalmamıştı.

Diğer Nazilerin de Ribbentrop'a ihtiyacı yoktu. Tüm önemli parti liderleri ondan uzun zaman evvel vazgeçmişti. Donuk, kendini beğenmiş ve dayanılmayacak ölçüde baskıcı olduğundan, Almanya dışişleri bakanı olarak çok az arkadaş edinmişti ve Plön'e doğru giderken tutunacak dalı kalmamıştı. Dışlanmamak için o kadar fazlasını göze almıştı ki, bir ara Berlin'e dönmeye çalıştı. Israrla onu başkente geri götürecek bir uçak aradı ama talebi reddedildi. Kendi haline terk edilmişti, devlet işlerindeki baş aktör değildi artık.

Kuzeye doğru giderken, bir sonraki adımının ne olacağı hakkında pek az fikri vardı. Hitler ona İngilizlerle bağlantıya geçmesini ve Bolşeviklere karşı ittifak teklif etmesini söylemişti ama bunun başarı şansı neredeyse yok gibiydi. Büyük olasılıkla Hitler bu fikri, sırf onu başından savmak için önermişti.

Ribbentrop'un o anki planı Plön'de Dönitz'e katılmak ve İngilizlerle bağlantıya geçme olanağı bulana kadar orada beklemektir. Hiçbiri olmazsa, savaş bitene kadar Hamburg'da saklanmayı düşünüyordu. Ortalık durulup da yeniden insan içine çıkmadan önce, birkaç aylığına kiralık bir dairede kimliğini gizleyerek yaşayacaktı. İngilizler, savaş bittikten sonra Nazi liderlerini asmaktan bahsediyorlardı ama Ribbentrop bunun ciddi olduğuna inanmıyordu. Asılmak, onun gibilere göre değildi. Suçlular ve katillere göreydi, bir ulusun liderlerine göre değil. Ribbentrop asla yanlış bir şey yapmamıştı, tabi kendi hesabına göre. Tek

yaptığı şey, aldığı emirleri yerine getirmektir ve bu emirleri Adolf Hitler veriyordu.

HERMANN Göring, Avusturya'ya yeni varmış, Mauterndorf'taki aile şatosunda tutuklu bulunuyordu. Ruslar, Berlin'i alır almaz onu vurmakla görevlendirilen SS tarafından gözleniyordu.

Göring, Berlin'den ayrıldıktan sonra, diğer Nazi liderlerinin aksine, güneye doğru gitmişti; ilk olarak da Hitler'in Bavyera'daki dağ barınağının bulunduğu Berchtesgaden'e uğramıştı. Hitler'in ona katılacağını zannediyordu ki sonradan, Führer'in bunun yerine Berlin'de ölmeyi amaçladığını öğrendi. Şaşırmıştı. Bunun, 1941 Kararnamesi'ne göre Führer olarak Hitler'in yerine geçmesi gerektiği anlamına gelip gelmediğini merak etti. Çünkü bu kararname uyarınca, Hitler'in hareket serbestisi kısıtlandığında ya da çalışamaz hale geldiğinde, onun yerine Göring'in görevi devralması icap ediyordu.

Gerekçelerinden emin olmadığı için 23 Nisan'da Hitler'e bir telgraf çekti:

Führer'im! Berlin kalesinde kalma kararınızı takiben, 29 Haziran 1941 kararnamesinde öngörüldüğü üzere, Reich'in idaresini, hem içişlerinde hem dışişlerinde, tam yetkiyle elime almamı kabul ediyor musunuz?

*Eğer saat 22:00den evvel bir cevap alamazsam, hareket özgürlüğüne sahip olmadığınızı hükmedeceğim ve kendi inisiyatifimle hareket edeceğim.**

Ne yazık ki Göring'in şanssızlığına, telgraf, diğer Naziler arasından belki de en azılı düşmanı olan Martin Bormann'a ya kalanmıştı sığınakta. Bormann, Hitler'i, Göring'in onu devirip

* Roger Manvell ve Heinrich Frankel, *Hermann Göring*, Londra: Heineman, 1962, sf. 302.

yönetimi ele geçirmek için komplo kurduğuna ikna etmekte hiç gecikmedi. Onu, Göring'i vurdurtması için kışkırttı. Ama Hitler bunu reddederek, yönetimde kendisinin kalmasında ısrar eden bir telgrafla cevap verdi:

*29 Haziran 1941 Kararnamesi benim özel talimatımla iptal edilmiştir. Hareket serbestim bütünüyle mevcuttur. Belirttiğiniz türden bir hareketten sizi men ediyorum.**

Hitler'inkini, Bormann'ın karaladığı bir başka telgraf takip ediyordu. Hitler'in başına bir şey geldiği vakit kendi Führer olmak hırsındaydı Bormann.

*Hermann Göring. Hareketiniz, Führer'e ve Nasional Sosyalizme karşı ağır ihaneti ifade ediyor. İhanetin cezası idamdır. Ancak geçmişte partiye verdiğiniz hizmetlerden ötürü, eğer tüm görevlerinizden istifa ederseniz, Führer bu cezayı uygulamayacaktır. Kabul edip etmediğinizi bildirin.***

SS gelip onu tutuklamadan önce, Göring'in bu telgrafi yanıtlamaya zamanı olmamıştı. Yüzden fazla asker Berchtesgaden'deki evini sarmış, onu silah zoruyla odasına hapsedip karısı ve kızını görmesine bile izin vermemişlerdi. Adamlar neredeyse kesin olarak, onu derhal vurmak için Bormann'dan emir almışlardı, ancak bu emre itaat etmeye pek gönüllü değillerdi. Bunun yerine, onu sıkı nezaret altında tutmakla yetindiler. Eşi acı acı hatırlıyordu:

Silahlı SS görevlileri evi işgal etti ve ben de odama gitmek zorunda kaldım. Paralize olmuştum, düşün-

* Edwin Hoyt, *Göring's War*, Londra: Robert Hale, 1990, sf. 186.

** Willi Frischauer, *Göring*, Londra: Odhams Press, 1951, sf. 265. Telgraf bulunamadı, fakat görgü tanıkları hatırladıklarını anlattı.

*celerimi toparlayamıyordum. O gün içinde ikinci kez, gerçeklikten kopup hayal gördüğüm izlenimine kapıldım. Yirmi dakika filan böyle geçti. Buna daha fazla katlanamayarak eşimin yanına gitmeyi denedim ama çalışma odasının kapısında duran nöbetçi geçmemi engelledi. Yaklaşık bir saat sonra Hermann bizimle birlikte yemek yemek için odasından çıktı. SS'nin gözleri devamlı üzerindeydi. Hiçbirimizin boğazından bir lokma bile geçmediğini söylemeye gerek yok herhalde. Ama en azından hâlâ beraberdik. Masada oturduğum yerden Adolf Hitler'in duvarda asılı fotoğrafını görebiliyordum. Onu yırtıp dışarı fırlatmak için şiddetli bir arzu duydum!**

Berchtesgaden bir gün sonra Müttefik Kuvvetler tarafından bombalandı. Günün ilk ışıklarını takiben, Hitler'in Berghof'taki evini hedef alan Birleşik Devletler'den *Mustang***'ler'in eşlik ettiği, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden *Lancaster****'lar gökte belirdi. O kadar alçaktan uçuyorlardı ki, Lancasterların birinde geri topçu olan Hava Astsubay Çavuşu Cutting, Berghof'a düşen bombaların alevini görmüştü. Hava Üsteğmeni Coster ise yakınlardaki SS kulübelerinin havaya uçmasını izlemişti. Göring'in evi de hasar görmüştü. O ve ailesi kilerde birbirlerine sokulmuşlarken çatı çökmüş, merdivenler kırılmıştı. Emmy Göring, bir bombanın tam üzerlerine isabet etmesi ve acılarına son vermesi için dua etmişse de duası kabul edilmemişti.

Oluşan geniş çaplı hasar, baskından sonra Berchtesgaden'de kalmayı imkânsız hale getirmişti. Göring SS'yi, onları Mautern-

* Emmy Göring, *My Life with Göring*, Londra: David Bruce and Watson, 1972, sf. 123.

** Uzun menzilli avcı savaş uçağı. -çn.

*** İngiliz ağır bombardıman uçağı. -çn.

dorf'a, Avusturya'dan elli mil uzağa götürmeye ikna etti. Oradaki kale kendisinin, Yahudi üvey babasından miras kalmıştı. Daha evvelen Salzburg başpiskoposlarının sayfiye yeri olan bu kale, şehrin yukarılarında, denize doğru uzanan yüksek bir tepenin üzerine kuruluydu; üvey babası tarafından ortaçağ tarzında restore edilmişti.

Taşınma aile için çok travmatik olmuştu. SS'den biri Emmy Göring'e, eşinin yolda infaz edilmesini önlemek için onunla aynı arabada seyahat etmesini tavsiye etmişti ihtiyatla. Şoför, kadının mücevher kutusunu taşımayı önermiş ve yolculuk sırasında kutuyu çalıp kaçmıştı. Başkaları da Göringleri sessizce kaderlerine terk edip firar etmişti. Vardıklarında, kale soğuk ve ürkütücü bir şekilde karşıladı onları; zaten burası, Emmy'nin hoşlanmadığı, hüzünlü bir yer olmuştu her zaman. Buranın, Mauterndorf'un pazar yerine açılan gizli bir yer altı geçidi barındırdığı söyleniyordu ama her yerde onları gözünü bile kırpmadan izleyen bir SS muhafızı varken, bu Göringler için pek avuntu sayılmazdı.

Göringler, diğer herkes gibi olacakları beklemeye koyulmuştu artık. SS, zamanı geldiğinde Göring'i vurması için emir almıştı ama aldıkları emirler Berlin'deki gelişmelerle kolayca iptal edilebilirdi. SS ne yapılması gerektiği konusunda çok kararsızdı. Bu konuda Luftwaffe de önemli bir etmendi, çünkü eski komutanlarının bir grup eşkıya tarafından öldürüldüğünü düşünmek onları çileden çıkarmıştı. Oysa Luftwaffe'nin Göring'e ayıracak zamanı pek yoktu; SS'ye hiç yoktu. Eğer işler daha da sarpa sararsa, Luftwaffe'nin Göring'i kurtarmak ve onu tutsak edenlere karşı korumak üzere kaleye bir saldırı düzenleyeceği söylentileri dolmaktaydı. SS içindeki sempatizanlar da bunu teşvik ediyordu. Ancak bu, son çare olarak başvurulacak bir hareketti.

UZAKLARDA, Güney Galler'de Rudolf Hess için hiçbir umut yoktu. 1941'de İskoçya'ya yaptığı dramatik uçuşu takiben, 1942 Haziran'ından beri Abergavenny'deki akıl hastanesinin ileri ka-

rakolu olan Maindiff Court'ta hapis tutuluyordu. Hess, gününü odasında, her zamanki gibi yoğun biçimde hatıratı üzerine çalışarak geçirdi. Tüm öğleden sonra yazmış, konudan konuya atlayan yazılarıyla sayfalarca dosya kâğıdı doldurmuştu. Sadece, saat altı buçukta ara verip ona çok sıkıntı veren, muhtemel olarak, hayalinde yarattığı karın ağrısını gidermek üzere bir sıcak su torbası istemişti.

Hess zamana karşı yarışlıyordu. Savaşın bitmek üzere olduğunu biliyordu. Almanları hipnotize edip köprüyü savunmalarını engellemek için özel olarak yetiştirilmiş Yahudiler kullanan Amerikan ordusu, Remagen'de Ren Nehri'ni geçtiğinden beri biliyordu bunu. Her şey bitmeden evvel anılarını kâğıda aktarmaya kararlıydı. Bu son derece mühimdi:

Dört senedir delilerle birlikte hapisteyim. Kimseye haber verme olanağım olmadan onların işkencelerine maruz kalıyorum. İsviçre bakanını durumun böyle olduğuna ikna edemiyorum; tabi delilere de kendi vaziyetlerini anlatamıyorum...

*Deliler bahçemin dışında, ellerinde dolu tüfeklerle yukarı aşağı yürüdüler! Deliler evde etrafımı çevirdi! Yürüyüşe çıktığımda deliler önümden ve arkamdan geliyordu; hepsi de İngiliz ordusunun kıyafetlerini giyyordu.**

Hess akşam yemeğine kadar karalamalarına devam etti. Do-yurucu bir yemek yedi ve hemen sonrasında tekrar yazıya döndü. Gece geç saatlere kadar yazmayı sürdürdü. Akıl hastanesinin yönetimini deliler ele geçirdiği için, ona uyan tek meşgale bu kalmıştı.

* David Irving, *Hess*, Londra: Macmillan, 1987, sf. 270.

İKİNCİ BÖLÜM

29 NİSAN 1945, PAZAR

İTALYA'DA KAOS

AUDİSİO'NUN partizanları karanlıkta, Mussolini ve diğerlerinin cesetlerini Milano'ya götürürken, hareket eden kamyonetin arka tarafından kan sızıyordu. Barikatlardan el işareti yaparak onları durduran ve Audisio'nun izin belgelerini inceleyen Amerikan birliklerine yol üzerinde birkaç defa rastlamışlardı. Sızan kanın Amerikalılar tarafından fark edilmeyeceğine güvenen Audisio, partizanların karargâhundan, bir ABD istihbarat subayının imzasını taşıyan bir geçiş izni çıkartmıştı. Amerikalılara, *Ulusal Özgürlük Komitesi*'nin emirleri doğrultusunda yolculuk ettiğini söylemişti.

Milano'ya 28 Nisan gecesi, saat 23:00 olmadan hemen önce vardılar. Audisio, *Via Fabio Filzi*'deki *Pirelli* tesisinden telefon etmek için durmuştu ki, kamyonete dönerken, bir başka partizan çetesi tarafından tutuklandı. Çok şaşırmıştı. O ve adamları faşist olmakla suçlanıyorlardı, fabrikanın duvarı boyunca, yüzleri tuğlalara dönük şekilde dizildiler. Audisio olanlara bir türlü inanmıyordu. İtiraz etmeyi denediyse de eğer tek bir laf daha ederse

* *Comitato di Liberazione Nazionale*. 2. Dünya Savaşı'nın son yıllarında kurulan, İtalyan Partizanlar'ın politik yer altı oluşumu. —çn.

** *Via Fabio Filzi* (İt.): Fabio Filzi Sokağı. —çn.

derhal vurulacağı söylendiği için sustu. Kamyonetteki cesetler ve elinde bulunan faşist listesi, onun da bir faşist olduğu ve Mussolini'nin cesedini güvenli bir yere götürdüğü izlenimini vermişti zaptedenlere. Karargâhtan bir subayın gelerek, Audisio ve adamlarının kimliklerini teşhis edip derhal saliverilmelerini emretmesi 29 Nisan gecesi saat 02:00'yi bulmuştu.

Kamyonet, Milano'nun merkezindeki *Piazzale Loreto*'ya doğru yoluna devam etti. *Viale Padova*'dan geçerlerken Giuseppe Marchi adında bir adam uykusundan uyanıp ne olduğunu görebilmek için pencereye koşmuştu. Kuzeye doğru ilerleyen Amerikan ordusunun pas geçtiği Milano, partizanların eline geçmişti. Bunu, çılgınca itlaflar izlemiş, faşistler toplu halde tutuklanmış, intikam alınmıştı. Yüzlerce insan ölmüştü ve rakip örgütlerin iktidar mücadelesinden dolayı çatışma hâlâ devam ediyordu. Ağır motorlu bir aracın, gecenin bir yarısı ıssız sokaklarda dolaşması, bu gergin zamanda bariz bir endişe kaynağıydı. Marchi panjurun aralığından ihtiyatla dışarı bakıyordu ve kamyonetin *Piazzale Loreto* yönünde güvenlice gözden kaybolduğunu görene kadar da yatağına dönmedi.

Sabaha karşı saat 03.00'ten sonra varmışlardı. *Piazzale*, beş anayolun kesiştiği çok geniş bir meydandı. Partizanlar, 1944 Ağustos'unda buradaki benzinlikte vurulan tutsakların anısına, buranın adını "On beş Şehit Meydanı" olarak değiştirmişti. Kamyonet tam o noktada durdu. Şehitlerin öcünün alındığını ve adaletin bir bakıma sağlandığını göstermek için, Mussolini ve diğerlerinin cesetleri dışarı çıkarılıp artık terk edilmiş garajın yanında üst üste yığıldı.

Cesetler gün ağarana kadar düştükleri yerde kaldılar. Şehrin üzerinde şafak sökerken, kırk sekiz saat uykusuzluğun sonunda, yorgun argın halde bir binanın kirişlerine dayanmak dışında

* *Piazzale Loreto* (İt.): Loreto Meydanı. —çn.

** *Viale Padova* (İt.): Padova Bulvarı. —çn.

başka bir şey yapmak için fazla bitkin olan Audisio'nun sekiz adamı cesetlerin başında nöbet tutuyordu. Mussolini'nin infazının haberi çoktan dışarı sızmış, yoldan geçenler kendi gözleriyle görmek için yaklaştıkça, büyük bir hızla etrafa yayılıyordu. Saat sabah 08:00'i gösterdiğinde büyük bir kalabalık toplanmıştı ve Milano'nun her tarafından insanlar gelmeye devam ettikçe, kalabalık her dakika daha da artıyordu. Bazıları partizanlık pazibenti takıyor, tüfek ya da çifte taşıyordu. Diğerleriyse bayramlık kıyafetlerini giymiş, tüm bu gürültü patırtı dikkatlerini çekmeden önce Pazar Ayini'ne doğru gitmekteydiler.

Biri cesetleri birbirinden ayırıp sıraya dizmeye çalışmıştı. Clara Petacci, Mussolini'nin kafası göğsünün üzerinde olacak şekilde, erkek kardeşi Marcello'nun bacaklarına doğru yerleştirilmişti. İki genç adam kalabalığın içinden çıkıp Mussolini'nin cesedini tahrip etmeye başladı, kafasının üzerinde tepinip suratı tamamen şekilden çıkana kadar çenesine tekme attılar. Bir başkası, kalabalığın tezahüratı sırasında, adamın eline bir sopa sokup parmaklarının etrafına kapattı. Sonra, silahlı bir kadın ortaya çıktı ve Mussolini'nin göğsüne beş el ateş etti; savaşta kaybettiği her oğlu için birer mermi sıkmıştı.

Bir anda histeriye kapılan kalabalık Mussolini'den intikam almaya kararlıydı. Güruh ileri doğru akın edince Audisio'nun adamları kontrolü kaybetti. Uyarı ateşi açıldı ama kimse oralı olmuyordu. Kalabalık, cesetlerin üzerine üşüşmüştü, tükürüp homurdanıyor, çizme ve yumruklarını savuruyor, cesetlere iğrenç sözler haykırıyorlardı. Audisio'nun adamları onları bir hortumla dağıtmaya çalıştıysa da bu pek etkili olmadı. Halk diyetini istiyor, uzun savaş yılları boyunca katlandığı ızdırabın acısını Mussolini ve arkadaşlarının cesetlerinden çıkarmaya çalışıyordu.

"*Kimi görmek istiyorsunuz?*" diye bağırdı gömlekli bir adam. Cesetlerden birini yukarı kaldırırken çıplak kolları kan içindeydi.*

* Hibbert, *Benito Mussolini*, sf. 333.

Kalabalık kükreyerek bir isim söyledi, sonra bir tane daha. Adam sırayla cesetleri kaldırdı, birbiri ardına savaşta Mussolini'nin suç ortağı olan tüm faşist liderleri gösterdi. Kafası öne sarkmış, gözleri ardına kadar açık olan Mussolini'yi de yukarı kaldırdı, Clara Petacci'yi de. Kadının yüzü yara bere içinde kalmış, uylukları kanla kaplandığı için adamın kolları arasından kayıyordu. Kalabalık bundan büyük zevk duymuştu. Daha fazlası için tezahürat yapıyordu.

“Daha yükseğe!” diye bağırdı insanlar. “Daha yükseğe kaldır! Göremiyoruz.”

Biri ip getirdi. Bir ucunu kirişin üzerinden geçirdiler. Mussolini'nin cesedi bileklerinden bağlanıp herkesin görebileceği kadar yükseğe çekilmişti, kalabalığın üzerinde tepetakla sallanıyordu. Clara da onu takip etti, eteği başına düştüğü için çıplaklığı gözler önüne serilmişti. Portatif bir merdivende durup Clara'nın eteğini tekrar bacakları arasına bağlamaya çalışan bir kadınla herkes alay etti. O kadar hırpalanmaya rağmen Clara'nın hatları diğerlerine oranla düzgündü. Öldükten sonra bile güzeldi. Oysa Mussolini, darmadağın, şişmiş bir surat ve bir babuna benzeyen dişlerinden geriye çekilmiş dudaklarla iğrenç görünüyordu.

Kalabalık, bu manzara karşısında bayram ediyordu. Binlerce insan, kısa süre önce hayattayken alkışladıkları bu adamın şimdiki halini alay ederek yuhalıyordu. Mussolini, başına aldığı kurşun yarısından dolayı kafatasının bir kısmı eksik olarak, terk edilmiş ve perişan bir halde metresinin yanında asılı duruyordu şimdi. Clara ve Mussolini'ninkilerin yanına süratle iki tane daha ceset astılar. Bir kasap dükkânındaki kadavralar gibi dizilmişlerdi. İlerleyen Amerikalılarla birlikte Milano'ya ulaşan ilk savaş muhabirlerinden olan Jim Roper, cesetlerin bu küçük düşmüş hallerini görmek için tam zamanında gelmişti:

Mussolini'nin suratı kül gibi griydi. Koyu renk çene kemiği gevşekçe sarkıyordu. Alelade bir asker ceketi ve

*İtalyan milis kuvvetlerine ait, yanında dikine ince kırmızı bir fiizgisi olan gri binici pantolonu giymişti. Bir zamanlar, dünyanın ilk diktatörü olmaya kadar yükselen demircinin oğlunu sarmalayan o görkemli hava kaybolmuştu. Birçok kez hırpalanan vücudu kir pas içinde kalmıştı. Siyah uzun fiizmeler giyiyordu ama cilası kalmamıştı.**

İdam edilmesi için Mussolini'nin yordakçılarından bir başkasını getiren kamyon oraya vardığında, cesetler bir süredir asılı duruyordu. Achille Starace, 1920'den beri faşistti, en başından beri *Il Duce*'nin fanatik bir destekçisi olmuştu. Parti genel sekreteri olarak Yahudilere eziyet etmiş, kendini, Mussolini'nin putlaştırdığı kişiliğiyle özdeşleştirmişti. Artık partizanların intikam zamanı geldiğinde, her şeyin bedelini ödemek zorunda kalmıştı. *The New Yorker*'den gelen Philip Hamburger, bunu izlemek için Roper'e tam zamanında katılmıştı:

faşist partinin bir zamanki genel sekreteri olan fanatik katil, meydana sabah saat on buçuk sularında, üzeri açık bir kamyonda getirildi. Mussolini ve diğerlerinin cesetleri birkaç saattir orada asılı durmaktaydı. Kamyonun gelişinden hemen önce meydana vardım. Adam yavaşça ilerlerken kalabalık geri çekilip sessizliğe büründü. Silahlı muhafızların etrafını sardığı Starace, kamyonun ortasında elleri havada duruyordu. Kıvrak, köşeli çeneli, asık suratlı biriydi. Siyah gömlek giymişti.

Kamyon, adamın eski patronunun grotesk cesedinin yanında bir an durakladı. Starace bir göz attı

* James E. Roper, "Mussolini, Mistress Executed by Finns Squad," *United Press International* Arşivi, 29 Nisan, 1945.

ve herhalde içi geçtiğinden, öne doğru düşer gibi oldu ama muhafızlar tarafından tekrar ayağa kaldırıldı. Kamyon birkaç fit daha ilerledi ve durdu. Starace aşağı indirildi ve benzin istasyonunun arkasındaki beyaz bir duvarın oraya götürüldü. Yanında bahar çiçeği dolu bir sepet duruyordu; pembe, sarı, mor ve mavi. Altı ay önce aynı meydanda öldürülen on beş anti-faşistin anısına konmuşlardı.

Partizanlardan oluşan bir idam mangası Starace'yi sırtından vurdu. Bir başka partizan yerden yirmi fit yükseklikte bir kirişin üzerine çıkıp meydanadaki kalabalığa doğru, göze çarpan bir hareket yaparak idamın sona erdiğini belirtti. Tıpkı, beyzolda sayı kalesinden koşmakta olan oyuncuyu çağıran heyecanlı bir hakeme benziyordu.

Ne bir kükreme ne de insanın kanını donduran bir haykırış duyuluyordu; etraf sessizdi ve sonra, birden bir iş çekiş duyuldu; derin bir inilti, karanlık ve kokuşmuş bir şeyden kurtuluşu ifade ediyordu görünüşe bakılırsa. Meydanı dolduran halk, bu anın hem bir son hem de bir başlangıç olduğunu anlamıştı sanki. İki dakika sonra Starace da Mussolini ve diğerlerinin yanına asılmıştı. “Şu hallerine bir bak,” diye tekrarlıyordu yanımdaki yaşlı adam. “Haydi, şu hallerine bir bak.”

Mussolini'nin cesedini meydana attıktan sonra Audisio, rapor hazırlamak ve radyoda diktatörün öldüğünü duyurmak için partizanların Palazzo di Brera'daki karargâhına doğru devam etti. İlk bültenler sadece Mussolini'nin idam edildiğini beyan ediyordu ama daha sonraki bültenler, o ve metresi yan yana asılıyken,

* Philip Hamburger, “Letter from Rome,” *The New Yorker*, 19 Mayıs, 1945.

güruhun onları nasıl hakaret yağmuruna tuttuğuna ve Piazza-le'deki manzaraya dair görsel bir izahat yayınladılar. Winston Churchill bunları duyduğunda dehşete düştü. Mussolini'den kurtulduğuna memnundu ama Clara'ya uygulanan zulüm onu sarsmıştı. Adolf Hitler, haberi bir parça kâğıt üzerinde okuduğunda hiç yorum yapmadı ama Mussolini'nin baş aşağı asıldığını anlatan bölümün altı sonradan defalarca çizilmişti, muhtemelen Führer'in işiydi bu. Ruslar tarafından canlı ele geçirilip ayak takımı eğlensin diye, bir maymun kafesinde sergilenmeye niyetli olmadığını daha evelden açıklamıştı zaten. Öldüğünde, Mussolini'yle aynı kaderi paylaşmak da istemiyordu.

Rachele Mussolini eşinin akıbetini öğrendiğinde hâlâ Cernobbio'da, Kara Gömlekli'nin evinde radyo dinlemekteydi:

“Adalet yerini buldu!” diye ilan etti radyodaki ses. Kendimi, Benito'nun artık nankörlüğün ve hayvanlığın erişemeyeceği bir yerde olduğunu düşünürken buldum. İtalya için her şeyini vermişti; kendi hayatını bile.

Onunla birlikte can veren adamları yıllardır, iyi günde kötü günde, meslektaşları olarak tanırdım. Bazıları diğerlerinden daha iyiydi, bazılarınıysa diğerlerinden daha çok severdim ama hepsi de risklere rağmen sonuna kadar kararlı ve sadık kaldılar.

*Ve o kadın da öyle. Benito'nun yanına skandalı büyütmek için son dakikada koydukları o kadın da bunu hayatıyla ödedi.**

Rachele için en kötü kısmı burasıydı, ihanet. Eşi öldüğünde başka bir kadınla birlikteydi. Buna inanamıyordu, Mussolini'nin son dakikalarını, çocuklarının annesinden başka biriyle paylaşma-

* Rachele Mussolini, *My Life with Mussolini*, sf. 180.

yı tercih ettiğini kabul edemiyordu. Rachele adanın ona yazdığı son mektubu hâlâ saklıyordu, onun, gerçekten sevdiği tek kadın olduğunu söylediği mektubu.

Ancak, şimdi bunlar üzerine düşüncelere dalacak zaman yoktu. Dışarıda çok fazla şey olup bitiyordu:

*Cinayet haberlerinden dolayı perişan haldeydim ve evin dört bir yanından gelen silah seslerinin zar zor farkına varabildim. İç savaş tüm gücüyle sürüyordu. Çocuklarım hiç benden ayrılmadı. Hıçkırıkları derdime dert katıyordu, yine de gözyaşlarıma hâkim olmak için elimden geleni yaptım. Saatler geçmek bilmiyordu, ta ki evdeki varlığımızın ev sahipleri-mizin başına ciddi bir dert açabileceğini fark edene kadar. Çocuklarla konuşup tüm bu belirsizliğin bir son bulmasına karar verdik. Sonuçta, Özgürlük Komitesi'ne nerede olduğumuzu haber verecek birini gönderdik.**

Çok geçmeden üç partizan gelip evi aramaya başladı. Bir polis Rachele'nin bavullarını karıştırırken, genç bir partizan kadının vefat etmiş oğlunun, Bruno'nun bir minyatürünü buldu, değerli bir çerçevesi vardı. "Bu halka ait," diyerek kendi cebine indirdi. Ancak Rachele bunu polise şikâyet edince çerçeveyi geri vermek zorunda kaldı.

O akşamüstü, kadının kendi talebi üzerine, iki çocuğuyla birlikte Como'daki polis karakoluna götürüldü. Rachele, Como piskoposuna, Romano ve Anna Maria'nın bakımını üstlenmesi için yalvarmıştı ama adam bunu reddetmenin daha akıllıca olduğuna karar vermişti. Kadın da bunun üzerine, çocuklarının, sokaklardan çok daha güvende olabilecekleri polis nezaretine

* a.g.e.

verilmelerini rica etti. Etrafta bunca cinayet işlenirken sokakta kalırlarsa, başlarına ne geleceğini kimse bilemezdi.

Karakolda ayrıldılar, Rachele hapishanenin kadınlar bölümüne aktarılırken çocuklar da apar topar götürüldü. Aslında kayıt defterini imzalaması gerekiyordu ama anlaşıldığı kadarıyla, hapishane müdürü bunun gerekli olmadığına ısrar etti ve kadının kimliğini saklamak için adının üzerini karaladı. Kadın, yeni gelen başka birkaç kişiyle birlikte küçük bir hücreye kapatıldı. Nezarette olmaktan dolayı öylesine üzgünlerdi ki, içlerinden yalnız bir tanesi Rachele'yi tanıyabiliyordu. Çabucak da gizlilik yemini etti.

Como'nun faşistleri yakalandıkça, her iki cinsiyetten de yeni insanlar, akşamüstü ve akşam saatleri boyunca karakola gelmeye devam etti. Rachele'in fark ettiği üzere, intikamın gelmesi uzun sürmedi:

*Dışarıda olan bitenin bir kısmını duyabiliyorduk. Avluda biri, bir listeden isimler okudu; bunu, bir makineli tüfeğin aniden başlayan silah sesi izledi; bir müddet geçtikten sonra da araba tekerleklerinin gürültüsü geldi. İşlem bitmek tükenmek bilmeksizin tekrar etti ve gece boyu bu şekilde sürdü. Bu berbat bir işti. Beni tanımış olan genç kadın, kocası dolayısıyla fılgına dönmüştü. Adam avluda bekleyenlerden bir tanesiydi, bu yüzden de isimler her okunduğunda kadın pencere demirlerine yapışıp deliler gibi haykırıyordu. Başka bir kadın da, aslında çocuk öldürmekten dolayı hapse düşmüş bir komünist olduğuna ant içiyor, salıverilmek için bağırıyordu.**

Kadınlar arasında tek başına olan Rachele soğukkanlılığını koruyordu. Kim olduğu hâlâ fark edilmediği için, neden ağlama-

* a.g.e., sf. 181.

diğını merak edip duran hücre arkadaşları için bir muammaydı. “Geride kimseyi bırakmadın mı?” diye soruyorlardı. Kocasının gidişyle birlikte gözyaşları da tükenmişti. Artık ölümden de korkmuyordu. İdam mangasıyla yüzleşme sırasının ona gelmesi an meselesiydi ama Rachele Mussolini başına gelecekleri gerçekten umursamıyordu artık. Önemli olan tek şey, aynısının çocuklarının başına gelmemesiydi.

DAHA güneyde, Napoli Körfezi’ne nazır, 18. yüzyıldan kalma bir sarayda, İtalya’daki Alman ordusu teslim olmak üzereydi. Almanların silah altında hâlâ yarım milyon adamı vardı ama İtalya’nın çoğunun Müttefik Kuvvetler’de olması ve kuzeye doğru kaçış yollarının partizanlar tarafından engellenmesi, Alman ordusuna beyaz bayrak sallamaktan başka bir seçenek bırakmamıştı. Bir önceki gün, koşulları görüşmek üzere Caserta’ya bir delegasyon gelmişti.

Delegasyon, Wehrmacht’tan Yarbay Viktor von Schweinitz ve SS’den Binbaşı Eugen Wenner olmak üzere iki orta rütbeli subaydan ve bir tercümandan oluşuyordu. Oraya vardıkları zaman, müzakere edilecek hiçbir şartın olmadığını öğrendiklerinde dehşete düştüler. 1918 Kasım’ında, Alman ordusunun hiç yenilmemişçesine, tüm silahlarıyla evine dönmesine müsaade ederek yaptıkları hatayı unutmayan Müttefik Kuvvetler, bu sefer koşulsuz teslim olmalarında diretiyordu. İmzalamaları için Almanlara, ilave detayları içeren on sekiz sayfayla beraber iki sayfalık bir ateşkes dokümanı vermişlerdi. Almanlar gecenin çoğunu bu dokümanı inceleyerek geçirdi.

Bu belge onları bir sürü sorunla karşı karşıya bıraktı, bunların en büyüğü de bu antlaşmayı imzalama yetkilerinin olmamasıydı. Komutanlarından, ateşkes sonrası Alman ordusunun enterne edilmesine razı olmamak üzere talimat almışlardı. Bunun yerine, ordunun eve dönmesi için pazarlık yapmaları gerekiyordu. Ama Müttefik Kuvvetler, Alman ordusunun silah bıraktıktan sonra

eve dönmemesi konusunda son derece kararlıydı. Askerler, Müttefik Kuvvetler onları salıvermeye hazır olana kadar dikenli teller ardında hapis tutulacaktı.

Wenner ve von Schweinitz, verilecek yanıt üzerinde anlaşamadılar. Caserta'nın Bourbon Sarayı topraklarındaki bir asker kulübesinde, 29 Nisan gecesi geç saatlere kadar tartıştılar. Wenner anlamaktan yanaydı ama Schweinitz endişeleniyordu, çünkü Wehrmacht onu enterneye razı olmaktan men etmişti ve eğer razı olursa, antlaşmayı toptan reddedebilirlerdi. Bir çıkar yol yok gibi görünüyordu, ta ki tercümanları Gero Gävernitz, onlar konuştukları sırada Alman askerlerinin öldüğünü ve her dakika daha fazla insanın canından olduğunu hatırlatana kadar. Bu durumda Schweinitz yumuşayıp mücadeleden vazgeçti ve Bolzano'daki amiri General Heinrich von Vietinghoff'tan onay alabildiği takdirde, teslimiyet koşullarına razı olmayı gönülsüzce kabul etti.

Alman karargâhı için çabucak bir telgraf müsveddesi hazırlandı. Gävernitz, telgrafi müzakerelerdeki Amerikan temsilcisi General Lyman Lemnitzer'e götürdüğünde saat sabah dördü geçiyordu:

Gün ağarırken, cebimde telgraf müsveddesiyle, solmakta olan ayışığını yansıtan Kraliyet Parkı şelalelerinin yanından, General Lemnitzer'in Kraliyet Sarayı'nın devasa binasındaki ofisine doğru sürdüm arabayı.

Onu masasının başında, hâlâ çalışırken buldum. Mesajın müsveddesini gösterdiğimde fazlasıyla sevindi ve derhal kodlanması için emir verdi. OSS telsiz operatörümüz Wally, Wolff'un Bolzano'daki

* OSS (Office of Strategic Services) (İng.): ABD'nde 2. Dünya Savaşı sırasında kurulan, CIA'den önceki istihbarat bürosu. -çn.

*karargâhında henüz görev başına geçmemiş olduğu için, mesaj İsviçre'ye, Bern'deki ofisimize gönderilmişti. Oradan kuryeyle Vietinghoff'un Bolzano'daki karargâhına götürülmesini talep ettik. Bu fazlasıyla uzun gönderme yöntemi, cevabın iki üç günden evvel bize ulaşmasını olanaksız kıldı.**

Ancak bu süre Müttefik Kuvvetler için çok uzundu. Haberin savaş meydanındaki tüm Alman birliklerine ulaşması için zaten yetmiş iki saat müsaade verdiklerinden, daha fazla can kaybını önlemek adına, antlaşmanın o gün içinde imzalanmasını istiyorlardı. Eğer gece bastırmadan evvel sağ salim kendi taraflarına ulaşmak istiyorlarsa, Wenner ve von Schweinitz'in antlaşmayı da yanlarına alarak, Caserta'dan en geç öğleden sonra saat üçte ayrılmalı gerektiğini hesap etmişlerdi.

Kaderlerine razı olan iki Alman, ateşkes antlaşmasını kabul etti. O öğleden sonra, Kraliyet Sarayı'nın balo salonunda imzayı attılar. Törene katılmak için içeri girdiklerinde oda kalabalıktı: İngiliz ve Amerikalı on bir general ve amiral, bir Rus generali ve onun tercümanı, başka birkaç subay ve son olarak da Roma'dan sırf o gün için uçakla getirilmiş bir sürü gazete ve radyo muhabiri. Bunların yanı sıra film kameralarını, bir dizi projektör ışığını ve mikrofonu da gören Almanların canı sıkıldı. Ateşkesi başkaları yokken imzalamayı umuyorlardı, çünkü kimlikleri ortaya çıktığı takdirde, eve döndüklerinde ihanetten dolayı öldürülmekten korkuyorlardı.

Lakin bu konuda yapabilecekleri hiçbir şey yoktu. Schweinitz, Wehrmacht'ın enternesini kabul etmenin yetkisini aştığını tekrar ettiyse de, ne olursa olsun imzalaması söylendi. Wenner da uzun bir masanın ucunda spor ceketiyle oturarak imzaladı ant-

* Allen Dulles, *The Secret Surrender*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1967, sf. 206.

laşmayı. Öğleden sonra saat 14:17’de tören bitmişti. Almanlar saat üçe kadar havalanmıştı bile. Marcianise Havaalanı’ndan kalan Müttefik Kuvvetler’e ait bir uçakla Haute-Savoie’deki Annecy’ye doğru gidiyorlardı. Oradan sivil kıyafetlerle İsviçre’ye, sonrasında da gece boyu Bolzano’ya yolculuk etmeleri gerekiyordu. Ateşkes hâlâ bir sırdaydı, 2 Mayıs’ta uygulanmaya başlanana kadar ifşa edilmeyecekti. İki delegeyle buluştuğunda ve şartların ağırlığını öğrendiğinde, General von Vietinghoff’un antlaşmaya nasıl tepki vereceğini görmek kalıyordu geriye.

NAPOLİ, 1943 Ekim’inden beri Müttefik Kuvvetler’in elindeydi ama şehir henüz normale dönmemişti. Müttefik Kuvvetler gelmeden evvel yoğun şekilde bombalanmıştı, rıhtım ve fabrikalar işgal öncesinde tekrar tekrar topa tutulmuştu. Yiyecek çok azalmıştı ve karaborsacılık artmıştı. Fuhuş hâlâ yaygındı, sadece orali kadınlar arasında da değil üstelik. Tüm Güney İtalya’dan, kendilerini Müttefik askerlere, özellikle de onlara daha nazik davrandıkları ve daha fazla ödedikleri için Amerikan ordusunun siyah birliklerine satmak için kadınlar Napoli’ye akın ediyordu. Napoli koyu çevresindeki Pozzuoli Limanı’nda Romilda Villani, iki gayri meşru çocuğunu babalarından yardım almadan büyütemek için yıllardır mücadele veriyordu. Çekici bir kadın olarak, on yedi yaşında “Garbo’nun İkizi Olan Kız”ı keşfetmek üzere açılan sinema yarışmasını kazanmıştı. Ödülü, Hollywood’a bir seyahat ve Metro-Goldwyn-Mayer ile bir deneme filmi çekmekti. Babası bunu yasaklayınca Romilda da bunun yerine Roma’ya gitmişti. Orada, yapımcı olduğunu iddia eden bir adam tarafından süratle baştan çıkarılmış ve en büyük kızı Sofia’ya, daha sonra da Maria’ya hamile kalmıştı.

Artık Pozzuoli’ye geri dönmüşlerdi, yakındaki yanardağdan tüten sülfür yüzünden bu adı almış Via Solfatara üzerinde, sefalet içinde yaşıyorlardı. Evleri, bir hava saldırısı sırasında hasar almış, camlar patlamış, duvarlar çatlamış, çatı bel vermişti. Evi

ellerinden geldiğince onarmışlar, her gün yeterli yiyeceği bulabilmek için mücadele vererek idare ediyorlardı. Romilda üst kattaki daireyi Amerikalı askerlere açmış, onlara gündüzleri birkaç saatliğine gevşeyebilecekleri, piyano eşliğinde şarkı söyleyebilecekleri ve savaşı bir süreliğine boş verecekleri bir İtalyan evi vermişti. Amerikalılar yiyecek getiriyor, Romilda'nın hayalini kuruyor ve Sofia'ya gülümsüyorlardı. On yaşındaki kız o kadar çirkin ve sıskaydı ki, hayatında hiç mükellef bir yemek yememiş gibi görünüyordu.

İtalya savaşa girdiğinde Sofia sadece beş yaşındaydı. Kısa zaman sonra, Alman askerleri Pozzuoli'ye ayak basmıştı. Hatırladığı kadarıyla:

*Onlar o zamanlar bizim dostumuz ve müttefikimizdi. İlk hatıralarım, güzel üniformalı, genç ve yakışıklı askerleri keyifle izlemek ve sokağımızdaki evlerin arka bahçelerinde savaş oyunları oynamakla ilgiliydi. Alman askerleri gelmeden önce sarışın, mavi gözlü birini gördüğümü zannetmiyorum. Evimizin önünde durup taburların geçişini izlemek heyecan vericiydi. Özellikle de uzun sıralar halinde geçen tanklar sokak boyu gümbürdediklerinde.**

Ancak balayı pek uzun sürmemişti. Savaş yaklaştıkça Almanlar müttefiklerinin aleyhine dönmüş, hayal kırıklıklarının acısını önce Yahudi İtalyanlardan, sonra da halkın kalanından çıkarmaya başlamışlardı:

Savaşın dehşete düşüren gaddarlığını, kendi gözlerimle gördüğümde iyice anladım. Ruhsuz bombaların gökten düşmesi, yaralı insanların sokaklarda

* A. E. Hotchner, *Sophia*, Londra: Michael Joseph, 1979, sf. 33.

*kalması, yiyecek ve içecek bir şeyin olmayışı, hepsi berbattı; ama hiçbirisi bir insanın, asker üniforması giymiş bir insanın, savunmasız bir başka insana ettiği zulümden daha kötü değildi. Gittikçe tırmanan bu zulmü balkonumdan gözlemlediğimden, savaşın tüm berbatlığını anladım. Aşağıdaki sokaklarda insanların yakalandığını gördüm, dövüldüğünü, Alman ordusunun kamyonlarına atıldığını ve götürüldüğünü. İnsanlar sokaklarda bir uyarı olmaksızın vuruldular. Çocuk gözlerim, bir iğrenç, dehşet verici gösterinin ardından diğerine tanık oluyordu.**

Sofia'nın kendi de kazazedeydi, evine zarar veren hava saldırısında yaralanmıştı. Sığınacak yer ararken bir şarapnel parçası çenesini yırtmıştı. Yara izi hâlâ duruyordu ve GI* Charles Dial da bunu fark etmişti. Bir öğleden sonra, ikisi de birbirinin dilini bilmemesine rağmen Romilda'yla otururken, adam onu ve Sofia'yı yedi mil ötedeki kamplarına davet etmişti. Onlar için biraz yemek aşıracak ve sıhhiyecilerden, Sofia'nın çenesine bakmalarını rica edecekti. Anne kız tam vaktinde kapıdaydı, ancak yağmacı olabilecekleri şüphesiyle tutuklandılar. Dial bunu duyduğunda devriye nöbetine çıkmaya hazırlanıyordu:

C bölüğünden biri çadıra gelip bir sarışın kadın ve çocuğunun kilit altında tutulduğunu haber verdi. Kadın onlara beni ziyaret etmek için davet edildiğini söylemiş -ki öyleydi zaten. Oraya gidip onları hapisten çıkardım ve kendi sahamıza getirdim. Romilda, küçük kızla birlikte ta Pozzuoli'den tüm yolu yürümüş. Kız çok şirin bir çocuk. Annesi ona özene

* a.g.e., sf. 41.

** GI (İng.): ABD kara ordusu mensubu. -çn.

*bezene deniz mavisi bir ceket ve küçük kahverengi çocuk eldivenleri giydirmiş -bu zamanda takdire şayan bir çaba. Dokuz yaşlarında, kopkoyu renkli gözleriyle çok sessiz ve ciddi bir çocuk. Ne yazık ki, hiçbir zaman annesi kadar güzel olamayacak. Muhtemelen pis ve kötü kokan tüm GI'lerden, hepimizden ölümüne korktu. Onları, kızın çenesine baksınlar diye sıhhiyecilere götürdüm.**

Amerikalılar, Romilda ve kızlarına iyi davranmışlardı. İskoçlar da öyle. Altlarına ne giydiklerini keşfetmeye kalkan sokak çocuklarıyla mücadele eden garip, etekli adamlardı bunlar. Güvenmedikleri tek Müttefik birlikler, çatışma dışı zamanlarda istedikleri kadınlara sahip olabilecekleri vaadiyle askere alınmış olan Faslılardı. Bu adamlar her türden kadına açtılar, üstelik her iki cinsiyetten çocuklara da. Bazılarının gözünde tecavüz veya çocuk fahişelerle seks işten bile değildi. Bir battaniye ya da bir kutu jambon konservesinden fazla bir şey istemeden buna razı olabilecek binlerce çocuk vardı zaten etrafta.

Romilda'nın evinin giriş katında birkaç Fas askeri konaklıyordu. Onları denetlemek veya içmelerini engellemek adına pek bir çaba göstermeyen bir Fransız subayının komutasındaydılar. Belirgin bir ihtimal olan tecavüz ve devamlı aklını kurcalayan çocuk fuhuşu, Sofia'nın onlara ürpertiyle bakmasına neden oluyordu:

Üst kattaki dairemize ulaşabilmek için Faslıların oradan geçmemiz gerekiyordu ve bu hep korku veriyordu. Anlamadığımız bir dilde konuşuyor ve mikleriyle bizimle dalga geçip peşimizden kovalarmış gibi yapıyorlardı. Doğrusu bize hiç sarkıntılık etme-

* a.g.e., sf. 50.

*diler. Gerçi birkaç kere, gecenin bir körü çok içip bizi korkutmak için kapımızı yumruklamışlardı.**

Ama Mussolini öldüğüne ve savaş da neredeyse bittiğine göre, Faslılar yakında gitmiş olacaktı. Amerikalılar da neşeli cana yakınlıkları ve çikolatalarını yanlarında götürerek gitmiş olacaktı. Sonradan Sophia Loren olarak anılacak Sofia ve sonradan Bayan Romano Mussolini olacak kız kardeşini her ne gelecek bekliyor idiyse, onlar için yakın geçmişten daha travmatik olamayacağını biliyorlardı.

HAROLD Macmillan, Mussolini'nin ölüm haberini aldığıında Assisi'de, bir zamanlar St. Francis'in yaşadığı Subasio Dağı'ndaki manastıra kısa bir ziyaret gerçekleştirmektedir. Akdeniz Cephesi Müttefik başkomutanı olan Mareşal Alexander'in siyasi danışmanı olarak, İtalya'daki Alman ateşkesinin alt yapısının büyük kısmını gerçekleştirmişti Macmillan. Lakin, siyasi danışmanlara güvenmeyen Rusların şüphesini dindirmek adına, Caserta'daki asıl imza törenine katılmamaya karar vermişti. Macmillan bunun yerine günü Assisi'de geçirmiş, sabah manastırı ziyaret edip öğleden sonra da Assisi'nin büyük kiliselerini gezmişti.

O aralar çok meşguldü. 23 Nisan'da, şehrin kurtuluşundan birkaç saat sonra, faşistlerin kaçmadan önce vurduğu rütbe sahibi kişilerin leşlerini incelemek için Bologna'daydı. Karşılık olarak faşistlerin lideri de vurulmuş, kaçmaya fırsat bulamadan partizanlar tarafından ele geçirilip aynı duvarın önünde idam edilmişti. Macmillan'a yerdeki kanı ve adamın arkadaki kiremitlere sıçrayan beyin parçalarını göstermişlerdi.

Rastgele keskin nişancı ateşi altında, jiple Bologna'dan Modena'ya gitmişti. Oraya vardığında şehir kendini özgürleştirme aşamasındaydı. Partizanlar evden eve ilerlerken, Alman birlikleri

* a.g.e., sf. 47.

ve İtalyan faşistler ana caddenin üzerindeki pencerelerde kendilerini korumaya çalışıyordu. Macmillan ile onun İngiliz ve Amerikalı refakatçileri, şehre ayak basan ilk Müttefikler olarak kendilerini çarçabuk ortak bir amaç için toplanmış buldular:

*Municipio'ya (belediye sarayı) varışımız bir miktar coşku yarattı. Birçok bağrışma ve kucaklaşma yaşandı. Partizanların lideri, benim ünlü Harold Macmillan olduğumu -BBC, İtalyan halkının babası ve hükümdarı olduğumu söylemişti- duyunca beni iki yanağımdan öptü. Bir kolluk takdim edildi ve resmi olarak kaydımın yapılması için Municipio'ya götürüldüm.**

Partizan pazibenti de olsa, Macmillan bir sivil olarak onurunun müsaade ettiği kadar az savaşımaya çalışmıştı:

*Haliyle, insanın bir şeyler yaparmış gibi görünmesi gerekiyordu. Aslında, devam ettiği sürece bayağı heyecanlı, bayağı da ateşli bir faaliyetti bizimki. Tabii ki de birçok partizan rastgele ateş edip mermilerini tüketti ve el bombalarını sırf eğlence olsun diye attı. Gerçeği söylemek gerekirse, bu beyler, acayip silahlarıyla, el bombalarıyla, yarı otomatik tüfekleriyle vs. hasımlarımızdan çok beni telaşlandırdı.***

Daha sonra, Bologna'ya dönmeye çalışırken Macmillan'ın jipi tekrar keskin nişancıların ateş hattına girdi. Partizanlar bir komşu binadan nişancının çaresine bakarken o ve yol arkadaşları, araçlarını bırakıp sığınacak yer aramak zorunda kaldılar. Faşistlere sempati duyan kızların saçlarının zorla kazındığı Bologna'ya

* Harold Macmillan, *The Blast of War*, Londra: Macmillan, 1967, sf. 702.

** a.g.e., sf. 703.

ulaşmışlardı sonunda, oradan da Roma'ya devam ettiler. Macmillan, masasının başında birkaç gün daha geçirdikten sonra, emir subayı diye ona destek olarak verilen yaralı bir İngiliz subayı olan Robert Cecil'le birlikte Assisi'ye tüymüştü.

Mussolini'nin asıldığı -çünkü ilk yayınlar böyle söylüyordu- haberini aldıklarında akşam oluyordu. Gece yaklaşırken Mareşal Alexander'dan, Almanların daha önceden kararlaştırılan şartlarla ateşkesi imzaladığını söyleyen bir mesaj aldılar. Macmillan ve Cecil, sonradan telsizlerini kapatıp yürüyüşe çıktılar, savaşın gerçekten bitiyor olduğuna hâlâ inanamıyorlardı. Çok güzel bir geceydi. Onlar gezinirken bütün Assisi vadisi ayışığına boyanmış gibiydi. Macmillan bu düşüncelerle, Adolf Hitler'i St. Francis'le kıyasladı ve durumun, Hitler'in ne kadar aleyhine olduğunu fark etti. Son birkaç senenin yarattığı katliam sona ererken böylesine güzel bir yerde bulunduğu için, içinden şükretti.

AMERİKALI şair Ezra Pound, Rapallo ve Cenova Körfezi'ne yukarıdan bakan, tepebaşındaki Sant'Ambrogio kentinde, Mussolini'nin ölümü ve Müttefik ordusunun ilerleyişi üzerine kafa patlatırken çok daha farklı bir ruh hali içindeydi. Bir ABD vatandaşı ve uzun süredir faşizm destekçisi olarak, Müttefik Kuvvetler kontrolü ele geçirdiği zaman başına gelebileceklerden fena halde korkuyordu. Savaş zamanı görüşlerini hiç saklamamış, faşist manifestolar imzalamış, İtalyan radyosunda Mussolini yanlısı ve Yahudi aleyhtarı konuşmalar yapmıştı. 1943'te ABD hükümeti onu vatan hainliğiyle suçlamıştı. Bu suçun cezası ölümdü.

Pound, 1925'ten beri Rapallo'da yaşıyordu. Savaşın büyük bölümünü İngiliz eşi Dorothy'le paylaştığı Via Marsala'daki apartmanında geçirmişti. Yalnız, apartman deniz kıyısında, Alman kıyı savunmasının yolu üzerindeydi. 1943'te kovuldukları zaman, Pound ve eşi, adamın Sant'Ambrogio yakınlarında yaşayan metresi Olga Rudge'nin yanına taşınmışlardı. İlişkileri problemsiz olmasa da iki kadın birbirini yakından tanıyordu. Ol-

ga'nın, İtalya Tirol'ünde yaşayan ebeveynlerine evlatlık verilmiş, Pound'dan olma bir kızı vardı. Dorothy'nin, savaştan önce tek başına Mısır'a gittiğinde hamile kaldığı, kimliği belirsiz bir Mısırlı'dan olma bir oğlu vardı.

Faşistler Rapallo'dan kaçıp partizanlar da Amerikalılardan evvel bölgeye yerleştikleri sırada, Pound ne yapacağına karar verememişti. Birçok insan gibi o da faşist eğilimlerinden pişmanlık duymuyordu ve zamanın onu haklı çıkaracağını düşünüyordu, her ne kadar İtalya'nın her yerinde, faşistlerin teker teker avlanıp öldürüldüğünün farkında olsa bile. Fotoğraflarını ve eşkâlini etrafa yayan Amerikalılar tarafından arandığının da farkındaydı. Kaçıp saklanmalı mıydı -ki öyleyse nereye?-, yoksa yerinde kalıp blöf yaparak kurtulmaya mı çalışmalıydı?

Pound zaten daha önce kaçmıştı. 1944'te Roma'nın Müttefik Kuvvetler'e tesliminden birkaç saat önce şehri terk etmişti. Yaya olarak kuzeye doğru yola çıkmış, birkaç gece dışarıda uyuyarak, bir kısmı trenle 450 mil katetmiş ve sonunda kızının Tirol'deki üvey ailesinin yanına gitmişti. Birkaç hafta sonra, oradan eşi ve metresinin onu beklediği Sant'Ambrogio'ya geçmişti.

Amerikalılar Rapallo'ya ulaştığında onlara teslim olmayı da denemişti. Şehirdeki karargâhlarına gidip "İtalya hakkında yararlı olabilecek bir sürü şey bildiğini" söyleyerek onlara hizmet etmeyi teklif etmişti. Ancak Amerikalılar oraya ilk vardıklarında, bu adam her kim olursa olsun, Pound'la uğraşmayacak kadar meşguldüler. Üzerlerinde herhangi bir intiba bırakamayan şair oradan kovalanmış, ne istiyorsa yapması için kendi haline bırakılmıştı. Fakat Pound konunun burada kapanmayacağını biliyordu. Er ya da geç, ya Amerikalılar ya da partizanlar onu almaya gelecekti. Bir yerlerde bir listede kuşkusuz onun da adı geçiyordu.

Ne var ki, onlar gelene kadar yapabileceği tek şey oturup beklemektir. *Book of Mencius*'tan [Mengze Kitabı] Çin felsefesi tercüme ederek kendini oyalıyordu. Vatana ihanetten dolayı vurulma riskini göze aldığını biliyordu ama Amerikan adalet anlayışının

böyle bir şeyin olmasına asla izin vermeyeceğine kani olmuştu. Tek yaptığı, Pearl Harbor Saldırısı'nın yaşandığı gün radyoda Yahudiler hakkında bağırıp çağırıp Başkan Roosevelt'i parmaklarında oynattıklarını iddia ederek ifade özgürlüğünü kullanmaktı. Amerikalılar bunun kadar aptalca bir nedenden dolayı onu idam edecek değillerdi elbette.

İTALYA'NIN diğer tarafında, ABD Hava Kuvvetleri'nin 488'inci filosu, Adriyatik'te yeni gönderildiği Rimini'ye henüz varmıştı. Bombardıman uçakları, Nisan ortasına kadar Alman işgalindeki Fransa ve İtalya'ya devamlı operasyon düzenledikleri üs olan Korsika'daki Alesan'daydı. Filo, 1944'ün çoğunu, anakarada savaş şiddetlendikçe ağır yaralar alarak Korsika'da geçirdi. O kadar çok hava mürettebatı kaybedilmişti ki, Birleşik Devletler'e geri dönmeye hak kazanmak için uçmaları gereken sefer sayısı tekrar arttırılmış, başta yirmi beşken en son seksene kadar çıkmıştı. Havacılara öyle geliyordu ki, kaç görev uçarlarsa uçsunlar, çita hep onlar yetişmeden evvel yükseliyordu. Sürekli olarak evlerine gitmelerine engel olacak bir bityeniği çıkıyordu.

Üsteğmen Joseph Heller, filoya 1944 Mayıs'ında bombardımançı olarak katılmıştı. O senenin geri kalanında arkadaşı Francis Yohannon ile birlikte, uçaksavar ateşi hedefin üzerinden onlara doğru yükselirken, güpegündüz canlarını tehlikeye atarak, düşmana karşı sayısız uçuşa çıkmışlardı. Almanların avcı uçakları uzun zaman önce tükenmişti ama Amerikan uçaklarının yanı sıra uçup onların tam yükseklik ve hızını, telsizle aşağıdaki uçaksavar bataryalarına iletecek uçaklar göndermek gibi kötü bir alışkanlıkları vardı. 488'inci filonun B25 bombacıları, yakınlarında patlayan uçaksavar ateşini çoğu zaman enselerinde hissediyordu.

Heller uçaksavar ateşini kişisel olarak almaya meyilliydi. Almanların bilhassa onu hedef almadığını biliyordu ama sonuç aynı olduktan sonra bunun bir önemi yoktu: "Onlar beni öldürmeye çalışıyordu, oysa ben eve dönmek istiyordum. Her havalandığı-

mızda, hepimizi birlikte öldürmeye çalıştıklarını bilmek bir teselli vermiyordu. *Beni öldürmeye çalışıyorlardı.*”*

Heller en kötü tecrübesini 37. görevinde yaşamıştı; Fransa'nın güneyinde, Avignon üzerinde her zamankinden daha tehlikeli bir hava saldırısı sırasında. Bombardımancı bölmesinde bulunduğu yerden, önlerinde bir uçağın uçaksavar ateşiyle vurulduğunu görmüştü. Uçak alev alıp bir kanadını kaybetmiş, paraşütle atlama olanağı olmaksızın düşmeye başlamıştı. Kendi uçağı da, pilot paniğe kapıldığından dolayı ölümcül görünen bir dalışa geçmişti. Uçak tekrar yatay hale geldiğinde Heller, bacağı saldırı ateşinden paramparça olan topçuya yardım etmek üzere sürünerek bölmesinden çıkmıştı. Mide bulantısını bastırmaya çalışarak, steril bir tamponla kapamadan evvel açılan deliğe sulfanilamid dökmüştü. Topçu acıdan şikayet edince, bunlara ek olarak bir doz da morfin vurmuştu. Adam kurtulmuştu, fakat Heller bu görevde yaşadığı dehşeti hiç unutmadı. O günden sonra uçmaktan korkmaya başladı.

Nihayet, bunların hepsi geçmişte kalmıştı. Heller 1944 Aralık'ında, neredeyse büyüğü ve inanılmaz bir şekilde görev süresini tamamlamıştı. Altmış uçuşluk muharebe görevi kotasını, bu kota yetmiş yükselmeden hemen önce doldurmuş ve hemen Birleşik Devletler'e dönmeye hak kazanmıştı. Heller oradan ayrılana kadarki günlerini bir çadırda, yeni gelenlerle geçirmişti. Beklerken, bu yeni gelenlerden birinin getirdiği daktiloyla yazma egzersizleri yapıyordu Heller. Savaş bittiğinde bir yazar olmayı düşünüyordu.

Heller'a, Amerika'ya dönmek için karadan veya denizden olmak üzere iki seçenek sunulmuştu. Adam gözleri kapalı denizi seçti. Mecbur kalmadan uçmaktansa, Napoli'den denize açılmayı tercih etmiş, torpillenmeyi göze almıştı. Amerika'ya geri döndü-

* Joseph Heller, *Now and Then*, New York: Simon and Schuster, 1996, sf. 181.

ğünde bu, maaşında hatırı sayılır bir kesintiye neden olacak olsa bile, derhal uçuş durumundan çıkarılmayı talep etmişti. 488'inci filonun gerisi Korsika'da kaldığı halde, Heller savaşın sonunu Teksas'ta, "Hava Kuvvetleri Halkla İlişkiler Görevlisi" olarak getirmişti. İtalya seferi sona erdiğinde San Angelo'da bulunuyordu. Hayatı boyunca bir daha asla uçağa binmemeye yemin etmişti.

HİMMLER YILDIZLARDAN MEDET UMUYOR

ALMANYA'DA, Lübeck'teki loş aydınlatmalı polis kışlasında, Heinrich Himmler falına baktırmak üzereydi. SS Brigadeführer'i Schellenberg ve Astrolog Wilhelm Wulff ile olan randevusu için, gece yarısından az sonra oraya varmıştı.

Himmler kapıdan dalınca iki adam da ayağa fırladı. İçmiş olduğu ilk bakışta belli oluyordu. Adamlara yerlerine dönmelerini emredip kendi de masanın başköşesine yerleşirken, alkol kokusu onu oda boyunca takip ediyordu.

Himmler, Schellenberg'in yanında bir astrolog getirmesine şaşırdıysa da bunu pek belli etmedi. Toplantı Schellenberg'in, Batılı Müttefikler'le ateşkes müzakeresinde bulunan Kont Bernadotte'nin başarısızlığı üzerine verdiği raporla başladı. Gerçekleşmesi çok muhtemel bir infazdan korkan Schellenberg, akşamın erken saatlerinde dehşet içindeydi, ancak Wulff'a öyle geliyordu ki, konuşmaya başlayıp da Müttefikler'in müzakereyi reddetmesinin ardındaki mantığı detaylarıyla anlatırken kendine güvenini geri kazanmıştı. Himmler, neredeyse istemsizce zangırdayan bir elle tutup tutup tekrar yerine bıraktığı bir puroyu kemirerek, tüm söylenenleri dikkatle dinledi.

Gözlerine dolan yaşları engellemeye çalışırken, zar zor bastırabildiği hislerle vücudu titreyen Himmler de terliyordu. Müttefik Kuvvetler’le görüşmesindeki ihanetinden bahseden *Reuters* haberiyle fena halde sarsılmıştı. Eğer Hitler hâlâ yaşıyorsa ve bunu öğrenirse, bu durumun bir felakete yol açacağını biliyordu. Derhal vurulmazsa bile, en iyi ihtimalle tutuklanmak üzere olduğuna karar vermişti. Schellenberg konuşmayı bitirir bitirmez, Himmler, Wulff’a dönüp geleceği hakkında yıldızların ne söylediğini sordu.

Wulff yanında yıldız haritalarını ve bir gök kronometresi getirmişti. Bunları masanın üzerine yayıp eğer Schellenberg’i, Kont Bernadotte ve İsviçre dışişleri bakanıyla yeni bir tur görüşme yapmak üzere hemen İsviçre’ye gönderirse, Himmler’in hâlâ kurtulma şansı olduğu kehanetinde bulundu. Wulff, Schellenberg’in yakın tarihte geri dönmek üzere İsviçre’ye gitmeye can attığını öğrenmiş bulunuyordu. Tarafsız bölgeye sağ salım vardı mı, Almanya’dan kaçtığı fark edilmeden, Himmler’in de Baltık Denizi’ni geçerek ardından gelmesini ayarlayabilirdi. Astlarından birinin Himmler’e önerdiği gibi, bir toprak işçisi kılığına girip Oldenburg’da bir evde saklanmaktan çok daha iyi bir fikirdi bu.

Ancak SS lideri bu öneriden pek etkilenmemişti. “Hepsi bu kadar mı?” diye sordu Wulff tasarısını anlatmayı bitirdiğinde. Yıldızlardan biraz cesaret bulmayı umuyordu, yalnızca her şeyin bittiğini ve artık kaçmak zamanı geldiğini kabul etmeyi değil.

Amma velakin gökyüzünde onun için başka bir işaret görünmüyordu. Eğer göğe bakılacak olursa, Himmler ayvayı yemişti. Kontrolünü kaybederek Wulff’a bağırdı: “Şimdi ne olacak? Her şey bitti, yapacak bir şey yok. Kendimi öldürmem gerekecek! Kendi canıma kıymak! Yoksa başka ne yapabilirim ki?”

Wulff cevap vermedi. Nazi hapishanesinde bir süre geçirip Gestapo’nun insafına bırakıldıktan sonra, artık durumlar tersine döndüğünde, Himmler’e pek sempati gösteremiyordu.

“Niye anlatmıyorsun?” diye yalvardı. “Söyle. Ne yapmam gerekiyor?”

“Ülke dışına kaçın,” dedi Wulff omuz silkerek. “Gerekli belgeler yanınızdadır herhalde.”

Öyleydi. Fakat bu, Wulff’un da kolayca fark ettiği üzere, Himmler’i pek rahatlatmıyordu:

“Himmler tekrardan sordu, ‘Ne yapmam gerektiğini söyle. Lütfen söyle, ne yapmalıyım?’ Önümde, sırayla bir yandan tırnaklarını yiyip bir yandan da titreyen elleriyle purosunu dudaklarına götürürken, sopayla cezalandırılmak üzere olan korkmuş bir ilkokul çocuğu gibi duruyordu. ‘Ne yapabilirim, ne yapabilirim?’ diye devam etti. Sonra, kendi sorusuna cevap vererek, ‘Kendimi öldürmem lazım; yapacak başka bir şey yok!’”

Bu rezil adamcığa bakarken Wulff, SS liderinin gerçekten ne yapacağı hakkında hiçbir fikri olmadığını fark etti. Kendi kaçışını hazırlamaya bol bol yetecek kadar zamanı vardı, ama bunun yerine, felç olmuş gibi duruyordu. Mantıklı herhangi birinin çoktan gitmiş olması gerekirken, kendini kurtarmak için bir şey yapmıyordu.

“Himmler aslında hiçbir plan yapmamıştı. Düpedüz mahvolmuştu. Çıkışı olmayan bu çaresiz durumda, Nazilerden eziyet çekmiş, onların hapisanelerinde, karanlık hücrelerinde tutsak olarak yaşamaya zorlanmış bir astroloğun, işkencecisine tavsiye-de bulunması bekleniyordu.”

Tartışma bir saat daha devam etti. Astrolog, Jüpiter ve Satürn’ün birbirlerine göre konumlarını açıklarken Himmler haritaları inceliyordu. Yıldızların, çocukları ve metresi Liesel Potthas için neler söylediğini öğrenmeyi çok istiyordu. Wulff’a, içler acısı bir şahsiyetmiş gibi görünüyordu. İşler iyi giderken, Yahudilere

* Wulff, *Zodiac and Swastika*, sf. 185.

** a.g.e., sf. 186.

ve siyasi muhaliflerine zulmetmeye dünden razı, ama işler kötüye gitmeye başladığında kendisi için ödü patlayan, konumundan fazla yukarılara yükselmiş, önemsiz bir bürokrattı.

En nihayetinde, Schellenberg'in kendi seçimi olan Stockholm yerine, Norveç ve Danimarka'daki Alman kuvvetlerinin fiili teslimiyeti görüşmek üzere Danimarka'ya gitmesi kararlaştırıldı. O da hiç beklemeden, eşyalarını toplamak üzere oteline döndü. Himmler ise, bir sonraki adımda ne yapacağına henüz karar vermemişti. Hala Alman ordusunun kontrolü altında olan Çekoslovakya'ya uçmayı düşündü, lakin Wulff, Çekoslovakya yıldızlarının iyi görünmediğini söyleyerek bu fikre karşı çıktı. Himmler bunun yerine ne yapacağını bilmiyordu.

Her şey Hitler'e bağlıydı. Zerrekadar şüphe yok ki, Führer öldüğünde, Himmler açığı kapatıp Almanya'nın yeni lideri olabilirdi. Eğer barış istiyorlarsa, Müttefik Devletler'in onunla uğraşması gerekecekti. Hitler'in öldüğünden emin olduğu vakit, pazarlık için çok daha avantajlı bir pozisyonda olacaktı. Amma velakin, Lübeck'tekilerin bildiği kadıyla Führer ölmemişti. Hala hayattaydı ve hâlâ idarenin başındaydı. Oysa pazarlık için zaman hızla tükeniyordu.

FÜHRER hakikaten de hayattaydı. Üstüne üstlük bir de evlenmişti. Sonunda, sabahın erken saatlerinde, Rus cephesinden ancak birkaç yüz yarda uzakta, sığınaktaki konferans salonunda, Eva Braun'la evlenmişti.

Göbbels ve Bormann'ın şahitlik yaptığı rahipsiz bir tören olmuştu bu. Nikâhı, yakınlardaki bir Volkssturm birliğinde savaşan bir sulh yargıcı olan Walter Wagner kıymıştı. Bu adam hava karanlıkken birliğinden çıkarılıp zırhlı bir araçla sığınağa getirilmişti. Burada Führer'le tanıştırılmış ve evliliği resmi olarak ilan etmeksizin, kısaltılmış bir törenle yapması emredilmişti.

Çoğu Alman gibi Wagner'in de Hitler'in bir kız arkadaşı olduğundan bile haberi yoktu. Şaşkına dönen, bunlara bir türlü inanamayan adam, Hitler'le yanındaki kadına Aryan ırktan olup

olmadıklarını ve genetik hastalıkları olup olmadığını sordu. Ari ırktan ve hastalıksız olduklarını öğrendikten sonra, savaş zamanı kuralları uyarınca müsaade edilebilir özel koşullardan bahsedip onları hemen evlendirdi.

Eva Braun törenin ertesinde öylesine heyecanlıydı ki, evlilik belgesine kızlık soyadını yazmaya başlayıp B'yi çizdi ve yerine *Eva Hitler, kızlık soyadı ile Braun* yazdı. Daha sonra yeni kocasıyla birlikte kendilerine özel bölümde içkili küçük bir parti düzenleyip General Krebs, Burgdorf ve seçtikleri başka birkaç misafirle eski günleri yad ettiler. Hitler orada fazla kalmadı. Göbbels'in ofisinin dışındaki bekleme salonuna, genç sekreteri Traudl Junge'nin, onun son siyasi vasiyetnamesini stenodan kâğıda yazmakla meşgul olduğu yere sığıp duruyordu.

Hitler bunu daha önceden kadına dikte etmişti. Yahudiler, Almanya, ülkenin tarihteki yeri ve Junge'nin daha evvelden birçok kereler duyduğu olağan şeyler hakkında uzun, karışık bir hicivdi bu. Kadın not almaya başladığında farklı bir şeyler bekliyordu: belki işlerin neden ters gittiği hakkında bir açıklama ya da bir itiraf. Hiç olmazsa, geçen altı sene içinde Almanya'da sebep olduğu tüm yıkımı meşru kılacak herhangi bir izahat. Ancak Hitler'in söyleyecek hiçbir yeni sözü yoktu. Adam ellerini masaya dayamış, kadının tam karşısında duruyordu. Beton duvarlar, yukarıdaki bomba patlamaları ve top ateşi sesleriyle bitmek tükenmek bilmeksizin yankılanırken, patırtının arasında neredeyse makine gibi konuşuyordu:

Ne benim ne de başka bir Alman'ın 1939'da savaş istediği doğru değil. Bu savaşı yalnızca, kendileri Yahudi kökenli olan veyahut Yahudi çıkarları için çalışan uluslararası devlet adamları istedi ve kışkırttı... Tüm aksiliklere rağmen, bir ulusun varolma mücadelesinin en yüce ve kahramanca tezahürü olarak tarihe geçecek olan bu altı yıllık savaşın ertesinde, bu devletin başkenti olan şehri terk edemem.

Kaderimi, bu şehirde kalmayı seçen başka milyonlarca insanla paylaşmak isterim. Ayrıca, isterik kitleleri oyalamak için Yahudiler tarafından sahnelenecek yeni bir gösteriye ihtiyaç duyan düşmanın ellerine düşmek niyetinde değilim.

*Bundan dolayı Berlin’de kalmaya ve Führerlik ve Şansölye makamının artık idame ettirilemeyeceğine inandığım anda burada, kendi irademle ölümü seçmeye karar verdim. Köylü ve işçilerimizin sınırsız kahramanlıkları ve başarılarının bilincinde, kendi adımları taşıyan gençlerimizin, tarihte benzeri görülmemiş desteğinin farkında olarak, yüreğim ferah öleceğim.**

Ve böyle devam ediyordu. Traudl Junge, radyo başındaki milyonlarca Alman gibi, bunun büyük kısmını daha evvel defalarca duymuştu. Tüm bunları kusursuz stenosuyla yeniden kaydederken garip bir biçimde ihanete uğramış hissediyordu: “*Durum buydu. Hepimiz ölmeye mahkûmuz, diye düşündüm -tüm ülke ölmeye mahkûm- ve orada, bana dikte ettiği sözlerde tek bir merhamet veya pişmanlık belirtisi yoktu. Sadece berbat, rezil bir öfke. ‘Aman Tanrım, hiçbir şey öğrenmemiş. Hâlâ aynı.’”*”

Kadın yalnızca konuşmanın bir yerinde şaşırmıştı; o da Hitler kendi ölümünden sonra yerini devralacak hükümet mensuplarının isimlerini söylediği zaman. Himmler partiden atıldığı için, Amiral Dönitz’in Almanya’nın yeni lideri olacağı açıklandığında, Junge hayretler içinde kaldı. Ülke harabeye dönmüş ve düşman Berlin sokaklarında gezinirken, diye düşündü kadın, neyin lideri?

Ancak Hitler’in umurunda değildi. Siyasi vasiyetnamesini dikte etmeyi bitirdikten sonra sıra şahsi vasiyetine gelmişti. Tüm malvarlığını, eğer varlığını sürdürüyorsa Nazi Partisi’ne, olmazsa

* Trevor-Roper, *The Last Days of Hitler*, sf. 195.

** Sereny, *Albert Speer*, sf. 536.

da Alman devletine bırakmıştı. Sonrasında, evlenmek için konferans salonuna gitmiş, gitmeden Junge'ye iki dokümanı da üçer nüsha olacak şekilde daktilo etmesini, bitirir bitirmez de kendisine getirmesini söylemişti.

Kadın hemen işe koyulmuş, Hitler kendisine özel bölümde nikâhını kutlayadursun, o notlarını daktilo etmeye başlamıştı. Gece yarısından sonraki saatlere kadar hırsıyla yazmış, parmakları tuşları takırdatırken ne kadar az hata yaptığını görerek şaşırmıştı. Hitler zaman zaman yanında belirip nasıl gittiğini gözlemlemiş, partiye geri dönmeden önce kadının tepesinde dikilip memnuniyetsizce steno yazısına bakmıştı. Göbbels de kadını görmeye gelmişti. Junge'nin hiçbir zaman unutmadığı, yüksek duygularla doluydu:

Birdenbire içeriye Göbbels daldı. Altüst olmuş bembeyaz yüzüne baktım. Gözyaşları yanaklarından aşağı süzülüyordu. Etrafta başka içini dökebileceği kimse olmadığı için benimle konuştu. Her zamanki berrak sesi, gözyaşları ve titremelerle boğuluyordu. "Frau Junge, Führer Berlin'den ayrılmamı istiyor! Yeni hükümete başkanlık etmem gerekiyor. Ama Berlin'den ayrılamam, Führer'in yanından ayrılamam! Ben Berlin Gauleiter'iyim ve benim yerim burası. Eğer Führer ölürse, benim de yaşamamın bir manası kalmaz."

Göbbels de, Führer'inkine ilave olarak kendi vasiyetini Junge'ye dikte etti:

Ömrümde ilk defa Führer'in bir emrine itaat etmeyi kesin olarak reddetmek zorundayım. Eşim ve çocuklarım da aynı fıkirdeler. İnsaniyet duygumuzun ve

* Traudl Junge, *Until the Final Hour*, Londra: Phoenix, 2005, sf. 184.

şahsi sadakatimizin, bu, en ihtiyaç duyduğu vakitte Führer'i terk etmemize engel olmasını bir kenara bırakırsak bile, aksini yaparsam, hayatım boyunca şerefsiz bir hain gibi görüneceğim...

*Eşimle beraber ve kendi adlarına konuşmak için çok küçük olan, ancak eğer konuşabilseler, çekinmeden benimle hemfikir olacak çocuklarım namına aldığımız değişmez bir kararı ifade etmek istiyorum. Düşman eline düşse bile Reich'in başkentinden ayrılmamaya ve Führer'in yanında, onun hizmetinde geçmeyecekse benim için daha fazla anlamı olmayan bir hayatı sonlandırmaya karar verdik.**

Hitler, Göbbels ve Martin Bormann hep birlikte işlerini bitirmeye çalışan Junge'nin başında dikilip Hitler'in vasiyetnamesinin son sayfasıyla boğuşan kadının tedirginliğini artırıyordu. Sayfa tamamlandığında daktilodan adeta yırtılarak alınıp derhal imzalanmak ve şahit olunmak üzere konferans salonuna götürüldü. Ondan sonra üç kopyası, Berlin'den farklı yönlerle doğru gizlice çıkarılmak üzere üç farklı kuryeye teslim edildi. Bir tanesi Nazi Partisi'nin Münih'teki karargâhına gidecekti, diğeri yeni Wehrmacht komutanı Mareşal Ferdinand Schörner'e ve üçüncüsü de Amiral Dönitz'e, Führer öldükten sonra yerine geçecek olan adama gidecekti.

Hitler vasiyetnamesini imzaladıktan az sonra yatmaya gitti. Berlin'in Alman savunması için bir başka feci günün habercisi olan şafak vakti yaklaşıyordu. Junge, kendi bölümüne çekilen Hitler'i izlerken, adamın hayatının artık fiilen bittiğini düşündü. Vasiyetnamenin en azından bir kopyasının Rus hattından geçip hedefine ulaştığını öğrenir öğrenmez ölmeye hazır olacaktı.

* William Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, Londra: Arrow, 1998, sf. 1128.

Göbbels de eşi ve altı küçük çocuğuyla birlikte ölmeye hazırdı. Muhtemelen zehirlenerek öleceklerdi, çünkü sığınaktaki herkese siyanür hapları dağıtılmıştı. Junge, zehri Hitler'in köpeği Blondi'de denemelerini izlemişti. Hitler ve doktor, hemencecik ölen hayvanın üzerine eğilirken etrafı acı badem kokusu sarmıştı. Ertesinde Hitler tekrar doğrulduğunda, yüzü bir ölüden alınmış alçı maskeye benzemişti. Tek laf etmeden aceleyle odasına gitmişti.

Gelgelelim, Junge'yi asıl endişelendiren Göbbels'in çocuklarıydı. Çok şirin, terbiyeli ve pek tatlıydılar. Babalarının fazlaca sahip olduğu kötülükten hiç nasiplenmemiş bir masumiyetleri vardı. Odalarında neşeyle oyun oynarken başlarına ne geleceğinden hiç haberleri yoktu. Anneleri, hastalığa karşı aşı olabileceklerinden bahsetmişti ama başka bir şey bilmiyorlardı. Daha fazlasını söylemeye ne Magda Göbbels cesaret edebilmişti ne de başka biri.

DIŞARIDA, Berlin'in enkazı üzerinde şafak sökerken, Reichstag için, şehrin merkezinde yükselen Parlamento binası için mücadele başlıyordu. Reichstag'ın paramparça olmuş kubbesi, Ruslar için bir nişan noktası görevi görüyordu uzun zamandır. Birlikleri enkazın içinden ilerlerken, rahatça görülebilen bir işarettti. Giderrek daha korkunç bir hal alan şehrin kontrolünü ele geçirme mücadelesinde, iki taraf için de sembole dönüşmüştü. Bu savaşta iki taraf da geri çekilmeye hazır değildi. Kızıl bayrağın Reichstag'ın üzerinde dalgalanmasıyla başkentini sonsuza kadar yitireceğini ve tüm bu zaman boyunca bir hiç uğruna savaşmış olacağını, Ruslar kadar Alman savunması da biliyordu.

Reichstag, Spree Nehri'nin kıyısında bulunuyordu. Ruslar geceleyin, batıya doğru beş yüz yarda ötedeki Moltke Köprüsü'nü zorlayıp nehri geçmişti. Uzun ve kanlı bir çatışma olmuş, iki taraftan da ağır kayıplar verilmiş, lakin Ruslar sabahın erken saatlerinde Alman kıyısında bir köprübaşı mevzii oluşturmayı başarmışlardı. Gök aydınlanırken Reichstag'ın önündeki açık alana

çıkan sokağın bir tarafını ele geçirmişlerdi. Diğer taraf Almanların elindeydi. Sokak boyunca evden eve, binadan binaya birbirleriyle cebelleşirken, ne aman verilmiş ne de beklenmiş, çatışma durmak bilmeden sürmüştü.

Alman savunması vahşiydi. Savaşanların bir çoğu SS'den, Hitler Gençliği'nden yetişme, kısacık ömürlerinde Nazizim'den başka bir şey öğrenmemiş genç ve haşin fanatiklerdi. Ellerinde beyaz bayrakla bir binaya dalıp içindekileri katletmekte tereddüt bile etmiyorlardı. Korkakları elektrik direklerine asıyor, firarileri göz kırpmadan vuruyorlardı. Ölmekten korkmayan, Führer ve Anavatan'a hizmetten daha üstün bir görev tanımayan gençlerin cesaretiyle savaşıyorlardı. Wenck'in ordusuyla birlikte, başkenti kurtarmak ve Alman kültürünü Kızıl Öfke'den korumak için Berlin'e yetişmeye çalışan Amerikalılar gelene kadar Rusları oyalamak için savaşıyorlardı onlara sorulursa. Öyle zann ediyorlardı ki, batıdan yardım gelene kadar dayanmaları gerekiyordu sadece.

Rus saldırısı da eşit derecede kararlıydı. Rus generaller, Reichstag'a ilk ulaşan olabilmek için bunu pek de saklamadan, kendi aralarında yarışıyordu. Binayı ele geçirip şehrin üzerine kızıl bayrağı çekecek birliğin kumandanı, ömrünün sonuna kadar bir Sovyetler Birliği kahramanı olarak anılacaktı. Alışık olunduğu üzere, konu adamlarının hayatına geldiğinde düşüncesiz davranan Rus generaller, onları, bulundukları yerden rahatça görünen, sokağın birkaç yüz yarda ötesindeki gri, kasvetli binaya doğru sürerken kaçının öldüğünü umursamıyor gibiydiler.

Yine de basit Rus askerleri, savaşın sonuna bu kadar yaklaşmışken ölmeye pek istekli değillerdi. Son günlerde o kadar çok asker öldürülmüştü ki, yeter sayıyı sağlamak için Alman kamplarından yeni salıverilen savaş esirlerini de almışlardı. Esirler evlerine dönmek yerine, ellerinde silahlarla ön cepheye gönderilmiş, tutsak alınmanın utancını savaşta telafi etme şansı verilmişti. Bir kısmı, esir kampında çektikleri o kadar şeyden sonra, Almanlarla şanslarını bir kere daha denemek adına bu fırsatı değerlendir-

mek istemişti. Çoğu ise savaşta daha fazla yer almak istemiyordu. Rütbeleri, SS'nin Bolşevik karşılığı olan Komsomol ve komünist Parti'nin, hiçbir direnişe tahammül edemeyen ve savaşı düşman tarafına taşımakta ısrar eden, bundan ödün vermeyen mensupları tarafından artırılmıştı. Bunu izleyen Almanlara bazen öyle geliyordu ki, Ruslar dost ateşiyle, kendi askerlerini de düşman askeri kadar sıklıkla öldürüyordu.

Reichstag için mücadele, o sabah saat sekiz buçukta, müteakip saldırı için Alman savunmasını gevşetmek adına yapılan bir ön bombardımanla başladı. Bombardıman muazzam boyutlardaydı: tüm sahra topları, roketatarlar, tanklar ve Rusların Parlamento binasına tatbik edebildikleri kundağı motorlu silahlar. Ertesinde Rusların, sersemlemiş savunmaya karşı taarruza geçmeyi planladıkları bu saldırı bir buçuk saat sürdü.

Ne var ki, çatışma devam ederken, taarruzun bir süre, belki ertesi güne kadar ertelenmesi gerektiği anlaşıldı, çünkü aradaki binalar hâlâ düşmanın kontrolü altındaydı. Heybetli bir tesis olan nehrin kenarındaki İçişleri Bakanlığı, teslim olmayı reddeden inatçı Almanlar tarafından büyük bir mukavemetle korunuyordu. Ruslar binanın her katını, her merdiven boşluğunu teker teker ele geçirmek, ihtiyatla bir diğer odaya geçmeden önce, her odayı düşmandan temizlemek zorunda kalmışlardı. O kadar yavaş ilerliyorlardı ki, dikkatlerini Reichstag'a yöneltebilmeleri en iyi ihtimalle akşamı bulacaktı ve o gün bir operasyon daha düzenlemek için vakitleri kalmamıştı.

Hâlbuki generaller saldırının en geç ertesi sabah gerçekleştirilmesi gerektiğini biliyorlardı, çünkü o gün, Nisan'ın son günüydü. Rus kumandanları, bu süreçte kaç kişi ölürse ölsün, Nisan'ın son akşamına kadar kıızıl bayrağın Reichstag'ın üzerinde dalgalandığını görmeye kararlıydılar. Zamanlama son derece önemliydi. Biraz geciktiği takdirde, ertesi sabah Moskova'daki 1 Mayıs töreninde Kremlin'den halkın selamını alan Joseph Stalin, bu zaferden dolayı övgü toplayamayacaktı.

BERLİN'İN geri kalanında da hikâye aynıydı, Ruslar dört bir yandan saldırırken Almanlar onları durdurmaya çalışıyordu. Çatışmalar bir ileri bir geri kaydığı için belirli bir cepheden söz edilemezdi. Berlin'in kanalları doğal bir barikat oluşturmuştu, fakat Ruslar onların altından, U-Bahn tünelleri boyunca ilerleyip gerideki Almanlara saldırıyordu. Almanların da aynısını yapmaları, iki taraf da toprağın metrelerce altında tren tünellerinde dalaşırken, zifiri karanlıkta çatışmalara neden oluyordu.

Helmut Altner bir önceki günün büyük kısmını yeraltında, devriye birliğinin gerisiyle birlikte tünelleri gergin biçimde adımlayarak geçirmişti. Bir U-Bahn istasyonuna gelince bir noktada, Hitler Gençliği'nin ve *Waffen-SS*'in saldırısına uğramışlardı. Karşıdakiler hata ettiklerini anlayıncaya kadar dört kişi vurulmuştu. Sonradan bu iki devriye birliği düşmanı geçecek bir yol açabilmek adına güçlerini birleştirmişti. Ruslar bitişik tünelden onlara ateş ederken, iki taraf da *Panzerfaust*'lar** ve makineli tüfeklerle ateş açmış, mermiler her yöne uçarken çatışma çok şiddetli geçmişti. Altner karanlığın içinde saatlerce tökezleyerek, çoğu zaman da vurulup, fark edilmeden ölüp gitmekten kurtulmak için umutsuz bir çabayla dört ayak üzerinde sürünerek ilerlerken zaman mefhumunu yitirmişti.

Yoklama yapmak adına U-Bahn istasyonunun bilet salonunda sıraya dizilmişlerdi. En sonunda açık havaya çıktıklarında, Altner muazzam derecede rahatlamıştı. Yeraltında çatışmaktan usanmıştı. Eğer ölecekse, bir tünelin içinde, su borusundaki fareler gibi ölmektense, bunun açık havada olmasını kat kat tercih ediyordu.

Altner gecenin kalanını, Hayvanat Bahçesi'nin batısındaki tarafsız bölgeyi sürünerek geçirdi. Her an saldırı tehlikesiyle baş

* *Waffen-SS* (Alm.): Silahlı SS. Nazi Partisi'nin, sonradan çok uluslu bir askeri güce dönüşmüş, hiçbir zaman ordunun parçası olmamış silahlı kanadı. -çn.

** *Panzerfaust*: Alman yapımı, tek kişinin kullanabildiği, tek atımlık bir tür tanksavar. -çn.

başı, yıkıntıların arasında önündeki adamın izini takip ederek ilerliyordu. Birkaç kere ateş altında kalmış, yine de Ruhleben'deki üsse geri dönmek için yollarına devam etmişlerdi. Bir ara, karanlıkta annesini arayan kaybolmuş bir çocuğun yanından geçmişlerdi. Hala at arabasına koşulu bulunan ölü bir atın etlerini gizlice kesen iki adam görmüşler ve iki tarafın ölü askerlerinin üzerinden geçmişlerdi: kafatası püre gibi ezilmiş Hitler Gençliği'nden bir oğlan ve yanıp kül olmuş bir tankın yanında yatan, kahverengi üniformalı, saçları darmadağın bir Rus kadını. Bununla birlikte, terk edilmiş barikatlar ve iki tarafta da bomboş binalarla, geçtikleri sokakların çoğu ıssızdı. Savaşın şamatası başka yerlerde tüm şiddetiyle sürerken, o civardaki her şey tüyler ürperten bir sessizliğe bürünmüştü.

Şafak vakti yaklaşıp Ruslar Reichstag'a saldırıya hazırlanırken, Altner kendini tekrar Ruhleben'de buldu. Ayakta geçen yirmi dört saati aşkın bir sürenin sonunda biraz uykuyu iple çekiyordu. Yatacak bir yer ararken etraftan dedikodu sesleri geliyordu. Bazı Almanlar hâlâ Wenck'in ordusunun gelip onlara yardım edeceğine inanıyordu; diğerleri, savaşı onların lehine döndürebilecek yeni bir gizli silahtan bahsedildiğini duymuştu: daha önce eşi benzeri görülmemiş bir yıkıcı güce sahip bir tür gaz ya da bir bomba veya Amerikalılara fırlatılacak başka bir şey. Altner bizzat bundan daha da olmayacak bir hikâye duymuştu. Sığınaktaki Führer'le ilgiliydi:

Bir asker Hitler'in dün Reichskanzlei altındaki sığınakta evlendiğini söylüyor. Bu bir tuvalet dedikodusu mu? Silahların gürültüsü altında pek şen bir gerdek gecesi olmuştur! Ve biz, artık Almanya'nın sahibi olmayan bu adam için savaşımaya devam etmeliyiz sözde! Ona ettiğimiz yeminden dolayı asker ve siviller ölmeye devam etmeli. Biri, Hitler'in bir aktrisle ev-

*lendiğini ve bu kadının yeni yirmi marklık banknotlarda sütçü kız olarak resmedileceğini söyledi.**

Bununla daha fazla ilgilenemeyecek kadar bitkin olan Altner, bu söylentiye bir anlam verememişti:

*Herkese kasvet çöktü. Çoğu buna inanmak istemedi, ben bile bunu akıl almaz buldum. Hitler'in evlilik haberinin yarattığı şok neticesinde, birçoklarının, kendi kendilerine düşünmeye başladığı kanısındayım. Biri diyor ki, başkent düşer düşmez tüm hükümetle birlikte Ruhlben'den Brezilya'ya uçacak ve savaşa oradan devam edecekmiş. Böylece çatışmadan olabildiği kadar uzaklaşıp yakın tehlikeyi atlatmış olacakmış. Bir asker, Hitler'i 27. bölgede zırhlı bir personel taşıma aracına tırmanırken gördüğünü iddia ediyor. Güya, Tiergarten'deki ateş hattına götürülmeyi talep etmiş. Gel gör ki, ben bunun da diğerleri gibi bir peri masalı olduğunu düşünüyorum.***

ALTNER uyumak için bir yer ararken, Hildegard Knef ve Ewald von Demandowsky, Hitler'in yaptığı gibi evlenmeyi düşünüyorlardı. Schmargendorf'taki nakliye sahasında, o kadar yoğun bir keskin nişancı ateşi altında kalmışlardı ki, az önce Knef'in elindeki su kabına bir mermi isabet etmiş ve kabı elinden düşürmüştü. Demandowsky, kıza işte bu şartlar altında evlenmeyi teklif etmişti. Hala şansları varken, biri veya öteki çatışmada ölmeden evvel evlenmek istiyordu.

Knef'in aklına evlenmemek için birçok neden geliyordu, en önemlisi de Demandowsky'nin hâlihazırda bir eşinin olmasıydı. Ancak adam, Schmargendorf'ta kimsenin bunu bilmediğini söy-

* Altner, *Berlin Dance of Death*, sf. 160.

** a.g.e., sf. 161.

leyerek kendini savundu. Teğmenin, bir gemi kaptanı gibi onlara derhal nikâh kıymaması için bir sebep göremiyordu.

Tenis kortlarında kopan gümbürtüyü duyduklarında hâlâ nikâh konusunu tartışıyorlardı. Kulübeden dışarı bakınca bombaların açtığı çukurların arasında zikzak çizen, çalıları ve önüne çıkan her şeyi ezerek geçen bir tank gördüler. Daha dikkatli baktıklarında, bunun bir Alman tankı olduğunu görüp rahatladılar.

“İşte yardım kuvvetleri,” diye bağırdı Demandowsky, Knef’e. “Biliyordum. Biliyordum. Bizi yüzüstü bırakmayacaklarını söylemiştim sana.”

O konuşurken, Hitler Gençliği ceketi giymiş olan küçük bir oğlan onları geçerek tanka doğru depara kalktı. Bir *Panzerfaust* taşıyordu. Kimsenin onu durdurmasına fırsat vermeden silahını ateşledi ve tank bir ateş topunun içinde gözlerden kayboldu.

Patlama herkesi yere serdi. Kanla kaplanmış olmasına rağmen, kendini toparlayabilen ilk kişi teğmendi. Sendeleyerek ayağa kalkıp hiddetle Hitler Gençliği’ne küfretmeye başladı. Demandowsky evlilik planlarını açıklamak için bu anı seçmişti.

“Biz evlenmek istiyoruz,” dedi teğmene. “Bizi sizin evlendirmenizi istiyoruz.”

Sersemliğini henüz üzerinden atamamış olan teğmen, yanan tankın parıltısında donup kaldı. Kafası bir sürü başka şeyle doluyken duyduklarına inanamıyordu.

“Böyle bir yetkim yok,” diye tersledi hemen sonra. Bir şeyler daha söylemek üzereydi ki, bir keskin nişancı kurşunuyla tam suratının ortasından vuruldu. Knef dehşet içinde onu izlerken teğmen tek kelime edemedi pat diye yere düştü. Suratı kanlı bir bulamaca dönmüştü, miğferinin altında, yüz hatlarının olması gereken yerde sadece kırmızı bir et yığını vardı.

Knef hiç oyalanmadı. Her tarafta mermiler uçuşurken, Demandowsky’yle birlikte, nakliye sahası boyunca hızla zikzaklar çizerek saklanacak bir yer aradı derhal. Toprak sete doğru depar atıp orada da duvarın üzerine çekildikleri sırada bazı askerler de

onlar için himaye ateşi açmışlardı. Knef bunların, yaşlı adamlar veya SS, yahut Hitler Gençliği'ndense gerçek askerler olduğuna çok sevinmişti. Yaklaşık on beş-yirmi kişi vardılar ve belli ki ne yaptıklarını biliyorlardı.

Ruslar sonradan, nakliye sahasının karşı tarafından her zamanki feryatlarıyla taarruz ederek saldırdı. Çömelerek bekleyen Alman tarafı, mümkün olan son ana kadar ateş etmedi. Demandowsky makineli tüfekle nişan alırken Knef fişekliği tutuyordu. Sonunda Rusları geri püskürtmeyi başardılar ama tekrar saldırıya uğramanın an meselesi olduğunu biliyorlardı. Almanlar gece çöker çökmez yerlerini terk edip karanlığın içinde yıkıntıların arasından sıvışarak Hohenzollerndamm'a doğru geri çekildiler.

Yolda sivillerle dolu bir kiler bulup sokaklarda süregiden çatışmadan korunmak umuduyla onlara katılmak istediler. İçeridekilerin büyük çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşuyordu. Bir mum kalıntısı etrafında mutfak sandalyelerine oturmuş, hiçbir şey yapmadan Rusların gelmesini bekliyorlardı. Knef ve diğerlerini gördüklerine pek memnun olmadılar.

"Gidin buradan!" diye bağırıldılar. "Burada asker istemiyoruz. Sizi burada bulurlarsa, bizi de öldürürler. Gidin!"

"Sadece biraz su istiyoruz," dedi askerlerden biri.

"İnsaf edin." Şişman bir kadın öfkelenmişti. "Burada çocuklar var."

Başka bir kadın, dişsiz bir kocakarı, onlara acıdı. Bir köşeden çıkagelip sert bir hareketle askerinin eline bir şişe su tutuşturdu. "Tanrı bize acısın," diye mınıldandı geri dönerken. Odadaki diğer herkes gibi o da Ruslar geldiğinde ne olacağını gayet iyi biliyordu.

Hepsi de Knef'e öfkelenmişti; bir mezbahada sabırla kesilmeyi bekleyen koyunlar gibiydiler. Knef onları bekledikleri sonla baş başa bırakıp memnuniyetle dışarıdakilere katıldı tekrar. Kapıdan çıktığında tüm sokak alevler içindeymiş gibi görünüyordu. O ve Demandowsky, başka askerlerle birleşip Hohenzollerndamm'a

doğru koşmaya koyulduklarında, evlilik konusu çoktan kapanmıştı. Oradaki mezarlıkta, şafak vakti tekrar saldırıya geçecek olan Rusları durdurmak üzere siper kazmak için emir almışlardı.

KİLERDEKİ kadınlar Ruslardan korkmakta gayet haklıydılar. Berlin’de savaş şiddetlenedursun, her gün binlerce kadının ırzına geçiliyordu. Ruslar geldiğinde, herkese silah bıraktırıp kol saatlerini cebe attıktan sonra yaptıkları ilk şey buydu.

Bazıları, ileri cephedeki birliklerin disiplinli olduğunu ama onların ardından gelenlere güvenilemeyeceğini söylüyordu. Başkalarıysa, tecavüzcülerin yeni salıverilmiş savaş mahkûmları veya Alman ordusunun ilerleyişı sırasında kendi kadınlarına yapılan benzer saldırıların intikamını almakta olan askerler olduğunu anlatıyordu. Gerekçesi ne olursa olsun, kadınlar için sonuç hep aynıydı. Ruslar ilerlerken, genci de yaşlısı da tehlike altındaydı. Bazıları tekrar tekrar, o kadar çok kere tecavüze uğramıştı ki, artık sayısını unutmuştu. Başkalarınınsa öylesine vahşî bir biçimde ırzına geçilmişti ki, ertesinde yürüyememişler, ancak sürünerek uzaklaşabilmişler ve daha fazlasının olmamasını umut etmişlerdi. Rus ordusunun, Doğu Cephesi’nde maruz kaldığı şeylerden sonra, Berlin’deki Alman kadınlarına merhamet etmeye niyeti yoktu.

Ruslar geldiğinde Ursula Köster ebeveynleri ve üç çocuğıyla birlikte bir Zehlendorf kilerinde saklanmaktaydı. O gece dört askerin, ertesi sabah da başka ikisinin tecavüzüne uğramıştı. Olayların ertesinde yalpalayarak dışarı çıkıp ortak kullanılan bahçenin yıkıntısı arasında ters duran bir küvet bulmuştu. Altı yaşındaki ikizleri ve yedi aylık oğıuyla beraber sürünerek küvetin altına girmiş, orada saklanmıştı.

Henüz on yedi yaşındaki Hannelore von Cmuda, defalarca sarhoş birliklerin tecavüzüne uğramış, sonra da üç kurşun sıkılarak ölmeye bırakılmıştı. Anneliese Antz, şafak sökmeden önce annesinin yatağından sürüklenerek çıkarılmış, çığlık çığlığa, bir

Sovyet subayının ona kabaca saldırdığı daireye götürülmüştü. Kız kardeşi Ilse, açlıktan ölmeye yakın vücudunu erkek zanneden bir asker tarafından çıırılçıplak soyulmuş, sonra hatasını fark eden bu adamın tecavüzüne uğramıştı. Asker işini bitirdiğinde ona “İşte, Almanlar Rusya’da böyle yaptı.” demişti.

On sekiz yaşındaki Juliane Brochnik, Ruslar geldiğinde babasının kilerindeki kanepenin arkasına saklanmıştı. Bitişik kilerdeki iki ihtiyar Alman, Ruslara kızın nerede olduğunu söyleyene kadar da güvendeydi. Margarete Probst, kendini çirkinleştirmek için sarı saçlarını bir başlıkla örtmüş, suratını kirletmiş ve yanağına kocaman bir bandaj sarmıştı. O başarılı olmuştu ama Kreuzberg’de sığınaktaki diğer kadınlar onun kadar şanslı değildi: “Kızlar basitçe bir araya toplanmış ve üst kattaki daireye götürülmüştü,” diyerek hatırlıyordu olayı. “Gece boyunca çığlıklarını işittik. Sesleri aşağıya, kilere kadar geliyordu.” Bir tanesi, seksen yaşında bir kadın bile, geçkin yaşına rağmen Ruslar tarafından defalarca tecavüze uğramıştı.

Başka bir sığınakta, saldırgana onun için fazlasıyla yaşlı olduğunu söylemesine rağmen, Margarete Promeist da tecavüze uğramıştı. Margarete sözde sığınanın yetkilisiydi ama Ruslara karşı yapabileceği hiçbir şey yoktu:

İki gün, iki gece boyunca tecavüz ve yağma için dalga dalga Ruslar geldi sığınağıma. Boyun eğmeyen kadınlar öldürülüyordu. Bazı kadınlar, kabul etmelerine rağmen yine de vurulup öldürülüyordu. Sadece tek bir odada altı-yedi kadının cesedini buldum, hepsi de kafaları ezilmiş, tecavüz edildikleri pozisyonda yatıyordu.”

* Cornelius Ryan, *The Last Battle*, Londra: Collins, 1966, sf. 363.

** a.g.e., sf. 362.

Aktrist Magda Wieland bir dolaba saklandı, fakat Asyalı bir asker tarafından sürüklenerek dışarı çıkarıldı. Asker, bu sarışın güzel kadının görüntüsü karşısında erken boşalınca, onun yerine arkadaşı tecavüz etti. Alt katta, Magda'nın Yahudi arkadaşı Ellen Götz de himayesi altında olduğu Almanların itirazlarına karşın, dışarı çıkarılarak tecavüze uğramıştı. Ellen, Lehrterstrasse'deki hapisneden kaçtıktan sonra kilerde saklanmış ama Yahudi olması onu Ruslardan kurtaramamıştı. Yahudi kadınlara da komünistlere de tecavüz ediyorlardı. Üyeliğini Nazilerden upuzun on iki yıl boyunca saklamış ve başlarda da Sovyetleri kucak açarak karşılamış komünist parti üyeleri de tecavüze uğruyordu.

Çocuklar da tecavüzden kurtulamıyordu. On bir-on iki yaşında genç kızların, Rusların saldırıları neticesinde, bağ dokuları yırtılıyor, bağırsakları delindiğinden kan kaybından ölme sınırına geliyorlardı. Çok az kadın Rusların ilgi alanına girmeyecek kadar genç ya da yaşlıydı. Bu askerlerin subayları, bazen onları durdurmaya çalışıyordu ama çoğunlukla bunu engellemek yerine gülüp geçiyor ya da onlara katılıyordu. Kadın askerler de bu duruma gülüyorlardı. Yoldaşlarının sokaklarda Alman kadınlarının ırzına geçmelerini izlemekten keyif alıyorlardı. Rus askerleri tek başlarına, nadiren de olsa, tatlı ve kibar olabiliyordu ama ordu olarak Berlin'in üzerine çullandıklarında hiç merhamet göstermiyorlardı. Kendi ülkeleri son dört yılda, insanlarda hiç merhamet duygusu bırakmayacak kadar çok ızdırap çekmişti. Ancak Alman halkı henüz yeterince acıya katlanmamıştı.

BELSEN

İNGİLİZLER Belsen’de cesetleri gömmeyi henüz bitirmişlerdi. 15 Nisan’da kampı tahliye ettiklerinde, ortada büyük çoğunluğu tifüs veya açlıktan ölmüş on bin ceset duruyordu. Gardiyanlar, hastalık kapmaktan korktukları için bu cesetleri imha etmeyi reddetmişti, geri kalan mahkûmlar da bu iş için fazlasıyla güçsüzdü. Sonuçta, kampın çevresinde üst üste yığılmış cesetler öylece çürümeye bırakılmıştı.

İngilizler bunca kadavranın oluşturduğu manzara karşısında dehşete düşmüşlerdi. Tellere ilk ulaşan askerler, daha kampa girmeden burunlarına gelen ölüm kokusuna yenilip istifra etmişlerdi. Hala hayatta olanlar da neredeyse ölümler kadar berbat görünüyordu. Bu bir deri bir kemik kalmış suretler, yemek kırıntıları için kavga ediyor ya da umursamadan, kendi dışkıları içinde yatıyordu. İngilizlerinkiler Avrupa’da, bir savaşta mümkün olabilecek her türlü iğrençliği gördüklerini zanneden kaşarlanmış birliklerdi. Lakin Belsen’i gördükleri zaman bebekler gibi ağlamışlardı.

En kötüsü de Belsen’in bir imha kampı bile olmamasıydı. Bu amaçla kullanılmak üzere yapılmış gaz odaları veya imha kulübesi bile içermiyordu. Sadece, doğudan gelen Ruslardan kaçmak

üzere başka yerlerden Belsen'e getirilmiş mahkûmlarla ağzına kadar dolu olan, işlerin ters gittiği bir tutuklu kampıydı. Almanlar mahkûmları hiçbir zaman doğru düzgün besleyememişlerdi ama İngilizlerin ilerlemesiyle birlikte yiyecek stokları tükendiğinde mahkûmlara verecek hiçbir şey bulamamaya başlamışlardı. Bunun üzerine onlar da mahkûmları açlıktan ölmeye terk etmiş, kendilerini gayet iyi doyurmuşlardı.

Richard Dimbleby, Belsen'i dünyaya duyuran ilk kişiydi. BBC'nin muhabirliğini yaparken bir deri bir kemik kalan mahkûmlardan, yamyamlıktan, karaciğer ve böbrekleri kesilip çıkarılmış cesetlerden, SS tarafından bayılana kadar dövülen sonra da canlı canlı krematoryuma atılan kadın ve adamlardan bahsetmişti. Yaptığı haber ölçülü ve soğukkanlıydı, ancak BBC tarafından apaçık kuşkuyla karşılanmıştı. Bağımsız kaynaklar tarafından doğrulanana kadar bu haberi yayına koymayı reddetmişlerdi. Dimbleby gözünü karartan bir öfkeyle Londra'ya telefon etmiş, eğer bu haber yayına koyulmazsa, bir daha asla haber yapmaya- cağına yemin etmişti. BBC isteksizce boyun eğmiş, yine de kendi gönlünü ferah tutmak adına haberin birkaç yerini kesmekte ısrar etmişti.

Oysa Dimbleby olayın ancak yarısını aktarmıştı. Ebeveynleri öldürülürken durup seyretmek zorunda bırakılan çocuklardan bahsetmemişti bile; karısına seslendiği için köpeklerle parçalatılan adamdan da. Yamyamlığından şüphe edilenlerin, dudaklarının arasında ölü bir adamın göz yuvarıyla, elleri havada beklemek zorunda bırakıldıklarından ve sallandıkları veya bu duruşu bozdukları zaman da ölesiye dövüldüklerinden de bahsetmemişti. Her kulübede gördüğü karışlar derinliğinde dışkı birikintileri hakkında bir şey söylememişti; cesetleri taşıyan çocuklar ve kampa geldiğinden beri regl olmamış kadınlar hakkında da tek laf etmemişti. Kıt kanaat yaşayabilmek adına yeterli yiyecek karşılığında, günde on dört Alman askeriyle, haftanın beş günü fahişelik yapmak için seçilen kadınlar hakkında konuşmamıştı. İngi-

liz askerlerinin, planlanan gaz odasının bitiminden önce kampa varabilmesi için dua eden mahkûmlardan da bahsetmemiştir; İngilizler meydana çıktığında bile mahkûmları öldürmeye devam eden gardiyanlardan da. Biri elinde iğneyle yanlarına gidecek olsa, hemen korku içinde bağırmaya başlayan sakatlardan da söz etmemiştir; sedyyle taşınan başkalarının, bacası olan bir binaya doğru götürüldüklerinde yaşadıkları panikten de. Çünkü bacası olan bir binanın, Auschwitz'den kurtulanlar için sadece bir tek anlamı vardı. Dimbleby yaptığı haberde bunların hiçbirinden bahsetmemiştir. Dinleyicilerinin bir seferde kaldırabileceği şeyler değildi bunlar.

İngilizler ilk şoku atlattıktan sonra nereden başlayacaklarını bilemediler. Mahkûmları doyurmak ve hastaları tedavi etmek en önemli öncelikti, sonra da ölüleri gömmek lazım geliyordu. Bu karmaşık göreve hazırlıklı olmadıklarından ve savaşılan cepheye hâlâ ancak birkaç mil uzakta olduklarından, İngilizler başta birkaç hata yaptılar. Amaçladıkları üzere mahkûmları kurtarmak yerine, yediklerini doğru düzgün sindiremeyecek duruma gelmiş bu insanlara kendi kumanyalarını dayatarak, şefkat yüzünden bilinmeyen sayıda insanın ölmesine neden oldular.

RAF'da çalışan bir istihbarat görevlisi olan Michael Bentine, bir İngiliz doktor jipiyle gelip ondan sahra kumanyası ve çikolata istediğinde, yakınlarda Celle'de bulunuyordu. Doktor ona "Ömrümde hiç böyle berbat bir şeyle karşılaşmamıştım," demişti. "Gözle görmeden inanılacak gibi değil. Tann aşkına, gelip yardım edin!"* Başkaları da yardım etmekteydi. İskoç Muhafızlar'dan Teğmen Robert Runcie ve Yüzbaşı Willie Whitelaw, bulundukları taburun kendi kumanyasından artırarak kamptaki çocuklara bir jip dolusu şeker ve çikolata getirmişlerdi. Ancak İngiliz ordusunun kumanyalarının, buna alışmamış mideler için

* RAF: Royal Air Force (İng.): Kraliyet Hava Kuvvetleri anlamına gelen kısaltma. -çn.

** Michael Bentine, *The Long Banana Skin*, Londra: Wolfe, 1976, sf. 132.

fazla ağır olduğu anlaşıldı. İngilizlerin gelişinden haftalar sonrası-
na kadar, günde birkaç yüz mahkûm ölmeye devam etti.

Tüm cesetlerin gömülmesi gerekiyordu. İlk başlarda bu iş
gardiyana yaptırıldı. Almanlar ve Macarların taşıdığı kadavralar
öylesine çürümüştü ki, bazen parçaları ellerinde kalıyordu. Gar-
dianlar tifüse yakalanmaktan çekiniyordu ama şikâyetleri İngi-
lizler tarafından pek de sempatiyle karşılanmıyordu. Dinlenmek
için biraz mola isteyen SS muhafızları yüzüstü defin çukurları-
na yatırılıyor, burada her an öldürülebileceklerini bildiklerinden
korku içinde sınıyorlardı. Bir muhafız birkaç saatlik defin görevi
sonrası intihar etmişti. Başkalıysa vurulmak için yalvarmışlardı.
İş o kadar yavaş ilerliyordu ki, bir süre sonra İngilizler de işe el
atmak zorunda kalmışlardı. Vicdanlarının sesine kulaklarını tı-
kayıp cesetler tamamen çürümeden evvel gömmeyi bitirebilmek
için buldozerler kullanmaya başlamışlardı.

Bu çalışma, 20 Nisan günü kampa yapılan bir *Focke-Wulf*
filosu saldırısıyla bölündü. Şafak vakti orada olanlar makineli tü-
feklerle taranmış, Kızıl Haç araçlarıyla dolu bir alanda birkaç geri
hizmet görevlisi ölmüştü. Dört gün sonra, Alman memurlardan
oluşan bir delegasyon, ana esir kampına çağrıldı. Kamerayla film
çekilirken Celle'nin belediye başkanı ve bölgenin başka beledi-
ye başkanları, bine yakın sıksası çıkmış cesedin bulunduğu bir
açık bir mezarın kenarında durmak zorunda bırakıldı. Kamera
cesetlerden yukarıya, belediye başkanlarının yüzlerine doğru pan
yapıyor, oradan da etraftaki kamp alanını filme alıyordu, fotoğraf
hilesi yapmakla suçlanmamak için her şey tek bir planda çekildi.
SS muhafızları da çağrılmıştı. Jipin tepesine yerleştirilmiş hopar-
lörden yayınlanan Almanca konuşmayı dinlerlerken de hepsinin
suratı taş kesilmişti:

* *Focke-Wulf Flugzeugbau*: Sivil ve askeri uçaklar üreten bir Alman firması. —çn.

Burada görecekleğiniz Nazi Partisi'nin suçlarının nihai ve kesin delilidir. Bunlar, Birleşik Devletler'in partiyi imha etmek için alacağı tüm tedbirleri meşru kılacaktır. Burada görecekleğiniz Almanlar için öyle büyük bir ayıptır ki, bu halkın ismini medeni uluslar arasından silmek gerekir.

*Alman gençliğinin babaları ve abilerini temsil eden sizler, önünüzde bu suçun doğrudan sorumluluğunun ufak bir parçasını taşıyanların oğul ve kızlarını görmektesiniz. Yalnızca ufak bir parça, ancak insan ruhunun kaldırabileceğinden daha ağır bir yük. Peki, asıl sorumluluk kime ait? Führer'inizin aklına esen rezaleti yapmasına müsaade eden sizlere. Onun sapkın zaferlerine engel olma yetisinden mahrum olduğu anlaşılan sizlere. Bu kamplardan haberi olan, en azıdan burada neler döndüğü hakkında küçük de olsa bir fikri olan sizlere. Siz, işin bireysel sonuçlarından korkmadan, Almanya'nın ismini temizlemek için kendi kendinize başkaldırmadınız. Siz, bu kampta görecekleğiniz yüzünden yargılanmak için burada bulunuyorsunuz.**

Lakin belediye başkanları suçun sorumluluğunu üstlenmekte isteksizdi. Görevliler söylenenleri asık suratla dinlerken, İngiliz ordusuyla çalışan bir haham olan Leslie Hardman da küçümseyerek onları izliyordu:

İnsan enkazıyla dolu hendeğe baktılar ve kendi adlarına işlenmiş gaddarlık, sadistlik ve sapıklığın sonuçlarını gördüler. Kendilerine emanet edilen sürüyü, nihai ağılına kapatmak için bekleyen, kocaman,

* Ben Sheperd, *After Daybreak*, Londra: Pimlico, 2006, sf. 76.

sabırlı çoban köpekleri gibi yere çömelmiş, yığılı toprak öbeklerini gördüler. İngiliz'in üniformasındaki bej rengi, mahpusun fizgili çirkin giysisini, papazın beyaz yakasını gördüler. Ama hiçbir şey duymamış, hiçbir şey görmemiş ve hiçbir şey bilmiyorlardı.

*Kımıldamadan, vurdumduymaz bir şekilde su-bayların sözlerini dinliyorlardı ki aralarından biri, bir kadın ağlamaya başladı. Kadının hıçkırıkları diğerlerinin sertliği karşısında kırıldı, derin meza-ra yuvarlandı ve orada kayboldu. Ölülerin iniltileri kulaklarımıza çarptı. Belediye başkanları hiçbir şey görmemiş, duymamış ve bilmiyorlardı.**

CHAIM Herzog, savaş çıkmadan evvel Filistin'de Yahudileri savunan bir *Haganah*** aktivistiydi. Şimdi, bir İngiliz subayı olarak Hardman'ın hissettiklerini paylaşıyordu. Herzog, İngilizler ilerledikçe Belsen'in de dâhil olduğu birçok kampta bulunmuştu. Yurttaşlarının yaptıkları üzerine düşünmeleri istendiğinde, sıradan Almanların yüzünde hiçbir zaman en ufak bir utanç belirtisi görmemişti:

Köylüler, kendi milletlerinin işlediği zulümle yüzleşmek üzere oraya vardıklarında, ne ben ne de tanıdığım herhangi biri köylülerin suratında, kendi adlarına yapılan bu gaddarlık yüzünden dehşet ve yahut vicdan azabı ifadesine rastlamadık. Almanların, -neredeyse her birinin iddia ettiği üzere- olup bitenlerden haberinin olmaması, bugün olduğu gibi o zamanlar da müthiş bir yalandı. Ben oradaydım.

* Cecily Goodman ve Leslie Hardman, *The Survivors*, Londra: Valentine, Mitchell, 1958, sf. 46.

** *Haganah*: "Savunma" (İbr.): 1920-48 yılları arasında İngiliz mandası altındaki Filistin'de faaliyet gösteren bir Yahudi paramiliter örgüt. -çn.

*Siradan vatandaşların yüzlerini gördüm. Kasabaların kamplara ne kadar yakın olduğunu gördüm. Yahudilerin, çingenelerin ve Lehlerin çürümekte olan cesetlerinin kokusunu duydum. İnanın bana, Almanlar bunları biliyordu. Hakikat, her tarafta mevcut ve kaçınılmazdı.**

On altı yaşındaki Esther Brunstein, Ocak'ta Belsen'e nakledilmiş ama İngilizler gelince çok şükür özgürlüğüne kavuşmuştu. Celle İstasyonu'ndan kampa yaptıkları uzun ve zorlu yürüyüşü anlatıyordu:

Yolda küçük, derli toplu, kırmızı kiremitli evler gördüğümü anımsıyorum. Bambaşka bir diyar gibi görünmüştü bana. Uzun zamandır görmediğim ve hâlâ varolabildiğine şaşırduğım bambaşka bir diyar. Pencerelerin ardında perdelerin arasından gözetleyen çocuk ve yetişkinleri görebiliyorduk. Çizgili toplama kampı giysileri içindeki iskelete dönmüş yaratık gruplarını seyrediyorlardı. O zamanlar, bu seyircilerin aklından neler geçtiğini merak etmiştim, hâlâ da ediyorum. Birçoğunun sonradan iddia ettiği gibi, kendi anavatanlarında olup bitenden habersizler miydi gerçekten?"

Bazı savaş muhabirleri yerli halka aynı soruyu sormuşlardı. Çok az sayıda Alman bu konuda söylentiler duyduğunu ama bunu Müttefik Kuvvetler'in propagandasına bağladığını kabul etmişti. Yalnız tek bir kişi, bir çiftçi, Belsen'in namından haberi

* Chaim Herzog, *Living History*, Londra: Weidenfield and Nicolson, 1997, sf. 61.

** Jo Reilly, *Belsen in History and Memory*, Portland, Ore.: Frank Cass, 1997, sf. 212.

olduğunu itiraf etmişti. Ancak olayın içyüzünü öğrenmektense bunu görmezden gelmeyi tercih etmişti:

*Bu konuda pek fazla şey bilmiyordum. Her sabah sebze, şalgam ve turp dolu bir at arabasıyla oraya gitmem gerekiyordu. Kapıda bir SS muhafızı atı ve arabayı devralıyordu. Bir süre sonra geri getirilen arabayı alıp uzaklaşıyordum. İçeri girmeme izin verilmiyordu, zaten ben de bunu istemiyordum. İçeride korkunç şeylerin yaşandığını biliyordum ama kendimi orada bulmaktan korktuğum için bunları hiç sorgulamadım.**

Çiftçi, muhabirleri anlattıklarına pek inandıramadı ama şaşırıltıcı biçimde Willie Whitelaw bunlara katılıyordu. O ve Runcie, İskoç Muhafızlar'ın daha fazla ilerlemeden önce birkaç gündür konaklıyor olduğu Bad Bevensen'den dönmüşlerdi. Onlar da Belsen'e gittiklerinde diğerleri gibi şoke olmuş ve gördüklerini bir daha asla unutamamışlardı. Yine de, orali Almanlar olup bitenlerin boyutunu fark etmediklerini iddia ettiklerinde Whitelaw onlara inanmaya hazırды:

*Etraftaki kırsal alan kampın içindeki dehşete dair bir ipucu vermiyordu. Civardaki Almanların buradada neler olup bittiğini idrak edememiş olduklarına kolayca inanabilirdim.***

Bir er olan Peter Ustinov bu söylenenlere katılıyordu. İngiliz ordusunun film birimi üyesi olduğundan, Belsen ve diğer kamplarda çekilmiş, halka göstermek için fazla korkunç olan sahneleri de içeren kamera görüntülerini izlemişti. O da yanı başlarında

* Alan Moorhead, *Eclipse*, Londra: Hamish Hamilton, 1945, sf. 221.

** William Whitelaw, *The Whitelaw Memoirs*, Londra: Headline, 1990, sf. 22.

yaşanan dehşetin boyutuna inanmayı reddeden sıradan Alman vatandaşlarını haklı buluyordu:

İnsanlar toplama kamplarının varlığına dair söylentileri tabiki duymuşlardı. Artık herkesin her daim bunlardan haberdar olduğu ve hiçbir Alman'ın bu konuda bilgisiz olmadığı farz ediliyor ama bence bu büyük bir yanlış. O zamanlar haberlerin çok daha yavaş yayıldığı ve hiçbir zaman doğrulanmadığı unutuluyor. O zamanlar televizyon yoktu. Buradan kurtulan pek az kişi olduğundan ve savaş başladığından beri kampa gidenlerin pek azı geri dönebildiğinden, insanların burası hakkında pek bilgisi olmadığını düşünüyorum. Herkesin bunlardan haberdar olduğu inancı fazlasıyla abartılı ve çok da talihsiz, çünkü bu, savaş suçları hakkındaki bilince, suçların kendisiyle neredeyse aynı miktarda kötülük atfediyor ve bu doğru değil.

SONUNDA ölülerin gömülebilmiş olması iyi bir haberdi; bunların arasında, Yahudilerin ta 1942 Ekim'inden beri götürülüp gaz odalarında öldürüldüğünü günlüğüne kaydeden, Amsterdamlı Anne Frank de vardı. 28 Nisan'da son cesetler de buldozerle toplu mezara atılmıştı. Günde yüzlerce tutuklu ölmeye devam ediyor ama en azından cesetleri çürümeye bırakılmıyordu. Öldükleri yerde kalmıyor, bunun yerine oradan götürülüp hemen defnediliyorlardı. Belsen'de artık hiç ceset kalmamıştı. Hepsi temizlenmiş, bunun ertesinde kamptakilerin morali de hissedilir derecede düzelmişti.

Bit temizliği de neredeyse tamamlanmıştı. Ertesi güne kadar, kamptaki herkese DDT tozu uygulanmış, giysiler buharla dezenfekte edilmiş ve bedenleri ovalanarak iyice temizlenmiş olacaktı. Mikroplu kulübelerin ilki imha edilmişti bile, içinde oturanlar

daha hijyenik bir yere alınmış, kulübenin kendisiyse alev makinesiyle yakılmıştı. Üstelik iyi haberler bununla bitmiyordu, akıllının biri kampa ruj getirmişti. Büyük bir paket kampa az önce varmış, Belsen’de dudaklarını boyamak isteyen her kadına yetecek kadar ruj sevkiyatı az evvel yapılmıştı. Kadınların büyük çoğunluğu neşeyle, bir zamanlar kadınsı olduklarını hatırlayıp rujları kullanmıştı. Bir gün tekrar bu hale gelebileceklerine inançları tamdı. Rujlar müthiş birer moral kaynağına dönüşmüştü, öyle ki bu, kamptaki bazı kadınlar için yaşam ve ölüm arasındaki farkı belirleyen tek şeydi.

Ne var ki, Birleşik Krallık bayrağı hâlâ göndere çekilmemişti. İngilizler iki haftadır orada bulunuyor, yine de bunca kötülüğün üzerinde bayraklarını dalgalandırmayı reddediyordu. Mahkûmlar sağlıklarına kavuştuğunda ve kamp tüm utancından arındığında, sembolik olarak bir kereliğine bayrağı göndere çekmeyi amaçlıyorlardı. O zamana kadar bayrak, kutusunda kapalı kalacaktı. Hiçbir Birleşik Krallık sembolü Bergen-Belsen dehşetinin üzerinde dalgalanmayacaktı.

ALMAN gardiyanlardan er ve erbaşlar, Belsen’de temizliğe yardımcı olurken kampın kumandanları İngilizler tarafından sorguya çekiliyordu. Josef Kramer zincire vurulup Celle’ye, yakınlardaki esir kampına götürülmüş, Belsen’de yaşananların gerçekliğine bu kadar kör kalabilen bu zihnin derinliklerine inmeye çalışan, küçük dillerini yutmuş İngiliz subayları tarafından günlerce sorgulanmıştı.

Oybirliğiyle varabildikleri tek sonuç Kramer’in bir öküz kadar aptal olduğuydu. Tifüsten dolayı kamp teslim bayrağı altında İngilizlere devredilmişti. Devir teslimi denetleme emri almış olan Kramer, tam olarak ona söyleneni yapmış, SS’nin en berbat üyelerinin yaptığı gibi şansı varken kaçmak yerine İngilizler gelene kadar kendi makamında beklemişti. İngilizlerin kampta bulduklarından memnun olmayacakları hiç aklına gelmemişti.

Kramer, savaş başlamadan önce iş arayan bir elektrikçiydi. Sonradan SS onu görevlendirmiş, kamp yönetiminde iyi bir iş vermişti. Bu sistemde hızlıca yükselmiş, Belsen'e transfer olduktan önce Auschwitz ve başka yerlerde çalışmıştı. Nazi partisine üyeydi ama sadece işi için gerekli olduğundan dolayı. Ne politikayla ilgileniyordu ne de birçoğunu gazla öldürmüş olsa bile Yahudilere bir garezi vardı. Bu onun için sadece bir işti. Karın tokluğu karşılığında ona söyleneni yapıyordu.

İngilizler, onun kamptaki zulme kayıtsızlığına fena hale öfkelenmişti. Mütareke şartları gereğince, devir teslim ertesinde Kramer'in kendi cephesine dönmesi beklenirdi, ancak bunun yerine İngilizler onu kelepçelemiş, ayaklarını zincire vurmuş ve dipçikle dövmüştü. İlk başta onu soğutucuya hapsetmişlerdi, subayların yemekhanesindeki soğuk hava deposuna. Sonradan Celle'deki esir kampına yollamışlardı. Belsen'de gördükleri karşısında İngilizler gibi deliye dönen Wehrmacht birliklerinin yağırdığı taşlar yolda ona eşlik etmişti. Kamp devredildiği için Kramer kendi tarafına dönemeyecekti. Bunun yerine savaş suçlarından dolayı mahkemeye çıkacaktı.

Onun bir zamanlarki sevgilisi Irma Grese de öyle. İkisi, sarışın kadının çarpıcı güzelliğiyle ve zorbalığıyla ünlendiği Auschwitz'de tanışmışlardı. Görünüşe bakılırsa kadın attığı dayaklardan, keyfi olarak insanları vurmaktan ve gaz odasına gönderilmek üzere rastgele adam seçmekten cinsel bir zevk alıyordu. Annesi, Irma küçük bir çocukken intihar etmişti ve babası da onu devamlı dövüyordu. Adam, kızın Hitler Gençliği'nin kadın versiyonu olan Bund Deutscher Mädchen'e katılmasına izin vermemişti ve kız toplama kampı hizmetine katılınca da onu üst üste dövmüştü. Evde üniformayı görmeye dayanamıyordu.

Irma Grese aslında hemşire olmak istiyordu. Okulda kıt zekâsından dolayı zulüm görünce Nazizm'i benimsemeye karar vermişti. Belsen'deki bazı Yahudi kadınlar önceki hayatlarında doktorluk yapmış, Irma gibi Ari ırktan biri hemşire olarak bile iş bulamaz-

ken, tıptan iyi para kazanmışlardı. Ama o, Belsen’de patronun kim olduğunu onlara göstermişti. Artık bu insanları hayatta bırakma veya öldürme yetkisi vardı ve bunu seve seve kullanıyordu.

Juana Bormann ve Elisabeth Volkenrath da benzer durumdaydı. Önceki hayatlarında kuaför olan bu kadınlar Belsen’de birer canavara dönüşmüşlerdi. Önceden sekreter veya daktilograf olan diğer kadın gardiyanlar da, Alman üniformasıyla etrafta kasılarak gezen sadistler haline gelmişlerdi. Celle’de, onların da serbest kalmak yerine mahkemede yargılanacağı üzerine laflar dolaşıyordu. İdam cezasından söz edildiğinde, buna inanmakta güçlük çekiyorlardı. Ne de olsa hiçbir Alman yasasına karşı gelmemişlerdi, ayrıca Müttefikler de medeni insanlardı. İngilizler genç kızları asmazdı. Ne ceza verirlerse versinler, savaş zamanı olan şeyler yüzünden Belsen’deki kadın gardiyanları asmazlardı kuşkusuz.

GARDİYANLAR kaderlerini beklerken diğer Almanlar hâlâ Belsen’de çalışıyordu; bunların çoğu kamptaki zulümle alakası olmayan ve İngiliz komutasında işlerini yapmaya devam eden hemşire ve sivillerden oluşuyordu. Aralarında, Berlin’de profesyonel bir sinema işletmecisi olan Georg Will de vardı.

Will, Belsen’e bir önceki sene başkentteki sinemalar kapatıldığında taşınmıştı. Eşi Liesel, kamptaki kantinde çalışırken o da gardiyanlara film gösterilen sinemayı işletiyordu. İkiisi çabucak Belsen makinesinin birer parçası olmuş, serbest zamanlarında SS çalışanlarını rahat ettirip eğlenmelerini sağlıyorlardı. Sonuçta Will ailesi rahat yaşıyordu. Sinemanın üzerinde şirin bir dairede oturuyor, sadece birkaç yüz yarda ötede binlerce insan açlıktan ölürken, kendilerine özel konserve yiyeceklerin tadını çıkarıyorlardı.

Ancak Will çifti, İngilizlerin gelişinden beri, Belsen’le bağlantılarının neticesinde bir bedel ödemek zorunda kalıp kalmayacaklarını merak ediyordu. Wehrmacht tarafından taşlanıp intikam için bağırان mahkûmların arasından geçerken ödü patlayan Josef

Kramer'in kelepeçeli vaziyette götürüldüğüne tanık olmuşlardı. Hırpalanan gardiyanları ve kamp doktoru olan Fritz Klein'in kızgın İngiliz askerleri tarafından defin çukuruna atıldığını görmüşlerdi. Will çifti hiç zorbalık etmemişti ama yine de rahat değillerdi. Müttefiklerin, belli ki affetmek ve unutmak için hazır olmadığı bir zamanda, yanlış tarafta bulundukları için endişeliydiler.

Bununla birlikte, lehlerine olacağını umdukları bir etken vardı. Liesel Will'in kız kardeşi Birleşik Devletler ordusunda subaydı. Yüzbaşı Marlene Dietrich, Nazilerin anti-semitizminden tiksinererek savaştan önce Alman vatandaşlığından çıkmış ve Amerikan vatandaşlığına geçmişti. Savaş yıllarını, benimsediği ülkenin birliklerine şarkı söyleyerek geçirmiş, atalarının topraklarına karşı mücadelede onlara destek vermişti. Bunu karışık duygularla yapmıştı. Amerikalıların doğru tarafta olduğunu biliyordu ama Berlin'e düşen her bomba ve merminin dul kalmış annesi için bir tehdit oluşturduğunu da biliyordu. Bilhassa artık Ruslar başkentte yaklaşıyor olduğu için tehdit daha da büyüktü.

Bavyera'ya doğru ilerlerken Dietrich, Amerikan ordusuyla beraberdi. Bir önceki Eylül'den beri orduyla beraber ilerliyordu, cepheye o kadar yakındı ki, zaman zaman Alman *seksen sekizlikler** tarafından bombalanmış ve Ardenler Taarruzu sırasında alelacele tahliye edilmek zorunda kalmıştı. Film yıldızı sıfatını, memnuniyetle bir askerın hayatıyla değış tokuş etmiş, ahırlarda ve bombalanmış evlerde konaklayarak uyku tulumunu pire ve farelerle paylaşmış, bir kova suyla yıkanmıştı. Hiçbir zaman söylenmemeye ve şikâyet etmemeye de özen göstermişti.

Bundan dolayı Amerikalılardan Almanlara kadar tüm askerler onu sevmişti. Wehrmacht askerlerinin bile duvarlarını süsleyen kadın olmasına şaşırmış, yaralı Alman askerlerine "Lili Marlene" şarkısını söylemiş ve anavatanının sokaklarında dolaşırken pek

* *Seksen sekizlik* topu ya da 8,8 cm FlaK: Wehrmacht tarafından uçaksavar ve tanksavar olarak kullanılan bir silah.

az düşmanca hareketle karşılaşmıştı. Sıradan Alman vatandaşları onu bir hain olarak kötülemek yerine, ona dertlerini açmış, Amerikalılara onlar hakkında olumlu şeyler söylemesini rica etmişlerdi.

Dietrich, ablasının Belsen’de olduğunu biliyordu. Will çiftinin, kendisini Müttefik Kuvvetler’i eğlendirmekten vazgeçirmek için, oraya rehine olarak götürüldüğüne inanmayı tercih ediyordu. Gerçek, bundan biraz daha karmaşıktı. Willer diğer milyonlarca Alman gibi sadece hayatta kalmaya çalışıyordu. Komuta Nazilerin elindeyken, onlar da Belsen’deki düzenin bir parçasıydı. Artık Müttefikler geldiğine göre, Amerika ile olan bağlantılarından faydalanmak istiyorlardı. Önlerindeki birkaç gün içinde, bir jip bulur bulmaz Marlene’nin onları ziyaret etmesini bekliyorlardı. Ortaya çıktığında onlara göz kulak olmasını, İngilizler söz konusu olduğunda yardım etmesini umuyorlardı. Yavaş yavaş Belsen’de kimin ne yaptığıyla alakalı rahatsız edici sorular sorulmaya başlandığı içindir ki, Will ailesinin İngilizler karşısında alabilecekleri tüm yardıma ihtiyaçları olacaktı.

LONDRA’DA vakit pazar öğleden sonraydı. Kalabalıklar, kamplarda çekilen, fazla korkunç olduğu için gazetede yayınlanmamış fotoğrafları görmek için toplanmıştı. Belsen, Buchenwald ve Nordhausen’den gelen fotoğraflar sergileniyor, Dimbleby ve diğerlerinin Almanya’dan yaptıkları haberde olanları abartmadığını insanlar kendi gözleriyle görsün diye başkentin çeşitli yerlerinde halka teşhir ediliyordu.

BBC gibi İngiliz halkı da toplama kampları konusuna büyük bir şüpheyle yaklaşmıştı. Almanların Büyük Savaş sırasındaki gaddarlığının, İtilaf Devletleri’nin propagandasından başka bir şey olmadığı ortaya çıkmıştı çünkü. İngilizler, kampların da böyle bir uydurmaca olduğunu farz ediyordu. Belsen’deki bir deri bir kemik kalmış insanlar, Buchenwald’daki çekmiş kafatasından yapılan kâğıt ağırlığı, dövmeleleri yüzünden öldürülen mahkûmların

derisinden yapılan abajurlar hakkında yapılan haberlerin, tamamen uydurmaca olmasa bile en azından abartı olduğunu düşünüyorlardı. Gel gör ki, *Daily Express*'in sponsorluğunu üstlendiği serginin adı "*Seeing Is Believing*" [Görmek İnanmaktır] idi. İlk fotoğrafların yayımlanmasıyla birlikte halkın gözleri açılmıştı.

Mollie Panter-Downes, o gün Londra'da fotoğrafları görmeye gidenlerden biriydi. Önlerindeki birkaç gün boyunca, Britanya ve ABD'nin her tarafında açılan sergileri gezecek milyonlarca insanın da fark edeceği gibi, o da Almanya'ya karşı yapılan savaşın neden gerekli olduğunu hemen anlamıştı:

*Çeşitli liberal gazetelerin tatsızca dile getirdiği üzere, ta 1933'ten beri muhabirlerinin kalemle göstermeye çalışmakta başarısız olduğu gerçekleri, yavaş, iyi huylu ve şüpheli İngiliz'in görmesi için fotoğraf makinesi gerekti. O dönemde, gazetenin propaganda marifeti olarak gördükleri bu haberlere inanmak adına çaba sarf etmek için fazla iyi niyetli ve fazla tembel olan milyonlarca aile şimdi, dandik savaş zamanı kâğıtlarının üzerindeki bulanık baskının bile apaçık gösterdiği dehşet verici ve inkâr edilemez kanıtlara inanıyor. Fotoğrafların sergilendiği her yerde sessizce bekleyen insanların oluşturduğu uzun kuyruklar beliriyor. Halkın yaşadığı sarsıntı muazzam ölçülerde.**

Hepsi bu kadar değildi. Britanya, iyi beslenen Almanlarla, Cenevre Sözleşmeleri gereği İngiliz askerleriyle aynı kumanyayı yiyen savaş tutuklularıyla doluydu. Beş yıldır süren savaş ertesinde İngilizler yarı aç vaziyette dolaşırken, yarı başlarındaki

* Mollie Panter-Downes, *London War Notes*, Londra: Longman, 1973, sf. 371.

düşman onların iki katı yiyeceğe kavuşmakta, sivil İngilizlerin elinden durup seyretmekten başka bir şey gelmezken, besili SS askerleri kalorileri süpürmekteydi. İngilizler toplama kamplarında çekilen fotoğrafları gördükten sonra, kendi tutuklularına böyle acımasızca ve horgörüyle davranan Almanlara neden bu kadar çok yemek verildiğini ve bunun daha ne kadar devam edeceğini sorgulamaya başlamıştı.

MANNA*

OPERASYONU

BRİTANYA'DA yiyecek kıtlığı vardı ama savaş son dönemece girerken, işgal altındaki Avrupa'nın bazı yerlerindeki insanlar yiyecek hiçbir şey bulamıyordu. O gün öğleden sonra, Hollanda'nın göklerinden yardım yağmaya başlamıştı; Felemenk halkı için toplu malzeme sevkiyatı yapılıyordu. Önlerindeki birkaç gün boyunca, Müttefik Kuvvetler'e ait bombardıman uçaklarının açlık çeken Hollandalılara, onları savaş bitene ve yollar tekrardan normal ulaşımına açılncaya kadar idare edecek yüzlerce ton gıda ve on dört milyondan fazla tek kişilik kumanya paketi salıvermesi planlanmıştı.

Çatışmalar yaklaştıkça oluşan aksamalardan dolayı sonunda Hollanda'nın yiyeceği tükenmişti. Daha şimdiden binlercesi açlıktan ölmüştü ve eğer bu durum için hemen bir şeyler yapılmazsa, bir veya iki hafta içinde on binlercesi daha onları takip edecekti. İşgalci Almanlar, sivil Felemenklerin kumanyasını günlük olarak dört yüz kaloriden iki yüz otuz kaloriye indirmişlerdi ki, bu hayatta kalabilmek için gerekli miktara yakın bile değildi. Yi-

* *Manna* (İbr.): İncil ve Kuran'da adı geçen, İsrailoğulları çölü geçerken Tanrı'nın onlara gönderdiği yiyecek madde. -çn.

yecek hiçbir şey bulamayan birçok Hollandalı uzun zaman önce ev hayvanlarını yemiş ve çim, şeker pancarı ve lale soğanlarıyla geçinmekteydi. Amsterdam'da tek bir kilise, çürümekte olup derhal gömülmeyi bekleyen bin beş yüz cesetle doluydu.

Almanlar bu halkı başlarda kasıtlı olarak aç bırakmıştı. 1944'te Arnhem'de, toplu bir demiryolu grevi, Alman takviye kuvvetlerinin savaş alanına hızlıca yetişmesine engel olduğundan, Müttefik Kuvvetler'e yardım ettikleri için ceza olarak gıda maddelerinde merhametsiz bir kesintiye gitmişlerdi. Ancak bu, artık kasıtlı bir politika değildi. Müttefik Kuvvetler'in ilerleyişiyle birlikte kendi taraflarıyla ilişkisi kesilen Alman kuvvetleri, gözetimleri altındaki sivil Felemenklerin sıhhatleriyle yakından ilgilenmeye başlamışlardı. Onları besleyebilmek için gizlice Müttefik Kuvvetler'le görüşmüşlerdi.

Buchenwald ve Belsen'de yaşananları akıllarından çıkarmayan Müttefik Kuvvetler bu problemi görüşmek üzere bir toplantı yapmaya razı oldu. General Eisenhower, Tümgeneral Sör Francis de Guingand'ı, Hollanda'nın Nazi valisi olan Arthur Seyss-Inquart'ın temsilcilerine danışmanlık etmek üzere, cephenin Müttefikler tarafında, Achterveld'deki bir okula gönderdi. Almanların ateşkese razı olmak için gerekli yetkileri yoktu, ancak iki taraf da sorunun acil olduğunu ve bir çözüm bulunması gerektiğini kabul etti. 30 Nisan'da detayları netleştirmek için tekrar görüşme kararı alındı.

Oysa Hollandalıların yiyecekleri çok kısıtlı olduğundan, kaybedecek zaman yoktu. Müttefikler, ateşkes henüz yürürlükte olmamasına rağmen, şanslarına güvenerek ve Almanların karşı çıkmaması için dua ederek gıda yardımına başlama kararı aldı. 28 Nisan'da hava şartları kötüydü ama yirmi dokuzunda biraz düzeldi. Doğu Anglia'daki hava üssü sisle örtülü olduğu için Amerikalılar hava yardımının ilk gününe katılamadılar, lakin başka yerlerdeki üsler sisten daha az etkilenmişti. RAF bu görevi üstlendi.

Önce bir deneme uçuşu yaptılar. Üzerlerine ateş edilmeden, belirlenen alana yiyecek bırakmalarına izin verilip verilmeyeceğini görmek için Almanların tayin ettiği bir koridor boyunca uçan iki Lancaster tarafından ilk paketler bırakıldı. Bu iki Lancaster gizli yeni telsiz ekipmanıyla donatılmadığı, dolayısıyla düşmanın eline geçerse gözden çıkarılabileceği için seçilmişti. Bir Lancaster'ın pilotu Kanadalı'ydı, diğerininki de Avusturalyalı. 29 Nisan sabahı erken saatlerde havalanıp fırtınanın içinden geçerek Hollanda sahiline doğru yol alan iki uçağın da mürettebatı için gergin bir zamandı. Görüş mesafesi öyle kısaydı ki, Kanadalı Bob Upcott karanlığın içinde cihazlara bakarak uçmak zorunda kaldı. Ancak Hollanda'ya vardıkları zaman hava aniden açıldı ve sadece birkaç yüz fit aşağıdaki Alman savunma hattının kuşbakışı görüntüsünü gözler önüne serdi:

*Hollanda sahilini geçtiğimiz zaman namlularını bize doğrultmuş uçaksavarlar gördük. Top namlularını üzerimizde tutmaya çalışan tanklar bile gördük. Tepeden bir sürü namlunun tam olarak içine bakıyorduk. Tüm silahlar ateşlenmeye hazırды, zaten savaş hâlâ devam ettiğinden başka türlü olması için bir sebep yoktu.**

Etrafta çok az sayıda Felemenk vardı. Bir ara gıda yardımını beklemeleri tembih edilmişti ama bunu bu kadar erken beklemiyorlardı. İki Lancaster, Lahey yakınlarında bir yarış pisti olan Duindigt'teki atış bölgesine doğru dümdüz ilerledi. Upcott hedefi kolayca buldu ve yaklaşma rotasına girdi:

Avustralyalı pilot iskele tarafında, paralel olarak uçuyordu. Yarış pistinin üzerine geldiğimizde yükü ilk önce ben bırakmıştım ki, onun da neredeyse aynı

* <http://operationmanna.secondworldwar.nl>.

*zamanda bıraktığını fark ettim. Kumanyaları bırakmak için fazla beklemişim, keza atış bölgesini biraz ıskaladım. Yükün yarısı parkurun sonundaki tribünlere çarptı.**

Öyle ya da böyle, atış gerçekleşmişti. Lancasterlar, Upcott'un kullandığı uçağın gövdesindeki bir delik haricinde -ki o da muhtemelen bir tüfek mermisiyle oluşmuştu-, Almanların tacizine uğramadan sağ salım Britanya'ya dönmüştü. Kuzey Denizi üzerine gelir gelmez, telsizle üsse görevin başarıyla tamamlandığını bildirdiler. Bunun üzerine BBC derhal öğle haberlerinde Manna Operasyonu'nun başladığını bildirdi. Kısa süre sonra, her birinin kendi atış bölgesine o öğlen saat ikiden evvel varması planlanan iki yüz Lancaster'dan oluşan bir filo Hollanda'ya doğru havalandı.

Kılavuz uçaklar yol gösteriyordu: *Mosquito***'lar atış bölgelerini kırmızı hedef göstergeleriyle işaretlemek için önden gidiyordu. BBC haberinden sonra harekete geçen Hollandalılar, her atış bölgesinin merkezini, ortasında kırmızı ışıklar olan beyaz bir haç ya da "T" harfi ile işaretlemişti. Başlangıçta Hollanda sınırları içinde, hepsi de büyük şehirlerin yakınında olmak üzere dört tane bölge belirlenmişti. Lancasterlar, raporların hatasız olduğu ve Hollanda sahilini geçtikten sonra vurulmayacakları umuduyla gürleyerek bu bölgelere doğru hareket etti.

Bu, RAF mürettebatı için gerçekten de insani bir yardım göreviydi. Hepsi bunu dört gözle bekliyordu. Bazı elemanlar, ayrılma vakitleri yaklaşmış olmasına rağmen, operasyona hiç katılmamak yerine uçmak için gönüllü olmuştu. Suçlunun yanında masum sivillerin de öldüğünün farkında olarak Avrupa'nın üzerine aylar ve bazen yıllar boyu bomba yağdırdıktan sonra, hepsi de Manna Operasyonu'nun bir parçası olmak istiyordu. Açlıktan

* a. g. y.

** *Mosquito* (İng.): "Sivrisinek" anlamında. Büyük Britanya yapımı çok fonksiyonlu, hızlı ve yüksek manevra kabiliyetine sahip bir savaş uçağı.

ölmek üzere olan insanlara yiyecek atmak, onları bombayla yok etmekten çok daha fazla tercih edecekleri bir şeydi.

Bazı uçaklar tam kadro uçuyordu, diğerleriye yiyecekler için daha fazla yer ayırmak adına sadece çekirdek kadroyu yanına alıyordu. Bazıları tüm teçhizatı taşıırken diğerleri silahlarını geride bırakarak uçağı hafifletmeye çalışıyordu. Tüm mürettebat insani yardım atışı için temel eğitim almıştı. Paketler çarpmanın etkisiyle patlamasın diye yüklerini çok alçak bir irtifadan ve düşük hızla bırakmayı öğrenmişlerdi, yani Almanlara karşı savaşırken yaptıklarının tam tersini yapmaları gerekiyordu.

Hava Astsubay Çavuşu Pat Russell ilk dalgayla uçan Lancasterlerden birinin pilotuydu. Rotterdam'ın güneyinde bir hava sahasına atış yapması gerekiyordu. Uçağın bomba yuvasında beş sepet yemek taşıyan Russell, Hollanda sahiline yaklaşırken ne beklemesi gerektiğini bilemiyordu:

Hollanda boyunca yaklaşık iki yüz fitlik bir irtifada uçtuk. Sokaklarda ellerine ne geçirdilerse sallayan kalabalığı görebiliyorduk. Sağda solda Wehrmacht'ın yeşil üniformaları göze çarpıyordu; onların el sallamadığını söylemeye gerek yok herhalde. Doğrusunu isterseniz, bazı uçaklar mermi delikleriyle geri döndüler.

*Almanya'ya yirmi bir bin fitten pis şeyler attığımız geçmiş operasyonlarımızın ertesinde, Manna uçuşları birçok açıdan neşe kaynağı oldu. Alçaktan uçmak üzere resmi talimat almıştık ki bu, çok zevkli olmasına rağmen normalde yasak olan bir şeydi. Artık avcılar veya uçaksavarlar tarafından vurulma tehlikesi yoktu. Ve kendimizi aşağıdaki kalabalıklara bariz heyecanına bırakmıştık.**

* Martyn Ford-Jones, *Bomber Squadron*, Londra: William Kimber, 1987, sf. 212.

Hollandalı muhabir George Franks de bu heyecanı paylaşıyordu. Havadan, yurttaşlarının rahatladıklarına tanık olabilmek için bir Lancaster'a binmişti:

Hollanda sahilini geçtiğimiz andan itibaren tarlalardan ve sokaklardan ve hüzünlü küçük evlerin bahçelerinden insanlar delicesine el sallamaya başladı. Fakat tam olarak Lahey üzerine geldiğimizde göklerden yağan Manna'nın Hollandalılar için ne kadar önemli olduğunu görebildik. Tüm yollar bayrak, kumaş parçaları ve ellerine ne geçirmişlerse onları sallayan insanlarla dolu görünüyordu. Uzun binaların çatıları bizi karşılayan vatandaşlarla doluydu. Bir yerde Hollanda'nın üç renkli bayrağı cecurca göndere çekilmişti; geniş bir evin tepesinde de Turuncu Bayrak gerilmişti.

İnsanlar, binlerce gıda bombası dev bir elden saçılan konfetiler gibi etrafa dağılırken, bu koca bombardıman uçaklarının bomba yuvalarını birbiri ardına hedef bölgelere boşalttıklarını görmekten kesinlikle memnundu. Halk, büyük bölüşmeye katılabilmek için yarış ettiğinden, Lahey'e giden yollar da at arabaları, bebek arabaları ve bisikletler görülmüyordu. Ne yazık ki, son zamanlardaki kötü hava şartları yüzünden onlara pazar yemeklerini ulaştırmakta geç kalmıştık. Ama RAF'ın hava bakkalları, hayret verici bir hevesle malzemeleri elbette yerine ulaştırdı."

Un, maya, şeker ve margarin. Kurutulmuş yumurta, bezelye, kuru fasulye, peynir. Çikolata kalıpları. Et ve domuz pastırması

* Turuncu: Hollanda'nın ulusal rengi. -çn.

** Desmond Hawkins, *War Report*, Londra: BBC Books, 1995, sf. 338.

konserveleri, kurutulmuş patates. Bazı havacılar, kendi kumanyalarındaki *Player* kartonlarından sigara bile attı. Diğerleri, mendillerden paraşüt yaparak şahsi hediye niyetine şeker ve çikolata attı. Felemenkler tezahürat yapıp hava mürettebatı el sallarken, atılan her şey dev bir sağanak halinde toprağa yağdı. Almanlar, Müttefik Kuvvetler gıda yerine paraşütlü asker atarsa diye gardlarını düşürmeden, uzaktan izledi. İlk yardım çalışanları da düşen çuvallarla yaralanan biri olursa diye müdahaleye hazır bekledi. Hollandalılar atış bitene kadar bölgeden uzak durmak için uyarılmıştı ama bazıları kendilerini tutamayıp Lancasterlar gelir gelmez, heyecanla ve gülerek çığlık çığlığa alana koştu. Şimdiye kadar gördüğü en berbat kışın ertesinde, çoğu normalden otuzkırk pound zayıf olan Hollanda halkı için o yağmurlu öğlen vakti RAF'ın gelişi, gerçekten cennetten *Manna* yağması gibiydi.

HOLLANDALILAR için bu, yiyecekten daha fazla anlam ifade ediyordu. Savaşın bitmekte olduğunu ve kendilerinin de unutulmadığını fark etmişlerdi. Felemenkler, imdadına yetişen Müttefik Kuvvetler uçaklarını gördüğünde Londra'dakilerin onları düşündüğünü, planların yapıldığını ve yardımın gelmekte olduğunu anladılar. Almanlar yakında gidecekti ve onlar da tekrar dostlarıyla bir arada ve fazlasıyla uzun süren Nazi işgalinden sonra nihayet özgür kalacaklardı. Hollandalılar duygusal insanlar değillerdi ama Lancasterlar tepelerinde uçarken ve aşağıdaki sıksakı çıkmış bedenler evlerinden dışarı koşup sokaklarda bayraklarını sallarken, bunu akılda tutmak zordu. Birkaç gün sonra etrafta onlarla doğru dürüst ilgilenecek insanlar olacaktı tekrar. Bu korkunç kâbus son bulacaktı.

RAF oraya ulaştığında gazeteci J. G. Raatgever, Lahey'de ailesiyle kıt bir öğle yemeği yemekteydi:

Birbirimize baktık. Pazar pazar bombardıman uçakları mı gelmişti? Dışarıya baktım ve derhal orada

*çatıların tepesinden, ağustosböcekleri gibi büyük bir gürültüyle batıya doğru giden iki uçak gördüm. Küçük kızım ağlamaya başladı ve endişeyle sordu: "Bize zarar verirler mi?" Ama olanları hemen anlamıştık: bunlar bize yemek getiren Müttefik Kuvvetler uçaklarıydı. Yemeği bıraktık, dışarı koştuk, şapka, eşarp, bayrak, örtü, ne bulduysak, sokaklarımızın üzerinde bitmek tükenmek bilmez bir sel gibi gürüldeyen uçaklara sallamaya başladık. Sessiz sokağımızın her tarafı bir anda tezahürat eden, el sallayan kalabalıkla dolmuştu. Çatıda dans edenler bile vardı. Çoğunun gözlerinde yaşlar belirmişti, diğerleriyse birkaç hıçkırma dışında tek kelime edemiyordu.**

On yedi yaşındaki Arie de Jong da oradaydı:

*Uçakların içindeki topçuların, bulundukları bölmeden el salladığını görebiliyordunuz. Muhteşem bir manzaraydı. Nereye baksak, bombardıman uçakları göze çarpıyordu. İçeride kimse kalmamıştı, herkes buldukları kumaş ve bayrakları cesurca sallamak için dışarı çıkmıştı. Tam bir bayram havasıydı! İnsanlar sevinçten deliye dönmüştü. Artık savaşın sonu geliyor olmalıydı.***

On yaşında bir oğlan, aşına olduğu Lancaster motorlarının sesini duyduğu zaman ailesinin üçüncü kattaki dairesinde oyun oynamaktaydı. Bombardıman uçakları her gece uçarlardı ama onları gündüz vakti ilk defa duyuyordu:

* Henri van der Zee, *The Hunger Winter*, Londra: Jill Norman and Hobhouse, 1982, sf. 253.

** Barry Turner, *Countdown to Victory*, Londra: Hodder and Stoughton, 2004, sf. 241.

Lancasterları ilk defa görebiliyorduk. Ardı ardına, evlerin üzerinden gürleyerek geçiyor ve o kadar alçaktan uçuyorlardı ki, dosdoğru odanın içine gireceklerini zannettim. Doğudan Lahey'in üzerine gelen Lancasterlar savaş nizamında uçmuyordu. Tüm şehrin üzerinde dağınık vaziyetteydiler. Onları sayamadım. Sayıları yüzün üzerinde uçaktan oluşan geniş, muazzam bir sel akıyordu.

Uzaklarda, Malieveld (antik bir turnuva sahası) taraflarında, bazı uçaklardan düşen kara noktalardan oluşan bulutları görebiliyordunuz. Bunların ne olabileceğini anlamamıştım, zaten o anda hiç de önemli değildi.

Lancasterlar tepeden uçarken, olanları daha iyi görebilmek için çatıya çıktı:

*Bu kahverengi ve siyah devlerin dört motorları ve iki dümenleri vardı, her taraflarından silahlar çıkıyordu. Topçuların cam bölmelerine ve kokpitin içine baktığınızda, havacıları kolayca görebiliyordunuz. Bize el sallıyor ve parmaklarıyla barış işareti yapıyorlardı. Bazılarının ön topçu bölmesinde Hollanda veya Britanya bayrakları takılıydı.**

Felemenkler atılan yiyecekleri toplamak için acele ediyordu. Bazıları, Belsen'deki mahkûmlar gibi bulduklarını oracıkta ağızlarına tıktırdı. Öylesine fazla tıkindılar ki, mideleri derhal isyan etti ve kusmak zorunda kaldılar. Başkalarıysa yiyecekleri daha sonra kullanmak üzere ceplerine sakladı. Büyük çoğunluk, paketleri herkesin kendi payını alabilmesi için, yiyeceklerin adilce

* BBC Arşivi, WW2 People's War – Netherlands, <http://www.bbc.co.uk/ww-2peopleswar>

dağıtılmasıyla görevlendirilenlere verdi. Paketler geldiğinde bir ayaklanma çıkmasından korkuluyordu ama pek az kargaşa çıktı. Kara borsacılar bundan istifade etmedi. Her şeyi tartıp Hollanda'ya eşit şekilde dağıtmak o kadar uzun sürdü ki -merkezden uzak bölgelerde on güne kadar-, bu sırada, çok sayıda olmasa da birkaç kişi açlıktan öldü. Felemenkler disiplini sağladı ve kendileri kadar komşularına da baktı.

İlk günün en ciddi yaralanmaları, hepsi de doğru yere isabet etmeyen paketler sebebiyle olmuştu. Bir tanesi, bir genç kızın üzerine doğru hızla alçalan çantayı gören Alman askerini öldürmüştü. Kıza bağarmaya vakit yoktu, bunun için adam, kızın hayatını kurtarmak için üzerine atlamıştı. Kız kurtuldu ama asker başına aldığı yaradan dolayı oracıkta öldü. Wehrmacht miğferini takmasına rağmen çok iyi bir gençti.

LONDRA'DA, Hollanda Kraliçesi Wilhelmina, heyecanını gizlemeyi başaramadan hava yardımını takip ediyordu. Ta Ocak ayından beri bunun için kulis yapmış, Roosevelt, Churchill ve Kral VI. George'a şahsi ricada bulunmuş, halkının toplu halde açlıktan ölmesine engel olmaları için onlara ısrar etmişti. O sıralar Müttefik Kuvvetler'in başka öncelikleri vardı ama Wilhelmina kulis yapmaktan vazgeçmemişti. Baskıyı sürdürmüştü ve nihayet bu konuda bir ilerleme kaydedilmişti.

Wilhelmina'nın İngilizlerle arası pek de iyi değildi. Güney Afrika Savaşı'nda Boerleri desteklemiş, 1. Dünya Savaşı'nda da Almanlarla ticaret yapmıştı. Ayrıca 1918'de Kayzer'e sığınma hakkı tanımış, onu galip gelen İtilaf Devletleri'ne vermeyi tekrar tekrar reddetmişti. Amma velakin 1940 yılında Almanlar ülkesini işgal ettiğinde bu durum tamamen değişmişti. Wilhelmina zor bir karar vererek Hollanda'da Nazi egemenliğinde kalmaktansa, İngiltere'de sürgün hayatı yaşamayı tercih etmişti. Bunun üzerine Kraliyet Donanması tarafından kurtarılmıştı. Hükümetini de yanına almış, düzenli radyo yayınları üzerinden halkıyla bağlantı-

sını devam ettirmiş, morallerini düzeltmeye çalışmış ve Hollanda yeniden özgürlüğüne kavuştuğunda bir gün mutlaka geri döneceğini hatırlatmıştı onlara.

O günün gelmesine çok az kalmıştı. Wilhelmina daha evvel-den, kısa süreliğine geri dönmüş, Mart ayında Müttefik Kuvvetler'in özgürlüğe kavuşturduğu güney vilayetlerini uçakla ziyaret etmişti. Bombardıman seslerini ve tepeden geçen V2 roketlerinin gürlemelerini duyabilecek kadar cepheye yaklaşmıştı. Ancak bu sefer evine temelli olarak dönecekti; hazır gıda yardımı da başlamıştı. Müttefik Kuvvetler'le, eğer hava şartları izin verirse, bir sonraki gün, yani 30 Nisan'da ülkesine geri dönmek üzere anlaşmış bulunuyordu. Bu günü, kızı Juliana'nın 36. yaşgünü olduğu için seçmişti. Hollandalılar, kraliyet ailesinin yıldönümlerini çok severdi. Bu, Juliana'ya da güzel bir sürpriz olurdu.

HOLLANDA'NIN bazı bölgeleri şimdiden serbest kalmıştı. 1944 Eylül'ünde kıyasıya bir mücadeleye sahne olmuş, Ren şehri olan Arnhem, Nisan'ın ortalarında nihayet bağımsızlığına kavuşmuştu. Orayı ele geçiren Kanadalı birlikler, bir hayalet şehirle karşılaşmışlardı, çünkü Almanlar orada yaşayan doksan bin kişiyi 1944'te, Müttefik Kuvvetler'in bölgeden çekilmesinin hemen ardından evlerini terk etmeye zorlamıştı. Hemen sonra, Almanlar bu evleri yağmalamış, değerli eşyaları kendilerine saklayıp tüm giyecekleri de bombardıman sırasında evlerini kaybeden siviller kullansın diye Almanya'ya göndermişti.

Fakat Hollandalılar, Almanların dönme şansı kalmadığını öğrendikleri zaman akın akın geri dönmüştü. Çok geç olmadan gelen Kanadalıları gördüklerine fevkalade sevinmişlerdi. Hollanda'daki diğer herkes gibi, Arnhem etrafındaki nüfus da açlıktan ölmek üzere olduğundan, yemek için lale soğanı kızartmak ve ısırganotu yapraklarından çorba yapmak zorunda kalmıştı. O sene doğan bebeklerden sadece birkaç tanesi baharı görebilecek kadar yaşamıştı. Diğerleri, ellerinden bir şey gelmeyen

biçare annelerinin gözleri önünde, yetersiz beslenmeden ölüp gitmişti.

1944'te Arnhem'e paraşütle inen bir *United Press* muhabiri olan Walter Cronkite, Kanadalılarla birlikte, onların ilerleyişini takibe almak üzere Hollanda'ya gitmişti. Kanadalıların ilerleyiş sırasında şahit olduğu şeyler hakkındaki endişelerini paylaşıyordu:

*Ne kadar yiyecek kaldıysa Alman ordusu hepsini götürmüştü. Hollandalıları bulduğumuzda açlıktan ölmek üzereydiler. Lale soğanı yiyecek kadar zorda kalmışlardı. Giyecekleri, sıska bedenlerinin üzerinde asılı duruyordu. Hepsi de ebeveynlerinin kıyafetlerini giymiş çocuklara benziyordu.**

Yiyecek bir şey bulmak o kadar zordu ki, Baron Aernoud van Heemstra'nın ailesi, o kış Noel Günü, Arnhem'in hemen dışındaki kır evlerinde hiç ama hiçbir şey yememişti. Baron'un on beş yaşındaki torunu Audrey Hepburn-Ruston açlıktan öyle zayıf düşmüştü ki, odasına giden merdivenleri tırmanırken zorluk çekiyordu. Sarılık hastasıyken, sadece doksan pound ağırlığında, bacak ve ayakları ödemden şişkin vaziyette aylarca ölümün kıyısında yaşamış, Hollanda'nın geri kalanı gibi Müttefik Kuvvetler'in gelip bu çileye bir son vermesini beklemişti.

Audrey Hepburn, Almanlar onları tahliye edene kadar annesiyle birlikte, Arnhem'deki kendi evlerinde yaşıyordu. Annesi Hollandalı bir aristokrat, babasıysa İskoçya Kraliçesi Mary'nin eşi olan James Hepburn'un soyundan gelen bir İngiliz'di. Audrey'in ebeveynleri savaştan önce Sör Oswald Mosley'nin Kara Gömlekliler hareketini destekleyen birer faşistti. Bir keşif heyetiyle çıktıkları Almanya yolculuğu sırasında Hitler'le bile tanışmışlardı. Ancak, boşandıktan sonra babası tutuklanmış, İngilizlerin

* Walter Cronkite, *A Reporter's Life*, New York: Knopf, 2001, sf. 123.

savaş zamanı kuralları gereğince enterne edilmişti. İngiltere’de kalıp bombalanmayı göze almak yerine Audrey’in annesi, savaşı tarafsız bir ülkede geçirmek üzere onu evine, Hollanda’ya götürmüştü. 1940’ta Almanlar burayı da istila ettiklerinde, bu kararı verdiğine pişman olmuştu.

Audrey Hepburn savaş zamanı çok acı çekmişti. Enterne edilen babası, geçmiş faşist eğilimlerine rağmen hiçbir zaman İngiltere’ye ihanet etmemişti. Annesinin ailesi de Almanlarla pek dost sayılmazdı. Van Heemstratlar birkaç nesil öncesinden Yahudi kanı taşıyordu ve Büyük Savaş’ın bitiminde sığınma hakkı isteyen Kayzer’i, Doorn’daki şatolarında misafir etmek zorunda kalmışlardı. Daha sonradan da tüm itirazlarına rağmen şatoyu ona satmaya mecbur olmuşlardı.

Audrey savaşta onu bütün hayatı boyunca idare edecek kadar Alman görmüştü. Amsterdamlı Anne Frank ile aynı yaşlardayken, çoğu Almanya’dan iltica etmiş Yahudilerin toplanılışını ve sonradan Auschwitz’e nakledilmek üzere Westerbork’taki tutuklu kampına götürülüşünü izlemişti. Kendi komşuları kamyonlara yüklenip götürülürken elinden bir şey gelmeyen, biçare bir şahitti sadece:

Annemle trene binmek üzere istasyona gittiğimizde, normalde hayvanları taşıdıkları kamyonların Yahudilerle doldurulduğunu görürdük... Küçük çocuklu, bebekli ailelerin et vagonlarına güdüldüğünü de. Tepesinde küçük, kafesli bir delik olan büyük tahta yük vagonlarından dışarı bakan onca suratı gördük... Ve peronda, askerler tarafından güdülen, ufak bohçaları ve küçük çocuklarıyla başka Yahudi aileleri. “Erkekler bu tarafa, kadınlarsa şu tarafa,” diyerek onları ayırırlardı. Sonra, bebekleri alıp başka bir yük vagonuna koyarlardı. O zamanlar, bu insan-

*ların ölüme gittiğini henüz bilmiyorduk. Bize, onların özel kamplara götürüldüğü söylenmişti.**

Audrey'nin amcası da Almanlar tarafından idam edilmişti. Onu Direniş'in yaptığı bir sabotaj saldırısına misilleme olarak vurmuşlardı. Kendisi de kaçırılıp birçok kızın başına gelen şekilde, askeri geneleve götürülme korkusuyla yaşamıştı. Gerçekten de bir seferinde, mutfaklarında çalışacak kadın arayan Wehrmacht tarafından yakalanmış ama hemen kaçmış, koşarak uzaklaşıp birkaç hafta boyunca hiç dışarı çıkmamıştı.

Bir ara Direniş için de çalışmıştı. Ayakkabısına sakladığı mesajları Alman nöbetçilerin önünden hızlı adımlarla geçirmişti. Müttefik Kuvvetler'in, Arnhem'de Ren boyunca bir koridor açmaya teşebbüs ettiği Market Garden Harekâtı sırasında, ormanda mahsur kalan İngiliz bir paraşütçü askerle bağlantıya geçmiş ve onun şehirdeki Direniş elemanlarıyla temas kurmasını sağlamıştı. Hollandalılar, etraflarında bunca dost asker varken kurtulmalarının çok yakın olduğunu zannetmiş, ancak Müttefik Kuvvetler geri çekilip Almanlar da intikam almak için onları evlerinden tahliye ettiğinde büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştı. Audrey annesiyle birlikte, Arnhem'in üç mil uzağında olan Velp'teki büyükbabasının genişçe evine gitmişti. Ne var ki, başkaları bu kadar kısa bir sürede gidecek yer bulamamıştı. Audrey onları dehşetle izlemişti:

Hala o manzarayı hatırladığım zaman kötü hissediyorum. Gördüklerim, sefaletin en çıplak haliydi: bazıları, yol kenarında doğan ölü bebeklerini taşıyan, yüzlercesi açlıktan yere yığılan mülteci kalabalığının yürüyüşü... Gidecek yer arayan 90,000 kişi... Aralarından kırk kişiyi bir süreliğine evimize almış-

* Barry Paris, *Audrey Hepburn*, Londra: Orion, 1998, sf. 20.

*tık ama yiyecek hiçbir şey olmadığından dolayı yola devam etmek zorunda kaldılar.**

Kış geldiğinde durum daha da kötüleşmişti. Audrey'nin anesi ona tok hissetmek için bol bol su içmesini ve gücünü muhafaza etmek için de yataktan kalkmamasını öğütlemişti. 1945 Bahar'ına kadar öyle çok sayıda Hollandalı vefat etmişti ki, hepsini gömmeye yetecek kadar tabut bulunamıyordu. Ve sonunda, Nisan ayının ortasında bir gün bekledikleri an gelmişti:

Haftalardır oturduğumuz kilerde idik. İçinde bulunduğumuz bölgede evleri resmen teker teker kurttırıyorlardı, bundan dolayı nehrin yukarılarında bir sürü çatışma ve devamlı bombalama oluyordu. Gece boyu süren patlama seslerini duyuyorduk... Arada bir yukarı çıkıp, evin ne kadarının hâlâ sağlam kaldığına bakıp tekrar aşağı iniyorduk. Sonra, bir sabah erken saatlerde her yer sessizleşti. Herkes "Aman Tanrım," dedi, "neler oluyor?" Bir süre etrafı dinledikten sonra, kulağa ne kadar garip gelse de birilerinin konuştuğunu ve şarkı söylediğini işittiğimi zannettim. İngiliz sigaralarının kokusu aldım."

Audrey, ailesiyle birlikte sürünerek ön kapıya doğru gitti. Parmakları tetikte İngiliz askerleri evi kuşatmıştı. Audrey sevinçten çığlık attı. Yetkili astsubay, alışık oldukları Almanların bağırışlarından çok farklı olan nazik bir İngiliz ses tonuyla, o eve yerleştirilen Alman telsiz vericisini almaya geldiklerini söyledi.

"Rahatsız ettiğimiz için üzgünüz," diye ekledi.

"İstedığınız kadar rahatsız edebilirsiniz," dedi kız neşeyle. O ve ailesi, bunu hiç dert etmiyordu.

* a.g.e., sf. 30.

** a.g.e., sf. 31.

DACHAU

İNGİLİZLER Belsen’de temizlik yaparken, *RAF* Hollanda’ya havadan yiyecek atarken, Amerikalılar da Bavyera’nın içlerine doğru ilerliyordu. Tüm çatışmalardan sonra, Alman direnişi çöküp kasabalar savaşımadan arka arkaya teslim olduğu için, sonunda keyif çatmaya başlamışlardı.

Alman ordusu, adamları ve malzemesi son derece kıt olduğundan, tüm cephe hattı boyunca geri çekilmekteydi. İlk önce Naziler gidiyordu: Gauleiterler ve yüksek parti yetkilileri aileleriyle ve yanlarına alabildikleri kadar ganimetle birlikte kaçıyor, sınırdan İsviçre’ye geçmeyi umut ediyordu. O olmazsa da kırsal bir yerde tehlike geçene kadar kimliklerini belli etmeden saklanıp birkaç ay sonra yeni kimliklerle ve geçmişe dair her şeyi unutarak ortaya çıkmayı planlıyorlardı. Nazi yetkilileri hiçbir zaman otoritelerini konuşturmaktan çekinmemişti. Gerek kendi halklarını gerek Avrupa’nın geri kalanını güç kullanarak sindirmişlerdi. Oysa şimdi, Amerikalıların önünden kaçan mültecilerin arasında ilerlerken çok daha sessiz ve durgundular. Artık, yollarından çekilmeleri için önlerine çıkan herkese bağırıyorlardı. Makam araçlarıyla tozu dumana katarak geçerken, sıradan vatandaşları yollarından da etmiyorlardı. Bunun başlıca sebebi, Nazilerin pek

fazla yakıtının olmamasıydı. Ayrıca insanları kıskırtmak da istemiyorlardı.

Birçok Nazi, kadınlarını yanlarına almıştı. Savaşın evvel durumu iyi olan bu eşler ve metresler, çoğunlukla işgal edilen ülkelerden gelen mücevher ve kürklerle süslenmişti. Evlerinden toplanmadan önce Yahudiler tarafından yutulan, sonra, fazladan birkaç gün daha yaşayabilmek için ortaya çıkarılıp değiş tokuş edilen ve yeni sahipleri de kaçmak zorunda kaldıklarında tekrar yutulan elmaslar da bulunuyordu bu kadınlarda. Nazilerin eşleri, savaş sırasında daha iyi beslendikleri için genelde diğer kadınlardan daha kilolu oluyordu. Fakat Ruslar geldiğinde bunun bir dezavantaj olduğu anlaşıldı, çünkü Ruslar balıketli kadınları tercih ediyordu. Sıklıkla ilk olarak Nazi eşlerine tecavüz ediliyordu. Naziler ele geçirebildikleri her şeyin en iyisinin keyfini çıkarmaya devam ederken, bunlardan mahrum olan diğer kadınların gözlelerinden kaçmayan bir ironiydi bu.

Nazilerin rejimi çökerken, karşı direniş son sürat büyüyordu. Amerikalıların ufukta görünmesi ve Nazilerin üniformalarını çırparıp atmaya başlamasıyla, daha evvelden buna cesaret edemeyen Almanlar yeni yeni başkaldırıyordu. Bazı direnişçiler gerçekten de Nazi-karşıtıydı. Ama diğerleri sadece savaştan bıkmış, Führer'lerini savunmak adına, her Alman'ın ölümüne savaşmasının beklendiği, Berchtesgaden etrafındaki tepelerde düşmana karşı son bir direniş planı söylentilerinden etkilenmeyen insanlardı. Birçoğu düpedüz çıkarıcıydı ve rüzgârın ne taraftan estiğini görerek Nazi karşıtı olduklarına dair delil oluşturmaya çalışıyordu. Amerikalılar geldiğinde kendi köy ve kasabalarından sorumlu olmaktan bir zarar gelmezdi ne de olsa. Nazileri, kimsenin yardımı olmadan tamamen kendi başlarına devirmiş olduklarını ispatlamış olurlardı.

Dolayısıyla, Amerikalılar oraya vardığında birçok küçük kasaba ve köy, çarpıcı bir beyaz bayrak gösterisi sergiledi. Üst kat pencerelerine astıkları çarşaf ve yastık kılıflarının yanı sıra ellerini

kaldırarak, istilacılara direniş göstermekten sakındılar. Amerikalılar da daha evvel ele geçirilen kasabaların belediye başkanlarını önden gönderip ancak toplu bir beyaz bayrak teşhirinin kasabayı yıkımdan kurtarabileceğini belirterek onları teşvik etti. Müttefik Kuvvetler'in elinin altında o kadar büyük bir ateş gücü vardı ki, Almanlar bu sözlerden kuşku duymadı. Söylenenleri süratle kavrayıp mücadele etmeden teslim oldular.

Durmak için bir sebepleri olmayan Amerikalılar, o ana kadar gördükleri en güzel kırların içinden, hızla bir kasabadan diğerine geçerek dosdoğru ilerledi. Normandiya'da yaşadıkları dehşetten ve Ardenlerde geçirdikleri kıştan sonra, Bavyera'nın baharında, uzaktaki Alplerin üzerinde parıldayan güneşin altında, kimsenin onlara ateş etmediği bir jipin direksiyonuna geçmek çok iyi hissettiriyordu. Doğudaki Ruslar gibi Amerikalılar da Almanların bu kadar güzel ve bereketli bir ülkeye sahipken, neden başka ülkeleri işgal ettiğini soruyordu kendilerine. Idaho ve Kentucky'den gelen çiftçiler için anlaşılmaz bir şeydi bu.

Amerikalılar, Güney Almanya'da henüz ele geçiremedikleri son büyük şehir olan Münih'e doğru gidiyordu. Şehir, Nazizm'in doğum yeri olduğu için büyük bir önem taşıyordu: General Eisenhower burayı "Canavarın Beşiği" olarak nitelendirmişti. Bu hızla giderlerse, kenar mahallelere o gece veya ertesi sabahın erken saatlerinde varacaklardı.

Münih'ten sonra güneydoğuya doğru, Hitler'in gizli barınağının bulunduğu eski Avusturya sınırına yakın dağlardaki Berchtesgaden'e gideceklerdi. Hitler haftalardır ortalıkta görünmüyordu. Amerikalıların gelip onu çıkarmasını bekleyerek Berchtesgaden'de bir yerlerde gizleniyor olma ihtimali büyüktü. Birçok GI'nin tam da bunu yapmak, Führer'i saklandığı yerden çıkarıp milyonlarca insanın alkışları arasında, onu kameralara göstermek gibi fantezileri vardı.

Bununla beraber, Amerikalıların öncelikli bir başka görevi daha vardı. Münih'in on iki mil kuzeyinde Dachau şehri bulu-

nuyordu. Ve bu şehirde de Nazilerin yaptığı ilk toplama kampı yer alıyordu. Cephe hattındaki birliklere ulaşan bilgilere göre burası da büyük bir keşmekeş içindeydi. Mahkûmların binlercesi zaten tifüsten ölmüştü, geri kalanlar da o gün öldürülecekti. Amerikalılar gelip onları kurtaramadan, hunharca idam edileceklerdi. Amerikan askerlerinin uzun süredir Dachau'dan haberleri vardı ve fırsat bulunca bir kurtarma operasyonu düzenlemeyi planlıyorlardı. Fakat yakında gerçekleşecek toplu idamın haberi, onları harekete geçmeye zorlamıştı. Derhal o tarafa yönelmişlerdi.

İlerlerken, önce keskin nişancı ateşinden dolayı, sonra da demiryolunun üzerinde patlatılmış bir köprü yüzünden duraklamak zorunda kaldılar. Buna rağmen tanklar, öğlen olmadan geçecek başka yollar buldu ve kenar mahallede bulunan kampla ilgilenmeden önce şehrin güvenliğini sağlamak amacıyla, hızlıca Dachau'ya doğru yol almaya devam etti.

Dachau'daki Almanlar, nasıl tepki vereceklerine dair farklı fikirler arasında gidip geliyordu. Şehirdeki siviller beyaz bayrak çekmek istemiş, ancak yeni atanan belediye başkanının ciddi mısilleme tehdidinden korkmuşlardı... Ta ki başkan kaçana kadar. Karargâh komutanıysa nehrin karşı kıyısındaki birliği boşaltarak şehrin yarısını fiili olarak Amerikalılara teslim etmişti bile.

Amerikalılar ihtiyatla ilerleyerek öğleden önce şehir meydanına vardı. Nehrin üzerinden geçerek, kenar semtlerdeki kampa doğru, Amper Köprüsü'ne gitmek üzere koyuldular.

Almanlar, tam ilk tank geçmek üzereyken köprüyü havaya uçurarak göstermelik bir direnişte bulundu. Bunu yaparken kendi adamlarından birkaçını öldürmüşlerse de Amerikalıları pek uzun süre oyalayamamışlardı. Demiryolu köprüsü, piyadelerin geçebileceği kadar sağlam kalmıştı. Öğleden sonra, Amerikalıların bir bölüğü Dachau kentini emniyete alırken, diğeri de demiryolu üzerinden, kulübeleri ve dikenli telleri bir kilometre uzakta ağaçların ardında bulunan kampa doğru yola çıkmıştı.

Ana hattı Münih'e giden raylar bir yerde kollara ayrılıyor ve buradan çıkan kör hat kampa gidiyordu. Bu hattı takip eden Amerikalılar kampın girişinde terk edilmiş bir dizi vagona ulaştı. Normalde kömür veya hayvan taşımak için kullanılan otuz dokuz tane yük vagonu vardı burada. Yakından bakınca her birinin acınası durumdaki mahkûm cesetleriyle dolu olduğunu dehşet içinde fark ettiler. Toplamda en az beş yüz, hatta belki iki bin kadar olan bu cesetler iki gündür orada durmaktaydı. Tam sayı hakkındaki tahminler çok çeşitliydi, çünkü onları saymayı kimse- nin midesi kaldırmamıştı. Kızıl Haç'tan biri, beş yüz ceset hesap etmişti ama *Time* dergisinden Sidney Olson bir vagona elli üç, başka bir tanesinde altmış dört ceset saymıştı ki, bu toplamda çok daha fazla ediyordu.

Mahkûmlar Buchenwald'dan gelmişti. Müttefik Kuvvetler'in demiryollarına yaptığı saldırılar yüzünden yolculukları iki haftadan fazla sürmüş ve en az bir kere isabet almışlardı. Bazıları üstü açık gondol tipi vagonlara, bazıları da kapısı kilitli yük vagonlarına istiflenen mahkûmlar yolda patır patır ölmüştü. Kimi susuzluktan, kimi açlıktan, kimi soğuktan kimi de sadece yorgunluk veya hastalıktan ölmüştü. Almanlarsa bu duruma seyirci kalmıştı. Belsen'de yaptıkları gibi sorumluluk kabul etmeyip mahkûmları yalnızlığa terk etmişlerdi. Az, ama hakikaten çok az sayıda mahkûm yolculuktan sağ çıkabilmişti ancak oraya ulaşır ulaşmaz, SS tarafından vurulmuş veyahut cephaneden tasarruf etmek adına ölesiye dövülmüştü.

Oraya varıp cesetleri bulan Amerikalılar için işin en berbat tarafı kokuydu. Koku ve cesetlerin içler acısı hali... Bazıları çıplak, bazıları çizgili hapisane kıyafeti giymiş ama hepsi de iskelete dönmüş, hepsi de kireç kadar beyaz, hepsi de çaresizce kendi kan ve pisliğinin içinde yatan bir sürü kadavra. Kimi, onları kurtarmayı başaramayan Amerikalıları suçlarcasına, gözleri hâlâ açık yatıyordu. Kimi, onları öldüren darbelerden kendilerini korumak için kollarını yüzlerine doğru kaldırmıştı.

“Sanki biri vagonu alıp ters döndürmüş de, insanları yolun kenarına boşaltmış gibi dışarıya saçılmışlardı,” diye anlatıyordu Er Jimmy Gentry.

*Bazı cesetler hâlâ trenin içindeydi, bazıları da kenardan, dışarıdaki insan yığınının üzerine doğru sarkıyordu. İşte o zaman, bu insanların asker olmadığını fark ettim. Asker görmeye, ölü Alman ve Amerikalı askerleri görmeye alışmıştık, ancak böylelikle ilk defa karşılaşıyorduk. Çizgiliydiler, fiziksel kıyafetler giymişlerdi ve içeri gömülmüş gözlerin bulunduğu kafaları, vücutlarına göre çok büyük kalıyordu. Renkleri kül gibi beyazdı, neredeyse maviye çalıyordu, kaburgaları dışarı fırlamıştı, kolları bir süpürge sapı kadardı, bacakları da.**

Kampı ele geçirmekle görevli 45. Thunderbird Tümeni'nin bağlı olduğu taburun komutanı Yarbay Felix Sparks, o günü “Çakılların üzerinde, beyinleri ezilmiş halde yatan iki mahkûm gördüm,” diye anlatmaya başladı.

“Vagonlardaki cesetleri detaylı bir şekilde incelemedik. İçeride canlı birileri olup olmadığına baktık ve yolumuza devam ettik. Sonradan, birkaç kişinin hâlâ yaşıyor olabileceğine dair söylentiler duydum ama bu bana pek mümkün gibi gelmedi.”**

Belsen'deki İngilizler gibi Amerikalılar da, Avrupa'da bir sa-
vaşta mümkün olabilecek her türlü iğrençliği gördüklerini zan-
nediyordu. Fakat vagonlarda karşılaştıkları manzara, treni geçip

* Röportaj, G. Petrone ve M. Skinner, 25 Şubat 2000.

** Flint Whitlock, The Rock of Anzio, Boulder, Colo.: Westview Press, 1998, sf. 359.

SS kışlasına doğru yol alırlarken, hiddetten köpürmelerine sebep olmuştu. Aradan vakit geçmemişti ki, dört asker saklandıkları yerden çıkıp I Bölüğü'nün kumandanı Teğmen Bill Walsh'a teslim oldu. Ancak Walsh dinleyecek durumda değildi. Sinirden gözü dönmüş bir halde, adamların vagonlardan birine girmesini emretti ve onları derhal tabancasıyla birbiri ardına vurdu. Er Albert Pruitt de ona katılarak, tüfeğiyle inler halde yerde yatan adamların işini bitirdi. Amerikalılar, karşılaştıkları manzaradan sonra tutsak alacak durumda değildi. Örtük olarak, hiçbir Alman'ın kamptan sağ çıkmaması gerektiğine karar vermişlerdi. Çünkü hiçbiri yaşamayı hak etmiyordu.

Ne gariptir ki, bu zulümden sorumlu olan çoğu Alman, kamptan çoktan kaçmıştı bile. Yaklaşık olarak bin kişi bir önceki gün Dachau'yu apar topar terk etmiş, yaklaşan düşmanla arayış açmıştı. Bazısı, cepheden yeni dönen nekâhat halindeki askerler, diğerleri kalkamayacak kadar yaralı hastalar olmak üzere, geride sadece birkaç yüz kadar Alman kalmıştı. Walsh, bitişik kışlada konaklayan Waffen-SS'nin savaşan askerleri ve SS-Totenkopf'un hapisane gardiyanları arasındaki farkı göremez olmuştu. Neredeyse kesintisiz süren altı aylık çarpışma sonucunda Walsh kırılma noktasına gelmişti. SS askerlerini vurduktan sonra zıvanadan çıkmış ve silahını sallayıp "Orospu çocukları, orospu çocukları!" diye bağırarak bulduğu her Alman'ı kovalamaya başlamıştı. Albay Sparks onu yere devirmek zorunda kalmıştı. Bağırmaktan vazgeçip akli başına gelene kadar, albay ve yedi adamının onu zapt etmesi gerekmişti.

Sonradan kendini toparlayan Walsh yeniden bölüğüne katılarak, sistemli bir biçimde SS kışlalarını bir bir düşmandan temizlemeye yardım etti. Revire vardıklarında, Walsh sağlık vaziyetlerine bakmaksızın tüm Almanlara dışarı çıkmalarını emretti. Er John Lee yardımcı oluyordu:

*İçinde bulunduğum müfreze, hastaneye girip herkesi dışarı çıkarmak için odaları tek tek aradı. Kol ve bacakları sargılı bir halde yatakta yatan yaralılar vardı. Bazıları koltuk değnekleriyle sakat numarası yapıyordu. Wehrmacht elemanlarının yanı sıra, Wehrmacht askeri kılığına girmiş SS gardiyanlar da vardı. Hepsi dışarı çıkarılıp doktor, hemşire ve sıhhiyecilerle birlikte sıraya dizildi. Aralarında, hastanede çalışan dört-beş tane mahkûm da bulunuyordu. Hakiki SS elemanlarını ve sakat numarası yapanları ayırt etmemize çok yardım ettiler.**

Lee, SS elemanlarını diğer mahkûmlardan ayırmaya yardım ediyordu ki, arkadaşı Bob McDonnell’le birlikte dışarıdan gelen çığlıkları duydu. Ne olduğunu anlamak için dışarı koştuklarında iki mahkûmun kürekle beyaz önlüklü bir sıhhiyeciye saldırdığını gördü. “Oraya vardığımızda adam kan revan içindeydi. Saldırganlara durmalarını emrettik. Polonyalı olduklarını söylediler. Bir tanesi pantolonunu indirerek hastanede hadım edildiğini ve bu Alman’ın da ameliyatla bir alakası olduğunu söyledi.”

Lee’nin müfrezesi hastaneyi temizlerken, Walsh da altmış tane SS’yi bitişikteki kömür deposunun duvarına dizmişti. Silahsız olmalarına rağmen SS’nin sayısı, onları gergin biçimde gözetim altında tutan Amerikan askerlerinden çok daha fazlaydı. Walsh, ellerini kaldırmalarını emrettikten sonra, M Bölüğü’nden makineli tüfek nişancısı Er William Curtin’e, geride durmayı reddeden SS askerlerini vurmasını söylemişti. Curtin itaat ederek silahını hazır duruma getirmişti. İddia edildiğine göre, kurşuna dizileceklerini zanneden SS, koşmaya başladı. Curtin ve dört asker de hemen onların üzerine ateş açtı. Birkaç yarda uzaktaki Albay Sparks ne olduğunu anlamak için dönmüştü:

* a.g.e., sf. 362.

*O tarafa doğru koşup nişancıyı arkadan tekmeledim. Yüzüstü, silahının üzerine düşen adamı yakasından tutup “Ne yaptığını zannediyorsun?” diye bağırdım. Nişancı, adamların kaçmaya çalıştığını söyleyip ağlamaya başladı. 45’liğimi çıkarıp havaya birkaç el ateş ettikten sonra, ben emir vermedikçe kimsenin ateş etmemesini söyledim. Bölüğün komutasını elime aldığımı ve yaralıları revire götürmelerini emrettim.**

Ancak SS için iş işten geçmişti. On yedi tanesi ölmüş, belki de kasten öldürülmüştü. Üç kişi dışında hepsi, bazıları yaralı, bazılarıysa ölü numarası yaparak duvarın dibinde karışık bir yığın halinde yatıyordu. Son üçü hâlâ ayakta duruyordu. İki tanesinin elleri havadaydı, diğeri de kollarını kavuşturmuş, cüretkârca kaçınılmaz olanı bekliyordu.

Hikâyeyi anlatan kişilere bakılırsa, sonradan yine benzer bir olay yaşanmıştı. 346 tane Waffen-SS daha, I Bölüğü’nün komutan yardımcısı Teğmen Jack Bushyhead’in emriyle aynı duvarın önüne sıraya dizilip makineli tüfekle taranmıştı. Oklohomalı bir Çeroki olan Bushyhead’in, bu idamı bir bisiklet barakasının damından yönettiği söyleniyordu. Bundan sonra, üç-dört mahkûma tabanca verilip sıradan giderek yaralıların işlerini bitirmeleri sağlanmıştı.

Gerçek ne olursa olsun, kimse takip eden günlerdeki vurgundan bahsetmek istemiyordu. Başlarda divanıharp lafı dolanıyordu ama bu, kuvvetle muhtemel, General Patton’un oturumlara başlamayı reddetmesiyle engellenmişti. Yasal kovuşturma tehdidi ortadan kalkınca, hikâyeler değişmiş, açıklamalar gelişmişti. Bir takım askerler, Dachau maceralarını hemen bir çırpıda anlatmış, bazıları ise bunları elli yıl gizlemişti. Birkaçı, o vakitler Dachau’nun yakınından bile geçmemiş olsa da görgü tanığı olmuş

* a.g.e., sf. 365.

gibi ayrıntılı açıklamalar yapmıştı. Resmi tarihse, yine bambaşka bir hikâye anlatmıştı. Doğruluğundan şüphe edilemeyecek tek bir şey varsa, o da Dachau'daki kampı kurtardıkları günün, Thunderbird Tümeni için gurur verici bir gün olduğuydu... Ve birkaç karmaşık dakika boyunca da utanç verici bir gün olduğu.

THUNDERBIRD Tümeni askerleri, bitişik toplama kampındaki mahkûmlarla ilgilenmeden önce SS kışlalarını düşmandan temizlemekle uğraşırken, diğer Amerikan birlikleri de başka bir taraftan yaklaşıyordu. 42. Rainbow Tümeni'nden bir öncü birlik Münih'e doğru keşif yaparak ilerliyordu ki, planda olmamasına rağmen bir takım savaş muhabirlerinin ısrarlarıyla, Dachau'dan geçerek yollarını uzatmaya karar verdi. Otuz bin mahkûmun her an idam edilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu öğrenen tümen komutanının çok düşünmesine gerek kalmamıştı. Tuğ-general Henning Linden'ı, Dachau'ya gidip gördüklerini rapor etmesi için önden göndermişti.

Linden, etrafa tıpkı General Patton'un ki gibi bir subay asası savuran küçük bir adamdı. Etrafında, ona eşlik eden bir gazeteci heyetiyle, terk edilmiş yük vagonlarına kadar kör demiryolu hattını takip ettikten sonra, kampın çevresinden doğuya, yani ana girişe doğru gitti. Silah sesi duyduklarında, oraya neredeyse varmışlardı. Kendilerine ateş edildiğini zanneden Linden'in ekibi jiplerini bırakarak bir drenaj kanalına sığındı. Aradan çok geçmeden silahlar sustu ve bir SS subayı irtibata geçmek için onlara yaklaştı. İlk ellerini kaldırmayı reddetmişti ama Henning onun başına asasıyla vurunca ikna olmuştu.

Almanlar, kampı teslim etmek için ana giriş kapısında bekliyordu. Sadece iki gündür kampta bulunan Dachau'nun yeni komutanı, Teğmen Heinrich Wicker başı çekiyordu. Gerçek komutan bir önceki gün kaçmış, kampı Amerikalılara teslim etmek ve kendisiyle hiç alakası olmayan bir suçu üstlenmek üzere Wicker'i bırakmıştı.

Rus cephesinden yeni dönen çok düşük rütbeli bir subay olan ve şimdi de başkalarının işlediği korkunç suçların sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalan Wicker bu durumdan hiç memnun değildi. O günün sabahında o da kaçmak istemiş ama İsviçreli bir Kızıl Haç yetkilisi olan Victor Maurer tarafından kalmaya ikna edilmişti. Maurer, Wicker'in Amerikalılar gelen kadar kampta düzeni koruması gerektiğini, yoksa mahkûmların isyan edip her tarafa tifüs bulaştırarak yöre sakinlerini mahvedebileceğini savunmuştu. Ayrıca Amerikalıların, kamp devredildiğinde Alman garnizonuna güvenli geçiş izni vereceklerine ve kendi cephelelerine sağ salım dönmelerine müsaade edeceklerine inandırmıştı Wicker'i. İki bu hususta bir anlaşma imzalamışlardı. Sonrasında Wicker adamlarına görev yerlerinden ayrılmamalarını ve Amerikalılar ortaya çıktığında da hiç direniş göstermemelerini emretmişti.

Maurer, General Linden'a doğru ilerlerken bir süpürge sopasına bağlanmış beyaz bayrakla Wicker'a eşlik etti. Wicker selam verdi ve kampı Linden'e resmi olarak teslim etti. Yanında kampa girmek için yeteri kadar askeri olmayan General Linden, arka taraftan istediği adamların gelmesi için birkaç dakika bekledi. Başkaları bu açıklamaya şiddetle karşı çıksa bile, *New York Herald Tribune*'den Marguerite Higgins, *Stars and Stripes*'tan Çavuş Peter Furst'la birlikte, bir SS rehberinin yanında kampa giren ilk Amerikalılar olduklarını iddia etti:

Kapı açıldığı zaman avluda in cin top oynuyordu. Sonradan öğrendiğimize göre mahkûmlar, kampın dışına çekilen Alman gardiyanların emirlerine uymayı reddederek, bir önceki gece kontrolü ele geçirmişti. SS'ye toplu katliam için bir bahane vermemek

* *Stars and Stripes*: Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri mensuplarını ilgilendiren haberler yayımlayan, Savunma Bakanlığı'nın içinde faaliyet gösteren bir gazete.

adına, kendi aralarında katı disiplinlerini koruyarak kulübelerinden uzaklaşmamışlardı.

Fakat kampa girdiğimiz anda, kapıdan iki yüz yarda ötedeki kulübelerden, yaklaşık on altı dilde “Siz Amerikalı mısınız?” sorusu çınlamaya başladı. Evet anlamında baş sallamamız büyük bir curcunaya yol açtı.

*Paçavralar içinde, bir deri bir kemik kalmış adamlar ağlayıp bağırarak ve “Yaşasın Amerika!” diye haykırarak kapıya akın etti. Yürüyemeyenler topallıyor ya da yerde sürünüyordu. Mutluluktan öylesine çılgına dönmüşlerdi ki, o karmaşada SS’ten bir adamı da Amerikalı zannettiler. Deli dolu geçen beş dakika boyunca sırtını sıvazlayıp, omuzlarında taşıyıp coşkuyla kucakladılar onu. Çok geçmeden Amerikan askerlerinin gelişiyle durum aydınlığa kavuştu.**

General Linden da mahkûmların coşkusunu anımsıyordu:

*Korumalarımınla içeri girdiğimde, korumalarımın ve 45. Tümen’in giydiği Amerikan üniformalarını fark ederek doğudan ana fitlere yaklaşan mahkûmların, gürültülü bir neşeyle tel örgülere hücum ettiğini gördüm. Kaynayan kalabalık gittikçe büyüdü, ta ki çelik gibi dikenli tele karşı gelen bu akın onu birkaç yerden parçalayıp mahkûmlar parmaklıkla hendek arasındaki yola dökülene kadar. Bu sırada bazıları, elektrik verilmiş tellerde çarpılmıştı.***

* Marguerite Higgins, “33,000 Dachau Captives Freed by 7th Army, New York Herald Tribune, 29 Nisan 1945.

** Whitlock, *The Rock of Anzio*, sf. 373.

Albay Sparks olanları fark ederek mahkûmları sakinleştirmeye çalıştı:

*Tercümanım Karl Mann'a, onları dışarı salamaya-
cağımızı, ancak yiyecek ve ilaçların gelmekte olduğun-
u onlara bağırarak anlatmasını söyledim. O da sesi
kısılincaya kadar bağırdı. Bunun üzerine, havada
uçuşan cesetler gördüm, mahkûmlar bunları elleri-
le parçalıyordu. Karl'a neler olup bittiğini sordum.
Mahkûmlar ona aralarındaki ispiyoncuları öldür-
düklerini söylemiş. Cesetleri gerçekten de çıplak elle-
riyle parçalara ayırıyorlardı. Bu, adamlar yorulana
kadar beş dakika böyle sürdü. Karl'a liderleriyle ko-
nuşmak istediğimi söyledim. Adama da sakin olma-
larını, yiyeceğin ve ilacın yolda olduğunu anlattım.
Bu onları biraz sakinleştirmiş gibiydi.**

Belki de fazla geç gelen Jimmy Gentry, mahkûmların suratın-
da bir heyecan belirtisi görememişti. Günde altı yüz kalorilik bir
beslenme sonucunda, Amerikalıların gelişini uzun uzun kutla-
mak için fazlasıyla cansızlardı:

*Etrafta ne bağırs çağırış ne de coşku hissediliyordu.
Hepsinin yüzleri ifadesiz ve sersemlemişti. Yine de
gelip bizi öpüyorlardı. Biri, kim olduğunu bilme-
diğim, bizim bölükten biri, "Sakin seni dudaktan
öpmelerine izin verme." dedi. Hastalık taşıyorlardı;
tifüs gibi. Yere fökerek ayaklarımıza sarılıp bacakla-
rımızı ve postallarımızı öpüyorlardı. Ve tabi, ne söy-
lediklerini anlayacak kadar Almanca bilmiyorduk
ki, bazıları Alman dahi değildi. Yalnızca, serbest*

* a.g.e., sf. 373.

*kaldıkları için mutlu olduklarını biliyorduk, fakat acınacak haldeydiler.**

Pislik, sefalet, istiflenmiş bedenler. Bir gaz odası, bir krematoryum. Tıp deneyleri, bekçi köpekleri, gelişigüzel idamlar. Dachau'daki mahkûmlar Avrupa'nın dört bir yanından gelmişti ama hepsi de Nazilerin akıl almaz işkencelerine maruz kalmıştı ve Alman mahkûmlar da bunu diğerleri kadar çekmişti. Kendilerini kurtaran insanlara sarılırken, bağışlayıcı olmaya hiç niyetleri yoktu. Akıllarına ilk gelen şey intikamdı; onlara işkence eden gardiyanlar için yargısız adalet istiyorlardı. Aralarındaki ispiyoncuları öldürmek onlara yetmemişti. Onları hapse tıkanların da ıstırap çekmesini istiyorlardı; acı içinde kıvrınmasını ve kendilerinin de yaptığı gibi yaşamak için sefilce yalvarmasını. Bazı mahkûmlar bu günün gelmesi için yıllarca beklemişti. O gün artık geldiğine göre bundan mahrum kalmamalıydılar.

42. Tümen'den George Jackson, mahkûmların, Teğmen Wicker gibi, muhtemelen cepheden yeni dönmüş bir Alman askerini sıkıştırdığını gördüğünde müdahale etmeye içi el vermedi:

Kampa girdiğimde yerleşkenin bir tarafında toplanmış birkaç yüz kişi fark ettim. Yakına gittikçe daire olmuş yaklaşık iki yüz kadar mahkûmun yanı başlarındaki bir olayı izlediğini anladım. Dachau'dan kaçmaya çalışan, tam takım sırt çantası ve tüfeğiyle bir Alman askerinin dairenin tam ortasında olduğunu gördüm. İki sıksa mahkûm askeri yakalamaya çalışıyordu. Herkes sus pusttu. Sanki bir ayin yapıyorlardı ki, bir açıdan bakarsak bu gerçekten bir ayindi. Adamı ele geçirmeye çalışıyorlardı.

Sonunda, yetmiş paunddan daha ağır olamayacak bir mahkûm askerin ceketinin kuyruğunu yaka-

* Röportaj, G. Petrone ve M. Skinner, 25 Şubat 2000.

lamayı başardı. Bir başkası tüfeğini tuttu ve adamın kafasına vurmaya başladı. O noktada, eğer müdahale edersem -ki büyük olasılıkla bu benim görevlerimden biriydi- bunun çok rahatsız edici bir hal alacağını fark ettim. Bu yüzden arkamı döndüm ve kampın başka bir yerine yürüdüm. On beş dakika sonra geri döndüğümde askerin kafası dağılmıştı. Adam ölmüştü. Mahkûmlar da gözden kaybolmuştu.”

Amerikalılar da Almanları öldürmeye devam ediyordu. Birçok GI yanında alkol getirmişti, fakat bunları özenle savaşın bittiği güne saklamaktalardı. Dachau’da yarım saat geçirdikten sonra hemen içmeye karar verdiler. General Linden’in subaylarından biri, 45. Bölük’ten bir askerin elinden şişeyi kapıldığı gibi kanala attı ama diğerleri körkütük sarhoş olmuş, kampta yalpalayarak öldürecek Alman anyorlardı. Bazıları da çıldırmıştı. Papaz Leland Loy, şoförüyle birlikte jipin yanında dururken, paniğe kapılmış bir Alman, peşindeki GI’den kaçarak onların yanına geldi:

Jipe yaklaştığında onu yakaladık. Hemen arkasından 42. Tümen’den bir asker geldi. En fazla üç fit uzakta duruyorduk ki, bu 42. Tümen askeri adamı döndürdü ve “İşte yakaladım seni orospu çocuğu,” diyerek makineli tüfekle ateş etti. Ben, “Hey delikanlı, sen çıldırmışsın. Bu adam bir esirdi,” dedim.

Lakin askerin verdiği tek cevap: “Öldürmek gerek, öldürmek gerek, öldürmek gerek.” Tam bir psikopattı.”

* Sam Dann, *Dachau 29 April 1945*, Lubbock: Texas Tech University Press, 1998.

** Whitlock, *The Rock of Anzio*, sf. 384.

Bu cinayetler, gece saatlerinde karşı saldırıya geçen Almanlar çabucak geri püskürtülünceye kadar devam etti. Kesin rakamsal veriler bulunmasa da o gün Dachau'da öldürülen Alman sayısı toplamda beş yüze ulaşmış olabilirdi. Emin olabileceğimiz tek şey, o gün aralarında kampın talihsiz komutanı Teğmen Wicker'in de bulunduğu birçok kişinin öldüğüydü. Kızıl Haç'la imzaladığı geçiş izni garantisinin değersiz olduğu ortaya çıkmıştı. Onu mahkûmlar mı öldürdü, yoksa Amerikan ordusu mu bilinmez ama Heinrich Wicker'in cesedi hiçbir zaman bulunamadı ve bir daha ondan haber alınamadı.

HOŞ, kampın içlerine ilerleyen hiçbir Amerikalı, Almanlar için kaygılanmıyordu. Dachau bir zamanlar örnek bir kamptı, Hitler taraftarlarının Kızıl Haç'a memnuniyetle gösterdikleri bir Nazi vitriniydi. Ancak Müttefik Kuvvetler'in ilerlemesinin sebep olduğu karmaşa, Belsen gibi Dachau'yu da vurmuştu. Erzak aksamış, tifüs patlamış, krematoryum haddini aşmış, yakılmayı bekleyen yüzlerce ceset kümeler halinde yığılmıştı. Ölü gardiyanlar ve cinayete kurban giden ispiyoncular da bu resme katılmıştı. Amerikalılar, kapıları iterek açıp mahkûmları geride tutmaya çabalar-ken, bazen de yiyecek ve ilaçlar gelmeden önce kırsal bölgeye dağılıp etrafa hücum etmesinler diye havaya ateş etmek zorunda kalırken, hiçbir zaman unutamayacakları bir manzarayla karşı karşıya kalmışlardı.

Henüz ortaya çıkmamış başka kamplar gibi Dachau da mahkûmlar üzerinde yapılan tıp deneylerinden nasibini almıştı. Luftwaffe için yapılan, yüksek irtifada veya denizin dondurucu soğuşunda insan dayanıklılığının sınırlarını ölçen testlerle karşılaşmışlardı. Amerikalılar, geldikleri zaman hemen tıp binasına götürülmüşlerdi. Bir Belçikalı mahkûm, Teğmen Walsh'a deneylerin yapıldığı yeri göstermişti. Görünüşe bakılırsa, testler idama mahkûm edilen suçlular veyahut siyasi komiser olduğundan şüphelenilen Ruslar üzerinde yürütülüyordu. Nazi doktorlar bu

insanları basınç odalarına koyup denizden altmış bin fit yükseklikteki atmosfer koşullarına maruz bırakıyor, odaların içindeki havayı boşaltarak, camın ardından bilincini kaybedip ölen mahkûmların tepkilerini izliyorlardı. Bazı mahkûmları ise saatler boyunca buz gibi suyla dolu tanklarda tutuyor, bir kısmını donarak ölmeye bırakıyor, bir kısmınıysa, hayat kadınlarının vücut sıcaklığını da içeren değişik yöntemlerle diriltmeye çalışıyorlardı. Bunlar, dikkatle denetlenen tamamen bilimsel deneylerdi, ancak denek olarak laboratuvar fareleri yerine insan kullanıyorlardı.

Bu kampta idam mangaları, işkence odaları ve bir genelev de yer alıyordu; yani Nazi sisteminin her zamanki alet edevatı bulunuyordu. 42. Tümen'e eşlik eden gazeteciler için çok büyük bir atlama haberdi bu, kampa götürülmeyi istedikleri zaman tam da bulmayı umut ettikleri şeydi. *Herald Tribune*'dan Marguerite Higgins kampa vardığında tam bir baş belası kesilmiş, derhal içeri alınıp orada tutuklu bulunan mühim kişilerle görüşmeyi talep etmişti. Eski Avusturya Şansölyesi Kurt von Schuschnigg, Nazizm karşıtı Papaz Martin Niemöller, eski Fransa Başbakanı Léon Blum ve Prusya'dan Prens Friedrich Leopold, Prens Louis de Bourbon ve Lüksemburg'dan Prens Xavier de dahil olmak üzere çeşitli Avrupa asillerinden bahsetmişti. Stalin'in oğlu Jacob'un da Dachau'da bulunduğu söyleniyordu ama kimse bundan emin değildi.

Amma velakin Linden ve Sparks, kapıyı zorlayan koca mahkûm kalabalığına dikkat çekerek gazeteciye hemen içeri sokmayı reddetti. Onları dinlemeyen Higgins kapıyı tutan sürgüyü çıkardı, lakin dışarı saçılan tutukluların akınına uğradı. Amerikalılar, onları gerisin geri içeriye sokmak için zor kullanmak durumunda kaldı ve bu arada aklı başına gelen Higgins de jipine çekildi. Sırası gelince hikâyesini yazdı, fakat önceden aklında olan hikâyeye değildi bu. Önemli tutuklular, Almanların deyişiyle *Prominente*, artık Dachau'da değildi. Birkaç gün evvel oradan çıkarılmış ve Nazi liderleri ateşkes görüşmelerine hazırlanırken,

pazarlık kozu olarak kullanılmak üzere, rehine alınarak güneye götürülmüşlerdi.

PROMINENTE, Güney Tirol'deki bir dağ kasabasında, Niederdorf olarak da bilinen Villabassa'daydı. Oraya, SS gözetimi altında bir araba kaflesiyle gitmişlerdi. Ne var ki, pazarlık kozu olarak kullanılmayı beklemiyorlardı. Amerikalılar Dachau'yu ele geçirdikleri sırada, kampın en önemli tutukluları her an vurulmayı, Müttefik Kuvvetler gelip onları kurtaramadan, son bir meydan okuma gösterisi olarak idam edilmeyi bekliyorlardı.

Prominente karışık bir gruptu, Avrupa üzerindeki belki de yirmi iki değişik ulustan gelen üst düzey tutuklulardan oluşuyordu. Yaşları dörtten yetmiş üçe kadar değişen erkekler, kadınlar ve çocuklar. Yunan generaller, İngiliz ajanlar, bir eski Macar başbakanı ve kabinesi, İtalyan lideri Garibaldi'nin torunu. Stalin'in oğlundan bir iz yoktu ama Alman bir sanayici olan Fritz Thyssen mahkûmlar arasındaydı; Almanya'nın bir önceki ekonomi bakanı ve Reichsbank müdürü olan Hjalmar Schacht da öyle. Hitler'in emirlerine uymayı reddeden birkaç general, ayrıca Klaus von Stauffenberg'in ve birçok kere Führer'i başarısız bir şekilde öldürmeye teşebbüs etmiş diğer suikastçıların aileleri de öyle. Hepsi de Dachau ve benzeri kamplardan toplatılıp farklı yönlerden üzerlerine doğru yaklaşan Rus ve Amerikan ordularından kaçmak için, Alpler üzerinden güneye götürülmüşlerdi.

İlk başta, yıllardır hiç şehir görmemiş gözler için çok şaşırtıcı olan Münih'ten geçmişlerdi. Şehir, Müttefik Kuvvetler'in yoğun bombardımanı altında kalmış ve o kadar fazla hasar almıştı ki, birçok ev enkaza dönmüş, sadece tek tük duvarlar ayakta kalmıştı. Dağılan camları kartonla kapatılan tramvaylar hâlâ çalışıyordu ama bulunduğu yerleri gösteren işaretlerin pek azı ayakta kalan durakları saptamak zor gibiydi. Göge hâkim olan Müttefik Kuvvetler'e ait uçaklar, kafilenin birkaç kere duraklamasına ve muhafızların kaçıp sığınacak yer aramalarına sebep olmuştu. Tu-

tutuklular, geceyi geçirmek için mola verdikleri zaman her tarafta yanan ateşler gördü. Almanya'nın çökmek üzere olduğu belliydi. Savaş daha fazla süremezdi, en fazla birkaç günü kalmıştı.

Münih'ten sonra *Prominente*, en sonuncusu da onlara katılana kadar bir süre Innsbruck'ta alıkoyuldu. Bekledikleri süre boyunca, aralarından biri asılırken vatan şarkıları söyleyen bir grup Polonyalı mahkûmu dinlediler. Daha sonra, Alman topraklarını geride bırakmalarıyla birlikte kibirleri önemli ölçüde azalan bir SS mangası gözetiminde Brenner Geçidi'nden güneye, İtalya'ya doğru devam ettiler. SS'nin, Müttefik Kuvvetler ortaya çıkmadan evvel mahkûmları vurmak için emir almış olduğundan kimsenin şüphesi yoktu. Fakat Alman ordusu darmadağınırken ve dağlar İtalyan partizanı kaynarken, SS'nin kendine olan güveninin azaldığı da açıkça görülüyordu.

28 Nisan günü katile Villabassa'ya yaklaşırken Almanların kararlılığı da sarsılmaya başladı. Kasabanın bir mil yakınında bir demiryolu geçidinde duran muhafızlar kendi aralarında ne yapacaklarını görüştü. Bazıları hiç beklemeden mahkûmları vurup malvarlıklarına el koyarak, evlerine geri dönmek istiyordu. Diğerleri tereddüt ediyordu. Kendi aralarında tartışadursunlar, tutuklular uzaktan onları ihtiyatlı bir şekilde izliyordu.

1939'da yakalanan bir İngiliz ajanı olan Sigismund Payne Best, rüşvetin hayatta kalmak için en iyi şansları olduğuna karar vermişti. Bu fikri, grubun para adamları olan Thyssen ve Schact ile tartışırken, yanlarından geçen bir bisikletli, doğma büyüme Tirollü olan Avusturya'nın eski şansölyesi Kurt von Schuschnigg'i tanıdı. Aradan çok geçmeden oradaki partizanların lideri olan bir İtalyan çıkageldi. Kendini Dr. Antonio Ducia olarak tanıtan bu adam, Alman muhafızlara kasabada hepsi için yiyecek ve yatacak yer bulunabileceğini söyledi.

Dachau'dan sonra bunlara inanmakta zorluk çeken tutuklular Villabassa'ya götürülüp oradaki otellerde yiyecek ve şarapla ağırlandı. Bazılarının yıllar sonra içtikleri ilk şaraptı bu. Ancak, dertleri bitecek gibi değildi. Diğerleri tıkılırken, Best muhafız-

lardan biri olan Fritz'le içmeye başladı. İçkiyi fazla kaçırın Fritz, cebindeki idam kararını çıkarıp gösterdi.

“İşte idam emrin,” dedi ona. “İki güne kalmadan öleceksin.”

“Savaş bu durumdayken, kimse herhangi birimizi vuracak kadar aptal olamaz herhalde.” dedi Best şaşkınlıkla:

“Hayır, gayet açık. Bak, işte burada, siyah beyaz yazıyla; Berlin’deki Reichssicherheitsdienst’ten gelen bir emir.” diyerek yüzüme doğru bir kâğıt uzattı Fritz. Kağıdı salladığı için okuyamadım ama adı yazılı tutukluların düşman eline geçmelerine izin verilmesi ve böyle bir risk olduğu durumda da tasfiye edilmeleri gerektiğine dair bir emirdi bu. Altında isimlerin yazılı olduğu uzun bir liste vardı. Sayfanın dibine kadar uzuyor ve muhtemelen arkasında devam ediyordu, fakat onu da göremedim. Schuschnigg, Blum, Niemöller, Schact, Müller, Kalkenhäusen, Thomas ve Halder’in isimlerini gördüm; Stevens’inini ve kendiminkini de.”

Bu noktadan sonra endişe dolu bir gece onları bekliyordu. İsminin listede olduğu uyarısını alan Pastor Niemöller, dosdoğru SS komutanına gidip bazı tutukluların silahlı olduğunu ve eğer saldırıya uğrarlarsa, muhakkak karşı koyacaklarını söyledi. Komutan böyle bir niyetleri olduğunu reddetmişti, ancak Büyük Savaş’ta bir U-bot kaptanı olarak hizmet vermiş olan Niemöller kendini en kötü ihtimale hazırlamıştı. Geceyi geçirmek için endişeli bir şekilde yerleşen diğer tutuklular da.

Yaş ve cinsiyetlerine göre ayrılmışlardı. Bazıları otellere yerleştirilmişti fakat erkeklerin çoğu belediye binasında hasırlar üze-

* Sigismund Payne Best, *The Venlo Incident*, Londra: Hutchinson, 1950, sf. 231.

rinde, her sıranın sonunda bir SS nöbetçi olacak şekilde yatmıştı. Mahkûmlar sırayla uyanık kalıp nöbetçileri sıkı gözetim altında tutuyordu. SS, İngilizleri ayrı bir odaya toplamaya çalışmış, fakat İngilizler açıkça diğer herkesle aynı odada uyuyacaklarını belirtmişlerdi. Gece vakti katledilmek niyetinde değildiler.

Artık sabah olmuştu, bir pazar sabahıydı ve herkes hâlâ hayattaydı. Amerikan ordusu Dachau'ya yaklaşırken, bu kampın en önemli tutukluları, bir sonraki adımlarının ne olacağı hakkında bir savaş meclisi toplamıştı. İtalyan ordusunda bir general olan Sante Garibaldi, partizanların önerisi üzerine, SS'nin hakkından gelip tüm *Prominente*'yi savaş bitene kadar güvende olacakları dağlarda bir yazlık otele yerleştirmeyi teklif etti.

Fakat partizanlar köylü çocuklardı, SS ile boy ölçüşemezlerdi. Wehrmacht daha iyi bir seçim olabilirdi. Kendisi de bir Wehrmacht subayı olan *Prominente*'den bir Alman, geceleyin Bolzano'daki karargâha telefon edip durumu özetlemiş ve kurtarılmayı istemişti. Savaşın bu kritik anında, kendi gözetimi altında önemli tutukluların öldürülmesi fikriyle telaşa kapılan General von Vietinghoff, olayı SS'den devralıp kimsenin zarar görmediğinden emin olmak için hemen Villabassa'ya bir grup asker göndermişti.

Ne yazık ki, gönderilen asker sayısı sadece on beşi ve bu görev için hiç de yeterli değildi. Başlarında, SS ile yüzleşmeye gönülsüz, çok düşük rütbeli bir subay bulunuyordu. Buna rağmen, Best ve Bogislaw von Bonin, yani Wehrmacht'a telefon eden mahkûm, genç adama makineli tüfekleri meydana kurmasını ve SS kamyonuna doğrultmasını söyledi. Subay hiç istememesine rağmen itaat etti. Sonra, Best ve von Bonin, SS'ye gidip silahlarını bırakmalarını emretti. SS'nin bu isteği hemen kabul etmesi, onları hayrete düşürdü. *Prominente* özgür kalmaktan hâlâ çok uzaktı, ne var ki artık, her an soğukkanlı bir şekilde vurulma tehlikesi altında değildi en azından.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

30 Nisan 1945, Pazartesi

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

WINSTON Churchill, hafta sonunu Chequers'da, Birleşik Krallık başbakanına ait, Londra'nın hemen dışındaki kır evinde geçirdi. Dachau'nun tüm hikâyesini henüz duymamıştı ama Belsen ve Buchenwald hakkındaki en berbat ayrıntıları öğrenmişti. Buna benzer tüm vahşet olaylarının iyice soruşturulmasını ve tüm faillerin geciktirilmeden yargı önüne çıkarılmasını emretmişti. Dachau'daki Amerikalılar gibi Churchill de suçluların zamanı geldiğinde bir duvara dizilip vurulmaması ve suçları yüzünden yasanın elinden geldiği kadar cezalandırılmaması için bir neden göremiyordu.

Bir önceki gece İtalya'daki Almanların teslim olduğu haberini aldığı anda, bir film izlemekteydi. Mussolini'nin öldüğünü de öğrenmiş, misafirlerine bu olayı "*Hah, nalet canavar öldü.*" diyerek haber vermişti. Teslim olma hakkında, hemen Stalin'e gönderilmek üzere bir telgraf dikte etmişti. Mareşal Alexander'a onu ve Birleşik Devletler Generali Mark Clark'ı bu muazzam başarılarından dolayı kutlayan bir telgraf daha göndermişti. Aka-

* W. H. Thompson, *I Was Churchill's Shadow*, Londra: Christopher Johnson, 1952, sf. 155.

binde saatlerce uyanık kalmış, personeliyle neşeli muhabbetler edip İtalya'dan gelen haberin keyfini çıkarmıştı. Onu, sabaha karşı saat üçe kadar yatmaya gitmek için ikna edememişlerdi.

Tekrar ortaya çıktığında, günün yarısı geçmişti. Hafta sonu gazeteleri savaş hakkında iyi haberlerle doluydu: "Himmler Kossulsuz Teslim Olmayı Teklif Etti", "Himmler, Hitler'e Yirmi Dört Saat Ömür Biçti", "Teslim Olması İçin Himmler'e Salıya Kadar Süre Verildi". Pazartesi gününün gazeteleri de bir o kadar neşeliydi; Mussolini'nin ölümünden hoşnutlukla bahsedip her an gelebilecek Avrupa zaferine yer veriyordu. Churchill, kahvaltı tepsisini geri çevirip birçoklarının ilki olacak purosunu tüttürerek yatakta tüm bu haberleri okudu ve o günkü işlere başlamak üzere sekreteri Marian Holmes'i çağırttı. Hala yataktayken dikte ettirmek gibi bir alışkanlığı vardı. Üzerine sadece bir sabahlık giyiyordu ki, o da bazen açılıp poposunu kadının görmek isteyebileceğinden çok daha fazla ortada bırakıyordu.

O akşamüstü Londra'ya döneceklerdi ama ondan önce Churchill'in yapacak bir sürü işi vardı: daha yataktan kalkmadan okunacak dağ kadar brifing ve incelenecek birçok telgraf. Harry Truman'la ilk konuşmasını birkaç gün önce yapmıştı. Amerika'nın yeni başkanıyla parazit dolu okyanus aşırı hat üzerinden konuşabilmişti. İyi anlaşmalarına rağmen Churchill, Truman'ın Orta Avrupa'daki durum üzerine olan tutumundan emin olamamıştı. Beyaz Saray'daki yeni adanun, Avusturya, Çekoslovakya ve Nazilerden yeni kurtarılan diğer ülkeler üzerinde demir perde oluşturmakla tehdit eden Rusların yarattığı tehlikeyi iyice anlayıp anlamadığını merak ediyordu. Eğer engellenmezlerse Ruslar, bir totaliter rejimin yerine bir diğerini koymuş olacaktı. Amerikan ordusu onları engellemek için doğru yerde duruyordu. Ne var ki Churchill, Washington'a yeni gelen adamların sorunu yeteri kadar iyi anlayamadıkları ve tehdidin yeteri kadar farkında olmadıklarından şüpheleniyordu. Eğer her şey bittiğinde Avrupa üzerine bir demir perde incekse, ne kadar doğuda olsa o kadar iyiydi.

İngilizler oraya daha evvel ulaşamazlarsa, Ruslar, Danimarka'yı da ilhak etme gücüne pekâlâ sahipti.

Churchill, yatağında dik oturup, purosunu tüttürüp sabahlığının her tarafına kül dökerek Marian'a dikte ettirmeye başladı. O sabah gönderdiği birçok telgrafın arasında, Truman'a Avrupa'daki komünist tehdidinden bahsettiği de bulunuyordu:

Başbakan'dan Başkan Truman'a.

Prag ve Batı Çekoslovakya'nın mümkün olduğu kadar büyük bölümünün sizin kuvvetleriniz vasıtasıyla serbest kalmasının, Çekoslovakya'nın savaş-sonrası vaziyetindeki tüm farklılığı yaratacağından ve civar ülkelerinkini de etkileyeceğinden şüphemiz olmaz. Buna mukabil, eğer Batılı Müttefikler Çekoslovakya'nın kurtarılmasında önemli bir rol oynamaz ise, bu ülke Yugoslavya'nın yolundan gidecektir.

Pek tabi, Eisenhower'ın bu türden bir hamlesi, Almanlara karşı yürüttüğü ana harekâtın yoluna çıkmamalıdır, amma velakin kanımca yukarıda bahsedilen son derece ehemmiyetli siyasi husus dikkatine sunulmalıdır...

Ve sabahın geri kalanında da böyle devam etti. Churchill her tarafa kül saçarak saatlerce çalıştı. Bir noktada kendisini öylesine kaptırmıştı ki, yanık kokusunu veya sabahlığın yakasından yükselen dumanı fark edemedi. Marian bu duruma dikkat çekip çekmemesi gerektiğine karar vermeye çalışırken içeri, başka bir sekreter olan John Peck girdi.

“Yanıyorsunuz efendim,” dedi Peck. “Sizi söndürebilir miyim?”

* Winston Churchill, *The Second World War, Vol VI*, Londra: Cassell, 1949-54, sf. 442.

“Evet, tabi,” diye cevap verdi Churchill.*

Duman ortadan kaldırılmıştı. İş devam etti. O gece Downing Sokağı’na geri döndüklerinde, Churchill’in resmi belgelerini içeren kırmızı evrak çantasının Peck tarafından “hayrete düşüren bir karmaşa” halinde bırakıldığı bildirildi.

ATLANTİK’İN karşı kıyısında, Birleşik Devletler’in yeni başkanı görevi konusunda hâlâ ihtiyatlı davranıyordu. Franklin Roosevelt’in beklenmedik vefatını takip eden, vazife başında geçen sadece on sekiz günden sonra, eski başkan yardımcısı Harry Truman da Churchill kadar çok çalışıyordu. Ne var ki, öğrenmesi gerekenler çok daha fazlaydı. Her günün tamamını Oval Ofis’te geçiriyor, her gece birkaç fit yükseklikteki kâğıt yığını okuyor, yatmadan önce otuz bin küsur kelimelik resmi yazıyı inceleyip özümsemesi gerekiyordu. Çoğu zaman son derece kritik olan anlık kararlar vermek adına devamlı baskı altında olan Truman, ülkesindeki en yüksek göreve geldiğinden beri, kendini birkaç ömür birden tüketmiş gibi hissediyordu.

Daha Beyaz Saray’a taşınacaktı. Aklına ilk olarak burayı on iki yıldır evi bellemiş, Roosevelt’in dul eşi Eleanor geldi. Ona, başka yere taşınmak için acele etmemesini söylemişti. Truman da başlarda kendi dairesinde kalmaktan memnundu, lakin yeni güvenlik düzenlemeleri diğer kiracılar için problem yaratınca evinden çıkarılmıştı. Artık, Beyaz Saray’a göre sokağın karşısındaki, başkanın resmi konukevi, Blair Evi’nde kalıyordu. Eleanor Roosevelt toplanmayı bitirip binayı boşaltmaya hazır olana kadar her gece oraya bir çanta evrak götürdü.

Truman, Churchill’in tahmin ettiği üzere, dışişlerinden pek fazla anlamıyordu ve bu kadarını danışmanlarına itiraf etmişti. Buna rağmen kurnaz bir adamdı, aleyhinde konuşanların

* Mertin Gilbert, *Winston S. Churchill, Vol VII*, Londra: Heinemann, 1986, sf. 1322.

zannettiğinden çok daha bilgeydi, üstelik öğrenmeye hazır ve nazırdı. Rusların oluşturduğu tehdidi oldukça iyi anlamıştı ve Churchill'in Prag hakkındaki telgrafını alır almaz generallerine göndermişti. Aynı zamanda Churchill'in Belsen ve Buchenwald karşısında kapıldığı dehşeti de paylaşıyordu ve Nazi savaş suçlularını yakalamak için Britanya ve Sovyetler Birliği ile tam işbirliği yapmak üzere orduya emir vermişti. Gel gör ki, bu suçlularla baş etme yöntemleri konusunda diğer Müttefik devletlerden farklı düşünüyordu. İngilizler, Rusların Hitler ve çetesini vakit kaybetmeden, önce bir duruşma yapmaya zahmet etmeden idam etmelerini yarı yarıya destekliyordu. Truman, öncelikle kanuni bir prosedür olması ve her ne kadar "mümkün olduğunca kısa ve çabuk" da olsa, Nazilerin suçunun kamuya açık olarak sorgulanması gerektiği konusunda son derece kararlıydı.

Bir başkanın muazzam sorumlulukları hakkında ilk dersini aldığı anda, vazife başına geleli yalnızca birkaç saat olmuştu. 12 Nisan günü, öğleden sonra Beyaz Saray'a çağırılmış, çalışma odasındaki Eleanor, ona, Roosevelt'in öldüğünü haber vermişti. Daha ne olduğunu anlayamadan, kendini eline tutuşturulmuş bir İncil'le, başyargıç karşısında ABD'nin yeni yöneticisi olarak yemin ederken bulmuştu. O gece, Truman henüz şaşkınlığını üzerinden atamamışken, Savaş Bakanı Harry Stimson onu kenara çekip ABD'nin askeri imkânları hakkında sadece ve sadece başkanın bilmesi gereken bir sır vermişti. Truman, daha önceden başkan yardımcısı olmasına rağmen bunu öğrenmeye izni olmamıştı. Oysa artık şoför koltuğunda kendi oturduğuna göre durumlar değişmişti.

Birleşik Devletler, başka hiçbir ülkenin elinde olmayan yepyeni bir silaha sahipti. Bu bombanın öylesine akla hayale sığmayacak bir kuvveti vardı ki, tek bir patlamada koskoca bir şehri, belki de daha fazlasını yok edebilirdi. Araştırma hâlâ devam ediyordu, lakin proje sona çok yaklaşmıştı. Bu iş üstünde çalışan bilim insanları, bu bombayı en geç birkaç ay sonra patlatılacak hale

getirebileceklerini düşünüyordu. Ondan sonra eğer denemeler başarılı geçerse, bombaya sahip olan ülke dünyayı da avucunun içinde tutacaktı.

Ne var ki, bu işten herkes bu kadar emin değildi. Truman'ın genelkurmay başkanı olan Amiral William Leahy, böyle bir silah fikrine sonuna kadar karşı çıkan birçok insandan biriydi. Kesinlikle çalışmayacağı kanısındaydı. "Bu, şimdiye kadar yaptığımız en saçma şey," diye uyardı Truman'ı. "Patlayıcılar üzerine bir uzman olarak konuşmam gerekirse, bu bombanın asla infilak etmeyeceğini söyleyebilirim." Lakin, bilim insanları da bombanın patlayacağından bir o kadar emindi. Patladığında, etkilerinin kontrol altında tutulabileceğinden de.

Truman'ın, bu yepyeni mucize silahla ne yapacağı hakkında henüz bir fikri yoktu. Bu kadar güçlü bir bombanın kullanım alanları sınırlıydı. Daha önceden olsa Almanya'da işe yarayabilirdi, gel gör ki savaş zaten kazanılmış, Almanların çoğu şehri düşürülmüştü bile. Yaptığı tüm harcamadan sonra, askeriye sırası gelince buna bir kullanım alanı bulacaktı kuşkusuz. Bulduklarında da Truman'ı haberdar ederlerdi zaten.

O zamana kadar, Truman'ın yapması gereken birçok iş vardı. Pazartesi sabahı Maryland, Oklahoma ve Rhode Island'ın valileriyle görüşmesi gerekiyordu. Öğleden sonra ise yemin edecek yeni memurlarla, devlet kredi kurumu başkanı, idari müdür yardımcısı ve Müttefik Savaş Tazminatı Komisyonu'ndaki ABD temsilcisini de kapsayan bir ziyaretçi selini Oval Ofis'te ağırlamak durumunda kaldı. Günün büyük kısmını, her on beş dakikada bir gelip saraydan ayrılmadan önce yeni başkanla fotoğraf çektirmek isteyen insanlarla geçirdi. Üzerindeki baskı öylesine daimi ve ağırdı ki, Truman bir ara bunun hep böyle sürüp sürmeyeceğini merak etmeye başladı. Hiç olmazsa, Avrupa'dan gelen haberler iyiydi. Mussolini'nin gidişi ve Hitler'in birkaç gün içinde onu takip edecek olması iç ferahlatıyordu.

SAN FRANCISCO'DA, Avrupa'daki savaşın da Pasifik'tekinin de mümkün olduğu kadar uzağında, kırk altı ülkenin delegeleri, savaş bittiğinde eski Milletler Cemiyeti'nin yerine geçecek yeni dünya konseyi olan Birleşmiş Milletler için bir tüzük kaleme almak üzere toplanmıştı. Pearl Harbor yaşandıktan kısa süre sonra bunun hayalini kuran Roosevelt ve Churchill yeni konseyin fikir babalarıydı. Görev başına geldikten sonra Harry Truman'ın ilk yaptığı şeylerden biri, başmimar artık orada olamasa da konferansın planlandığı şekilde yürütülmesini onaylamak olmuştu.

İki ay sürmesi planlanan konferans, 25 Nisan'da başlamıştı. Truman'ın Beyaz Saray'dan radyoya sunduğu bir söylev ile açılıp San Francisco'da bulunan çeşitli etkinlik mekanlarında düzenleniyordu: büyük toplantılar için Savaş Anıtı Opera Salonu'nu, daha küçük çaplı buluşmalar içinse otel sitleri ve konferans salonlarını kullanıyorlardı. Özgür dünyanın her tarafından gelen bin iki yüz delege, özellikle kendilerini ilgilendiren konuları tartışmak üzere alt komiteler ve gayri resmi politik gruplar oluşturmuşlardı. Toplantılara katılan yüzlerce gazete muhabiri ve lobici, devamlı flaş patlatan fotoğrafçılar, koridorları kolaçan eden parti kızları ve sokakları dolduran turistler göz önüne alındığında, San Francisco daha önce hiç böyle bir şeyle karşılaşmamıştı.

Siyonist lobiden Eliahu Elath, opera salona üşüşen her cinsiyet, ırk ve dinden insanları gördüğünde New York'un Times Meydanı'nı anımsamıştı. Jan Smut'un oğlu şöyle düşündü:

...dünyanın şimdiye kadar gördüğü en kozmopolit insan çeşnisi; Batı Avrupa'dan gelen Beyazlar, Latinler ve yirmi Güney Amerika eyaletinden gelen melez bir seçki; Liberya'dan zenciler; Doğu'nun Moğolları; Mısır'ın Arap tipleri ve Habeşistan Kıvrıkıkları, hepsi oradaydı. Acayip başlığıyla Suudi Arabistan'ın bedeviye benzeyen Prensi Faysal da vardı.

*Faysal'ın heyetinden bir üye, Fairmont Oteli'nin müdürüne, asansör görevlisi olan Japon kızlardan birini satın alıp ülkesine götürmek istediğini söyledi. Ülkenin geleneklerinin bunu yasakladığını öğrendiğinde de epey şaşırıldı.**

Smuts, konferansta Güney Afrika'yı temsil eden babası Ma-reşal Jan Smuts'a eşlik ediyordu. Yaşlı adam, 1919'daki Versay Barış Konferansı'na katılmış bir muharip olarak toplantıdaki en yüksek rütbeli insanlardan biriydi. 1919 Barış Antlaşması'nı imzalamakta tereddüt etmiş, Büyük Savaş sonrası Almanya'ya dayatılan şartların çok sert olduğunu ve gelecekte bir sorun yaratabileceğini savunmuştu. Bu argümanı, hepsi de kendi halkının gözüne girmeye çalışan Clemenceau, Lloyd George ve Woodrow Wilson tarafından reddedilmişti. Ne var ki, koşullar gerçekten de fazlasıyla ağırdı. Smuts çaresizce seyrederken, Alman ekonomisinin savaş tazminatı koşullarının ağırlığı altında hızla çöküşünü, Nazizm'in yükselişi takip etmişti. Haklı çıkmış olmanın keyfini yaşayamamıştı.

Oysa San Francisco konferansı Almanları yine cezalandırmak için yapılmıyordu. Delegeler bu sefer ileriye bakıyor, barış zamanı yeni, daha iyi bir dünya için gelecek hakkında planlar yapıyordu. Smuts, BM tüzüğü'nün gerekçesini kaleme almakla görevliydi. Komitenin yardımlarıyla, hür dünya uluslarından şunları talep eden bir taslak üzerinde çalışıyordu: "Dahil olduğumuz kuşağın ömrü içinde iki kez olmak üzere, insanlığın tarif olunmaz keder ve kaybına ve kardeş katline sebep olmuş bu çekişmenin bir daha yaşanmasını önlemeyi; temel insan haklarına, insan karakterinin kutsallığı ve yüksek değerine, küçük ve büyük her tür ulustan kadın ve erkeklerin hak eşitliğine olan inancı tekrar tesis etmeyi; daha geniş özgürlükler çerçevesinde toplumsal ilerleme ve daha

* J. C. Smuts, *Jan Christian Smuts*, Londra: Cassell, 1952, sf. 471.

iyi yaşam standartları sağlamayı.”* Taslak hoşgöründen, barıştan, ekonomik ve toplumsal ilerlemeyi sağlamak için uluslararası mekanizmaları kullanmaktan bahsediyordu. Metnin kibirli bir tonu vardı ama yazının son hali onay için delegelere sunulabilir duruma gelmeden önce ifade tarzı üzerine biraz daha çalışma gerekirse de Smuts şimdiye kadarki gidişattan memnundu.

Konferansın kalanı hakkında bu kadar iyimser değildi. Görüşmeler daha henüz birinci haftasını doldurmamıştı ama oturumlar şimdiden karmaşık komiteler, yöntem üzerine ağız kavgaları, toplantıyı terk edenler, önergeler ve karşı-önergeler, saçma bürokrasi ve bir gözü kendi ülkelerindeki seyircide, diğeri kanaat kurulunda olan insanların uluslararası cümbüşte daha iyi bir yer kapmaya çalışması yüzünden batağa saplanmıştı. Sorunun bir kısmı, San Francisco’da egemen şahsiyetlerin olmamasından kaynaklanıyordu. Wilson, Clemenceau ve Lloyd George, Versay’da öne çıkmışlardı. Oturumların kontrolden çıkmasına hiç izin vermemişlerdi, hâlbuki yerlerine gelenler onların yanında pigmeler gibi kalıyordu. Onlara yol gösterecek vasıfta hiç kimse yoktu. Bizzat Smuts da diğerleri kadar önemli bir karakterdi. Genel Kurul Başkanı olarak tayin edilmişti, ancak kısa zaman önce yetmiş beş yaşına basmış biri olarak konferansı tek başına yönetmek için fazla yaşlıydı. Oturumları bir ucundan yakalayıp doğru tarafa yönlendirecek genç adamlara ihtiyaç vardı.

SMUTS’UN oturumlar hakkındaki hoşnutsuzluğunu başkaları da paylaşıyordu. Gerçekten önemli konularla ilgilenmek yerine, oturma düzeni gibi ufak detaylar yüzünden sonu gelmez ağız dalaşlarına giren delegeleri dışlerini gıcırdatarak izleyen Amerikalı Ed Stettinius ve Büyük Britanya’dan Antony Eden’in canları da bir o kadar sıkılmıştı. O pazartesi, sabahın konusu Arjantin’in Nazi yanlısı diktatörlüğünün, konferansta hür devletler arasında

* a.g.e., sf. 478.

bir koltuğa sahip olmasının gerekli olup olmadığıydı: yer alması için resmi bir davet mi göndermeli, yoksa sadece bir gözlemci olarak katılmasına izin mi verilmeliydi. Latin Amerika'nın diğer on dokuz ülkesi, Arjantin'e koltuk verilmediği takdirde, Sovyetler Birliği'nin uydu cumhuriyetleri olan Belarus ve Ukrayna'ya da verilmemesi gerektiğinde hemfikirli. Lakin Sovyetler Birliği koltuklarının tartışmaya açık olmadığına diretiyordu ve şayet Arjantin masaya oturabiliyorsa, Ruslar Varşova'ya bir kukla hükümet yerleştirmişlerse, ayrıca serbest ve adil bir seçime izin verme niyetleri yoksa bile, neden Polonya da oturamamıştı ki?

Argümanlar böylece sürüp gidiyordu. Diplomatlar antlaşmaları kapalı kapılar ardında yürüttüğü için, lobi faaliyetlerinin çoğu gizli olarak devam ediyordu. Ed Stettinius, Fairmont'taki çatı katı süitine yerleşmişti. ABD delegasyonu Britanya, Çin, Fransa ve Sovyetler Birliği'nden gelen mevkidaşlarıyla müzakerede bulunmak için her gün burada buluşuyordu. Stettinius konferansta değilken telefonda devamlı Truman, Eden, Sovyet Büyükelçisi Andrei Gromyko ve diğerleriyle konuşuyor, bazılarına akıl danışıyor, bazılarına tavsiyede bulunuyor ve daima süreci ilerletmeye çalışıyordu. Eden da her daim ya telefonda ya da evinde Churchill'den gelen telgrafları deşifre etmekle meşgul olurdu. Bazen de kuytu köşelerde diplomatlarla görüşüyordu. Bu, meslekten yetişme diplomatların ve bunu yaşam kaynağı olarak bellemiş profesyonel lobicilerin bile sevmediği meşakkatli, sıkıcı ve iç karartıcı bir işti. En kötüsünden bir diyalog pazarı olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler konferansının yine de değiştirilemez ve inkâr edilemez bir avantajı vardı. Her halükarda, savaşmaktan daha iyiydi.

RUS delegasyonuna Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov liderlik ediyordu. Havaalanından geldiğinden beri imza için onu kovalayan genç kızların kuşattığı Saint Francis Oteli'ne yerleşmişti. Ruslar, Alman ordusunu durdurmak için herkesten daha fazla

çalışmışlardı ve bunun için dünya onlara minnettardı. komünist ve kapitalistler San Francisco’da bir araya gelip aralarındaki anlaşmazlığı gidermekte maalesef başarısız olunca, savaş yıllarının itibarı da hızla yok olmaya başlamıştı. Ruslar, Batılı Müttefikler’in karşısına dikilip Anglo-Amerikan dünyasına ait savaş-sonrası Avrupa tasarısının, Sovyetlerinkinden tamamen farklı olduğunu belli ettiğinde, harp zamanı dayanışması, paranoya ve kuşkuya dönüşmüştü.

Ruslar, Avrupa sınırlarındaki ülkeleri kontrol altına almak istiyordu: Çekoslovakya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya ve başka hangi ülkeyi ele geçirebilirlerse, kendi sınırlarıyla, ilerde Batı’dan gelebilecek bir istila arasında geniş bir güvenlik kordonu yaratmak istiyorlardı. 1941’den beri çıktıkları ıstırabın ardından, daha azıyla yetinmeyeceklerdi. Zamanı geldiğinde komünistlere sorun yaratmak üzere bu ülkeleri kendi topraklarına katmaya uğraştığından şüphelendikleri Batılı Müttefikler’in itirazlarına kulaklarını tıkadılar. Ruslara göre galip olan ganimeti alırdı. Geri adım atmayacaklardı.

Molotov, Rus paranoyasının somut örneğiydi. San Francisco’ya gitmeden evvel birkaç gün Washington’da, Truman ailesine komşu olan Lee Evi’nde kalmıştı. Sırtını pencere veya kapıya dönüp oturmayı reddetmesiyle onları pek eğlendirmişti. Bir Rus uşak, kuru temizlemeden gelen giysilerinin ceplerini kontrol etmekteydi ve Blair Evi’ndeki hizmetçiler yatağını yaparken bir Rus her daim nöbet tutmaktaydı. Sabaha karşı saat üç veya dörtte, herkesin uyumaya çekilmesinden çok sonra, Blair Evi’nin etrafını kolaçan etmesi, Amerikalı ev sahiplerini daha da eğlendirmekteydi.

San Francisco’da da durum değişmemişti. Kötü giyimli, nemrut suratlı Rus ajanlardan oluşan bir orduyu yanından ayırmıyordu. Önüne çıkan her şeyi, olabilecek en kötü anlama yormaya kararlı gibiydi. Konferansta, diğer ülkelerin sunduğu önerilere sahte itirazlar üretip kendi önerileri kabul edilmediğinde de top-

lantıyı terk etme tehditleri savurarak, sorun yaratmak için zaten elinden geleni yapıyordu. Daha tüzük hazırlanamadan evvel Birleşmiş Milletler'i yok etmeye can atıyor gibi geliyordu tedirginlikle izleyen gözlemcilere. Milletler arasında bir işbirliği yaratma fikri aklının ucundan bile geçmiyordu sanki.

Konu Polonya olduğunda özellikle katıydı. Ruslar Varşova'ya, her daim Moskova'dan talimat alacak komünist bir hükümet dayatma konusunda çok kararlıydı. Ne var ki, Anglo-Amerikalılar Polonya'yı, savaştan önce olduğu gibi tekrar özgür görmek istiyordu. İngilizler bu konuya büyük önem veriyordu, çünkü savaşa girmelerinin sebebi Polonya'nın özgürlüğüydü.

İngilizler Molotov'u bir kenara çekip Polonya'nın hürriyetinin pazarlığa tabi olmadığını ona açık açık söylemek istiyordu. Ama Amerikalılar onlara arka çıkmayacaktı. Molotov'la aralarında bir anlaşmazlığın, Rusların konferansı boykot etmesine yol açmasından korkuyorlardı. Birleşmiş Milletler'in Rusya'ya, Polonya'ya olduğundan daha çok ihtiyacı vardı. Molotov da bunun gayet farkındaydı ve taviz vermek için bir sebep görmüyordu. Neden versindi ki, hem de Sovyetler Birliği'nin söz konusu topraklarda milyonlarca askeri varken?

MOLOTOV'UN tuhaf davranışlarını umursamayan birçok Amerikalı'nın içinde ABD Donanması'ndan yeni ayrılan Yüzbaşı Jack Kennedy de vardı. Pasifik'te torpido bot kumandanı olarak aktif görev aldıktan sonra, sonbaharda hukuk okumaya gitmeden evvel sırtından ameliyat olmaya hazırlanıyordu. Bu süre içerisinde babası, onun konferansa *Chicago Herald American*'ın ve arkadaşı William Randolph Hearst'e ait başka gazetelerin muhabiri olarak katılmasını ayarlamıştı.

Joe Kennedy'nin verdiği savaş, oğlununki kadar göz önünde değildi. 1939'da ABD'nin Britanya büyükelçiliğini yaptığı sırada, Başbakan Neville Chamberlain'le çok yakındı ve Almanya'ya karşı yatıştırma politikası uygulama fikrini sonuna kadar destek-

liyordu. Bunun bir nedeni, Versay'da Almanlara adil davranılması, diğeri de Nazilerin komünistlerle kıyaslandığında ehven-i şer kalmasıydı. Joe Kennedy savaş çıktığı gün Chamberlain'i aramak için hemen telefona sarılmıştı. Hava taarruzu uyarısı duyulduğunda, oğlu Jack'le Avam Kamarası'ndaydı ve tüm parlamento üyeleriyle birlikte aşağıdaki sığınağa inmişlerdi. Gel gör ki, Joe Kennedy'nin Chamberlain'le olan dostluğu, takip eden aylarda İngilizler dört elle savaşa giriştiğinde, pek işine gelmemişti. Almanların hemen teslim olacaklarına dair öne sürdüğü tez, gerçekleri fena halde ıskalamıştı. Profesyonel ABD diplomatları onun geri çağırılması için lobi yapmışlar ve istediklerini elde etmişlerdi.

Kennedy'nin dertleri bununla bitmemişti. İsmi yine Joe olan en büyük oğlu, Suffolk üzerinde bir askeri uçak kazasında hayatını kaybetmiş, babasının Beyaz Saray'a bir Kennedy sokma hayallerini de yanında götürmüştü. Joe Jr., küçük yaştan itibaren başkanlık için yetiştirilerek, bu işi neredeyse hakkı olarak görmeye alıştırmıştı. Savaş sicili, ilerleyen yıllarda üst düzey bir göreve gelmek isteyen herkes için gerekli addediliyordu, ancak aktif görev sırasında ölüm, Kennedy'nin planları arasında değildi. Joe Sr.'nin oğlu için duyduğu keder, her babanın yaşayabileceği hislerle aynıydı, fakat o, bundan başka ailesinin hırsları için de yas tutuyordu.

Bu iş artık dört oğlundan ikincisi olan Jack'e düşüyordu. Birleşmiş Milletler Konferansı'na katılmasını sağlamakla, Jack'in siyasete ilgi duymaya başlamasını ya da en azından tarihin nasıl yazıldığını öğrenmesini umuyordu. Bunun yanı sıra, Hearst gazetelerine "sıradan bir GI'nin gözünden" yazarak, milyonlarca insanın dikkatini çekecekti. Babasının isteklerine boyun eğen Jack, gündüzleri konferans hakkında rapor hazırlayıp geceleri de kız peşinden koşabileceği Palace Oteli'ne yerleşmişti.

Öyle pek müthiş bir muhabir sayılmazdı. Tüm itibarı, onun için bir başkası tarafından yazılmış olan *Why England Slept* [İngiltere Neden Uyudu] kitabına dayanıyordu. Ne var ki, yazı kabili-

yetindeki eksikliğini açıkgozlölölölölölöl ve sağıduyulu olmasıyla telafi ediyordu. Molotov'u umursamasa da Rusların yeni bir istiladan korkmasını ve Rusya'nın batı sınırındaki herhangi bir ölkede anti-komünist bir hükümete göz yummayı reddetmesini anlıyordu:

*Almanların geri gelmesi, Rusları bizden çok daha fazla korkutuyor. Bundan dolayı Batı tarafındaki savunma hattını güvenli hale getirecekler. Sınırları boyunca, Rusya'ya düşman hiçbir hükümete izin verilmeyecek... Bu şekilde emniyette olma hakkını kazandıklarını düşünüyorlar. Ne olursa olsun, bunu sağlamak zorundalar.**

Jack Kennedy'nin tahminlerine göre, karşı tarafın bakış açısını anlayabilmek, savaşı yan yana kazanmak demektir.

Ancak, Birleşmiş Milletler'e bir türlü alışmamıştı. Savaşta şahit olduğu cesaret ve fedakârlıkla kıyaslandığında "San Francisco'da toplanan ulusların korkaklık ve bencillikleri"nden hoşlanmamıştı. Bilhassa, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesine de verilen veto yetkisini içeren yeni organizasyonun düzenlenme şeklinden hiç hazzetmemişti. Bu yetki pratiğı döküldüğünde, Britanya, Çin, Fransa, Sovyetler Birliğı ve Birleşik Devletler'in sevmedikleri herhangi bir şeyi oy kullanarak engelleyebilecekleri anlamına geliyordu ki, bu da kuşkusuz felakete davetiyeydi. Birleşmiş Milletler ortaklık çerçevesinde problemleri çözmekle ilgili olmalıydı, muhalefeti alt etmekle değil. Kennedy, kurulun daha en baştan bu kadar defoluyken, burasının tüm dünyanın anlaşmazlıklarının çözülebilmesi için doğru yer olup olamayacağını merak ediyordu.

ORSON WELLES de konferansı gazeteci olarak gözlemleyenler arasındaydı, ancak Hearst gazeteleri için çalışmıyordu. Kısa za-

* Herbert Parmet, *Jack*, New York: Dial Press, 1982, sf. 132.

man önce, bir gazete patronunu yeterince değiştirmeden ve de bir hayli yererek resmettiği *Citizen Kane* [Yurttaş Kane] performansından sonra, Hearst Kurumları'nda bir daha asla iş bulamayacaktı.

Konferans süresince İngilizce, Fransızca ve İspanyolca yayımlanacak olan, *Free World** adlı günlük bir gazete için yazıyordu. Bunun yanı sıra, radyoda "Free World Forumu"nun sunucusuydu. BM delegeleriyle oturumlar hakkında röportaj yapıyor ve nadiren onların bir şeyler söylemesine fırsat veriyordu. Sinema yerine politikadan para kazanmayı umut eden uzun süreli bir siyasi aktivist olan Welles, BM konferansı ile oldukça yakından ilgileniyordu. San Francisco'dan, köklü bir değişim talebinde bulunurken, tüm dünya adına konuştuğunu iddia ediyordu. Tüm dünyanın, talep ettiği değişimin köktencilliğini paylaşıp paylaşmadığı ise apayrı bir konuydu.

Oysa toplama kamplarına duyduğu öfkeye çok az kişi karşı çıkabilirdi. General Eisenhower, Patton ve Bradley'yi, Buchenwald yakınlarında küçük bir kamp olan Ohrdruf-Nord'da dolaşırken gösteren haber filmi San Francisco'daki delegelere yeni gösterilmişti. Welles kendi köşesi "*Orson Welles Today*"**deki yorumlarına şunu eklemişti:

*Açık seçik görülen üst üste yığılı ölümler. Ağzına kadar dolu fırınlar. Acı vermeye doğuştan yetenekli, ustaca yapılmış makineler. Açık mezardan göz kırpan cesetler... Patton ve Bradley, bu manzarayla tıka basa dolmuş. Eisenhower, muazzam bir ağırbaşlılıkla, bu tablo boyunca yavaş hareketlerle ilerlemekte. Kocaman kapkara bir öfke, sert yumruklarını kumandanın kalbine vurmakta.****

* *Free World* (İng.): Özgür Dünya. -çn.

** *Orson Welles Today* (İng.): Orson Welles'le Gündem. -çn.

*** Simon Callow, *Orson Welles*, Londra: Jonathan Cape, 2006, sf. 239.

Amerikalılar da kendi adlarına yapılan şeyleri gösterdikleri, orali Almanları filme çekiyordu. Başka yerlerde olduğu gibi buradaki sivil halk da, bu zulüm hakkında bilgileri olduğunu reddediyordu. Welles bu konuda kuşkusunu saklamıyordu:

Askeri İnzibat, Herrenvolk'e karşı nazikti. Hepsini birer darbeyle yere yıkmaları gerektiğini veya yıkacaklarını fark ediyordunuz... Bir işkence mekânının tımarhane olarak kamufle edildiğini görüyordunuz. Burada Grand Guignol**'un en korkunç fikirleri gerçeğe dönüşüyordu: burada gardiyanlar delilerdi... Bu, ruhun fûrûmesiydi, mükemmel bir manevi çöplüktü. Buna bir süredir "faşizm" diyoruz. Bu leş koku artık dayanılmaz bir hal aldı.****

Görünüşe bakılırsa Welles kadınlara karşı olan öfkesi için bir teselli arıyordu. Rita Hayworth'la evliydi ama evliliği yolunda gitmiyordu. San Francisco'da, onu her yerde takip eden FBI ajanlarına göre konferans sırasında başka kadınlarla görüşmekteydi. Bir striptizciyle yatıyordu. Adı bilinmeyen kadın, şehirde bir *burlesque* gösterisinde rol almaktaydı, lakin artık Hollywood'un asilleriyle kaynaştığı ve yükseldiği içindir ki, kendini bir gece kulübü sanatçısı olarak yeniden yaratmayı planlıyordu.

DÜNYANIN diğer tarafında, İspanya Generali Franco, kraliyet ailesine ait Madrid'in hemen dışındaki bir av köşkünden San Francisco'daki oturumları giderek artan bir sıkıntıyla takip ediyordu.

* *Herrenvolk* (Alm.): Üstün ırk. -çn.

** *Grand Guignol* (Fr.): "Büyük Kukla" Tiyatrosu: 20. yy.'ın başlarında Paris'te etkinlik göstermiş, naturalist korku gösterileriyle bilinen tiyatro. İsmi genellikle görsel, ahlak dışı ve korku öğeleri barındıran gösterilerle özdeşleşmiştir. -çn.

***a.g.e., sf. 240.

İspanya'nın Birleşmiş Milletler'de bir yeri olacak mı, yoksa ülke-si, savaşta yanlış tarafı desteklediği için ceza olarak girişten men mi edilecek, merak ediyordu.

Gidişat, pek iyiye alamet değildi. Kendi iç savaşları bittikten sonra, İspanya'yı daha büyük harpten uzak tutmaya çalışmıştı -en azından İngilizlerin kaybedeceğinden emin olana kadar-, ne var ki, hangi tarafta bulunduğu dair pek bir şüphe yoktu. Hitler, Britanya'ya savaş ilan etmesi ve vakit kaybetmeden Alman paraşütçülerinin Cebelitarık'ı zapt etmesine izin vermesi konusunda ona devamlı baskı yapmıştı. Franco cevap olarak, eğer bunu yaparsa, Kraliyet Donanması'nın Kanarya Adaları'nı işgal edeceğini söylemişti. İspanya'yı Mihver Devletler tarafında savaş sokmaya uğraşan tüm teşebbüslere karşı koymuş, bir taraftan da Hitler ve Mussolini'ye olan hayranlığını gizlememiş ve onlara gizli saklı da olsa bir hayli yardım etmişti. Müttefik Devletler'e göre düşmana elinden gelen her türlü yardımı sunmuş, savaşa girmiş kadar olmuştu.

Fakat dünyanın geri kalanı İspanya'yla iş yapmaya gönüllü olmayınca, ekonomik tecridin ve parya statüsünün bedeli ağır olmuştu. Almanya yükselirken ve diğer herkes geri çekilmekteyken bu, ilk başta bir sorun yaratmamıştı ama artık Almanların yenilip İspanya'nın da başka arkadaşı kalmadığına göre bir problem hasıl olmuştu. Franco aylar önce çark etmiş, telaşla kendini Mihver Devletler'den uzaklaştırmaya ve dünyanın geri kalanıyla yeniden yakınlaşmaya çalışıyordu.

Hitler ve Mussolini'nin imzalı fotoğrafları çalışma odasından çıkarılıp yerine Papa'nınki asılmıştı. İspanyol birlikleri Rus cephesinden çekilip Tanca'daki Alman casusları tahliye edilmişti. İspanya, Japonya'yla olan diplomatik ilişkisini yeni kesmiş, Almanya'yla da kesmesine az kalmıştı. Soranlara, Nazilerle geçmişteki flörtünün sadece bir numara olduğunu, ülkesi işgal edilmesin diye hassas bir top çevirme gösterisi yaptığını söylemeye çalışıyordu. Alman ordusunun soluğunu ensesinde hissederken ve

İtalya hemen suyun öteki tarafında dururken başka ne yapabiliirdi ki zaten?

Churhill ve Roosevelt'e ülkelerinin dost olmasını öneren mektuplar yazmıştı. Churchill soğuk bir cevap vermişti. Franco'nun, Pearl Harbor'u bombaladığı için Japonya'yı hesapsızca tebrik ettiğini unutmayan Roosevelt'in cevabı ise daha soğuktu. Churchill ve Roosevelt kendi aralarında, İspanya'nın, yakın zamanda gerçekleşecek konferansta yeri olmadığını ve şu anki yönetim şekliyle Birleşmiş Milletler'e dâhil olma şansı bulunmadığını açıklığa kavuşturmuşlardı. Birleşmiş Milletler'in tüzüğünde faşizme hiç yer yoktu.

Franco'nun San Francisco'da başka düşmanları, İspanya'dan gelen aile içi düşmanları vardı. O iç savaşı kazandıktan sonra, yenilen birçok Cumhuriyetçi, coşkuyla karşılandıkları Meksika'ya kaçmıştı. Franco karşıtı Cumhuriyetçilerin ağır etkisi altındaki Meksika delegasyonu, İspanya'nın masaya oturamaması için açıkça lobi yapıyordu. Franco buna ne kadar karşı çıksa da kendi yönetim şekli, Hitler ve Mussolini'ninkiyle o kadar yakından ilişkiliydi ki, bu, dünyanın geri kalanının onu konferansta istemesi için yeterliydi.

En kötüsü de Milano'dan gelen haberdi. Franco o sabah, Mussolini'nin ölümü hakkındaki açıklamaları dehşet içinde okumuştı. Uluyan bir kalabalığın karşısında, yüzü paramparça, vücudu delik deşik, baş aşağı sallanması... Hiç kuşku yok ki, benzer bir kaderi paylaşan bir sonraki faşist lider Hitler olacaktı. Peki ya ondan sonra? Yönetimi yüzünden hâlâ keskince bölünmüş bulunan bir ülkede yer alan Franco bunu düşünmek bile istemiyordu.

TEDİRGİN olan, bir tek Franco değildi. Oslo'daki Kraliyet Sarayı'ndaki Vidkun Qusling de savaşta yanlış tarafı desteklemenin ağır bir bedeli olmasından korkuyordu. Nazilerin, Kral Haakon'u devirip monarşiyi kaldırdıktan sonra başa geçirdiği, Norveç'in "Bakanlar Başkanı" sıfatıyla anılan Quisling, Haakon

İngiltere'deki sürgünden döndüğünde ve Norveçliler kontrolü tekrar ele geçirdiğinde, işinin bitebileceğini biliyordu. Sürgündeki Norveç hükümeti onu işbirlikçilik yaptığı yılların hesabını vermeye çağırma niyetini daha şimdiden belli etmişti. Norveç Direnişi ve sivil nüfusun büyük kısmı da. Quisling'in ismi, uzun zamandır "en kötü cinsten ihanet" ile eşanlamalı kullanılan bir kelime olarak dile yerleşti.

Quisling, savaştan önce de faşist Partisi'nin lideri durumundaydı ama aldığı oylar hiçbir zaman %2'nin üzerine çıkamamıştı. 1940'ta gerçekleşen Alman işgali sırasında, bir radyo stüdyosuna dalmış, kendini başbakan ilan ederek tüm direnişin derhal durmasını emretmişti. Bundan sonra Almanlar onu kukla lider olarak başa geçirmişti, ancak hiçbir Norveçli onun kabinesinde görev almayı kabul etmemişti. Quisling savaş yıllarını, iktidarda olmamasına rağmen görev başında geçirmiş, yalnızca Almanların emirlerini yerine getirmişti. Bu sırada Norveçlileri SS'ye katılmaya teşvik etmiş ve Norveç'teki Yahudileri sınır dışı eden Almanlara yardımcı olmuştu. Direniş Kuvvetlerindeki Norveçlilerin idamından da sorumluydu ki bu, ülkeye geri barış geldiğinde unutulması pek mümkün olmayan bir şeydi.

En öncelikli kaygısı, Almanlar gittikten sonra iktidarı muntazam bir şekilde teslim etmektir. Himmler'in Müttefik Kuvvetler'e gizli başvurusu üzerine yapılan radyo haberlerini tartışmak için, 29 Nisan'da sarayda bir kabine toplantısı düzenledi. Bu haberler Norveç'te coşkuyla karşılanmıştı. Halk, Direniş Kuvvetleri onlara sakin olup kalabalıklar halinde toplanmamalarını öğütleyene kadar, bunu kutlamak için sokağa dökülmüştü. Nazilerin bariz bir biçimde dağılmakta olduğunu gören Quisling'in kabinesi, kendini artık Almanlarla bir bağlantısı olmayan, ancak savaş bitene kadar "Norveç topraklarında kargaşa, iç savaş ve militer faaliyeti önlemek" için orada bulunan bir geçiş hükümeti olarak yeniden yapılandırma kararı almıştı. Bundan sonrası belli değildi.

Quisling uzun vadede hapyı yuttuğunu tahmin edebiliyordu, yine de bir mucize olmasını umuyordu. Birçok faşist lider gibi o da, ne kadar nefret edildiğinden habersizdi. Almanlar onun emrine bir U-bot vermeyi teklif etmişti, ayrıca gerekirse onu saklayacak arkadaşları da vardı, ancak vakti daralırken her şeyi bırakıp kaçmaya hazır değildi. Bunları sekreterine anlatırken, Norveç için elinden geleni yaptığında ve vicdanının rahat olduğunda ısrar ediyordu:

*Bulunduğum yerde durmaya devam edeceğim. Çünkü siyasi bir boşluk, olabilecek en kötü şeydir. Her halükarda, Norveç'i, Olav Tryggvason kadar uzun bir süre yönetmekten ve koşullar göz önünde bulundurulduğunda da en az onun kadar iyi yönetmiş olmaktan memnunum. Bana kalırsa, ülkeyi ileriki yöneticilerine -bunların Ruslar olmadığını varsayarsak-, aldığım kadar iyi bir durumda teslim edeceğim. Ruslarla karşı karşıya kalırsak, sonucu ne olursa olsun, eli silah tutabilen herkesi seferber edeceğim.**

Olav Tryggvason halkı tarafından çok sevilen bir Viking kralıydı. Quisling ise hiç sevilmiyordu. Ama korkak da değildi. Eğer işler hepten kötüleşirse, yeni gelen Norveç hükümetine teslim olmaya ve onların belirlediği kadere boyun eğmeye karar vermişti. En iyi ihtimalle hapiste uzun bir süre geçirmesi gerekecekti; en kötüsüyle bir idam mangası tarafından kurşuna dizilecekti. Lakin Quisling korkmuyordu. Bunu, onları koruyacak Naziler artık orada olmadığı için kabinesindeki birçok kişinin planladığı gibi, kaçmaya veyahut intihar etmeye yeğlerdi.

* H. Franklin Knudsen, *I Was Quisling's Secretary*, Londra: Britons, 1967, sf. 160.

REICHSTAG SALDIRISI

BERLİN'DE, Ruslar Reichstag'a saldırmaya hazırlanıyordu. İşçileri Bakanlığı'nı ele geçirmeye çalışırken, bu devasa tesisin odalarını Almanlardan teker teker temizledikleri için çatışma bütün gece sürmüştü. Şafak sökerken üst katlarda hâlâ aralıklı olarak ateş ediliyordu, fakat binanın geri kalanı Rusların elinde güvencedeydi. Komutanları dürbünle Reichstag'ı inceleyip kendilerini ilerideki çetin sınava hazırlarken, bodrum katındaki aşçılar da hücum kıtasına kahvaltı hazırlamakla meşguldü.

Almanya'nın Parlamento Binası sadece dört yüz yarda ötedeydi, lakin onların durduğu yerden ay kadar uzakta görünüyordu. Aradaki bölge mermi çukurları, siper hendekleri, demiryolu traversleri, devrilmiş vagonlar, dikenli teller ve taşmış kanallarla dolu bir tavşan yuvasıydı; üzerinden geçecekler için her tür engel mevcuttu yani. Reichstag'ın girişleri muazzam bir biçimde korunuyordu ve içeride belki de bin asker vardı. Almanlar, Parlamento Binası'ndan kolayca vazgeçmeyecekti.

Ne var ki, Ruslar ertesi sabah Moskova'da yapılacak 1 Mayıs kutlamalarına yetişmek için, gece olmadan önce bayraklarını bu dev kubbenin üzerine çekmeye kararlıydı. Öncü birimler bu iş için özel olarak hazırlanmış bayraklar taşıyordu. "Faşist canava-

rın ini”ne dikilmek için normalden daha büyük orak-çekeç amblemi taşıyan Kızıl Zafer Bayrakları’ydı bunlar. Birimler, bayrağı diğerlerinden önce dikebilmek için yarış halindeydi.

Hücum sabaha karşı saat 05:00’te bir ön bombardımanla başladı; mevcut tüm silahlar Reichstag’ı çok yakın mesafeden topa tuttu. Bir saat sonra, ilk asker dalgası saklandığı yerden çıkıp enkazın arasından taarruza geçti. Yere yıkılmadan önce elli yarda ilerleyebilmişlerdi. Başkaları da onları takip etti, fakat onlar da öldürüldü. Savunma ateşinin büyük kısmı, meydana Reichstag’ın karşısında bulunan Kroll Opera Binası’ndan geliyordu. Rus kumandanlar, tüm dikkatlerini Reichstag’a yöneltmeden önce, opera salonunu ele geçirmeleri gerektiğine karar verdiler.

Bu iş öğlene kadar sürmüştü, çünkü komşu binaların da emniyet altına alınması gerekmişti. Moltke Köprüsü’nden takviye kuvvetler alana akın etmiş, silahlar ve tanklar hücumla katılmak için gümbürdeyerek toplanmıştı. Hayvanat Bahçesi yakınlarındaki devasa betonarme kuleden ve Tiergarten’deki başka yerlerden açılan uçaksavar ateşine maruz kalmışlardı. Ruslar da buna aynı şekilde cevap vermiş, Tiergarten’i tahrip gücü yüksek roketler ve önlerindeki her şeyi havaya uçuran ağır toplarla vurmuştu. Güneş parıldamakta ve ağaçlarda kuşlar şakırmaktaydı, ancak topçu subayı Siegfried Knappe’nin hatırında kalan tek şey, Rus bombaları kafasına yağarken oluşan yıkımdı:

Tiergarten’de bahar ağaçlarının yaprakları arasında, devamlı bombalar patlıyor, önlerine çıkan her şeyi yok ediyordu. Hafif silahlar her tarafa kurşun yağdırıyordu. Güneşin kör edici parlaklığı korkunç bir manzarayı aydınlatıyordu. Tiergarten çayırıların üzerinde, tahrip olmuş asırlık ağaçların altında, isabet aldığı için saf dışı kalmış topçu silahları gözüme çarpıyordu. Kurtulmayı başaramayan top-

*çular etrafta yatıyordu. O kadar hırpalanmışlardı ki, insan oldukları bile anlaşılmıyordu. Sokakların dört bir yanında, toz toprak içinde kalmış yıkıntıların arasında ölümler görölüyordu. Sağda solda, insanların geride bıraktıkları ayakkabılar duruyordu. Uzun zaman önce Fransa'da, çarpışmada ölmüş birini ilk defa görüşümü ve ne kadar şoke olduğumu hatırladım. Hislerim o kadar uyuşmuştu ki, önümdeki bir ceset, üzerinden geçilecek bir engel olmaktan başka bir şey ifade etmiyordu artık. Soluklanmak ve yahut yaylım ateşinin bitmesini beklemek için durakladığım zaman, bir insan gövdesinin ya da bunun bir kısmının dış hatlarını, tüyler ürpertici detaylarına kadar gördüm. Kiremit, kaya ve beton parçaları arasında duruyordu.**

Vuruşma o kadar yoğundu ki, güneş gözden kaybolmuş, havaya yükselen bir duman ve toz bulutunun ardında yok olup gitmişti. Ruslar, sabahın geç saatlerinde Kroll Opera Binası'nı ele geçirip öğleden sonra Reichstag'la uğraşmaya başladılar. Dediklerine bakılırsa, İçişleri Bakanlığı'nda olduğu gibi her kadın her odası, SS ve Hitler Gençliği'nden gelen karışık bir grup Alman'ın elindeydi. Kendi ülkelerine ihanet edip SS'nin Şarلمان Lejyonu için gönüllü olan ve savaşmaya devam etmekle bir şey kaybetmeyeceklerini düşünen Fransızlar, Almanları destekliyordu. Bu grubun en azından bir kısmı, sadece Ruslarla değil, Bolşevizm'le de savaşıyordu. İnancıları uğruna çarpışıyorlardı, umutsuz oldukları ve teslim olurlarsa bir gelecekleri olmayacağı için de. Ayrıca, Wilhelmstrasse'yi ele geçiren Ruslar çoktan arkalarını tıkadıkları için geri çekilebilecekleri bir yer kalmamıştı. Reichstag'ı müdafaa edenler gerçekten de köşeye sıkışmıştı.

* Siegfried Knappe, *Soldat*, New York: Orion, 1992, sf. 50.

Tüm bu gürültü ve kargaşa içinde Rusların Reichstag'a tam olarak ne zaman ulaştığını söylemek imkânsızdı. Bazıları saat üç civarı olduğunu söylese de diğerleri bu olayın, yeniden yapılan bir hücumun ertesinde, hava karardıktan hemen sonra vuku bulunduğunu belirtiyordu. Kapılar ve pencereler bloke edilmişti, bundan dolayı girişi ağır silahlarla ve yatay atımlı havan toplarıyla havaya uçurup içeri girmeden önce de el bombaları savurmak zorunda kalmışlardı. Binayı savunanlar karşı koyduğu için iki tarafın da zayıyatı bir hayli çoktu. Görünüşe bakılırsa, bazı Rus çavuşlar, kızıl bayrağı Reichstag'a taşıyıp göndere çekme şerefine erişmek adına subaylarını çileden çıkarmıştı. Oysa çoğu, bu işe gönüllü olmamak gerektiğini biliyordu. Şan ve şeref, generaller ve siyasi komiserlere göreydi, sıradan askerlere göre değil. Onlar yalnızca hayatta kalmak istiyordu.

Propagandayı da göz önünde bulundurmak lazımdı, çünkü bayrağı diken kişi Sovyetler Birliği'nde bir kahraman olacaktı. Bu da Çeçen, Kalmuk, Kırım Tatarı veya anavatanından sürülmüş kimsenin bir şansı olmadığı anlamına geliyordu. Ama eğer müsait olursa, bu bir Gürcü olabilirdi mesela. Çünkü Stalin, Gürcistan'dan gelmişti, bunun için böyle bir durumun reklam değeri çok yüksek olurdu. Siyasete yakın Rus subayları, bayrak takımı için uygun askerleri çoktan aday olarak belirlemişti bile. Seçilen kişilerin tek yapmaları gereken, karanlık bastırınca hızla merdivenlerden tırmanıp kubbenin tepesine bayrağı saplamaktır.

Ne var ki, Almanlar hâlâ bir engel teşkil ediyordu. Rusların anlattıklarına göre -ki propaganda nedenleriyle abartılmış bir bilgi olabilirdi bu- içeriye girdiklerinde, Almanlar el bombaları ve Panzerfaust'larla karşılık vermişlerdi. Verilen kayıplar artarken, Reichstag'ın giriş salonundaki devasa taş sütunlar hızla kana bulanmıştı. Binayı alev ve duman sarmıştı. Ruslar karanlığın içinde kendi askerlerinin cesetleri üzerinden geçiyor, merdivenlerin tepesine el bombaları atıp Almanların üzerine makineli tabancayla mermi yağdırıyordu. Yüzlerce Alman bodrum katına çekildi.

Geri kalanlar geniş merdivenden yukarıya doğru yavaşça gerilerken, koridor boyunca ateş ederek oda oda kendilerini savundular. Uzun ve zorlu geçecek bir çarpışmaya koyulup pes etmeyi reddettiler. İçişleri Bakanlığı'nda olduğu gibi, buradaki Almanları da dışarıya çıkarmak için tüm gece uğraşacaklardı. Hatta belki ertesi gün de devam edecekti bu.

Lakin Ruslar o kadar bekleyemedi. 5 numaralı Zafer Bayrağı'nı taşıyan 756. Alay'ın askerleri, zar zor merdivenlerden çıkıp Almanlar tarafından durdurulmadan önce ikinci kata vardılar. Sarılı olan bayrağı çözüp bizzat kubbeden olmasa bile bir pencereden sallamayı başardılar. Ruslar bunu tekrar deneyene kadar çarpışma saatlerce sürdü. Bir noktada çatıya varabildiler, ancak bunun ne vakit cereyan ettiği tartışmaya açıktı. Sovyet bayrağının, planlandığı üzere, 1 Mayıs kutlamaları için tam vaktinde Reichstag üzerinde gururla dalgalandığı Moskova'ya bildirildi. Gerçi, bazılarının anlattığına göre bu haber, bina henüz ele geçirilmeden yazılmış ve karargâha yanlışlıkla yollanmıştı. Kesin olan tek şey, gece biterken Reichstag'ın hâlâ Almanlarla dolu olduğu ve bu insanların da teslim olmaya hiç niyetli olmadığıydı. Her katta ve bodrumdaki her mahzende hâlâ ölümüne savaşıyorlardı.

YAKLAŞIK yarım mil ötede, Reichskanzlei sığınağındaki Adolf Hitler, sabaha karşı saat 05:00'te, Ruslar yayılım ateşine başladığında silah sesleriyle uyandı. Otuz fit betonun altındaki şahsi karargâhında bile bu gürültüden kaçış yoktu. Reichskanzlei o kadar yakından topa tutulmuştu ki, Ruslar sık sık açık nişangâhtan ateş ediyordu. Robdöşambri ve terlikleriyle oturan, bitap düşmüş ve uykulu gözlerle bakan Hitler, yaklaşmakta olan sonun uzun süre ertelenemeyeceğini biliyordu. Kendisi için de, Almanya için de.

SS Generali Wilhelm Mohnke saat altıda bekleme odasına geldiği zaman, Hitler hâlâ robdöşambriyle duruyordu. Sığınağın daha ne kadar dayanabileceğini sorduğunda, Mohnke lafı ağzından gevelemedi:

Bir-iki gün olduğunu söyledim. Ruslar, Reichskanzlei'nin dört yüz metre kadar bile uzağında olmayan Potsdamer Platz'dalardı. Wilhelmstrasse ve Tiergarten'in büyük bir kısmına ulaşmışlardı ve Friedrichstrasse altındaki metro tünellerine girmişlerdi. Hitler sözümü kesmeden dinledi ve ayrılırken elini uzatıp "İyi şanslar. Sana teşekkür ediyorum. Sadece Almanya için değil." Görüşme saat 06:30 civarı bitti ve ben de komuta yerime geri döndüm."

Yarım saat sonra Eva Hitler yukarı çıkıp Reichskanzlei bahçesinde turladı. Tatlı bir bahar sabahıydı. Muhafıza, güneşi bir kere daha görmek istediğini söylemişti. Bir süre sonra Hitler de ona katıldı, ancak o ortaya çıkar çıkmaz bombardıman şiddetlenmişti. Derhal geri dönerek hızla içeri girdi ve mağarasında gözden kayboldu.

Eşi onu izledi. Sığınaktaki görevliler, evlendikten sonra ona nasıl hitap edeceklerini kestirememişti, özellikle de onun biraz aptal olduğunu düşünenler. Frau Hitler demeye çoğunun dili varmıyordu, bunun için evlenmemiş *Gnädiges Fräulein* ile yetindiler. Kadın onlara utanmamalarını söyledi. "Bana rahatça Frau Hitler diye hitap edebilirsiniz," diye ısrar etti keyifle."

Odasına dönünce, yalnız kalmaktan korkarak sohbet etmek için Traudl Junge'yi çağırttı. Oturup akıllarına ne geldiyse dillendirdiler. Kendi düşüncelerine dalmış vaziyette somurtarak oturmak yerine, çaresizce muhabbeti uzattıkça uzatıyorlardı. Bir süre sonra, Eva Hitler gardırobunu açtı ve içinden en sevdiği, giymekten çok hoşlandığı gümüş tilki kürkünü çıkardı. "Bu paltoyu veda hediyesi olarak sana vermek istiyorum," dedi Junge'ye. "Et-

* Anton Joachimsthaler, *The Last Days of Hitler*, Londra: Arms and Armour, 1996, sf. 140.

** Junge, *Until the Final Hour*, sf. 186.

rafımda iyi giyimli hanımlar olmasından her zaman hoşlandım. Şimdi bunu almanı ve keyfini çıkarmanı istiyorum.”*

Junge duygulanmıştı. Böyle bir zamanda, kürkü ne yapacağına dair herhangi bir fikri yoktu ama yine de minnet duydu. Eva'ya bol bol teşekkür etti, üstelik bu konuda ciddiydi. Hitler'in eşini her zaman sevmişti.

Sabah geçmek bilmiyor, zaman ilerlemiyordu. Dışarıda savaş tüm şiddetiyle devam ederken, onlar içeride hapsolmuş vaziyette, ne için olduğunu bilmeden bekliyordu. Öğle vakti, konferans salonunda günlük durum raporu açıklandı. Orada bulunanlar için iç karartıcı bir deneyimdi. Berlin garnizonu komutanı General Helmut Weidling, Hitler'e Rusların Reichstag'a saldırdığını ve Reichskanzlei boyunca uzanan Vossstrasse'deki tünele sızdığını söyledi. Weidling değerlendirmelerinde Mohnke kadar açıksözlüydü:

Son yirmi dört saat içinde meydana gelen vahşi çarpışmalardan, dar bir bölgeye sıkışıp kalmaktan, cep hane kıtlığından, -sokak çatışmalarında zaruri bir silah olan- tanksavar roketi eksikliğinden, havadan ikmallerin giderek azaldığından ve askerlerin çöken moralinden bahsettim. Verdiğim özetle, her ne olursa olsun Berlin savaşının 30 Nisan gecesine kadar bitmiş olacağını açıkça vurguladım.”

Weidling'in değerlendirmesi uzun bir sessizlikle karşılandı. Sessizliği bölen Hitler, Mohnke'ye, söylenenlere katılıp katılmadığını sordu ve olumlu cevap aldı. Ne Wenck'in, ne bir başka ordunun yardıma gelme şansı vardı ne de firar etme fırsatı doğabilirdi. Telsizle karargâha haber ulaştırmayı kestiklerinden beri askerlerinin nerede olduğunu bile bilmiyorlardı.

* a.g.c.

** Joachimsthaler, *The Last Days of Hitler*, sf. 141.

Hitler durumun ümitsiz olduğunu kabul ettiğinde, kaderine teslim olmuş bir adama benzemişti. Weidling gitmeye hazırlanırken koltuğundan kalkmakta bile zorlanmıştı. Weidling ona Berlin'i müdafaa edenlerin cephaneleri biterse -ki yakında bitecekti -, ne yapmaları gerektiğini sordu. Hitler, Berlin'i asla teslim etmeyeceğini ama cephaneleri tükendikten sonra askerlerin küçük gruplar halinde kaçmasına izin verilebileceğini söyledi.

Toplantı kasvet içinde dağıldı. Hitler'in yaşamak için fazla zamanı kalmadığı apaçık ortadaydı. Zaten Martin Bormann'a, o gün eşiyle birlikte intihar etmeyi düşündüklerini söylemişti. Şimdiyse, ayrıntıları konuşmak için kendi emir subayı Otto Günsche'yi çağırtmıştı.

Detaylar Hitler için son derece önemliydi. Mussolini'nin ölümüyle çok sarsılmış, aynı şeyin kendi başına gelmesinden çekiniyordu. *Il Duce*'nin öldüğünü ilan eden radyo yayınının metnindeki *baş aşağı asılmıştı* kelimelerinin altını Hitler çizmediyse bile, kesinlikle okumuştur. Moğollardan oluşan bir asker sürüsünün saldırıp zaferi kutlamak adına Hitler'in bedenini sokaklarda sürüklerken tahrip ettiklerini ya da Eva'ya daha kötüsünü yaptıklarını düşünmek için fazla bir hayal gücü gerekmiyordu. Hitler, Günsche'ye de anlattığı gibi, buna izin vermemeye kararlıydı:

*Adolf Hitler'le ofisinin bekleme odasında görüştüm. Bana, az sonra kendini vuracağını ve Fräulein Braun'un da bu dünyadan ayrılacağını söyledi. Ölü ya da diri, Rusların eline düşüp Moskova'da bir ucube gibi sergilenmek istemiyordu. Cesetler yakılacaktı. Gerekli hazırlıklar için beni görevlendiriyordu. Bunu öyle bir dile getirmişti ki, bizzat ona karşı sorumlu olacaktım! Adolf Hitler'e emirlerini yerine getireceğime dair garanti verdim.**

* a.g.e., sf. 144.

Günsche dediklerinde ciddi idi. Söylenenleri yapacağına daima güvenilebilecek, sadık bir adamdı. Hitler'e, öldükten sonra cesedinin emin ellerde olacağına dair söz verdi. Kaybedilecek vakit yoktu. Günsche hemen cenaze yakılan odun yığını için gereken benzini organize etmek üzere çıkıp gitti. Hitler birkaç kişiyle daha konuştuktan sonra öğle yemeği için ayrıldı.

RUHLEBEN'DE çatışmalar dinmiş görünüyordu. Olimpiyat Stadyumu'ndaki Reichssportfeld'i çoktan ele geçiren Rusların, daha fazla ilerlemek için fazla yorgun oldukları belliydi. Helmut Altner bir kilere sığınmış, Berlin'i savunan askerler için yazılan, Dr. Göbbels'in gazetesi olan *Panzerbär*'in yırtık pırtık bir nüshasına aylak aylak göz atıyordu. "Direniyoruz," diye duyuruyordu. "Hürriyet çok yakın. Berlin, Reich ve Avrupa için mücadele etmeye devam ediyor." Göbbels, Wenck'in ordusunun onlara destek için yolda olduğunu ve şehri kurtarmak için acele ettiğini eklemişti. "*Destek kuvvetleri her taraftan yürüyüşe geçti,*" diye iddia ediyordu. Gazete dört günlüktü, oysa Göbbels'in sözünü ettiği destek hâlâ gelmemişti.

Bunun yerine Waffen-SS'ye yeni alınmış bir genç kız sürüsü gelmişti. Bazıları uçaksavar personelindendi, ancak çoğunluğu birkaç gün önce şehrin etrafına barikat kurmak için orduya çağrılmıştı. Sivil olduklarından ordu kumanyasına hakları yoktu, dolayısıyla yemek yiyebilmek için SS'ye gönüllü olmuşlardı. Oysa, normalde SS'yle bağdaştırılan insanlardan değillerdi. Çok azı on beş veya on altı yaşından büyük olduğu için, üniformayla bile kız çocuğu gibi duruyordu Altner'in gözünde. Bulundukları yerde Altner'in kendisi kadar eğreti duruyorlardı.

Öğle yemeğine yarım litre çorba vardı ama sadece listede adı geçen, savaşı askerler için. Altner kendi payını kilerin dışında, güneşin altında yedi. Daha sonra, birlik komutanının Ruhleben

* Altner, *Berlin Dance of Death*, sf. 175.

savunmasından dolayı, Şövalye Haçı'nın Meşe Dalı'yla ödüllendirilmesine tanıklık etmek üzere tabur karargâhına çağrıldı. General Weidling'in emriyle başkalarına da madalya veriliyordu. Gözlerine inanamayarak yoldaşlarının birer birer öne çıkıp ödüllerini almasını izledi. Kendi de *Obergrenadier*'e yükseltmişti. Demir Haçı da alabilme ihtimali vardı, gerçi bundan önce birlik komutanının, aynı zamanda hem terfi hem de madalya dağıtma-yaya yetkisi olup olmadığını kontrol etmesi gerekiyordu.

Altner buna pek itibar edemiyordu. Berlin'in her yanı Rus kaynarken ve başkent düşmek üzereyken, ordu madalyalarla uğraşıyordu. Bunlar kimi kandırdıklarını düşünüyordu?

Bir zamanlar, benim ve benim yaşımdaki hemen hemen herkesin gözünde bir madalya, bir insanın elde edebileceği en muazzam başarıydı, oysa artık öyle bir yere geldim ki, bu yaygaranın kaç kişinin hayatına mal olduğunu düşünmeden edemiyorum. Bir tenekte parçası için devam etmeye razı olmayacağım.

*Birlik komutanının Meşe Dalı çok pahalıya mal oldu. Askerler, Hitler Gençliği ve Volkssturm'dan oluşan bir yığın ölü, bu ödülün bedelini ödedi. Bu sırada komutan bombaya dayanıklı sığınağında oturup emirler yağdırarak, kâhyalarını dışarıya, bir çelik yığına doğru gönderdi. Ve şimdi de madalya ve terfi yağdırarak, askerlerin mücadele ruhunu kamçulamaya çalışıyor.**

Bunların hepsi yalnızca “daha fazla fedakârlık yapmamız için sonu gelmeyen anlamsız birer talep” idi Altner'e göre. Kendi birimindeki herkes gibi o da sadece, tüm bunlar bittiğinde hâlâ hayatta olmayı umuyordu.

* a.g.e., sf. 177.

HOHENZOLLERNNDAMM'DAKİ mezarlıkta, Hildegard Knef ve Edwald von Demandowsky, Rusların tekrar saldırmasını beklerken makineli tüfeklerinin üzerine çömelmiş vaziyette, şafaktan beri toprağı kazıyordu. Hitler Gençliği'nden iki aylak genç onlara katılmış ama aradan uzun süre geçmeden biri, bir keskin nişancı tarafından vurulmuştu. Cesedi, gözleri hâlâ ardına kadar açık halde, önlerinde yatıyordu. Knef siperinde büzülmüş halde duruyordu ki, bir tavuk toprağı eşeleyerek o tarafa geldi:

*Kanat fırlıyor, gıdaklıyor, oraya buraya koşuyor, kafasını ileri geri hareket ettiriyor, tüylerini kabartıyor ve mağrur bir halde, ölü oğlanın üzerinde uzun adımlarla yürüyor, aman Tanrım, gözleri! Ya bu gıcık hayvan gözlere bir hamle yaparsa yerden bir taş alıp kuyruğuna atıyorum, cıyaklıyor, birkaç tüy döküyor ve viyaklayarak bastırıp gidiyor. Tavuğun olduğu yerde yumurta da vardır, diyerek peşinden gidiyorum.**

Demandowsky geri dönmesi için bağırdı ama kız onu dinlemeyecek kadar açtı. Sürünerek mezar taşlarını geçip bir kulübenin yanında üç tavuk daha görene kadar çitleri takip etti. İki tane yumurta yumurtlamışlardı. Bunları yerlerinden alıp muzaffer bir şekilde sürünerek siperine döndü. Demandowsky'yle birlikte kabuklarını delerek, içlerindeki sıvıyı bir çırpıda içtiler.

Daha sonra, sırtından yaralanmış Volkssturm'dan yaşlı bir adam onlara katıldı. Knef adamın ceketini keserek araladı ve gömleğinden kestiği ince uzun parçalarla kanı durdurmaya çalıştı. Fakat tam Ruslar saldırıya başladığı sırada adam siperin içinde yığılıp kaldı:

* Knef, *The Gift Horse*, sf. 87.

İşte geldiler. İlk defa onları görebiliyorum, bize doğru koşuyorlar, bellerinde hafif makineli tüfeklerle ve güneşte parlayan süngüleriyle; bir süngü, bir tüfek, bana doğru geliyor, daha da yaklaşıyor, artık bir kol boyu uzaklıkta. Sıçrayan toprak gözlerime kaçıyor, ratatata, yanımdaki silah ateş ediyor. El bombasını hatırlıyorum – çek, fırlat, eğil – gümbüüü, parçalar miğferimde tangırdıyor, yaşlı adama doğru düşüyorum. Süngü nerede? Bekliyorum, sırtım geriliyor, işte geliyor, gelmeli – süngü...

*Tam bir sessizlik. Yaşlı adamın kanayan sırtı üzerinden birbirimize bakıyoruz ve bekliyoruz, yurkari bakmaya cesaret edemiyoruz... Bir kişneme sesi duyuluyor, sonra bir kükreyiş, bir tank topunun kuru kükremesi. Bir kol uçarak yanıımızdan geçiyor, eli olmayan bir kol, mezarlıktan çıkmış bir kol; uçuşunu izliyoruz, yaşlı adam inliyor, doğruluyor, tükürükler saçıyor, titriyor. Öldü ama düşemiyor, bize doğru yaslanıyor, başı omzuma dayanıyor.**

Yol, ölü Ruslarla dolmuştu. Almanlar, silahlarını kapmak için onları çiğneyerek koşup saldıranlar tekrar toparlanmadan önce geri çekildi. Knef'in ceketine yapışan Hitler Gençliği elemanı da onlarla gelmek için yalvardı. Mezarlığın içinden yola çıkıp neredeyse şıp diye, Demandowsky'ye hayal meyal aşına görünen yıkılmış bir eve vardılar. Bir rüyadaymış gibi, bunun, arkadaşı Bobby Lüdtke'nin evi olduğunu fark etmişti.

İçeri sığındılarsa da bir Rus tankı tarafından yerleri saptanmıştı. Tank, sokağın köşesinden itibaren hareket eden her şeyi havaya uçurmaya başladı. Duvarlar çöküp kirişler devrilirken çıkan kargaşada Hitler Gençliği üyesi ortadan kayboldu. Ciğerleri

* a.g.e., sf. 88.

tozla dolan Knef, eğer yaralanırsa, onu geride bırakmaması için Demandowsky'ye yalvardı. Adam, bunun yerine kızı vurmaya söz verdi ve ondan da aynı sözü vermesini istedi.

Hava kararana kadar dayanıp dayanamayacaklarını merak ediyorlardı. Boğazı tıkanan Knef'in suya ihtiyacı vardı. Musluklar çalışmıyordu, lakin Kurfürstendamm çok uzakta değildi ve Demandowsky'nin orada bir tanıdığı vardı. Knef'le birlikte bu riski almaya karar verdiler. Hemen yola koyuldular ve neredeyse o dakika, makineli tüfekleri olan bir çift askere yakalandılar. Adamlar onlara “*Kamerad*” diye seslenip yanlarından geçip gitti. Knef, ikisinin de Rus olduğunu elinde olmadan fark etmişti.

SOVYET Birlikleri, Tiergarten'ın kuzeyinden Reichstag'ın üzerine yürürken, diğerleri güneyden Reichskanzlei'ye yaklaşıyordu. Hitler'in sığınağının birkaç yüz metre yakınına sokulmuşlar ve Potsdamer Platz etrafındaki Alman savunmasının delerek yürürken, sağlam ilerleme kaydediyorlardı. Direniş sıkıydı, fakat Rusların ateş gücü galip geliyordu. Mareşal Vasili Chuikov, askerlerinin daha evvelden Almanları Tiergarten yakınında nasıl hezimete uğrattığını izlemişti:

Bulunduğum gözetleme noktasından, hükümet binalarının üzerinde yükselen yoğun bir duman ve kırmızımsı tuğla tozu bulutunu gördüm. Rüzgâr, bu bulutlardan birini dosdoğru üzerime sürükledi. Güneşin belli belirsiz görünen yuvarı tamamen gözden kayboldu, etrafa alacakaranlık föktü ve görüş mesafesi neredeyse sıfıra indi. Topçuların, doğrudan ateş ederken çok sınırlı sayıda hedefi vurduğunu, ancak bomba patlamalarından anlayabiliyordum. Kanaaldan diğer kıyıya doğru, karşı taraftaki sokaklar

* Comrade, Yoldaş. -çn.

*boyunca aşağıya ateş ediyorlardı. Barikatlarla bloke edilmiş, kanalın uzak ucundaki meydanlara çıkan geçitleri havaya uçurarak yol açıyorlardı.**

Almanlar buna yan ateşle cevap veriyordu. Makineli tüfekleri, bombardımanın uğramadığı ara sokaklara saklayıp sonra Ruslar ortaya çıktığında da yan kollardan ateş açıyorlardı. Bu sert, zor ve acımasız bir faaliyetti, ancak yine de Almanların kazanmayı umabileceği bir çarpışma değildi. Geçen her dakika, Rusları, Hitler'in inine daha çok yaklaştırıyordu. Sorulacak tek soru, Almanların daha ne kadar direnebileceğiydi.

Çatışmaların en şiddetlisi, sığınığın birkaç yüz yarda uzağındaki Landwehr Canal'da yaşanıyordu. Kanal geniş değildi ama üzerindeki kambur köprü, yoğun Alman ateşine maruz kalmıştı. Bir takım Rus askeri köprüye koştururken, diğerleri kanalı boydan boya yüzmeyi veya bulabildikleri malzemelerden sal yapmayı planlıyordu. Anlatılanlara göre bunların arasında, madalyalı Sibirya gazisi Çavuş Nikolai Masalov da vardı.

Yoldaşları kanaldan yukarı çıkarken, anlaşılan o ki, Masarov karşı kıyıdaki yıkıntıların arasından bir çocuğun ağladığını duymuştu. O zikzaklar çizerek karşıya ilerlerken Ruslar himaye ateşi açmıştı. On dakika sonra, kollarında üç yaşında bir kız çocuğuyla geri dönmüştü. Bu çocuğun annesi kısa zaman önce çatışmada ölmüştü.

Güzel bir hikâyeydi bu, belki bir miktar gerçeklik payı bile içeriyordu. Mareşal Chuikov kesinlikle memnun kalmıştı. Uygun bir şekilde süslenirse, vakti geldiğinde mükemmel bir propaganda malzemesi olacak, Sovyet ordusunun geride bıraktığı tüm tecavüz ve kargaşa hikâyelerini dengelemekte işe yarayacaktı. Amma velakin bu başka bir zaman içindi, savaş bittikten sonrası

* Vasili Chuikov, *The End of the Third Reich*, Londra: MacGibbon and Kee, sf. 206.

için. Rusların öncelikle Reichskanzlei'ye ulaşması, ellerindeki işi bitirmesi gerekiyordu.

BİRKAÇ yüz yarda uzakta, sığınakta, Hitler intihar etmeden önce son yemeğini büyük bir sessizlik içinde yiyordu. Belli ki eşinin hiç iştahı yoktu, çünkü yalnız başına odasında kalmıştı. Hitler de onun yerine iki sekreteri ve özel aşçısıyla birlikte yemektedir. Diğer sekreterden daha kıdemli olan Gerda Christian da aç değildi:

*Nöbetimi devralacak olan Traudl Junge geldiğinde, saat sanıyorum ki öğlen 12:30 civarıydı. Bu, her zamanki saatiydi -çünkü hâlâ vardiyalar halinde çalışıyorduk- ve ayrıca, yine her zamanki gibi yemek vaktinin geldiğini işaret ediyordu. Hitler "eski günlerin hatırına" iki sekreteri olarak bizi ve [Hitler'in aşçısı] Fräulein Manziarly'yi saat 13:00'de onunla yemeğe davet etti. Bunu haber vermek için koridora çıkmıştı ve az sonra da, çekingen ama sevimli bir Innsbruckerin olan Fräulein Manziarly, elinde yemekle belirmişti.**

Harita odası olarak anılan Hitler'in çalışma odasındaki masada biraz yemek yediler. Eğer Gerda Christian doğru hatırlıyorsa, orada bulunan diğer tek adam, SS emir eri Onbaşı Schwiedel'di. Spagetti ve salatadan oluşan pek mutsuz bir öğündü. Çirkin gelecek hakkında düşünüp taşınırken, kimsenin içinden konuşmak gelmiyordu.

"Daha önceleri de Hitler'le yalnız yemek yemiştik pek tabi, ancak bu yediğimiz en son yemektir ve

* James O'Donnell, *The Berlin Bunker*, Londra: JM Dent, 1979, sf. 177.

herkes bunun farkındaydı. Kısa zaman sonra, Hitler gittiğinde, firar etmenin tek umudumuz olacağını bilmenin getirdiği kasvetin neden olduğu garip bir şerefti bu. Birer kadın olarak üçümüze de acı veriyordu bu düşünce. Berlin'in korkunç tecavüz hikâyeleri hepimizin tüylerini ürpertiyordu, o yüzden bu konuda konuşmaktan kaçınıyorduk.”*

Traudl Junge, üreyen köpekler hakkında tuhaf bir tartışma geçtiğini anımsıyordu. Bir de Fransız rujlarının, Paris lağım-larından geri kazanılan yağlarla yapıldığını konuştuklarını. Bundan başka, Gerda Christian'ın söylediklerine bakılırsa sohbetleri, haftalardır her gün yaptıkları gibi gelişigüzeldi. Hitler, başından sonuna kadar tamamen rahatlamış görünüyordu, fakat Junge bu yemeği hâlâ “neşeli bir sükûnet ve dinginlik maskesi altında bir ölüm ziyafeti” olarak hatırlıyordu.

Hitler yemeğini bitirdiğinde, iskemlesini geriye doğru iterek her şeyin sona erdiğini ve zamanın geldiğini ilan etti. Onu son bir defa kararından vazgeçirmeye ve bunun yerine Berlin'den kaçmaya ikna etmeye çalışacak olan Göbbels'e veda etmeye gitti. Reichskanzlei garajında bir tank ve hazırda yedi bin mil menzilli bir uçak duruyordu. Hitler'i apar topar Güney Amerika'ya veya Japonya'ya ya da Arap ülkelerinin birine götürebilirlerdi. Hala kaçmak için fırsat vardı.

Ne var ki, Hitler hiçbir yere gitmiyordu. Bunu aklına koymuştu. “Kararımı biliyorsunuz *Herr* Doktor,” dedi Göbbels'e. “Söylenecek başka bir şey yok.” Göbbels'e, kendinin yerine onun kaçmasını tavsiye etti.

Otto Günsche veda etmek üzere onu çağırttığında, Junge, hizmetli odasında sessizce sigara içiyordu. Sigarasını söndürerek, Hitler'in en yakın yardımcılarının tokalaşmak için oluşturduğu

* a.g.e.,

sıraya girdi ama öyle bir haldeydi ki, orada başka kimler olduğunu zar zor ayırt edebiliyordu:

Doğru düzgün görebildiğim tek kişi Führer. Çok yavaşça odasından çıkıyor, omuzları her zamankinden daha düşük bir halde antrede duruyor ve herkesle tokalaşıyor. Elimde, sağ elini sıcacık hissediyorum, bana bakıyor ama görmüyor. Sanki çok çok uzaklarda. Bana bir şeyler söylüyor, fakat duyamıyorum. Son sözlerini yakalayamıyorum. Beklediğimiz an geldi, fakat ben etrafımda neler olup bittiğini güç bela anlayabiliyorum. Büyü, ancak Eva Braun yanıma geldiğinde bozuluyor. Gülümsüyor ve bana sarılıyor. "Lütfen buradan çıkmaya çalış. Bunu hâlâ başatabilirsin. Ve Bavyera'ya sevgilerimi ilet."

Hitler, Büyük Savaş'ta kazandığı Demir Haç'ın takılı olduğu üniformasını giymişti. Eva'nın üzerinde, adamın en beğendiği elbise vardı: yakasında güller olan koyu mavi bir elbise. Saçını yıkamış ve duruma uygun bir şekilde güzelce yukarı toplamıştı. Junge o kadar üzgündü ki, Eva'ya bakmaya zar zor dayanabilmişti.

Magda Göbbels ortaya çıktı ve Führer'le son bir kere görüşmeyi rica etti. Adam, gözle görülür biçimde canı sıkılmasına rağmen, özel konuşmayı kabul etti. Göbbels dışarıda beklerken ikisi kapalı kapılar ardında kısa süre görüştü. Magda, Hitler'e bu kararı tekrar düşünmesi için yalvardı. Hala vakit olduğunu söyleyip pes etmemesi ve Berlin'i terk etmesi hususunda ısrar etti. Fakat Hitler artık söylenenleri duymuyordu. Onu sert bir şekilde geri çevirdi ve kadıncağыз gözyaşları içinde orayı terk etti.

Vakit öğleden sonraydı. Führer'in zamanı gelmişti ve sığınaktaki herkes bunun farkındaydı. Eşi yanına yaklaşarak, uysalca

* Junge, *Until the Final Hour*, sf. 186.

onu odasına kadar takip etti. Diğerleri, gözlerini birbirlerinden kaçırarak, sessizce onları izledi. Ağır çelik kapı kapanırken kimse ne düşündüğünü belli etmiyordu. Az sonra ne olacağını bilmiyor ama tahmin edebiliyorlardı. Führer gidince kendi gelecekleri hakkında, sığınaktan nasıl sağ salım çıkacakları hakkında fikir yürütmeye başlayabilirlerdi. Ne var ki, bunu Führer gitmeden yapamazlardı. O zamana kadar ellerinden gelen tek şey koridorda oturup beklemektir.

LORD HAW HAW İÇİN BİS ÇAĞRISI

HİTLER insanlara veda ederken, Amiral Dönitz, Himmler'le görüşmek üzere Lübeck'e dönüyordu. Himmler'in, yabancı radyoların iddia ettiği gibi Batılı Müttefikler'le gizli bir barış pazarlığına girip girmediğini anlayabilecekti en sonunda.

Bir önceki gün Wulff onun falına baktığında, Himmler sarhoş ve ağlamaklı idi ama Dönitz gelene kadar kendini toplamıştı. Hitler'den tepki gelmeyince, blöf yaparak, Kont Bernadotte'yle yapılan ateşkes müzakereleri hakkında herhangi bir bilgisi olduğunu reddetmeye devam etme kararı almıştı. Gerçekten de Dönitz'in de hemen farkına vardığı üzere, Führer olarak Hitler'in yerine geçebilmeyi umuyordu hâlâ:

Müsait olan tüm kıdemli SS liderlerinin toplantıya çağrıldığını anlamıştım. Himmler toplantıya geldi. Kendini şimdiden devlet başkanı gibi görüyordu. Kont Bernadotte aracılığıyla Müttefik Kuvvetler'le temasa geçmeye çalıştığı hakkındaki radyo haberinin doğru olup olmadığını sordum. Beni, bunun doğru olmadığına ve savaşın şu son günlerinde, ülke içinde daha fazla kargaşa yaratmamak adına, ken-

*di aramızda fikir ayrılıklarına izin verilmemesinin ona göre çok elzem olduğuna ikna etti.**

Dönitz, Himmler'e inanmıştı. Kendi şüpheleri olmasına rağmen, ona inanmamak için bir neden görmemişti. Dostça ayrıldılar ve Dönitz, Plön'deki karargâhına döndü, bu meselenin peşinden daha fazla gitmemek için bir bahanesi olduğuna seviyordu. Akşam saat altıda, karargâha vardığında Albert Speer'in onu beklediğini gördü. Hiç beklemeden onu akşam yemeğine davet etti.

Dönitz'in emir eri Walter Lüdde-Neurath, elinde Berlin'den gelen bir mesajla içeri daldığında, masaya yeni oturmuşlardı. Bu mesaj hayret veren haberler içeriyordu:

*Büyük Amiral Dönitz,
Führer, Reichsmarschall Göring yerine sizi, Herr
Büyük Amiral'i halefi tayin etti. Yazılı teyit ektedir.
İşbu vesile ile, durumun gerektirdiği her adımı at-
makla yetkilendirilmiş bulunuyorsunuz.
Bormann."*

Dönitz şaşkına dönmüştü. Odadaki diğerleri de. Dönitz durumun kötüye gittiğini biliyordu, fakat ömründe bir kere bile olsun, kendini Führer'in varisi olarak hayal etmemişti. Sadece bir denizciydi, politikacı değil. Son bir sene içinde Hitler'le pek az görüşmüştü ki, bunların hiçbirinde de baş başa konuşmamışlardı. Hitler, onu halefi olarak düşündüğüne dair en ufak bir ipucu vermemişti.

O hâlâ ağzı sonuna kadar açık vaziyette mesaja bakmaktayken, Speer şoku atlatıp onu tebrik etti. Lakin şoku atlatır atlat-

* Amiral Dönitz, *Memoirs*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1959, sf. 441.

** a.g.e.

maz Dönitz'in aklına gelen ilk düşünce, Himmler'in bu durumu nasıl karşılayacağıydı. O akşamüstü buluştuklarında Himmler'in, Führer'in varisi olmayı beklediği apaçık ortadaydı. Kendi yerine Dönitz'in seçildiğini öğrenince bundan hiç hoşlanmayacaktı.

Dönitz, Lüdde-Neurath'a, Himmler'e telefon edip onu derhal Plön'e çağırmasını söylemişti. Ama Himmler bunu reddetmişti. Karanlıkta gitmek için fazlasıyla uzun bir yoldu ve o gün zaten Dönitz'le görüşmüşlerdi. Ancak Dönitz bizzat telefonu aldığı anda ve orada bulunmasının çok önemli olduğunda ısrar ettiği için bu işe ikna oldu.

Toplantı, iki taraf için de endişe vericiydi. Müttefikler'le görüştüğü için tutuklanmaktan korkan Himmler, gece yarısı bu iş için özel olarak seçilmiş, SS'deki en esaslı adamlardan oluşan bir muhafız grubuyla geldi. Dönitz'in karartma altındaki karargâhına yaklaşırken, patronlarının etrafını bir güvenlik çemberiyle çevirmiş zırhlı personel araçları ve tepesi açık Volkswagenler'den oluşan bir filoyla oraya vardılar.

Dönitz de temkinliydi. Himmler'in güç kullanarak yönetime el koymaya çalışabileceği hakkında uyarılmıştı. Dönitz'in de birkaç silahlı muhafızı vardı ama yine de bir grup U-bot askeri, SS yaklaşırken gerekirse onu korumak üzere, yakınlarda bir yere gizlenmişti. SS komutanı Heinz Macher bu adamları anında fark etmişti, fakat gözü korkmamıştı. "Zavallılar!" diye düşündü. "Onları kolayca alt edeceğiz."

Ne var ki, hiç kan dökülmedi. Himmler, Lüdde-Neurath tarafından karşılanıp Dönitz'in odasına götürüldü. Dönitz ilk başlarda açıkça gergin olsa bile, toplantı bir pürüzle karşılaşılmadan başlamıştı:

Himmler'e oturması için bir sandalye gösterdim ve ben de bir takım kâğıtların altına saklanmış, emniyet mandalı açık bir tabancanın üzerinde durduğum yazı masamın arkasına geçtim. Daha önce hiç böyle

bir şey yapmamıştım ve bu toplantının akıbetinin ne olacağı hakkında hiçbir fikrim yoktu.

Tayinimden bahseden telgrafi Himmler'e uzattım. "Lütfen bunu okuyun," dedim. Onu dikkatle izliyordum. Okudukça yüzünde bir şaşkınlık, daha doğrusu bir dehşet ifadesi belirdi. Tüm umutları suya düşmüş gibiydi. Yüzü bembeyaz oldu. Sonunda ayağa kalktı ve başını eğdi. "Müsaade edin," dedi, "bu görevde yardımcınız olayım." Bunun söz konusu olmadığını ve onun hizmetinden hiçbir şekilde yararlanamayacağımı söyleyerek yanıt verdim.'

Bir süre daha konuştular ve Himmler beraberindekileri de alarak oradan ayrıldı. Dönitz işinin başına döndü. Hitler'in veliahtı olarak ilk işi, askeri durumu değerlendirmesi yapmak ve vaziyetin ne kadar ciddi olduğunu görmektir. Rusları durdurmanın bir yolu olmadığı açıkça belliydi. Kısa zaman önce Berlin'in kuzeyindeki ana yol üzerinde bulunan Neubrandenburg'u ele geçirmişlerdi ve Ravensbrück'ü de yakında alacaklardı. İngilizler de diğer taraftan Hamburg'a yaklaşıyordu. Dolayısıyla, oturup yeni sorumlulukları hakkında düşünüp taşınan Dönitz'i ilgilendiren asıl mevzu, olabildiği kadar çok sayıda Alman'ı batıda emniyetli bir yere götürmek ve savaşı, münasip olabildiği kadar çabuk bir şekilde sona erdirmektir.

DÖNITZ, Lübeck'ten dönerken, Hamburg radyo istasyonu personelleri parti yapmaktaydı. Avluda bir şenlik ateşi yakmış, binayı İngilizlere bırakmadan evvel istasyonun tüm kayıtlarını yok etmişlerdi. Metinler, dosyalar ve bantlar, hepsi de yanıp kül olmuş, tüm evraklar ateşe atılmıştı. Şimdiyse personel parti yapıyor, İngilizler geldiklerinde hiçbir şey bulamamışlar diye ellerine geçen

* a.g.e., sf. 443.

her şeyi yiyip içiyordu. Hamburg'da alkol yıllardır karneyle dağıtılıyordu, ancak artık düşman kapıya dayandığı için yayınlamanın anlamı kalmamıştı. Şehrin geri kalanı gibi radyodakiler de sarhoş olana kadar içiyordu.

William Joyce'dan daha fazla içebilen pek yoktu. Absürt aksanından dolayı dinleyicilerinin "Lord Haw Haw" olarak tanıdığı bu sıradan İngiliz, savaş yıllarını İngilizlere radyodan Nazi propagandası yaparak, onları, Almanlara direnmenin beyhude olduğuna ve teslim olmaları gerektiğine inandırmaya çalışarak geçirmişti. Sonuçta sadece, en kötüsünden bir hain olarak milyonlarca insanın nefretini kazanmayı başarabilmişti. İngiliz ordusu Hamburg'a ancak bir iki günlük mesafedeyken, Joyce, savaş bittiği zaman bu şehirde yakalandığı takdirde, memleketlilerinin ona hiç acımayacağını gayet farkındaydı.

İronik olanı, Joyce'nin son derece vatansever olmasıydı. Amerika'da doğan, İrlanda asıllı ve Almanya'da büyüyen biri olmasına rağmen kendini bütünüyle Britanyalı olarak görüyordu. Ülkesini seviyor, memleketlilerinin de dünyayı onun gibi görebilmesini, istikbalin Almanlarla birlikte Nasyonal Sosyalizm'de yattığını ve Nazilere karşı savaşmak yerine onlarla ittifak yapmak gerektiğini anlamasını temenni ediyordu. Ne var ki İngilizler, bunu anlayamamıştı ve artık hiçbir zaman anlayamayacaklardı.

Joyce savaşın büyük kısmını Berlin'de, Alman radyosunun Charlottenburg'daki dış haberler bölümünde çalışarak geçirmişti. Başkentteki yayın akışı bombardıman yüzünden kesildiği zaman, o ve eşi, radyo personeliyle birlikte oradan tahliye edilmişti. İlk olarak Oldenburg'a gitmişler, bir Spitfire yüzünden oradan da ayrılp Hamburg'a geçmişlerdi. Bu şehrin radyo istasyonu, hava saldırılarından hasar almadan kurtulan sayılı binadan biriydi. Partiden sonra sarhoş bir şekilde yalpalayarak stüdyoya girip Britanya halkına vereceği son mesajını burada kaydetmişti.

Utanç verici bir durumdu. Joyce o kadar sarhoştur ki, kelimeleri ağzında geveleyip duruyor, düşüncelerini toparlamaya

çalışırken uzun ve ağılak sessizliklere gömülüydü. Adam, yurttaşlarına veda konuşması yaptığı sırada mikrofonun önünde yere düşüp dururken, yayını kaydeden teknisyenler, sadece acizce olan biteni seyrediyordu:

*Bu akşam size Almanya'dan bahsedeceğim. Birçoğunuzun iyi anlayamamış olabileceği bir kavram bu. Almanya'da birlik ve kuvvet ruhunun hâlâ yaşamakta olduğunu söylemeliyim size. Burada, makul şeyler isteyen birlik olmuş insanların yaşadığını söylemeliyim. Hiçbiri emperyalist değil. Hiçbiri kendine ait olmayan bir şeyi almak istemiyor..**

Sovyetler Birliği'nin ucu bucağı olmayan kazanımları ve Kremlin'in daha da fazlasını isteyen ihtirasıyla kıyaslandığında, Almanya'nın Gdansk'ın iadesini talep etmesi ne kadar da makul, ne kadar da zararsız kalıyor. Stalin, Polonya, Finlandiya, Baltık Ülkeleri, Romanya, Bulgaristan ve Doğu Slavakya'yla yetinmiyor. Orta Avrupa'nın hepsini istiyor, Norveç, Türkiye ve İran da dâhil. Ve bu bölgeleri ele geçirmesi, onun büyüme hevesini daha da teşvik edecektir.

İşte bu, tüm dünyanın güvenliğine korku salan ve bugünkü kuvvetiyle modern zamanlarda varolagelen barışa karşı en ciddi tehdidi oluşturan Kızıl Diktatör'ün tavrıdır. Britanya'nın zaferlerini kırsıllaştırmıştır. Bu ülkeyi fakir, insanlarını aç bırakmıştır. Altı sene önce elinde bulundurduğu marketlerden ve zenginlikten yoksun bırakmıştır. Ama her şeyden önemlisi, o zamanlar sahip olduğundan çok daha büyük bir sorunla baş başa bırakmıştır. Avrupa

* Nigel Farndale, *Haw-Haw*, Londra: Macmillan, 2005, sf. 269.

*tarihinde bir dönemin sonuna gelmekteyiz, ama ne yazık ki, bir sonraki daha şen olmayacak.**

Joyce on dakika boyunca lafı geveleyip durdu. Sarhoş veya değil, lakin söylediklerinin büyük kısmı fevkalade öngörülüydü. Almanlara karşı Sovyetler Birliği'ni tutan Müttefik Devletler'in ne elde etmeyi planladığını anlayamamıştı. Ona mantıklı gelmiyordu. Komünistlerin başıboş bir halde Avrupa'yı yakıp yıkmasına göz yuman İngiliz ve Amerikalıların, ne yaptıklarını bildiklerinden şüpheliydi.

Joyce sözlerini cesur bir "Heil Hitler!" ile bitirdi. Konuşma bir diske kaydedilmiş ve sonradan yayınlanmak üzere bir kenara kaldırılmıştı. Bundan kısa süre sonra Joyce, Danimarka sınırındaki Flensburg'a kadar ona ve eşine eşlik etmek için özel emir alan iki SS subayı eşliğinde, sıkı sıkı tuttuğu bir şarap şişesiyle, gözyaşları içinde oradan ayrıldı. Almanlar başta ona Hamburg'dan çıkıp İngilizlerin gazabından uzağa, Güney İrlanda'ya gitmek üzere bir U-bot söz vermişti, fakat artık böyle bir şansı kalmamıştı.

Bunun yerine, onlara Herr ve Frau Hansen isimli sahte belgelerle, radyo istasyonundan üç aylık kıdem tazminatı verilmişti. Niyetleri, halen Alman yönetiminde olan Danimarka'ya gitmek, oradan da İsveç'e geçerek sığınma hakkı talep etmektir. Ancak Flensburg'a giden yol tam bir keşmekeş içindeydi ve Danimarka şimdiden İsveç'e ulaşmaya çalışan mültecilerle ağzına kadar dolmuştu. Gecenin bir yarısında Hamburg'a gitmek üzere yola çıkarak, Danimarka sınırından geçip İngilizlere yakalanmadan kaçmak için her şeyi göze alan Joyce ve karısı için manzara pek parlak değildi.

BATIDA, Ruslar Ravensbrück'teki kadın toplama kampını yeni kurtarmıştı. Akşamüstü, tankları yakınlardaki Fürstenburg'a gir-

* Francis Selwyn, *Hitler's Englishman*, Londra: Routledge and Kegan Paul, 1987, sf. 154.

miş ve halkı ortadan kaybolmuş bu şehri adeta ıssız olarak ele geçirmişlerdi. Yüzbaşı Boris Makarov'un adamları, oradan kampın kapısına ilerlemiş ve Estonya adası Saaremaa'da yakalanan bir Rus ordusu doktoru olan Antonina Nikiforova'yla karşılaşmıştı. Kadın, su ve elektrikleri olmadığı için, hâlâ kampta bulunan üç bin kadından her gün onlarcasının hastalıktan öldüğünü söylemişti. Makarov, askerleri bölgeyi güvenli hale getirir getirmez kadına yardım sağlayacağına söz vermişti.

Birçok kampta olduğu gibi Ravensbrück de kimsenin vakti olmadığı için kurtulmaya fırsat bulamadığı ceset yığınlarıyla doluydu. Oysa burası bir imha kampı değildi. Aslen kölelerin işgücünden yararlanmak için tasarlanmıştı; vurulan, boğulan, gazlanan, canlı canlı gömülen veya yakınlardaki *Siemens* fabrikasında, V2 roket parçalarının yapımında ölene kadar çalıştırılan binlerce kadın göz önüne alındığında, bir imha kampından farkı yoktu gerçi. Başka birçok kadın ise kısırlaştırılmak üzere kandırılmış veya tıp deneylerinde kullanılarak hayat boyu sakat bırakılmıştı.

Roman kadınlar kısırlaştırılmıştı. En genci on dört yaşında olan Polonyalı kızlar üzerinde deneyler yapılmıştı. "Tavşan" olarak adlandırılan bu kızlar zaptedilip, bacakları kesilerek açılıp ağaç veya cam parçalarında üreyen bakterilerle enfekte ediliyor, böylece Wehrmacht için üretilen en yeni sülfonamid bazlı ilaçların etkileri test ediliyordu. Diğerlerinin ise, iyileşme oranını gözlemlemek için, sinirleri kesiliyor veya kemikleri kırılıyordu. Bazıları, bu işlemlerin sonucunda ölmüştü; yaraları iyileşmeyen bazılarıysa sonradan öldürülmüştü.

Almanlar suça dair kanıtları ortadan kaldırmaya yeltendiği için geri kalanlar da infazla karşı karşıya kalmıştı. Rusların gelişinden birkaç hafta önce kampın idare merkezine gitmeleri için emir alan *tavşan kızlar*, kimlik numaralarını yırtıp atarak kalabalığın içinde kaybolmuşlardı. Tüm kamp bir olup savaştan sonra olaylara şahitlik etmek için en azından birilerinin hayatta kalmasını garantiye almak adına, onlara kalkan olmuştu.

Wanda Poltawska da kaybolan kızlardan biriydi. Kemik iliğine enjekte edilen hastalıklı basile rağmen hayatta kalan bu kız, beş kişiyle birlikte, onları almaya gelen SS gardiyanlarının arasından can havliyle kaçıp gitmişti:

*Altımız birlikte, SS askerlerinin arasında oluşan bir anlık boşluktan yararlanarak jet gibi koşup kaçtık. Hayatımda hiç bu kadar hızlı koşmamıştım. İçinde bulundukları hangarın duvarındaki bir çatlaktan olan biteni izleyen Auschwitz tutuklularının oluşturduğu kalabalığın ortasına şimşek gibi daldık. Gerekeni mükemmel bir şekilde yerine getirdiler. Hiçbir zaman bu kadar süratle soyunup tekrar giyinmemiştim (Auschwitz'den gelen kadınlar sivil kıyafetliydi çünkü). Biri bana kırmızı bir palto uzattı, hemen saç şeklimi değiştirdi ve çabucak kolumun ön kısmına mürekkeple bir dövme yaptı; Auschwitz kampından çıktıkları ölüm yürüyüşü sırasında hayatını kaybeden birinin numarasıydı bu. Artık güvendediydim.**

DİĞERLERİ bu kadar şanslı değildi. Ruslar yaklaştıkça şahitlerin tasfiyesi hızlanmıştı. En çok muzdarip olanlar, özel statülü mahkûmlardı: sabotajcılar ve Direniş üyeleri, Depo olarak bilinen bir ceza binasında, hücre hapsinde tutuluyordu. Rusların oraya varışından önce kanıtları ortadan kaldırmak için acele eden Almanlar tarafından giderek artan bir hızda dışarı çıkarılıp vuruluyorlardı.

Odette Sansom, Depo'daki tutuklulardan biriydi, hatta Almanlar yönünden bakılacak olursa en önemlisiydi. İngilizler için çalışan bir Fransız olan bu kadın, 1943'te arkadaşı ajan Peter

* Wanda Poltawska, *And I Am Afraid of My Dreams*, Londra: Hodder and Stoughton, 1987, sf. 146.

Churchill ile Gestapo'ya ifşa edilmişti. Hayatlarını kurtarmak için kendilerini Almanlara, Britanya başbakanına yakın, evli bir çift olarak göstermişlerdi. Bu, Almanların Odette'nin ayak tırnaklarını çekmesini veya ona idam cezası vermesini engellememişti ama muhtemelen bu cezanın uygulanmasını engellemişti. Kadını Ravensbrück'e yollamışlar, özel statülü bir mahkûm olarak, Frau Churchill adıyla, 32 numaralı ölüm hücresinde tecrit etmişlerdi.

Ravensbrück'teki son günler Odette için en kötüleriydi. Almanların özel tutukluları öldürdüğünü bildiğinden, hücresinden idama götürülen başkalarının koridordaki ayak seslerini dinleyerek, sinir bozucu bir bekleyiş dönemi geçirmişti. Depo krematoryuma o kadar yakındı ki, Odette bazı mahkûmların kurtulmak için mücadele ettiğini, sonra bayılana kadar dövülüp canlı canlı ateşe atıldığını duymuştu:

*Savaşın son günlerinde insanların krematoryuma götürüldüğünü gördüm. Bağrıışlarını ve debelendiklerini duyabiliyordum; kapıların açılıp kapandığını da duyabiliyordum.**

Odette'in sonradan aldığı isim onu alevlerden korumuştur. Ruslar yaklaşırken, Ravensbrück toplu bir göçe sahne olmuştu. SS'den kadın ve erkekler üniformalarını çıkarıp düşmandan kaçmak için apar topar batıya doğru harekete geçmişlerdi. Kaçanların arasında, Auschwitz'in eski kumandanı Rudolf Höss ve Ravensbrück'ün fazlasıyla nefret edilen yöneticisi Fritz Sühren de vardı. Sühren, teminat olarak Odette'i de yanına almıştı, gerekirse Müttefikler'le takas edilecek bir rehineydi kadın. Ruslar, Ravensbrück'ü kurtardıkları sırada Odette, Hamburg'a giden yolda bulunan daha küçük bir kamp olan Neustadt-Glewe'ye yeni varmıştı. İdam edileceği hücrede aylarca tecrit altında kal-

* Jerrard Tickell, *Odette*, Londra: Chapman and Hall, 1949, sf. 325.

duktan sonra, tekrar bir kulübenin içinde başka kadınlarla buldu kendini. Bu sırada Sühren, kendi hayatı karşılığında “Winston Churchill’in yeğeni”ni teslim etmek için batıdan gelecek olan Amerikalıları bekliyordu.

RUSLAR, Ravensbrück Neubrandenburg’u da ele geçirmiş, Berlin’in kuzeyinde kalan bir yığın kamptan binlerce Müttefik Devlet mahkûmunu serbest bırakmışlardı. Ne var ki, Neubrandenburg’daki Amerikalı tutukluların şimdiden farkına vardığı üzere, Ruslar tarafından serbest bırakılmanın iyi yönleri olduğu kadar, kötü yönleri de vardı.

Askerler oraya varmadan evvel Rus uçakları, üzerinde sadece “Rokossovski kapınızda,” yazan broşürler dağıtmıştı. Sonuçta oluşan curcunaya, Bastogne yakınlarında yakalanan ABD Hava İndirme’nin din görevlisi olan Rahip Francis Sampson tanık olmuştu:

Rokossovski’nin ordusunun şöhreti Almanları paniğe sürüklemeye yetmişti. Yollar kısa zamanda vazgeçilemeyen aile malları, çocuklar ve yaşlı insanlarla yüklü arabalarla tıka basa dolmuştu. Başlarına gelebilecek herhangi bir şeyi Rusların eline düşmeye yeğleyen Almanlar, kaçma umuduyla batıya doğru yola çıkmıştı.

Kamptaki birçok gardiyan orayı terk edip Amerikan cephesine doğru kaçtı. Bazıları benden, Amerikalılara ne kadar nazik davrandıklarını belirten mektuplar yazmamı istedi. Bunların küçük bir kısmı gerçekten de düzgün insanlardı ve birazı da bize yardım etmek adına büyük risklere girmişti; bu insanlara bizlere ne kadar yardımcı olduklarını anlatan notlar verdim ki, samimi bir şekilde bundan

*fayda görmüş olmalarını diliyorum. Kamp yöneticisinin de aralarında bulunduğu yaklaşık bir düzine gardiyansa teslim oldu ve tutuklu olarak taş koruğana kapatıldı.**

General Rokossovski'nin birlikleri 29 Nisan günü gece yarısından sonra kampa vardı ve şöhretinin karşılığını verdi. Teslim olmasının üzerinden henüz bir saat geçmemişti ki, Neubrandenburg alevler içinde kaldı ve yağmalanamayacak her şey kül oldu. Şehir, Amerikalıların kamplarını gündüzmüşçesine aydınlatarak, gece boyunca yanmaya devam etti. Amerikalılar, Rusların gelişinden sonra da disiplini korumuştur ama diğerleri bunu yapmanuştu. Fransızlar, İtalyanlar ve Sırlar, kapılar açılır açılmaz yerleşkeden çıkıp yağmaya katılmak üzere aceleyle toplu halde şehre gittiler.

Aradan yirmi dört saat geçtikten sonra bile kargaşa hâlâ devam ediyordu; üstelik Ruslar aptallaşana kadar içtiği için durum daha da kötüleşmişti. Amerikalıların kampına ilk ulaşan Ruslar kapıdan geçerken son derece mutluydu; Başkan Roosevelt'in öldüğüne üzgün ve Rus ordusunda kullanılan Amerikan malları için de minnettar idiler. Ne var ki sonradan gelenler, Amerikalıların saatlerine el koymuş, silah zoruyla onlara sahra helâlarını kazdırmışlardı. Sözümona Müttefikler arası ilişkiler öyle hızla bozulmuştu ki, Sampson, erlerden birinin tepesi atar da bir Rus'u yumruklar ve karşılık olarak da sarhoş elinden çıkma bir makineli tüfek ateşiyle cevabını alır diye korku içindeydi.

O ve bir Fransız papaz, o gün yardımlarının dokunacağını düşünerek Neubrandenburg'a, yıkımı kendi gözleriyle görmeye gittiler:

Yaşlı bir Fransız tutuklu-papaz, onunla şehir merkezine inmemi istedi. Alman papazın ve hâlâ orada

* Jürgen Thorwald, *Flight in the Winter*, Londra: Hutchinson, 1953, sf. 190.

*olan halkın nasıl olduklarını görmek istiyordu. Yaşlı adamın cesaretine kesinlikle hayran kalmıştım; belli ki kimseden korkmuyordu. En kötüsünü beklememize rağmen, gördüklerimiz karşısında kelimelerle tarif edilemeyecek derecede sarsıldık. Kamptan ormana doğru sadece birkaç yarda uzaklıkta, bir daha asla unutamayacağım bir manzarayla karşılaştık. Birkaç Alman kız tecavüze uğrayıp öldürülmüştü; bazıları ayaklarından asılmış ve boğazları kesilmişti.**

Neubrandenburg'da da durum bundan farksızdı. Sokaklar enkazla doluydu ve binaların çoğu hâlâ yanıyordu. Her tarafa dağılmış cesetler, trafiği engellemedikçe kimsenin umurunda olmuyordu. Yanık et kokusu mide bulandırıcıydı. Sampson ve meslektaşı, Katolik Kilisesi'ne vardıklarında, evinin merdivenlerine yığılıp kalmış olan Alman rahibi katatonik bir şok geçirirken buldular. Annesi ve ikisi de rahibe olan kız kardeşleri içerideydi. Aile, Ruslar geldiğinde korunabilmek için bir araya toplanmıştı ama Tanrı onları kurtarmamıştı. Üç kadın da rahip ve babasının gözleri önünde toplu tecavüze uğramıştı. Orada, alev almış harabelerin ortasında, ölü bedenler ve tecavüze uğramış kadınlarla çevrili vaziyette duran, İncil-vari düşünen Sampson ne söyleyeceğini bilemiyordu. Düşünebildiği tek şey, o gün Neubrandenburg'un, aynen dünyanın sonu ve Kıyamet Günü'nün bir birleşimi gibi görüldüğüydü.

NEUBRANDENBURG düştüğü sırada Amerikalı mahkûmlar kendi yerleşkelerinde bırakılmış ama diğerleri Ruslar yaklaşırken batıya yürümeye zorlanmıştı. O gün, yoldan ayrılıp tereddütsüz vurulmayı göze almaktansa, silah zoruyla tökezleye sendeleye ilerleyen Avrupa'nın her tarafından binlerce mahkûm, yolları doldur-

* a.g.e., sf. 191.

muştı. Bunların arasında tutuklanmadan önce Fransız Direnişi için çalışan Micheline Maurel de vardı.

Bir uçak fabrikasında aylarca esir işçi olarak çalıştırdıktan sonra, karın ağrıları ve ülser yaralarından dolayı öyle hasta olmuştu ki, batıya yapılan yürüyüşe katılmak bir yana, kulübesinin basamaklarını bile zor tırmanıyordu. Hâlbuki Ruslar gelmeden birkaç saat önce yatağından karga tulumba çıkarılmış ve dışarıda kampı boşaltmak üzere hazırlanan diğer Fransız kadınlara katılması emredilmişti. Savaşın sonuna bu kadar yaklaşmışken, onun ölmesine izin vermemekte kararlı olan üç arkadaşının destek olduğu Micheline de onlarla gitmişti.

Ağırlığı azaltmak için takunyalarını ve battaniyesini geride bırakarak, bütün gece ve ertesi gün boyunca yürümüş, diğerlerinden geri kalmamak için bitkin halde bir ayağını diğerinin önüne atmaya uğraşmıştı. Yürüyüşleri süresince yağmur yağmıştı ve birçok mahkûm yolda ölmüştü. Ne var ki, Micheline bir şekilde devam etmeyi başarmıştı. Ufuk alevler içindeydi ve Ruslar yaklaştıkça silahların gürültüsü daha da artmıştı. Kafiyeleyi sollayıp geçerek geri çekilmekte olan Alman askerlerinin sayısı arttıkça gardiyanlar da paniğe kapılmıştı. Dört nala koşmaya başlamış, yakından geçen bir kamyonu otostop çekip mahkûmları kaderlerine terk ederek kaçırmışlardı.

Birçoğu, yakınlardaki ormanın emniyetine sığınmak için derhal dağılmıştı. Dört Fransız kadının o mesafeyi yürüyecek güçleri kalmamıştı, bundan dolayı, ertesi gün sığınacak bir ahır bulana kadar geceyi bir tarlada geçirmişlerdi. Kadınlar, Ruslar ortada gözükmeyince, yardımsever Alman çiftçilerin tavsiyesine karşın 30 Nisan sabahı batıya doğru yollarına devam etmişti. Oysa çiftçiler, eğer kırsal bölgede hapishane üniformasıyla dolaşırken yakalanırlarsa, vurulacaklarını söyleyerek onları uyarmıştı. Gerçekten de yolda ölü mahkûmlara rastlamışlar ama yine de yiyecek bir şeyler bulma umuduyla yollarına devam etmişlerdi. En sonunda, Neubrandenburg'un yirmi altı mil batısında kalan bir kasaba olan Waren'ın sınırına varmışlardı. Şehir terk edilmiş

benziyordu, bu yüzden Micheline sol tarafta uygun görünen ilk evi seçip içeri girdi:

Sofra toplanmamıştı, masanın ortasında fincanlar, altlıklar, içlerinde yemek artıkları olan tabaklar ve koca bir kase çilek reçeli duruyordu. Diğerleri küçük sevinç nidalarıyla dolapları didik didik ararken, ben hiç düşünmeksizin ileri atılarak reçel kâsesini kap-tım ve yemeye başladım. Sonunda bir şey yiyebilecek ve üzerimizi değiştirebilecektik. Sonradan, bir oda-dan diğerine birbirimize bağırarak evin geri kala-nın araştırdık, “Michelle, gel bak. Çocukların beşik-lerine bak! Böyle şeyler hâlâ var mı?”

Evin sahibi oraya geldiğinde kadınlar hâlâ etrafı karıştırıyor-du. Adam polisti. Hemen gözden kayboldu ve beş dakika sonra yanında dört genç askerle tekrar çıkageldi. Daha ne olduğunu anlamaya fırsat bulamadan Micheline ve diğerleri ite kaka dışarı çıkarılıp bir duvarın önüne dizilmişlerdi. Vurulacaklardı. Miche-line o kadar bitkin düşmüştü ki, artık olacakları önemsemiyordu:

Dört asker yerlerini alıp silahlarını doğrulttu. Sa-kince, bize ateş etmek üzere olduklarını gördüm ve ruhum -ya da ondan ne kaldıysa- bu durumu kabul-lendi galiba. Bedenimin üzerinde, bir ipin ucunda-ki balon gibi uçarak süzülüyor olmalıydı, çünkü her şeyi yukarıdan ve dışarıdan görüyordum ve yine de bunun bir parçasıydım. Lakin ilgisiz bir seyirci gibi, büyük bir kayıtsızlıkla iştirak ediyordum. Merak et-tiğim tek şey, mermiyi görmemin mümkün olup ol-mayacağıydı.”

* Micheline Maurel, *Ravensbrück*, Londra: Anthony Blond, 1959, sf. 116.

** a.g.e.,

Kadınların şansına, bir subay belirip Ruslar hakkında Micheline'in anlayamadığı bir şeyler bağırdı. Askerler silahlarını indirip kadınların gitmesine izin verdi. Onlara ayakkabı bulan ve dolaplarını açıp verecek yiyeceği kalmadığını gösteren bir Alman kadın tarafından içeri davet edildiler. Ne var ki, kadın daha sonra evinden gitmeleri için yalvardı. Eğer polis onları kadının evinde yakalarsa, kadınla birlikte hepsini vururdu.

O gece, bir çiftlik evine ulaşır ahırda uyumak için izin istediler. Çiftçi beyaz bayrak yapmak için bir sırığa çarşaf bağlamakla meşguldü. Adam onlara Rusların Waren'e ulaştığını ve şafak sökene kadar çiftlikte olacağını söyledi. Sahiden de gece vakti çiftlik binalarının çevresinde, geri çekilmekte olan Almanlarla Ruslar arasında bir çatışma yaşandı. Fakat Micheline umursamayacak kadar yorgundu. Samanların içinde çabucak kendinden geçip dışarıdan gelen insan seslerinin ve ara sıra üzerinden geçen mermi vızıltısının ancak hayal meyal farkına vardığı derin bir uykuya daldı.

Ertesi sabah uyandığında etraf yeniden sessizliğe bürünmüştü. Ahır kapısı açılıp arkadaşları Michelle ve Mitzy onu kahvaltıya çağırdığında hava tamamen aydınlanmıştı. Dışarı adım attığında, sevinç içinde, sonunda özgür olduklarını gördü. Tüm Almanlar gitmişti. Avlu Rus askerleriyle doluydu: Onlara hediye olarak bal ve tavuk getirmiş olan iri, cana yakın adamlardı hepsi. Micheline rüyadaymışçasına, dışarıdaki havanın kurtuluşları için pek uygun düştüğünü fark etti. Armut ağaçları çiçek açmıştı ve etrafı mis gibi leylak kokusu sarmıştı. Etrafta koşuşup kahvaltı hazırlamakta olan kadınları izleyen Rus askerleri daha nazik olamazdı. Belli ki, Ruslar bir süredir oradaydı, çünkü Michelle çoktan tecavüze uğramıştı.

AMERİKALILAR MÜNİH'İ ALIYOR

HOLLANDA'DA Prenses Juliana'nın doğum günüydü. O günkü hava şartları, annesiyle birlikte planladıkları üzere yurda dönmesine engel olmuştu, ancak Felemenkler yine de kraliyet ailesinin bayraklarını asmış, kutlama yapıyorlardı. Müttefikler, Hollanda'ya havadan yiyecek yardımı için hazırlıkları tamamlamak üzere, Almanlarla yapacakları ikinci toplantı için, St. Josef Okulu'na vardıkları zaman küçük Achterveld kasabası kırmızı, beyaz ve maviye boyanmıştı.

Müttefik birliğinin lideri, General Eisenhower'ın kurmay başkanı Walter Bedell Smith idi. Ona, Hollanda kraliyet ailesini temsilen onlarla gelen Francis de Guingand ve Prenses Juliana'nın kocası eşlik ediyordu. Prens Bernhard, Alman asıllı olmasına ve evlenmeden önce Nazizm'le içli dışlı olmasına rağmen kasabalılar tarafından tezahüratla karşılanmıştı. Evlendikten sonra Hollanda tabiiyetine geçmiş ve samimiyetle kendini eşinin halkından biri olarak görmeye başlamıştı. Felemenkler onu Achterveld'de gördüklerine çok memnun olmuş, ona prensesin nasıl olduğunu ve eve ne zaman döneceğini sormuşlardı. Bernhard'a gelince, o da bir kamera çıkarmış, Alman delegasyonunu

beklerlerken neşeyle okulun etrafındaki kalabalığı fotoğraflamaya başlamıştı.

Alman delegasyonuna bizzat Arthur Seyss-Inquart öncülük ediyordu. Ağ daraldıkça büyük balıklar yüzeye çıkıyordu ne de olsa. Önce Hess İngiltere'ye uçmuş, sonra Himmler, İsveç üzerinden Müttefikler'e çekingen bir başvuruda bulunmuştu. Şimdi de Seyss-Inquart, Achterveld'e gelmişti işte. Savaştan önce avukatlık yapan Avusturya asıllı bir adamdı; gözlüklü, aksak ve hırpaniydi.

Felemenkler ondan nefret ediyordu. Son beş yıldır ülkelerini gaddarlıkla yönettiği Felemenkler ondan, tüm diğer Almanlardan çok daha fazla nefret ediyordu. Hollanda'da, Almanya'nın savaşı destekleme çabalarına yararlı olabilecek herhangi bir şeye el koyma emri alıp bu görevi harfiyen uygulanmış, ülkeyi daha önceki haline kıyasla bomboş bir kabuğa indirgemiş ve Alman savaş makinesini beslerken halkı açlıktan ölmeye terk etmişti. Ne arabası beyaz bir bayrağın altına yanaşırken ne de kendi okula girerken, kimse Seyss-Inquart için tezahürat etmedi. Devlet görevlileri ve işgal altındaki Hollanda'dan onunla gelmiş olan birkaç sivil Felemenk hizmetçi ona eşlik ediyordu. Bu hizmetçiler, Alman işgali altında o kadar uzun süre yaşadıkdan sonra nihayet Müttefik Kuvvetler'le karşılaşmış olmanın sevincini saklamıyordu.

Herkes yerine yerleşir yerleşmez toplantı başladı. Bedell Smith'in giriş niteliğinde birkaç laf ederek toplantıyı açmasından sonra, de Guingand, Müttefikler'in Hollanda halkını beslemek için yaptığı teklifin üzerinden geçti. Müttefik Kuvvetler, havadan atışların yanı sıra, gemilerle de yiyecek taşımak ve daha ileri sevkiyatlar için yolları, demiryollarını ve kanalları kullanmak istiyordu. Saldırıyla karşılaşmayacaklarına ve yiyeceğin Hollandalılara ulaşacağına dair garanti istiyorlardı. Seyss-Inquart, başlarda gereken teminatı sağlamakta gönülsüz davranıyordu. Toplantı, sorunun belirli yönlerini tartışmak için küçük gruplara bölündüğü zaman ancak ikna edilebildi.

Delegeler farklı sınıflara dağılınca, de Guingand harp akademisinde yapmış oldukları bir egzersizi anımsamıştı. Britanyalı, Felemenk ve Almanlar, birkaç Kanadalı'yla ve bir Rus gözlemciyle birlikte, hepsi de dikkatlerini lojistik zorluklara vermiş, insanlara yardım ulaştırmanın en etkili yollarını arıyordu. Almanlar, yiyeceğin geçebilmesi için kanala döşenen mayınların yerini söylemeye söz verdiğinde ve yollarla raylı köprüleri olabildiği kadar hızlı onarmayı kabul ettiğinde, de Guingand bunun bir rüya olduğundan kuşkulananmaya başlamıştı. Sözleşmeler yazıya dökülüyor ve iki grup tarafından imzalanıyordu. Hollandalı katılımcılar şaşkına dönmüştü; Almanların yardıma bu kadar istekli olmalarına hayret etmiş, gelecek yardımın boyutlarından başları dönmüştü.

İşler o kadar yolunda gidiyordu ki, Bedell Smith, Seyss-Inquart'ı bir kenara çekip Almanların teslim olma ihtimali hakkında ağzını aramaya karar verdi. De Guingand, Prens Bernhard ve birkaç başka kişiyle birlikte Seyss-Inquart'ın karşısına oturup sandviç ve cin üzerinden onu yoklamaya başladı. Almanya'nın yenildiğini ve Felemenk halkının bundan sonra çekeceği ızdıraptan, bizzat Hollanda'daki Alman yönetiminin sorumlu tutulacağını söyledi ona. Seyss-Inquart herkesi şaşırtarak, Almanya'nın yenilmiş olduğunu rahatça itiraf etti. Bedell Smith'in konunun peşini bırakmaya niyeti yoktu. Daha fazla kan akmasını engellemek için Hollanda'daki tüm Alman birliklerini teslim olmaya davet etti. Fakat Seyss-Inquart, böyle bir talimat almadığını söyleyerek ve teslim olma konusunda herhangi bir mesuliyeti olduğunu yadsıyarak bu öneriyi reddetti. Bu Wehrmacht'ın işiydi, onun değil.

"Ama Reich Kommissar, şüpheşiz ki politikayı askere dikte edecek olan, siyasetçidir!" dedi Bedell Smith.

Seyss-Inquart omuz silkti. "Eğer teklifinize razı olursam, Almanya'nın gelecek kuşakları benim için ne der? Tarih bu davranışımı nasıl değerlendirir?"

Ne var ki Bedell Smith, ilerki nesillerin fikriyle ilgilenmiyordu. Seyss-Inquart'a işin aslını anlatması gerektiğini anladı.

“General Eisenhower, boşuna daha fazla kan dökölmesinden sizi doğrudan sorumlu tutacağını söylememi emretti. Savaşı kaybettiniz ve bunun farkındasınız. Eğer keçilik ederek, Müttefik Kuvvetler’in veya sivil Hollandalıların daha fazla can kaybına neden olursanız, bunun cezasını çekmek zorunda kalırsınız. Ve bunun ne olduğunu biliyorsunuz; duvar ve idam mangası.”*

Karşılığında Seyss-Inquart istifini bozmadı. Birçok yurttaşı gibi o da şiddet içeren bir ölümü neredeyse arzuluyordu. Bedell Smith’e “Bundan korkmuyorum,” dedi sessiz ve yavaşça. “Ben bir Alman’ım.”

Söylenecek başka bir şey kalmamıştı. Toplantı dağıldı.

BAVYERA’DA, Amerikalılar Münih’i almıştı. Bölgenin sakinleri kaçınılmaza boyun eğip pencerelerine beyaz bayrak astıkları için şehir pek fazla direnmeden düşmüştü. Birbirinden izole, zayıf direniş noktaları vardı, fakat Nazizm’in doğum yeri olan bu şehirde Amerikalıların beklediğinden çok daha az fanatik çatışmayla karşılaşmışlardı. Karşı koymak bir yana, bazı Almanlar onları çiçeklerle karşılamıştı.

Münih, Nazizm’in doğum yeriydi, yine de Nazilere karşı eskilerden gelen bir direniş geleneğine de sahipti. Münih Üniversitesi’nde Beyaz Gül grubu oluşmuştu: Sophie ve Hans Scholl adlı öğrenciler, Nazi-karşıtı ilanlar dağıttıkları için giyotinle idam edilmişti. Bundan sonra davayı, oradan mezun olmuş ve Londra Ekonomi Okulu’nda doktora yapmış, Rupprecht Gerngross devralmıştı. Yahudi cinayetlerinden iğrenmeye başladığı Rus cephesinde yaralanan Gerngross, Bavyera Özgürlük Hareketi’ni kurmak üzere 1944 sonbaharında Münih’e dönmüştü. Zamanı geldiğinde saldırıp şehrin yönetimini Nazilerin elinden almak için yüzlerce üye toplamıştı.

28 Nisan’ın ilk saatlerinde, zaman gelmişti. Gerngross’un

* Francis de Guingand, *Operation Victory*, Londra: Hodder and Stoughton, 1947, sf. 452.

adamları sol kollarına bağladıkları beyaz giysi parçalarıyla yerlerini aldı. Sivillerin yanında askerler de Amerikalılar oraya varmadan önce, Münih'in Gauleiter'ini tutuklamak, gazetelerin, radyo istasyonlarının ve önemli hükümet binalarının kontrolünü ele geçirmek için hazırды. İlk başta başarılı oldular, radyo istasyonlarına el koyup herkesi Nazileri devirirken onlara katılmaya çağırarak bir direniş mesajı yayınladılar. Bunun hemen ardından binlerce insan kutlamak üzere sokaklara döküldü, Hitler'in ölmüş ve savaşın bitmiş olması gırektiğine ikna olmuşlardı.

Lakin SS pes etmemişti. Münih'in Gauleiter'inin tutuklanmasını engellemiş ve onun yönetimi hâlâ elinde bulundurduğuna dair radyodan rakip bir konuşma yayınlamasına olanak tanımışlardı. Bu konuşmada, Gerngross'un adamlarının ihanetten dolayı vurulacağı da söyleniyordu. Komplocular cesaretlerini hemen yitirdiler. Öğle yemeği vaktine kadar Gerngross'un ebeveynleri tutuklandı, kendi de şehirden çıkıp SS plakalı çalıntı bir arabayla Alpler'e kaçtı. İtinayla planladığı darbe başarısız olmuştu.

Fakat destek göremediği için başarısız olmuş değildi. Pes etmeyen yalnız SS idi. Gauleiter Paul Giesler, radyoda Münih halkına Adolf Hitler'e sadakatlerinden sapmayacaklarını anlattığı sırada, havalimanı mürettebatı uçakları parçalamakta, askerler de silahlarını nehre atmaktaydı. Bütün bir tümen, Gerngross'un tarafına geçmeyi düşünüyordu. Darbe girişimine tepkilerinden, Münih'in sıradan vatandaşlarının savaşmak için artık cesaretleri kalmadığı anlaşılmıştı.

Bazı Almanlar savaşıma devam etmek, diğerleri de teslim olmak için uğraştığı için, 30 Nisan'ın ilk saatlerinde oraya varan Amerikalılar, şehri tamamen bölünmüş buldu. Dachau'dan yeni gelen 45. Tümen'in askerlerine göre:

Karşı tarafı yoğun top ateşine maruz bırakmak, sokaklar boyunca dumanın içinden saldırmak, uçaksavar toplarının ve ısrarcı makineli tüfeklerin ölümcül ateşinden sakınmak; yani adamların, enkaza

*dönmüş Alman şehirlerini temizlerken bekleyegeldiği olağan şeylerdi. Bir yandan Münih'in en yüksek binasında kocaman beyaz bir bayrak dalgalanıyorken, bir yandan da 45. Tümen'in askerleri, SS kıışlasındaki inatçı savunmayı yerinden etmek için oda oda çarpışıyordu.**

Bazılarının işi daha kolaydı. 42. Tümen'de Yahudi-Alman bir teğmen olan Wolfgang Robinow, müfrezesi yavaş yavaş ilerlerken pek az mukavemetle karşılaşmış, yine de bunun stresli bir tecrübe olduğunu düşünmüştü:

“Kimseyi görmesek bile, ilerdeki köşenin ardında neyin saklandığını bilemiyorduk. Elimizde ne köpek, ne tank ne de onun gibi bir şey vardı. Yalnızca jipler. Askerlerim tüfek taşıyordu, bense bir tabanca. Bu kadar.”**

Öğleden sonra saat ikiye kadar, Robinow'un adamları sivil bir kalabalığın onları karşılamak için beklediği, Münih'in göbeğindeki tarihi Marienplatz'a varmıştı. Berlin'de bir Protestan olarak yetiştirilen Robinow, Erkek İzciler Grubu, Hitler Gençliği'ne dönüştüğü zaman, Ari ırktan olmadığı için topluluktan atıldığında ilk defa Yahudi köklerinden haberdar olmuştu. Şimdi Marienplatz'da, Almanların onunla dost olmaya çalışmasını umursamıyordu.

Büyük kısmı çok yaşlıydı, *Volkssturm* için fazlasıyla yaşlı insanlardı. Şehrin muhteşem kurtarıcıları olarak karşılanmıştı ve doğrusunu söylemek gerekirse, bu beni çok kızdırmıştı. Sonuçta

* Charles MacDonald, *The Last Offensive*, Washington, D.C.: Center of Military History, U.S. Army, 1973, sf. 437.

** Charles Hawley, “The U.S Soldier Who Liberated Munich Recalls Confronting the Nazi Enemy,” *Spiegelonline International*, 29 Nisan 2005.

burası, hareketin çıkış yeri idi. Nazi partisinin kurulduğu ve ana propaganda aracı *Völkischer Beobachter*'in karargâhının bulunduğu şehirdi. Ve şimdi 'kurtarılmak'tan mutlu mu olmuşlardı?'

En azından karşı koymuyorlardı. Marienplatz polisi, selam verip mücadele etmeden silahlarını devrederek derhal teslim oldu. Akşamüstü saatlerinde, şehrin geri kalanında hâlâ tek tük çatışmalar yaşanıyordu ama Münih'in tarihi meydanı, neredeyse hiç kurşun sıkılmadan, Amerikalıların eline geçmişti.

AMERİKALILAR Münih'e girerken, savaş fotoğrafçısı Lee Miller, erkek arkadaşı Dave Scherman'la birlikte Dachau'ya gitmekteydi. Arabalarını Nürnberg'den güneye doğru sürerken, Münih'e giden ordunun geri kalanını takip etmeden önce kampta durmaları tavsiye edilmişti.

Kampın haberini yapan ilk kişiler olamadıklarına canları sıkılmıştı. Miller'la, yine bir fotoğrafçı olan Scherman işlerinde çok iyilerdi, tanık olunacak olağandışı bir şey varsa, genellikle olay mahaline ilk onlar varırdı. Bir noktaya, her daim tam onlar ayrılırken vardığından şikâyet eden Marguerite Higgins'le tatlı bir rekabet içindelerdi. Ne var ki Higgins, savaşın son büyük hikâyelerinden biri olan Dachau'da ikisinden de erken davranmıştı. Akşam karanlığında, Scherman'ın gri yeşil *Chevrolet*'siyle şehre vardıktan sonra kampa sürerlerken, kadın çoktan oradan ayrılmıştı.

Lee Miller, Amerikalı'ydı. Savaştan önce vaktinin büyük kısmını Avrupa'da geçirmiş bir sosyete kızıydı. Savaş yıllarını İngiltere'de geçirmeyi seçmiş, bu işe yeteneğini keşfederek ön cephedeki sayılı kadın fotomuhabirlerden biri olmuştu. Son altı haftada ABD ordusuyla, Aachen ve Köln'den Bonn'a, Frankfurt ve Heidelberg'e; bir Gestapo hapishanesinden, Ren üzerindeki yıkık bir köprüye ve Buchenwald'daki toplama kampına, Al-

* a.g.e.

manya'nın her tarafına gitmişti. Bu sırada Almanlardan, daha önceden hayal bile edemeyeceği kadar nefret etmeye başlamıştı. Gaddarlık ve küstahlıkları, hiçbir bir suçu üstlenmeyi kabul etmemeleri ve kendilerinininkinden başka bir ızdıraba kayıtsız kaldıkları için, küçümsemenin çok daha ötesinde, onlardan öğreniyordu. Buchenwald'daki kafataslarını ve dövmeli derilerden yapılmış abajurları, daha önceden biliyordu. Scherman'la birlikte, Dachau şehrinden geçip kenar mahallelerdeki tehditkâr dikenli tellere doğru ilerlerken, onları gelecekte ne tür korkunçlukların beklediğini merak ediyordu.

Kampa giden demiryoluna geniş ve ferah evler sıralanmıştı. Pencerelerden beyaz bayraklar sarkıyordu. Bir deri bir kemik kalmış mahkûmlar, Buchenwald'dan ağzına kadar dolu vagonlarla gelirken raylara bakan aynı pencerelerdi bunlar. Mahkûmlar hâlâ oradaydı, cesetleri hâlâ vagonlardan taşıyordu. Amerikalı sıhhiyeciler bu manzara karşısında şaşkınlıktan donakalmış, etrafi nasıl temizleyeceklerini kara kara düşünmekteydiler. Miller ve Scherman, GI'lerin yaşadığı dehşeti filme alıp kampa girdiler ve kendilerini, onları görünce başlarına üşüşen neşeli bir mahkûm kalabalığının ortasında buldular.

Hollandalı mahkûmlar Prenses Juliana'nın doğum gününü kutluyordu. Bir kısmı alkış tutmak ve milli marşı söylemek üzere meydanda toplanmış, bu sırada başkaları da çatılara tırmanmış, zafer selamına durmuştu. Elllerinde Hollanda bayrağı yoktu ama bulabildikleri kırmızı, beyaz ve mavi şeritlerden bir tane yapmışlardı. Miller onların fotoğrafını çekip birkaç dakikalığına kutlamalara katıldı. Sonra, hapis cezalarını kısaltmak adına fahişe olarak çalışan kadınları fotoğraflamak üzere geneleve geçti. Mahkûm kılığına girerek kaçmaya teşebbüs eden SS gardiyanlarının fotoğrafını çekti ve yarısı kanala batmış ölü bir gardiyanın çok rahatsız edici bir pozunu da yakaladı. Krematoryumun önüne yığılmış cesetleri ve kapısının üzerinde, oranın "Duş Yeri" olduğunu ilan eden masum bir tabelanın bulunduğu gaz odala-

nını da görüntüledi. Kulübelerindeki mahkûmların da fotoğrafını çekti:

*Battaniyesi, hatta hasır döşegi bile olmayan üç katlı ranzalarda, yatak başına iki üç adam kalıyordu. Kampta zafer turu atmak, özgürlük marş ve şarkıları söylemek için fazla zayıf olduklarından dolayı yatakta yatmalarına rağmen, birçoğu yatakların kenarından bakarak sırtıp alkış tuttu. Fotoğraf çekerken aradan geçen birkaç dakika içinde, iki adam ölü bulundu ve kabaca dışarı sürüklenip binanın önündeki yığına atıldı. Benim dışımda kimsenin umurunda değildi. Doktor, binadaki insanların yarısından fazlası için zaten çok geç olduğunu söyledi. Kampta her gün daire çizen vagon, onları sokağın kenarından bir çöp kamyonuymuşçasına toplayabilsin diye, cesetler öylece dışarı atılıyordu.**

Kamptaki Amerikalı askerler de Miller gibi her yere girip her şeyi görmeye, eve döndüklerinde insanlara gösterecek yeteri kadar kanıta sahip olmak için, kendi makineleriyle gördüklerini fotoğraflamaya özenmişti. Eve döndüklerinde oradakileri sözlerine inandırabilmeleri önemliydi. Ancak emrin iptal edilmesi gerekmişti, çünkü askerler daha fazla dayanamamıştı. Dachau, başka birçoklarını öyle ya da böyle alt etmiş, işlerini doğru düzgün yapmalarını engellemişti. Bu yüzden kulübe ve diğer binaların, sıhhiyeciler ve basın heyeti dışında herkese yasaklanmasına karar verilmişti.

Miller'in kendi de fotoğrafları çeker çekmez oradan ayrılmaya can atıyordu. Scherman'la birlikte, Almanlara her zamankinden çok daha büyük bir tiksinti duyarak, kampı geride bırakıp sonun-

* Lee Miller, *Lee Miller's War*, Boston: Bulfinch Press, 1992, sf. 182.

da Münih otobanında yola koyuldular. Eğer Münih Nazizm'in başladığı yer idiyse, şehir düştüğünde orada olmak, bu muhteşem olayın her anını kamerayla kaydetmek istiyorlardı. Dachau'da gördüklerinden sonra: "Sakat ve aç kalmış yüzlerce kadın ve erkeğin vahşi ölümünü kefen gibi örten mavi beyaz çizgili paçavraların görüntüsü bizi nefessiz bırakmıştı. Eğer bu dehşetin doğum yeri olan Münih düşüyorsa, yardım etmek istiyorduk."

DACHAU'DAN birkaç mil uzakta, küçük Unterbernbach kasabasında, Victor Klemperer daha da yakına düşen bombaları ve her saat yaklaşan silah seslerini dikkatle dinleyerek, günlerdir Amerikalıların kaydettiği ilerlemeyi takip ediyordu. Eşi, Musevi olmayan bir Alman, kendisiyse bir Yahudi olan Klemperer, bireysel kâbusunun nihayet sona ereceği umuduyla Amerikalıların gelmesini arzuluyordu.

Bir hahamın oğluyken, üstün bir başarı gösterdiği Büyük Savaş'tan önce Hristiyan olmuştu. Hiçbir zaman Yahudi olmaya fazla önem vermemişti. Kendini her şeyden önce bir Alman olarak görmüştü. Oysaki vatanseverliği onu Nazilerin yürürlüğe koyduğu ırk ve vatandaşlık yasalarından koruyamamıştı. Savaştan önce, Dresden'deki üniversitede profesörken işini kaybetmiş, sonra da eşi Eva'yla birlikte gettoya taşınmak zorunda bırakılmıştı.

Klemperer savaş yıllarını fabrikada çalışarak veya kar küremek gibi amelelik işleri yaparak geçirmişti. Dresden'deki Yahudi topluma uygulanan sınır dışı emrinin yerine getirilmesini çaresizlik içinde izlemişti; doğuda yeniden iskân edilmek için, tek bir bavulla derhal hazır bulunmayı gerektiren kısa celpplerdi bunlar. Parlak bir savaş sicili ve Ari ırktan bir karısı olduğu için "ayrıcalıklı" bir Yahudi olan Klemperer, bu celbi en son alanlardandı. Fakat bunun bir an meselesi olduğu hiç aklından çıkmıyordu. Yeniden iskân edilmek üzere giden Yahudilerden bir daha haber alınmadığı da.

Buna rağmen müthiş bir şey gerçekleşmişti. Müttefik Kuvvetler, Dresden'i bombalamıştı. İki dalga olarak gelen yedi yüzden fazla uçak şehri kaplamış, kuvvetli patlayıcılar ve yangın bombaları atarak, yirmi beş bin kişiyi öldürüp Almanya'daki en güzel şehirlerden birini için için yanan bir enkaza dönüştürmüştü. Bu kargaşada Klemperer eşinden ayrı düşmüş, yakınında bir bomba patlayınca Yahudi sığınağına koşmuştu. Karısını ertesi sabah bir bavulun üstünde oturur vaziyette bulmuştu. Sinirlerini yatıştırmak için bir sigaraya ihtiyaç duyan ama hava saldırısı boyunca kibrit bulamayan kadın, sigarasını, yakınında yanmakta olan cetsetten yakmayı düşünüyordu ciddi ciddi.

Dresden'de Amerikalı bir savaş esiri olan Kurt Vonnegut hava saldırısında, yerin altında bulunan, Almanların "Mezbaha No. 5" adını verdiği bir kesimevine sığınmıştı. Ölülerini temizlemeye yardımcı olurken insanlık adına sadece utanç duymuştu. Fakat Dresden, Rus ilerleyişinin önünde meşru bir hedefti. Yerle bir olan birçok binanın arasında Gestapo karargâhı ve buranın içinde de Yahudiler hakkındaki dosyalar bulunuyordu. Arkadaşlarının onu dosyaların yok olduğuna ikna etmesi üzerine, Klemperer kendini hava saldırısında kimlik belgesini kaybeden, yerinden olmuş bir Alman olarak yeniden yaratmıştı. Geçici belgeler olsa da Dresden'de daha fazla kaldığı takdirde maskesinin düşmesinden çekindiği için eşiyle oradan ayrılıp Bavyera'ya gitmekte olan mülteci grubuna katılmıştı.

Kendilerini, Dachau'nun hemen kuzeybatısındaki Unterbernbach'ta buldular. Onlara tavan arasında bir yer ayarlandı. İki haftadır orada Amerikalıların gelmesini bekliyorlardı. Savaş hakkında ve bunun nasıl biteceğine dair çok farklı görüşlere sahip, yerinden yurdundan olmuş her çeşit Alman'ın bu kasabadan geçmesi, Klemperer'e büyüleyici bir deneyim gibi görünüyordu. Klemperer'le aynı evde konaklamayı talep eden ve kendilerine karşı çıkacak herkesi tahliye etmekle tehdit eden iki SS gelmişti. Bunları, düzgün ve kibar olan iki başka SS izlemişti. Diğer herkes, onun

kasabadaki en hevesli Nazi olduğunu söyleyince, Amerikalılardan korkmak için hiçbir nedeni olmadığını yüksek sesle beyan eden bir belediye başkan vekili gelmişti. Klemperer'in Yahudi olduğundan habersiz, Berlin'deki Yahudilere yapılanlara duyduğu öfkeyi ona sır olarak anlatan bir Berlinli de vardı; Klemperer'e, Nazilerin değer verdiği her şeyin ta kendisiymiş gibi gelen, sarışın, mavi gözlü, sert görünüşlü kadın öğretmen de. Kadın, Nazilerden tiksinişle Klemperer'i şaşırtmıştı. Alenen Dachau'da yapılan gaddarlıklardan yakınmış, üç ay içinde on üç bin kişinin öldüğünü ve geri kalanların da yiyecek bir şey olmadığı için salıverildiğini söylemişti.

Herkes Amerikalıların gelmesini bekliyor, savaşın bitmesini arzuluyordu. Savaşı radyodan takip edemesinler diye kasabanın elektrikleri kesilmişti ama tek yapmaları gereken başlarını pencereden çıkarmaktı, böylece makineli tüfeklerin gürültüsünü ve Münih'i bombalayan topların uzaktan gelen sesini duyabiliyorlardı. Bu seslerin çoğunun kesilmiş olması Klemperer'e şehrin düştüğünü belirtiyordu. Ve eğer durum buysa, ABD askerleri yakın zamanda Unterbernbach'a ulaşırlardı. Belediye başkanı şimdiden önlemini almış, evvelce ofisinin tepesindeki duvarda, çok göze batır biçimde sergilenen Nazilerin gamalı hacını indirmişti. Onu dinleyen herkese, bu hacın indirildiğini görmekten ne kadar memnun olduğunu anlattı, kendisi de hiçbir zaman tam bir Nazi olmamıştı ne de olsa.

KLEMPERER savaştan önce göç etmemeyi tercih etmişti, ne var ki birçok Yahudi, Nazilerin kalıcı olduğunu anlar anlamaz Almanya'yı terk etmişti. Er Henry Kissinger'ın babası da 1933'te öğretmenlik işinden çıkarılmış, fakat beş yılın sonunda, nihayet yenilgiyi kabul edene kadar da orada dayanmıştı. 1938 yılının Ağustos ayında ailesiyle birlikte Almanya'dan ayrılıp önce İngiltere'ye, oradan da ABD'ye gitmişti. Manhattan'ın Washington Heights bölgesine yerleşmişlerdi. Bu bölge Yahudi-Alman göç-

menlerle o kadar dolmuştu ki, insanlar buraya “Üçüncü Reich” adını takmıştı.

Henry, Kissingerların iki oğlundan büyük olanıydı. Nürnberg’in hemen dışındaki Fürth’te büyümüşü. Hitler mitinglerinde çalımla yürürken, SS sokakları paytak paytak adımlarken, Henry Kissinger, Eski Şehrin göbeğindeki Matildenstrasse üzerinde, ikinci kattaki bir dairede yaşayan orta sınıf bir Yahudi çocuğuydu. Başlarda okula Alman çocuklarla birlikte gitmiş, herkes gibi diğer oğlanlarla futbol oynamıştı. Fakat sonraları Yahudiler tecrit edilmiş ve kendi okullarına gönderilmiş, sokaklarda belasını arayan Ari ırktan gençlik çeteleri tarafından tartaklanmaya başlamışlardı. Kissinger ve erkek kardeşi, beladan uzak durmayı çabucak öğrenmişlerdi. Gençlik gruplarından uzak durmak için sokağın karşı tarafına geçiyor, kimsenin eline koz vermemek için kaldırımdan iniyorlardı. Eski sınıf arkadaşları Hitler Gençliği’ne katılıp şehrin sokaklarında uygun adım yürüyerek, diğerleriyle birlikte yurtsever şarkılar söylerken, iki kardeş biraz da kiskanarak onları izlemişti.

Kissinger başlarda alışkanlıklarını Amerika’da da devam ettirmişti. Bir Yahudi, karşıdan gelen gençleri gördüğünde her zaman kaldırımdan iner, belaya bulaşmamak için uzaklaşırdı ne de olsa. Fakat sonradan, nerede olduğunu fark etmişti; özgür bir ülkede yaşayan özgür bir adamdı artık. Kaldırımdan yürümek, herkes kadar onun da hakkıydı. Yeni ülkesine güçlük çekmeden adapte olmuş, beyzbolun gizemlerini öğrenmiş ve Amerikan rüyasını kovalamak adına, bir muhasebeci olmak için akşam okuluna gitmişti.

1943’te askere alınıp Kuzey Karolina’daki acemi birliğine gönderilmiş ve eğitimi sırasında bir ABD vatandaşı olarak yemin etmişti. Yeni ülkesi, onun postalla millerce yol yürümesini ve süngüyle kuklalara saldırmasını bekliyordu, lakin Kissinger daha ilk zamanlarda dövüşmeye uygun olmadığına karar vermişti. Tıp eğitimi için yaptığı başvuru reddedilse bile, sonradan istihbarat

bölümünde kendine çok daha uygun bir işe girmişti. 84. Piyade Tümeni'nden General Alexander Bolling'in tercümanı ve şoförü olan Er Kissinger, 1945 yılının başlarında, kendini tekrar Alman topraklarında bulmuştu.

O günden itibaren çok yol katetmişti. Ren kıyısındaki Krefeld şehri, Mart ayında Amerikalıların eline geçmişti. Su, enerji, gaz veya atık toplama tesisi olmayan iki yüz bin kişilik nüfus, Nazi yöneticilerin alelacele şehri terkinden sonra, dar boğazda kalmıştı. Yöneticilerin yerine gelen Amerikalılar arasında Almanca bilen tek kişi Kissinger'dı. Bu yüzden, hâlâ er olmasına rağmen Krefeld'in başına getirilmiş, şehirde düzeni sağlamak ve sivil idareyi kurmakla görevlendirilmişti. Bir hafta içinde de bu görevi yerine getirmişti.

Kissinger yaptığı işten zevk almaya başlamıştı; zorlu sorunları birkaç dakikada çözebiliyor, dağılan teşkilatları sil baştan oluştuyordu. Krefeld'de geriye kalan Nazileri ayıklamış, bulabildiği tüm Gestapo üyelerini tutuklatmıştı. Hepsinin birer canavar olmasını beklerken, çoğunun yeni efendilerinin gözüne girmeye çalışan "küçük zavallı bürokratlar" olduğunu görmek, onu şaşırtmıştı. Kissinger nereye gitse, Almanlar önünde hazırola geçiyordu; Fürth'de küçük bir çocukken onu tekmeleyerek kaldırımdan düşürenlerle aynı kişilerdi bunlar.

Bu Kissinger'ın hoşuna gitse de öfkeli değildi. Ebeveynleri ömür boyu Almanya'ya kin beslemiş, o ise, gençliğinde yaşadığı küçük düşürücü anılara rağmen bu kini paylaşmamıştı. Bütün bir ülkeden nefret etmeyi imkânsız görüyordu. Almanlardan uzak duruyor ve samimi olmayı reddediyordu, fakat intikam peşinde de değildi. Kissinger kendini bir kurtarıcı olarak görüyordu, fatih olarak değil; Almanya'nın sorunlarını çözmek, hıncını almaktan daha çok ilgilendiriyordu onu. Yalnızca, ülkeyi ayağa kaldırıp tekrar işlemlerini sağlamak için orada bulunuyordu.

Savaş biter bitmez eski evini ziyaret etmek istiyordu. Geri dönüp evin durumunu görmeyi ailesine borç biliyordu. Nürnberg,

Müttefik Kuvvetler'in bombardımanı sırasında haşat olmuştu ki, Fürth de muhtemelen benzer durumdaydı. Kissinger eline geçen ilk fırsatta bir jip bulup oraya gidecek ve eski günlerden birilerinin kalıp kalmadığına bakacaktı. Arkadaşlarının büyük çoğunluğu Kissingerlerle aynı zamanda göç etmiş, gerisi de toplama kamplarında ortadan kaybolmuştu. Kissinger oğlanları büyürken Fürth'de üç bin Yahudi bulunuyordu. Savaş bittikten sonra yapılan ilk sayımda sadece yetmiş tanesi kalmıştı.

İTALYA

İSVİÇRE'DE, İtalya'nın teslim koşullarının yazılı olduğu belgeyi getiren Alman subaylar, Bolzano'daki Wehrmacht karargâhına doğru gidiyordu. 30 Nisan'ın ilk saatlerinde Eugen Wenner ve Viktor von Schweinitz, Buchs'ta karanlığın içinde arabayla Avusturya sınırına götürülüyordu. Bir Wehrmacht arabası, Bolzano'ya giden yolun kalanında onları götürmek üzere Avusturya tarafında bekliyordu.

Yolculuk, iki Alman için bir kâbus gibiydi. Caserta'daki kralliyet sarayında teslim koşullarına imza attıktan sonra uçakla Fransa'daki Annecy kentine götürülmüşler, oraya bir önceki gece erken saatlerde varmışlardı. Annecy Cenevre'nin hemen karşısında, sınırın diğer tarafındaydı, fakat sınırı geçmek için bekledikleri araçları henüz oraya varmamıştı. İsviçre'ye girerken, özel bir vazifeye geldiklerini ve genelkurmayın bununla ilgilendiğini söyleyerek rol yapmak zorunda kalmışlardı. Sınır muhafızları gönülsüzce geçmelerine izin vermişse de Cenevre istasyonuna vardıklarında, o gece Bern'e giden son treni kaçırmışlardı.

Yakıt kıtlığından dolayı kiralık araba yoktu. Cenevre'deki bağlantılarını aradılar ama adam o gece dışarı çıktığından telefona cevap vermedi. İki Alman en sonunda, ceplerindeki teslim

belgelerinin ağırlığını hissetmelerine rağmen, istasyonun dışındaki lokantada oturmaktan başka çare bulamadı. Adam telefona cevap verene kadar, bağlantılarını her on beş dakikada bir aradılar. Nihayet bir araba tedarik edildi ve gece yarısından hemen sonra Bern'e vardılar.

ABD'nin İsviçre'deki OSS üssü Bern'deydi. Büronun başında, gizli barış görüşmeleriyle yakından alakalı Allen Dulles vardı. Kapıyı açtığında, çok dertli görünen Wenner, von Schweinitz ve tercümanları Gävernitz'i, soğukta bekler vaziyette buldu. Hepsi de bir gece önce teslim koşullarını incelemek için sabahlamış ve ondan beri de çok az uykuyla duruyordu. Yorgunluktan bitap düşmüşlerdi.

Dulles onlara viskiyle sandviç verdi ve ateşin önünde sıcak kahveyle buzlarının çözülmesini sağladı. Avusturya sınırına kadar yapacakları uzun yolculuk için yanlarına battaniye ve yastık alarak, bir saat sonra yeniden yola koyuldular. Onlar ayrıldıktan sonra Dulles, bundan sonrasının tereyağından kıl çekmeye benzeceğini zannederek yatmaya gitti. Kısa süre sonra, durumun hiç de sandığı gibi olmadığını öğrendi:

*Sabah daha saat yedi olmamıştı ki, telefon çaldı. Hattın diğer ucunda, Buchs'tan arayan Gävernitz vardı. Elçiler sınıra varmış ama engellenmişlerdi. İsviçre hükümeti resmi bir kararla, İsviçre sınırını hermetik olarak kapatmıştı. Özel izin olmaksızın kimse geçiş yapamıyordu. Sıradan vizeler işe yaramıyordu ve İsviçre istihbarat görevlilerinin kullandığı özel olanaklar bile etkisiz kalıyordu. Sadece İsviçre hükümetinin doğrudan eylemi bize yardımcı olabilirdi.**

* Allen Dulles, *The Secret Surrender*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1967, sf. 214.

Dulles hiç vakit kaybetmedi. İsviçre'nin Dışişleri Bakan Vekili Walter Stucki'yi arayıp derhal görüşmek istedi. Olayın aciliyetini sezen Stucki, oraya varır varmaz dışişleri bürosunda görüşmeyi kabul etti.

Bir araya geldiklerinde Dulles kartlarını açık oynadı. Sınırdaki Almanların, kuzey İtalya'daki tüm Alman kuvvetlerinin teslim antlaşmasını imzaladığını ve belgelerin yanlarında olduğunu söyledi. Eğer Bolzano'ya ve devam etmelerine izin verilirse, çatışmalar hemen kesilecekti. Eğer çatışmalar kesilirse İsviçre, dağlardaki gerilla savaşını takiben, enterne edilmek için ülkeye akın edecek binlerce Alman askerinden ve bu askerlerin eve dönerken ülkeyi yağma etmesi ihtimalinden kurtulacaktı. Bu durum, meslektaşlara danışarak vakit kaybetmek için fazlasıyla aciliyet içeriyordu. Stucki'nin, Almanların geçmesine derhal izin vermesi gerekiyordu.

Stucki durumu kavramıştı. Başkası olsa kem küm eder ve kendini kurtarmaya çalışırdı, oysa Stucki daha fazla gecikmeden emri verdi. Wenner ve Schweinitz hemen geçiş müsaadesi aldılar ve sınırdan Avusturya'ya geçtiler.

Ne var ki, problemler henüz bitmemişti. Bir araba Bolzano'ya gitmek üzere onları bekliyordu ama şoför onlara can sıkıcı bir haber getirmişti. SS Güvenlik Servisi Başkanı Ernst Kaltenbrunner ve Tirol Gauleiter'i Franz Hofer, İtalya'da teslim olmaya karşı çıkıyordu. Gestapo'ya, Wenner ve Schweinitz'i Bolzano yolu üzerinde Innsbruck'tan geçerken tutuklama emri vermişlerdi. Bu yüzden şoför onları, Innsbruck'u tamamen es geçerek başka bir yoldan götürecekti, ancak hâlâ karla kaplı arka yollardan gitmek zorunda kalacaklardı.

Wenner ve Schweinitz yıldırım çarpmışa dönmüştü. Berbat yollarda geçecek bir uzun seyahate daha çıkma fikri zaten yeterli kadar kötüydü. Teslim antlaşmasını imzaladıkları için Gestapo'nun peşlerinde olması ise çok daha fenaydı. Bitkin bir halde, yorgunluktan yarı ölü vaziyette arabaya girip çetrefilli seyahatlerinin son ayağına başlarken duymak istedikleri son şeydi bu.

BOLZANO'DAKİ Wehrmacht karargâhı, ABD Hava Kuvvetleri'nin günlük saldırısından korunması için dağın içine yapılmıştı. Yakınlardaki SS karargâhı ise bir gece önceki saldırıda yok olmaktan kıl payı kurtulmuştu. Alman komutanlar Müttefikler'in teslim koşullarını öğrenmek için sıkıntıyla beklerken, iki karargâhta da kargaşa hüküm sürüyordu. Şartları beğenmezlerse -ki beğenmeyecekleri neredeyse kesindi-, ne yapacakları hakkında farklı görüşlere sahiptiler.

Bazıları Alpler'deki tabyadan bahsediyordu, Führer'in Berchtesgaden'deki inziva yerinin etrafındaki dağlarda son bir hamle yapmayı düşünüyorlardı. Bazılarıysa, eğer askerlerin -tercihen silahlarıyla- eve dönmesine izin verilmeyecekse, teslim olmanın söz konusu olmadığında ısrar ediyordu. Nispeten daha gerçekçi olan birkaç kişi ise, savaşın kaybedildiğini ve kendilerine tanınan şartlara boyun eğmeleri gerektiğini kabul ediyordu. Hepsi de Hitler'e ettikleri yemin yüzünden tedirgindi; bunu yasal bir şekilde reddetmek ya da Führer ölene kadar buna sadık kalmak arasında kararsızdılar.

Durum, politikacıların araya girmesiyle daha da karışık bir hal aldı. Tirol'ün Gauleiter'i Franz Hofer, başlarda Müttefikler'e başvuruyu desteklemişse de artık fikrini değiştirip Tirol'ü onun himayesine bırakacak başka bir antlaşmanın tarafı olmuştu. Ernst Kaltenbrunner de Avusturya'yla herkesi kapsamayan bir barış antlaşması müzakere etmeyi istiyordu; iltifatları kendisinin alacağı bir barış antlaşmasını. Savaştan sonra Nazi liderlerinin asılacağı söylentileriyle telaşlanan Kaltenbrunner, kurtulmak için en iyi şansının, koşulları içinde kendi beraatini de bulunduran geniş kapsamlı bir teslimiyet paketi görüşmek olduğunu düşünüyordu. Bundan dolayı Innsbruck'teki Gestapo, Wenner ve von Schweinitz'i Bolzano'ya varmadan tutuklama emri almıştı.

Bu hengâmeyi daha da karıştıran, İtalya'daki Alman ordusu komutanı General von Vietinghoff'un görevinden alınmasıydı. Wenner ve von Schweinitz'i Caserta'ya ateşkesi müzakere etme-

ye gönderen Vietinghoff'tu. Fakat general, Rus cephesindeki tüm Alman askerler başarıyla batıya kaçana kadar savaşı devam ettirmeyi kafasına koymuş inatçı bir Hitler fanatığı olan Mareşal Kesselring tarafından o sabah kovulmuştu. Wenner ve von Schweinitz teslim koşullarıyla Bolzano'ya giderken, Vietinghoff da görevi ihmal suçundan divanîharpte yargılanmak üzere, Dolomitler'deki Carezza Gölü'ne gidiyordu. Böylece, *Titanik*'teki şezlonglar anlamsızca yeniden düzenleniyordu.

VİLLABASA'NIN tepesindeki dağlarda, Dachau'dan gelen *Prominente*, SS'ten kurtulduktan sonra ilk defa özgürlüğün tadını çıkarıyordu. Artık Wehrmacht'ın koruması altında, vardiyalı olarak Pragser-Wildsee Oteli'ne taşınıyorlardı. Burası, deniz seviyesinden beş bin fit yükseklikte, karla kaplı bir yerdi. "Lago di Braies" adıyla da bilinen otel, savaş başladığından beri kapalı olsa da Amerikalılar gelene veyahut savaş bitene kadar -artık hangisi önce olursa- *Prominente*'nin güven içinde kalabilmesi ve bir nebze de olsa rahat edebilmesi için partizanlar tarafından yeniden açılmıştı.

Prominente, yazgılarının bu kadar değişmesine inanamıyordu. Dachau ve başka yerlerdeki hapishanelerde, her an dışarı çıkarılıp vurulma korkusuyla yıllar geçirdikten sonra, önlerinde güzel bir göl ve ardında muhteşem bir dağ manzarasıyla, turistik bir otelin arazisinde yürüyor olmak onlara gerçek dışı geliyordu. Her yer karlarla kaplıydı ve uzun zamandır kapalı olan otelin içi de buz gibiydi ama *Prominente* bunun farkına varmıyordu bile. Sadece özgür olmaları, istedikleri zaman gelip gidebilmeleri bile yetiyordu. Hala gözetim altındalardı ama muhafızlar onların güvenliğini sağlamak için orada bulunuyordu. Nöbetçiler onları, yağmacı firarilerden ve SS'nin karşı saldırısından korumak için ihtiyatlı bir şekilde ormanı kolaçan ediyordu.

SS'nin *Prominente*'yi Müttefikler'in eline geçmeden önce öldürmeye çalışma ihtimali hâlâ vardı. *Prominente*'ye otele kadar

eşlik eden bazı Gestapo elemanlarının elinde, Himmler'in ölüm emri verdiği insanların listesi bulunuyordu. Bu listeyi, Avusturya'nın eski şansölyesi Kurt von Schuschnigg'e göstermişlerdi. Adam listede ne kendi adını gördüğüne şaşırmişti ne de karısınınkini. Gestapo'nun ona listeyi korkutmak için gösterdiğini varsaymıştı, ancak aldıkları emirleri görmesini sağlayıp sonra bu emirleri yerine getirmeyerek Schuschnigg'e yaltaklanmaya çalışıyor da olabilirlerdi. Amerikalılar gelip onları tutukladığında, Schuschnigg'den kendileri hakkında olumlu bir izlenim alabilmek adına yapmış olabilirlerdi bunu.

Ne var ki, Gestapo'nun Schuschnigg'den olumlu bir izlenim alması pek mümkün değildi. Adam Gestapo'yu uzun zamandır tanıyordu. Onları 1938 *Anschluss**'undan beri tanıyordu. Alman ordusu Avusturya'ya girip hükümeti devirmiş ve ülkeyi Almanya'nın topraklarına katmıştı. Şansölye Schuschnigg, Gestapo tarafından tutuklanmış ve Gestapo'nun Viyana'daki karargâhında on yedi ay boyunca tek kişilik hücrede hapis tutulmuştu. Üst sınıftan, entelektüel ve kültürlü biri olmasına rağmen, SS muhafızlar tarafından itilip kakılmış, onlar özellikle pislettikten sonra lazımlıkları ve helâları temizlemek zorunda bırakılmıştı. Muhafızlar onun mektuplarını okumuş, ona silah doğrultmuş, pencereye yaklaşırsa öldürmekle tehdit etmiş, onu rahatsız etmek için saatler boyunca masaya vurarak gürültü yapmış ve babasının cezaesine katılmasına engel olmuşlardı. Schuschnigg'in tek suçu, Adolf Hitler'in yolunda durmaktı, fakat Gestapo ve gorillerinin elinde, bunun için fazlasıyla ağır bir bedel ödemişti.

Neyse ki, o günler bir daha geri gelmemecesine sona ermişti. Bütün *Prominente* otele varır varmaz lobide bir toplantıya çağrıldı. Wehrmacht'tan Yüzbaşı von Alvensleben ayağa kalktı ve onlara artık tutuklu olmadıklarını ve kendisinin de adamlarıyla

* *Anschluss* (Alm.): “Birleşme” anlamında. Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı. —çn.

birlikte onları korumak için orada bulunduklarını söyledi. Schuschnigg ve diğerleri, Alvensleben'i takiben bir İtalyan partizan çıkıp da kendilerini Tirol yerel yönetiminin misafiri kabul etmeye davet ettiği zaman, kulaklarına inanamayarak dinledi:

“Şaşkınlıktan dilimiz tutulmuş. Biraz çekinerek, biraz da bunun yalnızca bir rüya olmasından korkarak birbirimize bakıyoruz. Sanki kısa zaman sonra uyanıp gerçeklerle yüzleşeceğiz. Fakat imkânsız olan şey gerçekleşmiş. Rüya gerçek olmuş, neredeyse özgürüz! Ve eve dönmüşüz! Bizimle birer insan gibi konuşuyorlar! Ah Tanrım, aman Tanrım, bu gerçek.”*

Ormanda otele yakın bir şapel vardı. Dindar bir adam olan Schuschnigg, toplantıdan sonra şükranlarını sunmak için oraya gitti. Birçok başka tutuklu da onu takip etti.

YÜZ mil güneyde, Müttefik Kuvvetler, Venedik Körfezi'nin etrafından batıya doğru hızlıca ilerlerken çatışmalar hâlâ devam etmekteydi. Venedik'i yeni almışlar, Josip Tito ve Yugoslav partizanları diğer taraftan oraya ulaşmadan evvel limanı güvenceye almayı amaçlayarak Trieste'ye gitmekteydiler.

Venedik 29 Nisan günü düşmüştü. Şehri Müttefik Kuvvetler değil, Almanlara karşı ayaklanıp kendi kendilerini kurtaran İtalyan partizanlar ele geçirmişti. Her zamanki gibi orada burada direnenler olsa da bunlar 8. Ordu'dan İngiliz ve Yeni Zelandalı birlikler gelene kadar güzelce temizlenmişti. İtalyanlar, hâlâ şehirde bulunan neredeyse üç bin Alman askeri toparlayıp kocaman bir garaja hapsedmişti. Sonra da geçitten geçerek anakaradan gelen Kraliçe'nin Tugayı'ndan ilk askerleri selamlamak

* Kurt von Schuschnigg, *Austrian Requiem*, Londra: Victor Gollancz, 1947, sf. 241.

üzere sokaklara dökülmüşlerdi. Tüm harekât öyle düzgün ilerlemişti ki, Yeni Zelanda'dan bir istihbarat subayı olan Geoffrey Cox, 30 Nisan'ın erken saatlerinde oraya vardığında, şehrin ilk bakışta çatışmalardan hiç zarar görmediğini fark etti:

*St Mark's Meydanı'nda manzara neredeyse fantastik ölçüde sıradandı. Kadınlar, şehre giren az sayıda Müttefik Kuvvetler askerine, güvercinlere versinler diye yem satıyordu. Çan kulesinin girişindeki Almanca fiyat listesi indirilip yerine İngilizce'si yerleştiriliyordu. Tüm dükkânlar hâlâ kapalıydı ama kalabalıklar etrafta sessizce yürüyordu. Devasa bayraklar -Venedik'in kanatlı aslanı ve İtalya'nın üç renklisi- St Mark'sın önündeki payandalardan aşağı sarkıyordu. Bir faşiste eşlik eden bir grup partizan, etrafındaki meraklı ve bağrıışan kalabalıkla, yan sokaktan çıkageldiğinde bir heyecan dalgası oluştu. faşist, otuzlu yaşlarını bitirmekte olan, sıska bir adamdı, mavi kasketiyle vagon görevlisine benzeyen, gerçekten de zavallı bir örnekti. Kolunun altında kâğıttan bir paket taşıyordu ve suratı bembeyazdı. Korkudan mı, kayıtsızlıktan mı bilmiyorum, devamlı suratını ekşitiyordu. Onu, Ahlar Köprüsü'ne paralel olan diğer köprü'nün üzerinden hapse götürdüler.**

Cox öğle yemeği için Danieli Oteli'ne gitti. Restoranın zengin İtalyanlarla dolu olduğunu gördü; savaş onlara sanki hiç dokunmamış gibi görünen, mücevherlerle süslenmiş kadınlara kaval-yelik ediyordu bu adamlar. Venedik, zenginlerin bombardımandan kaçmak için geldikleri bir yerdi. faşist liderlerin, güven-

* Geoffrey Cox, *The Road to Trieste*, Londra: William Kimber, 1977, sf. 182.

de olsunlar diye eşlerini ve metreslerini gönderdikleri bir yerdi. Savaş sırasında Venedik'in verdiği yegâne kayıplar, karartmada kanallara düşen insanlardan oluşuyordu.

Cox'dan birkaç saat sonra gelen Kraliçe'nin Tugayı'ndan bir Britanyalı asker, onun İtalyanlara karşı duyduğu küçümsemeyi paylaşıyordu:

Demek burası Venedik'ti. Hepimiz de buranın mezbelelik olduğu fikrine kapılmıştık. Gondolcular hemen fiyatlarını yükseltmişti. Bizim, Yankiler kadar çok kazandığımızı düşünüyor olmalıydılar. Güzel diye bilinen bu şehir hakkında pek çok şey duymuştum. Bana kalırsa burası nem ve lağım kokan, suyla dolu bir çöplüktü. Oradaki Eyetie'ler de bizi sevmedi zaten. Ana meydan küçük masalarla, sandalyelerle ve her sandalyede bütün gün boyunca oturan, ya üzerinden inciler dökülen yaşlı kadınlar veyahut ipek gömlekli, kabarık saçlı, sık giyimli çıt kırıldım oğlanlarla doluydu. Alamein''den çok daha önce-lerden beridir dışarıdaydık, fakat Venedik'in ana meydanındaki lanet sandalyelerde, kurtarmak için ter döktüğümüz insanlar oturuyordu. Kurtarılmak istemiyorlardı. Bize kendileri söyledi. Ayrıca garsonlar da bizden nefret etmişti, çünkü savaştan önceki Britanyalılar gibi değildik.****

Cox, eğer faşist arıyorlarsa, İtalyanların öncelikle Danieli'deki restorandan başlamaları gerektiğini düşünmüştü. Yemekten sonra oradan ayrılıp anakaraya dönerek Trieste yoluna gitmek-

* *Eyetie (İng.)*: İngiliz argosunda "İtalyan" anlamında kullanılır. —çn.

** *El Alamein*: Mısır'da bir kent. 2. Dünya Savaşı'nın başlarında, Britanya ordusu burada Almanlara karşı büyük bir zafer kazanmıştır. —çn.

*** James Lucas, *Last Days of the Reich*, Londra: Cassell, 2002, sf. 164.

ten memnundu. Liman hâlâ Almanların elindeydi ama bir taraftan Yugoslavlar, diğer taraftan da Müttefikler'in tehdidi altındaydı. Cox'un kamyonu cepheye doğru dönerken, Müttefikler için tek soru şuydu: Oraya ilk olarak kendileri mi varacaktı, yoksa Tito'nun komünist askerleri onları geçerek, liman olanaklarını ellerine geçirip sonra da Yugoslavya adına Trieste'de hak mı ilan edecekti?

MİLANO'DA, ABD Ordusu'nun 4. Kolordu Generali Willis Crittenberger, oraya akşamüstü ulaşmış ve son Alman askerleri de teslim olurken ve İtalyan faşistleri avlanmaya devam ederken, şehri hâlâ karmaşa içinde bulmuştu. Partizanlar sokaklarda dört dönüyor, kırmızı fularlarını gösterip tüfeklerini sallayarak kızları etkilemeye çalışıyorlardı. Şiddet olayları yatışana kadar beş yüzden fazla insan öldürülmüştü. Cesetleri su oluklarında bırakılmış veya çoğunlukla kimliklerini belirten hiçbir ibare olmadan, şehrin morguna ya da mezarlığa atılıvermişti. Britanya büyükelçisinin sözleriyle: "Bunun içindir ki, kurbanların partizanlar tarafından idam edilen faşistler mi, yoksa faşistlerin idam ettiği partizanlar mı olduğunu, yahut sadece kişisel intikam sonucu mu öldüklerini anlamak çok zor."

Fakat en azından, Mussolini ve suç ortaklarının cesetleri Piazzale Loreto'da kırıktan sallanmıyordu artık. Bir önceki gece kaldırılmışlardı. Diğer cesetler cenaze için hazırlanıyordu ama Mussolini'ninki, otopsi için Policlinico Hastanesi'ne götürülmüştü. Şehrin dört bir yanında tüfek sesleri yankılanırken Benito Mussolini, neşterlerini bileyen İtalyan doktorlarla ve bu işlemin tüm safhalarını kaydeden bir grup Amerikalı kameramanla çevrili vaziyette, porselen bir masada çırılçıplak yatıyordu.

Mussolini'nin kafası, yediği dayaktan ötürü hâlâ berbat haldeydi. Başının arkası, kafatasının gördüğü zarardan dolayı şekilden çıkmıştı. Kemik parçaları sinüslerine girmişti. Göz yuvar ezilmiş ve yırtılmış, camsı bir sıvı sızdırıyordu. Üst çenesi kırıl-

mış, damakta birden fazla yırtık meydana gelmişti. Beyincik, sinir lifleri, ortabeyin ve  rtkafa loplannın bir kısmı ezilmişti. Kafatasının dibinde kocaman bir kırık vardı. İtalyan diktatörün görüntüsü hiç de i  açıcı değildi.

Bir asistan Mussolini'nin göğsündeki kurşun deliklerinin etrafını süngerle sildi. Sonradan, doktorlar kafatasının tepesini testereyle keserek çıkartıp adamı boğazından karnına kadar yarıdı. Bu, rutin bir işlem olsa da, kameramanları sarsmıştı. Doktorlar Mussolini'nin midesini incelediklerinde bir ülser teşhis etti. Frengi belirtisi olan yıldızsı beyaz benekleri bulabilmek için aortunu incelediler, ancak hiçbir şey bulamadılar. Bu da, *Il Duce*'nin saldırgan siyasi tavırlarının ileri dereceye ulaşmış bir zührevi delilikten kaynaklanıyor olabileceğini iddia eden düşmanlarının tezini haksız çıkarmıştı.

Tüm operasyon dört saat sürdü. İşleri bittiğinde doktorlar Mussolini'yi tekrar dikti. Beyni parçalara ayrılmıştı, lakin ABD'de daha kapsamlı bir şekilde incelemek için Amerikalılar bir kısmını aldı. *Bana düşmanın kellesini getirin!* Eğer Mussolini'nin beyini incelenecekse, diktatörler hakkında bilgi edinilebilecekse, Washington'un St. Elizabeth's Psikiyatri Hastanesi'ndeki bilim insanlarının mikroskopları bunu bulmak için hazır bekliyordu.

KOCASININ vücudu dikildiği sırada Rachele Mussolini hâlâ Como'da, hapiste her an vurulmayı bekliyordu. O gece bir rahip, yanında kadının çocukları Romano ve Anna Maria'yla çıkageldiğinde, kadının en çok korktuğu şey gerçekleşecek gibi görünüyordu. Birbirlerine yeniden kavuşalı çok zaman geçmemişti ki, bir polis gelip kadının onu takip etmesini istedi. Kolay telaşa kapılan Rachele hemen, çocuklarını son bir def  görmesine izin verdiklerini ve artık idam edilmeye götürüldüğünü zannetti.

Oysa Como'daki Amerikan karargâhına götürülmek üzere bir arabaya bindirildi. İtalyanca konuşan bir subay onu kibarca karşıladı ve uzun uzun konuşmak üzere bir odaya davet etti.

Como yönetimini şimdiden sinir bozucu bulduğunu itiraf etti. Kadına sordu: “Nasıl oldu da Mussolini bu insanları yirmi sene boyunca idare etmeyi başardı?”

Sonra, kadını askerlerin sofrasına davet etti. Rachele çocukları için endişelendiğinden gözyaşları içindeydi, fakat Amerikalı, ki- barca çocuklarına göz kulak olunduğuna onu ikna etti:

*Bana başköseyi verdi. Gözyaşları yanaklarımdan ses- sizce süzülürken herkeste saygılı bir şefkat seziliyordu. Romano ve Anna Maria’yı düşünüyordum. Ben gü- vendeydim ama peki ya onlar? Biri İtalyanca “Sen merak etme; yemek ye,” dedi. Çocuklarım için endi- şeden deliye döndüğümü bir şekilde anlatmayı başar- dım ve karşılığında, çocuklarıma da iyi bakıldığına beni ikna ettiler. Etraftaki gülümseyen insanlar beni neşelendirmişti.**

* Rachele Mussolini, *My Life with Mussolini*, sf. 182.

HİTLER VALHALLA* 'YA GİDİYOR

REICHSKANZLEI'DE parti veriliyordu. Hitler intihar etmek için odasına çekilmişken üst kattaki askerler içiyor ve dans ediyor, onun ölmesini beklerken, coşku içinde gevşeyen sinirlerinin tadını çıkarıyordu. Son günlerde Rus ordusunun daha çok sıkıştırdığı Reichskanzlei kadrosu tüm firar umutlarını yitirdiği için, giderek daha da çılgınlaşan içki partileri yapılmaya başlanmıştı. Kendilerine getirdikleri kısıtlamaları üzerlerinden atan bazı adamlar çabucak evlenmiş, diğerleri kendini alkole vurmuş veya aklını dağıtmak için seksi tercih etmişti. Sekreterler ve civar sokaklardan gelen kadın sığınmacılarla dolu olan Reichskanzlei'de, seks isteyenler hiç sıkıntı çekmiyordu. Burada bulunan bir SS doktor olan Ernst-Günther Schenck, olaylara tanıklık etmişti:

İnsanlar, bulaşıcı bir çeşit toplu isteri halinde boşalacak yer arıyordu. Kızıl Ordu askerleri tarafından tecavüz edilmekten korkup Berlin'deki dairelerini terk eden aynı vahşi, kızarık gözlü kadınlar, şimdi

* Valhalla: Eski Norveç dilinde Valhöll'den "Katledilmişlerin Salonu"; İskandinav mitolojisinde, savaşta ölenlerin gittiği büyük salon. -çn.

kendilerini bulabildikleri en yakın Alman askerinin kollarına, koynuna atıyordu. Askerler de karşı koymuyordu. Yine de bir Alman generalinin, karyoların arasında ve üzerinde yarı çıplak bir işaret memuresini kovalaması, bende biraz şok etkisi yarattı. Daha ihtiyatlı olanlar, Dr. Kunz'un üst kattaki dışçı koltuğunu tercih etmişti. Bu koltuğun her daim erotik bir cazibesi olmuştu. Daha vahşi olan kadınlar, koltuğa bağlampa çeşitli alışılmamış pozisyonlarda sevişmekten hoşlanıyordu.

*Bu hikâyenin dönüp dolaşmasına biraz kuşkuyla yaklaşıyordum. Ama sonra olayı yaşayan bir kadın, sarhoş ve isterik haldeyken bana klinik detayları anlattı. Ona sakinleştirici verdim. Reichskanzlei'ye kaçmadan önce iki kere tecavüze uğradığını, içmeye başladığını ve alkole dayanıklı olmadığını söyledi. Sonlara doğru tüm çekingenliğinden kurtulmuştu. Başka bir oyalanma faaliyeti de genelde karanlık köşelerde yapılan grup seksti.**

Traudl Junge, Schenck'in şaşkınlığını paylaşıyordu.

*Erotik bir humma herkesi eline geçirmiş gibi görünüyordu. Her yerde, hatta dışçı koltuğunda bile, ilkel cinsel sarılışlarla birbirine geçmiş bedenler görüyordum. Kadınlar iffeti bir kenara bırakmış, mahrem yerlerini serbestçe teşhir ediyordu.***

Ne var ki, Hitler'in ölümünü beklerken kendilerini teşhir etme arzularını kaybetmişlerdi. Bunun yerine, kantinde yüksek sesle müzik çalınıyordu: Hitler'in küçümsediği "Tiperary," "The

* O'Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 131.

** Simon Sebag Montefiore, *Stalin*, Londra: Phoenix, 2004, sf. 431.

Lambeth Walk,” Amerika’nın swing müziği ve tüm “Yahudi orman müzikleri.” Sesi öyle yüksekti ki, Hitler’in kapısında nöbet bekleyen Otto Günsche, Rochus Misch’den, kantine telefon edip Führer intihar etmeye çalışırken sessiz olmalarını söylemesini istedi. Misch birkaç defa aramasına rağmen cevap alamadı. *“Muhtemelen telefonun sesini duyamıyorlardı bile. Ben de emir erinden, yukarı koşup kendilerine söylemesini istedim, ama eminim ki çok geçti.”*

TRAUDL JUNGE bu gerilime daha fazla dayanamayacağına karar verdiğinde, hâlâ müzik sesi geliyordu. *“O kapı Hitler ve Eva’nın ardından kapandığında, istediğim tek şey dışarı çıkmaktı. Boğulur gibi olmuştum. Sessiz bir yere gidip uyumaya can atıyordum. Bu kadar korkmamayı çok istiyordum.”*^{***} Oradan uzaklaşmak için çaresizce üst sığınağa giden merdivenlere koştu ve basamaklarda oturan Göbbels’in çocuklarını boş boş bakarken buldu. Kimse onlara öğle yemeği yedirmemişti, Junge de yiyecek bir şeyler getirmeye gitti. Elinde bir kavanoz kirazla döndü ve bir ekmeğe tereyağı sürüp hepsi için jambonlu sandviç hazırlarken konuşmaya devam etti:

Onları oyalamak için devamlı konuştum. Sığınakta güvende olmak hakkında bir şeyler söylediler ve gürültülerin onlara zarar vermeyeceğini bildikleri zaman, patlamaları dinlemenin ne kadar eğlenceli olduğunu anlattılar. Birdenbire bir silah sesi duyduk, öyle yüksekti ki, hepimiz sustuk. Bütün odalarda yankılandı. ‘Bu tam isabetti,’ diye bağırdı Helmut. Ne kadar doğru bir laf ettiğini bilmiyordu. Führer artık ölmüştü.”^{***}

* Sereny, *Albert Speer*, sf. 539.

** a.g.c.

*** Junge, *Until the Final Hour*, sf. 187.

Junge, duyduğu sesin Hitler'in silahından çıktığına emindi ama diğlerleri ikna olmamıştı. Top ateşı, havalandırma sisteminin uğultusu ve makine odasındaki jeneratörlerin daimi gürültüsü, sığınaktaki tekil sesleri ayırt etmeyi imkânsız hale getiriyordu, özellikle de bombaya dayanıklı bir çelik kapının ardından. Gerçek ne olursa olsun, Junge'nin saatine göre saat öğleden sonra üçü yeni geçmişti. Yalnız kalmak için korkunç bir istek duyduğundan, çocukları odalarına gönderip masanın üzerindeki *Steinhäger* şişesine uzandı. Yanında boş bir bardak duruyordu. Junge hiç düşünmeden bardağı kaptı ve sinirlerini yatıştırmak için kendine sert bir içki koydu.

Başkaları da içiyordu. Hitler'in emir eri Heinz Linge, efendisinin ölmesini beklerken kantinde birkaç bardak *schnapps* içmişti:

*Sonradan alt sığınağa döndüm. İçgüdülerim, artık zamanın geldiğini haber veriyordu. Alt sığınağın ana koridorunda Günsche'ye rastladım ve artık bitmiş olması gerektiğini söyledim. Sonra, Hitler'in bekleme odasına girdim. Asıl odanın kapısının kapalı olduğunu ve barut koktuğunu fark ettim. Oturma odasına girerken yanımda bir görgü tanığı olsun diye koridora döndüğümde, bir masanın yanında duran Bormann'ı gördüm. "Herr Reichsleiter, bitti!" diye seslendim ona. Bunun üzerine, birlikte oturma odasına girdik.**

Linge'nin hatırladığına göre Hitler ve eşinin bedenleri kapının karşısındaki duvara dayalı divana yığılmıştı. Kapıdan görüldüğü kadarıyla Hitler sol taraftaydı. Başı sola düşmüş, hafif öne eğik duruyordu. Üzerinde siyah pantolon, üniforma ceketi, siyah çorap ve eldiven vardı. Tabancası ayaklarının dibinde duruyordu. Belli ki kendini başından vurmuştu:

* Joachimsthaler, *The Last Days of Hitler*, sf. 154.

Sağ şakağında on fenik büyüklüğünde koyu bir leke fark ettim. Bu noktadan akan kan izi yanağının ortasına kadar iniyordu. Divanın hemen yanında, divanın kasasına ve duvara damlaların sıçradığı orta boy tabak büyüklüğünde bir kan birikintisi gördüm. Hitler'in gözleri açıktı.

*Hitler'in bedeninden 30 santim ötede, Eva Braun-Hitler'inki duruyordu. Bacaklarını divanın üzerine çekmişti. Vücudunun üst kısmı divanın arkasına dayanmıştı. Başı dimdikti. Gözleri açık, dudakları büzülmüştü. Beyaz yakalı bir mavi elbise ve naylon çorap giymişti. Ayakkabıları divanın önünde yerde yan yana duruyordu. Yüzü hiç mi hiç değişmemiş gibiydi. Yara izi yoktu. Kan izi de yoktu.**

Eva muhtemelen zehir içmişti. Ne var ki, odaya Linge'nin hemen ardından giren Günsche detayları farklı hatırlıyordu:

Bekleme odasına açılan kapının tam karşı duvarına dayalı divanın üzerinde Eva Braun yatıyordu. Kafası, kapıdan bakıldığında solda kalıyordu. Sırt üstü yatıyordu. İki bacağını da biraz yukarı çekmişti. Bedeni tamamen hareketsizdi. Gözleri açıktı. İlk izlenimim, Eva'nın da Hitler gibi ölmüş olduğuydu. Üzerinde, evvelki gibi beyaz astarlı mavi elbise ve çorap vardı. Ayakkabıları divanın üzerinde, ayaklarından biraz ötede duruyordu.

Hitler ise, -kapıdan bakıldığında- solda ve hafif önde duran, divana çok yakın bir koltukta oturuyordu. Vücudu hafif çökmüş ve sağ kolçağa doğru hafifçe bükülmüştü. Sağ kolu kolçağın üzerinden sarkıyordu. Başı öne ve sağa doğru hafifçe eğilmişti.

* a.g.e.

*Başında, sağ göz kapağının dış açısının hemen üzerinde koyu renkli bir bere fark ettim. Akan kanı gördüm. Tümü eski üç marklık para ebadındaydı. Ağzı hafif açıktı. Koltuğun sağ tarafında, yerde bir kan gölü oluşmuştu.**

Kan lekesinin fotoğrafları, Linge'nin manzarayı daha doğru hatırladığını gösteriyordu. Eşi, odayı yanık badem kokusuyla dolduran siyanürden içmiş -asında, prüsik asitti bu-, Hitler ise neredeyse kesin olarak kendini vurmuştu. İkisinin de ölümü bir anda gerçekleşmiş olmalıydı.

Linge ve Günsche'nin kendilerine gelmesi birkaç dakika sürdü. Sonra Linge, Hitler'in cesedini sarmak için bir battaniye buldu, Günsche de ölümü ilan etmek için konferans odasına gitti. Göbbels'i bekler vaziyette buldu, yanında General Krebs, Burgdorf ve birkaç kişi daha vardı. Topuklarını birbirine vurarak dikkatleri üzerine çekti. "Führer'in öldüğünü bildiririm," dedi.

Tek bir kelime etmeden onu Hitler'in odasına kadar takip ettiler. Battaniyenin içinden bacakları sarkan ceset, onların yanından konferans odasına götürüldü. Eva'nın cesedi de, Martin Bormann'ın kollarında Hitler'inkini takip etti. Göbbels o kadar üzgündü ki, dışarıda, Rusların elinde ölmek için derhal sığınağı terk etmeye niyetli olduğunu bildirdi.

Diğerleri durmuş, ne yapacaklarını düşünüyordu. Hala bunu tartışıyorlardı ki, Hitler'in özel şoförü ve taşıt parkı müdürü Erich Kempka oraya geldi. Günsche daha evvel onunla bağlantıya geçip acilen sığınağa getirilmek üzere benzin bidonları istemişti. Kempka birkaç bidon bulmayı başarmış ama yakıt temini bu kadar zorken, bunların ne amaçla kullanılacağını merak etmişti. Ayrıca, tam bombardımanın ortasında, bu kadar acelenin ne sebeple olduğunu da bilmek istemişti.

* a.g.e., sf. 156.

“Şef öldü,” dedi Günsche ona.

“Bu nasıl olur?” diye sordu Kempka. “Onunla daha dün ko-
nuştum. Gayet sağlıklı ve kendindeydi.”

Olanları anlattılar. Kempka şoku atlattıktan sonra, cesetleri
üst kata taşımalarına yardım etti. Fazlasıyla süslenmiş anlatımına
göre Kempka, Eva Braun’un cesedinin Martin Bormann tara-
fından taşındığını görmekten tiksinimişti. Çünkü bu ikisi, kadın
hayattayken birbirlerinden hiç mi hiç hoşlanmazdı. Bormann’ın,
Eva öldükten sonra gösterdiği özen, midesini bulandırmıştı:

*O öküz Bormann, maymunsu pençeleriyle göğüslerine
yapışmış bir halde Eva Braun’un cesedini taşıyordu.
Onu, bir patates çuvalıymış gibi taşıyordu. Herkes
merdivenden çıkmaya başladığında aşağıdan uzan-
dım. Eva Braun-Hitler’in cesedini Bormann’ın
elinden kaptım ve kendim taşımaya başladım. Eğer
Borman bana engel olmaya çalışsaydı, muhtemelen
ona bir yumruk atardım. Fakat hiç karşı çıkmadı.**

Cesetleri hemen, Reichskanzlei’nin geri kalanının haberi ol-
madan, bahçede gizli gizli yakmayı planlıyorlardı. Kafalarına ya-
ğan top ateşi altında bunu söylemek, kapmaktan daha kolaydı
tabi. Yaylım ateşi o kadar yoğunlu ki, birkaç kez içeri kaçmak
zorunda kaldılar. Sonunda her nasılsa, Hitler’in cesedi, battani-
yeyle birlikte, girişin üç dört yarda uzağına atıldı. Günsche de,
Kempka’dan aldığı Eva’nın cesedini oraya bıraktı:

*Eva Braun’un cesedini Hitler’inkinin sağına, tam
yanına yerleştirdim. Bahçenin geri kalanı, top mer-
milerinin oluşturduğu çukurlarla dolu bir tarlaya
benziyordu ama cesetlerin yattığı nokta hâlâ düzdü.*

* O’Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 187.

*Tam ben Eva Braun'u yere yatırırken, Bormann, Hitler'in cesedine yaklaşıp yüzünü açtı. Eva'yı bıraktıktan sonra henüz doğrulmamışken, Hitler'in yüzüne tekrar göz attım. Şakağındaki kan lekeleri tüm yüzüne bulaşmıştı. Fakat yüzü hâlâ tanınabilir haldeydi.**

Cesetlerin üzerine benzin döküldü. Göbbels bir kutu kibrit uzattı, lakin cesetler inatla yanmayı reddediyordu. Günsche saplı el bombası atmayı düşündü ama onun yerine benzine batırılmış bir halıda karar kıldı. Bununla uğraşırken, Linge'nin, acil durumlar için sığınakta bulunan bütün lambalarını yakmak üzere kullandığı tutuşturma kâğıtlarından hazırladığını gördü. Bormann kâğıdı yaktı, Linge de açığa doğru fırlattı ve cesetler alev alırken, sığınığın kapısını arkasından çabucak kapattı.

Kapıyı tekrar açtıklarında, Hitler ve Eva'nın her tarafının iyice tutuştuğunu gördüler. Hüzünle öne doğru adım atıp hazırola geçtiler ve bazıları sığınığın dışında, bazıları kapı aralığında, Nazi selamı verdiler. Sıcaklık o kadar yüksekti ki, Hitler'in cesedi şimdiden büzüşmeye başlamış, alevler etrafını sardıkça kolları ve bacakları bir kuklaninkiler gibi hızla silkinmişti. Heinz Linge kapıdaki yarıktan büyülenmiş gibi izliyordu:

*Kısa bir süre zarfında Eva Hitler'in dizlerinin bir tanesinin havaya kalkması, zihnimde yer etti. Dizinin üzerindeki etin kızardığı görülebiliyordu.***

Daha sonra Eva Hitler de kalkıp oturur duruma geçti. Bazı tanıkların söylediklerine bakılırsa, ölü katılığı yüzünden vücudu ikiye katlanmış, kollarının dizgin tutar gibi durduğu klasik binici pozisyonunu almıştı. Ne var ki Ligne bunu görece kadar

* Joachimsthaler, *The Last Days of Hitler*, sf. 193.

** a.g.e., sf. 197.

uzun süre bekleyemedi. Sığınağın girişinde sadece birkaç dakika kaldıktan sonra, daha fazla dayanamayarak aceleyle alt kata indi.

CESETLER yanarken, Traudl Junge uzun süre tek başına oturup durumu kabullenmeye uğraşıyordu. Sonunda cesaretini toplayıp efendisinin öldüğü yeri görmeye gitti:

*Hitler'in odasına açılan koridorun sonundaki kapı hâlâ açıktı. Cesetleri taşıyan adamların elleri dolu olduğu için kapıyı kapatamamışlardı. Eva'nın küçük altıpatları, yanında pembe şifon bir fularla masanın üzerinde duruyordu. Frau Hitler'in koltuğunun yanında, yerde duran zehir kapsülünün pirinçten kutusunun parıldadığını görebiliyordum. Bitmiş bir ruja benziyordu. Hitler'in oturduğu bankın mavi beyaz kaplamasına kan bulaşmıştı: Hitler'in kanı. Birden midem bulandı. Acı bademin ağır kokusu dokunmuştu. İçgüdüyle kendi kapsülüme uzandım. Onu olabildiği kadar uzağa fırlatmak ve bu berbat sığınağı terk etmek istiyordum.**

Hâlâ yalnız kalmaya ihtiyaç duyan Junge oradan tekrar kaçtı. Koridordan hızla geçerek Führerbunker'den çıktı ve karşıdaki Yeni Reichskanzlei'ye geçti. Buranın da insanlarla dolu olduğunu canı sıkılarak fark etti. Ruslar hemen dışarıda değilmiş gibi cesurca çalışmaya devam eden neşeli sekreterler vardı içeride. Hitler'in öldüğünü bilmiyorlardı ve Junge de kesinlikle onlara söylemeyecekti.

Bunun yerine taşıdığı berbat sırrın ağırlığı altında, birkaç kişiyle paylaştığı odasına gitti. Bavulları orada, toplu ve gitmeye hazır bir şekilde bekliyordu. İntihar edip diğer herkesi geride

* Junge, *Until the Final Hour*, sf. 188.

bıraktığı ve kendilerini terk ettiği için Hitler'e son derece öfkeli olan Junge, kendini portatif karyolasının üzerine attı. Rüzgânı tekrar yüzünde hissedip temiz hava soluyabilmeyi ve esintide hışırdayan ağaçları yeniden duyabilmeyi umut ederek bir süre yattığı yerde kaldı. Tek istediği özgürlük, barış ve sükûnetti; çekişmelerin ve ihtilafın son bulmasıydı. Ancak, özgürlük, barış ve sükûnet, yatağında bir o tarafa bir bu tarafa dönüp duran, aklı dolu Junge'nin çok ızığındaydı. Kadın akşamın henüz erken saatlerinde, bitkin halde uykuya daldı.

CESETLER, akşam karanlığı çökene kadar yandı. SS'ten adamlar belli aralıklarla çıkıp ateşin sönmesini engelliyorlardı. Bahçenin kapıları, herhangi birinin olayı görmesine mani olmak için kilitlenmişti ama muhtelif sığınak muhafızları neler olduğunu fark etmiş ve adamlar daha fazla benzin döküp ateşi canlandırırlarken, tedbirli biçimde izlemişti. Sonradan olayı naklettikleri zaman, hepsi de farklı hatırlamıştı.

Harry Mengershussen'in iddia ettiğine göre Hitler'in başka kısımları hâlâ tanınabilir vaziyetteyken, ayaklarının, baldırların ortasına kadar yandığına tanık olmuştu. Herman Karnau ise cesetleri akşamüstü saat 5:00'te gördüğünü iddia etti:

“İki kadavranın da iskeletlerine kadar yanmış olduğunu gördüm. Alevler artık gözden kaybolmuştu, lakin beyaz kül tabakaları hâlâ tütüp duruyordu. Kalıntıları toprağa gömmek amacıyla, bir metre ötedeki yarım metre derinliğinde bir çukura doğru ayağımla ittirdim. Dokunmamla iki iskelet de unufak oldu. Sonra bu işten vazgeçmek zorunda kaldım, çünkü çok yoğun bir top ateşi yeniden başlamıştı.”*

Karnau sonradan hikâyesini değiştirip hiç kemik görmediğini, sadece kül gördüğünü söyledi. Ama 6:00'da ona katılan Eric

* Joachimsthaler, *The Last Days of Hitler*, sf. 213.

Mansfeld küllerden daha fazlasını hatırlıyordu: *“Ateşin yandığı yere gittik. Orada, artık tanınamayacak hale gelen, iki tane kömürleşmiş ve büzülmüş ceset gördük.”*

Hepsinin hemfikir olduğu tek nokta, sonlara doğru Hitler’in bir kül yığınınına döndüğü ve düşmanlarının mezardan çıkarması için, kimliği tespit edilebilir hiçbir kalıntı kalmadığıydı. Başkalarıysa, ondan geriye muşambaya sarılabilecek bir şeylerin -mesela sığınaktaki kan lekeli halının- kaldığından ve karanlık çöktükten sonra, etraftaki yanan binaların ışığında bahçeye gömüldüğünden şüpheleniyordu. Hitler’in kafatasının ya da en azından, sonradan altın ve porselen köprülerinden kimliği tespit edilebilecek çene kemiğinin kurtulduğuna dair söylentiler vardı. Otto Günsche karanlık çöktüğünde Hitler’in tamamının henüz yok olmadığını itiraf etmişti, fakat az miktarda kalıntının da bahçeye savrulup top ateşle dağıldığında ısrar ediyordu. Gerçek şu ki, bu işin aslını kimse bilmiyor ve artık umursamıyordu. Hitler gitmiş ve Ruslar da yaklaşmaktayken, kendi gelecekleri insanları çok daha fazla ilgilendiriyordu. Artık gitmekte özgür olduklarından dolayı, nasıl sığıntan çıkıp da güvenli bir yere kaçabileceklerini düşünüyorlardı.

Bu konuyu görüşmek için bir toplantı düzenlendi. Konferans salonunda buluşan Göbbels, Bormann ve General Krebs, Mohnke ve Burgdorf, artık Hitler ortada olmadığına göre ne yapacaklarını tartışılar. Bunu yaparken de bol bol sigara içtiler. Hitler kendi bulunduğu ortamlarda sigara içilmesini yasaklamıştı, ne var ki son günlerde bu kural biraz gevşemiş ve artık hiç uygulanmaz olmuştu. Sonunda, hizmetkârları istediklerini yapmakta ve olaya uygun gördükleri gibi yaklaşmakta özgür kalmıştı. Führer’in bağıra bağıra atıp tutmaları olmaksızın, sakın ve mantıklı bir şekilde konuşabileceklerdi.

* a.g.e., sf. 214.

İlk konu halef meselesiydi. Hitler gittikten sonra, ulusun başında artık Dönitz bulunuyordu. Ancak, yeni Führer'in Berlin'den çok uzaklarda, Plön'de olduğunu hatırlatmaya gerek yoktu. Hitler'in takipçileri, dümensiz ve perişan vaziyette sigaralarına sarılmış, ne yapacaklarını düşünürken, sığınakta liderlik edecek kimse yoktu.

Bormann hemen kaçma taraftarıydı; birkaç yüz asker toparlayıp o gece karanlıktan faydalanarak Rus hattını yarıp geçmeyi öneriyordu. Fakat generaller bunun asla işe yaramayacağını bildiklerinden, bu fikri küçümsediler. Hepsi de hiçbir kaçma imkânı olmadan, bulundukları yerde hapis kaldıklarını çok iyi biliyordu.

Uzun bir tartışmadan sonra tek şanslarının, Hitler'in öldüğünden habersiz olan Ruslarla görüşmek ve iki egemen hükümet arasında bir tür anlaşma yapmak olduğuna karar verdiler. Hitler'in vasiyetindeki şartlar uyarınca, Bormann ve Göbbels hâlâ hükümetin elemanıydı. Eğer Almanya'yı Ruslara teslim etmeyi teklif ederlerse, Ruslar teklifi Dönitz'e onaylatmaları için onlara Plön'e geçiş izni verebilirdi.

Zayıf bir ihtimaldi ama ellerinde olan tek şanstı. Daha kapsamlı bir tartışmanın ertesinde, General Krebs'in Ruslarla bağlantı kurmak için en doğru seçim olduğuna karar verildi. Eskiden Moskova'da askeri ateşelik yapmış biri olan Hans Krebs bu dili biliyordu. Hatta Alman izleyiciler için kaydedilen bir haber filminde, halk önünde Stalin'e sarılmışlığı bile vardı. Sovyet lider ona Almanya ve Rusya'nın birbirlerine yakın durması ve her zaman dost olması gerektiğini söylemişti.

Tiergarten'da, ordunun Bendlerblock'taki karargâhında bulunan Albay Refior'a telefonla bağlanıldı. Kızıl Ordu yönetimine, Alman hükümetinden bir temsilciyle görüşmeye hazır olup olmadıklarını soran bir telsiz mesajı göndermesi emredildi. Rusların cevap vermesi biraz uzun sürse de olumlu yanıt geldi. Ayrıntıları konuşmak üzere Rus hattına bir ulak gönderildi ve

Reichskanzlei'nin güneyindeki bölgede, Anhalter istasyonundan kalan yıkıntıların yanında geçici bir ateşkes ayarlandı.

Krebs, yanına bir tercüman bir de kurmay subayı Albay von Dufving'i almıştı. Üçü, gece yarısından sonra ellerinde beyaz bayrakla yola çıkıp gece saat yaklaşık 2:00'de, istasyonun karşı-sındaki Excelsior Oteli'ne varana kadar temkinli bir şekilde yürüdüler. Rus askerler onları karşılayıp 102. Tüfekli Muhafız Alayı'nın komuta yerine götürdü. Birkaç dakika sonra, yanlarındaki silahları teslim etmeyi reddeden Krebs ve refakatçileri, Landwehr Kanalı'ndaki asma köprüyü geçerek jiple General Chuikov'la görüşmek üzere, onun Tempelhof Havaalanı'nın yakınındaki ileri karargâhına götürüldü.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1 MAYIS 1945, SALI

ALMANLAR KONUŞMAK İSTİYOR

CHUIKOV'un komuta yeri, Belle-Alliancestrasse dışında, adını İngiliz ve Almanların Waterloo'da Napolyon'a karşı kazandığı ortak zaferden alan, beş katlı bir apartman binasıydı. Kırılmış pencereleri ve girişin üzerinde, pençelerinde gamalı haç taşıyan betondan bir kartal heykeli bulunan çirkin bir yerdi. Chuikov'un adamları, yemek odasına sahra telefonları yerleştirmişler ve masanın üzerine büyük bir Berlin haritası koymuşlardı. Toplantı salonu ise büyük ve siyah bir çift sütun ile donatılmıştı. Chuikov, 1 Mayıs'ın ilk saatlerinde Almanların teslim heyetinin gelmesini işte burada beklemişti.

Salonu adımlarken yalnız değildi. Savaş muhabiri Vsevolod Vishnevsky onu, bir gazetecinin bu sahneyi kayıt etmesi gerektiğine ikna etmişti. Sivil yaşamında bir şair olan Yevgeni Dolmatovski ve yaklaşan zaferin marşını bestelemek üzere Berlin'e gelmiş bir kompozitör olan Matvei Blanter, Vishnevsky ile beraber ona eşlik ediyordu.

Blanter üniformalı değildi, bu yüzden Almanlar geldiğinde dolaba saklanması söylenmişti. Diğer ikisi, Chuikov'un emir subayı ile birlikte, komutanlarına danışmanlık eden, çok ehemmi-

yetli bir subay üçlüsü gibi görünüyordu. Krebs ve beraberindeki-ler o sabah saat dörde on kala, gökyüzü doğudan aydınlanmaya başladığı sırada oraya vardıklarında, onları bu şekilde bulacaktı.

Chuikov, Stalingrad'ın kahramanıydı, Alman tarihindeki en büyük yenilginin baş mimarıydı ama Krebs salona alındığında kendini tanıtmamıştı. Daha önceden karar vermiş olduğu üzere kartlarını temkinli biçimde oynayacaktı, hiçbir sırrını açığa vurmuyacak ve Krebs'in söyleyeceği herhangi bir şeye şaşırdığını belli etmeyecekti. Göğsü pek çok madalya ile donanmış Alman, bir eli ile Nazi selamını verirken, diğeri ile askeri hizmet cüzdanını sunarak kim olduğunu gösterdi. Chuikov buna çok az sözle karşılık vererek ve kasti biçimde kaba bir üslup kullanarak fikirlerini kendine saklayan alelade bir Rus köylüsü gibi davrandı.

Krebs konuşmayı kendisinin sürdüreceğini anlamıştı. Bunu çok dert etmedi, çünkü Chuikov'un suskunluğunu bozacak bir istihbarat bilgisine sahip olduğunu biliyordu. Süslü bir giriş yaptı: *"Fevkalade gizli bir konuda konuşacağım,"* diye ilan etti görkemli bir şekilde. *"Hitler'in, 30 Nisan günü, kendi iradesiyle hayatını sonlandırarak aramızdan ayrıldığını bildirdiğim ilk yabancı sizsiniz."*

Krebs, dramatik bir biçimde duraksayıp bütün tarafların şaşırmasını bekledi.

Ancak Chuikov etkilenmemişti.

"Bunu biliyoruz," diye yalan söyledi.

Krebs'in aklı gözle görülür biçimde karışmıştı. Chuikov bir süre onun tava gelmesini bekledikten sonra, olayın nasıl gerçekleştiğini sordu. Krebs olayı anlattıktan sonra Hitler'in vasiyetini ve Göbbels tarafından yazılmış, barış görüşmelerini talep eden bir mektubu teslim etti.

"Bu dokümanlar sadece Berlin'in mi, yoksa bütün Almanya'nın mı iradesini yansıtıyor?" diye sordu Chuikov.

* Chuikov, *The End of the Third Reich*, sf. 217.

Krebs, sadece ordu adına konuşabileceğini söyledi. Yeni devlet başkanı Dönitz idi ve savaşı bitirmek için Rusların onunla yüzleşmesi gerekiyordu.

Chuikov, Mareşal Zhukov'a danışmaya karar verdi. Başka bir odaya geçerek, Berlin'in hemen dışındaki Strausberg'de bulunan amirini aradı ve ona Hitler'in öldüğünü, ayrıca Almanların barış görüşmesi yapmak istediğini söyledi. Chuikov'a hatta kalmasını söyleyen Zhukov, Moskova'yı aradı. Rusya'nın başkentine gün doğmaya başlamıştı ama Stalin, 1 Mayıs geçit töreninden önce birkaç saat kestirebilmek için, Kuntsevo'daki yazlık köşkünde uyumak üzere yatağına yeni gitmişti. Zhukov nöbetçi subaya onu uyandırması için emir verdi.

Telefona gelen Stalin, Hitler'in öldüğünü işittiğine memnun oldu.

*Pişin sonu geldi demek. Canlı olarak ele geçirilememesi yazık olmuş! Peki, cesedi nerede?
Krebs yakıldığını söyledi.**

Stalin, Hitler'in ne zaman öldüğünü bilmek istedi. Zhukov soruyu Chuikov'a yöneltti, o da Krebs'e. Krebs, 30 Nisan öğleden sonra üç buçukta olduğunu söyledi. Bu bilgi Stalin'e iletildi. Ertesinde bir soru daha geldi: "Krebs'e sor, silah bırakıp teslim mi olmak istiyorlar, yoksa sadece konuşmaya başlamayı mı tercih ediyorlar."

Lafı çok kereler çevirdikten sonra Krebs, Almanların barış görüşmelerini başlatmak için geçici bir ateşkes istediğini söylemeye karar verdi. Lakin bu Stalin için yeterli değildi.

"Pazarlık olamaz," dedi Zhukov'a. "Sadece koşulsuz teslim olabilir. Krebs ya da Hitler gibi tiplerle anlaşma yapılmaz. Eğer

* Marshal Zhukov, *The Memoirs of Marshal Zhukov*, Londra: Jonathan Cape, 1971, sf. 622.

durumda herhangi bir değişiklik olmazsa, beni sabaha kadar aramayın. Geçit töreninden önce uyumaya ihtiyacım var.”

Tartışmalar devam ederken Stalin yatağına deri döndü. Zhukov, Almanların karar vermesini sağlamak için, sabah saat 10:00’a kadar koşulsuz olarak teslim olmayı kabul etmedikleri takdirde, elindeki bütün ateş gücüne saldırıya geçmesini emredeceğini bildirdi. Fakat Krebs teslim olma kararını verme yetkisinin kendisinde olmadığı konusunda diretiyordu. Bunun yerine, yeni Alman hükümetini tanımak ve ondan sonra belki de İngiliz ve Amerikalıları dâhil etmeyerek, bir barış görüşmesi yapmak konusunda Rusları ikna etmeye çalışıyordu. Chuikov, ne bir pazarlık ne de ayrı ayrı barış görüşmeleri olmayacağını yineledi. Koşulsuz teslimiyet, Almanya’nın tek seçeneğiydi.

Vishnevsky not defterine olan biteni karalarken, konuşmalar sabaha değin sürdü. Çay ve sandviçten oluşan bir kahvaltı getirildi, Krebs için de bir kadeh konyak. Adam bunu titreyen ellerle içti. Arada geçen zamanda, ev sahibinin, Stalingrad’ın fatihi Chuikov olduğunu öğrenmişti. Toplantının sonlarına doğru, kompozitör Blanter kendinden geçip içinde saklandığı dolaptan dışarı düştü. Belli ki havasızlıktan dolayı bayılmıştı. Krebs’in, tartışmaların tam ortasında, tanımadığı bir sivilin odadan dışarı taşınırken düşündükleri ise kendisiyle beraber mezara giden bir sır olarak kaldı.

Chuikov her sözü, nihai karar verecek olan Moskova’ya bildiriyordu. Fakat Stalin’in uyuyor ve herkesin 1 Mayıs töreni ile ilgileniyor olmasından dolayı, cevabın hızlı gelmesi pek muhtemel değildi. Chuikov, kendi karargâhı ile Kaçılary arasında bir telefon hattı kurdurarak bu sessizliği değerlendirmeye karar verdi. Böylece zamanı geldiğinde doğrudan Göbbels ve Bormann ile konuşabilecekti. Krebs’e eşlik eden iki subayın, von Dufving ve Teğmen Neilandis’in, iki kişiden oluşan Rus muhabere ekibi ve yeterli uzunlukta telefon kablosu ile birlikte cephenin Alman tarafına dönüp bağlantıyı kurmaları kararlaştırıldı. Günün ilk ışıklarıyla birlikte beyaz bir bayrak taşıyarak yola çıkarlarken,

karargâhta Chuikov, Krebs'le konuşmaya devam ediyordu. Krebs teslim olmayı reddetmekte, Chuikov ise Krebs'in bu tutumunun kabul edilemez olduğu ve yalnızca koşulsuz teslimiyetin kabul edilebileceğine dair Moskova'dan bir teyit beklemekte diretiyor, hiçbiri anlaşmaya yanaşmıyordu.

KREBS, Chuikov'la konuşmayı sürdürürken, başka Almanlar da sığınakta olanlardan tamamen bağımsız bir şekilde barış için girişimlerde bulunmaya devam ediyordu. O gün sabah saat dört buçukta, kendisini "Berlin Müdafaa Merkezi" olarak tanıtan bir radyo istasyonu, Ruslara bir mesaj göndererek bir Sovyet subayının hayvanat bahçesinin kuzeydoğu köşesine gelmesi için çağırıyordu. Wehrmacht temsilcileri kendisi ile görüşecek ve ateşkes şartlarını görüşecekti.

Binbaşı Bersenev tam vaktinde çıkageldi. Sabah saat 05:00'te, elinde mütareke bayrağı ve koşulsuz teslim talebiyle hayvanat bahçesine vardı ve yirmi dakika boyunca orada bekledi. Ateş etmeyeceklerine söz vermiş olsalar da Almanların gözleri önünde olmaktan rahatsızdı. Bersenev daha sonra olacaklardan oldukça kötü biçimde bahsedecekti:

Sonunda, iki Alman'ın, ellerinde beyaz bayrakla iki yüz metre ötedeki sokağın köşesinden döndüğünü ve bana doğru yürüdüğünü gördüm.

Ben de onlara doğru birkaç adım attım. Aniden Almanlardan birisi yere düştü, hemen ardından silah sesleri duydum, mermiler etrafımda vızıldıyordu. Ateş Almanlar tarafından açılmıştı. Sol kalçamdan ve dizimden vurulduğumu hissettim ve yere düştüm. Yere düşerken başımı sertçe kaldırıma çarp-tım ve bilincimi yitirdim.

Kendime geldiğimde arabamın yanımdaydım. Emir erim, hayatını riske atarak beni menzilden dı-

şarıya sürüklemiş ve şoförümle birlikte beni arabaya taşımıştı.

*Bacağımı hissedemiyordum ve kulaklarım çınlıyordu. "Beni Tümen Komutanına götürün," dedim ve bilincim tekrar kapandı.**

Bu çok tanıdık bir hikâyeydi. Bazı Almanlar teslim olmak istemiş ama diğerleri buna izin vermemişti. Kançılara'ya kablo çekmeye çalışan Neilandis ve von Dufving'in başına da hemen hemen aynı şey gelmişti. Ellerindeki beyaz bayrağı sallayarak ve ateş edilmemesi için kendi adamlarına bağırarak Prinz-Albrechtstrasse'ye varmışlardı ki, telefon kablusunun döşeyen Rus subayı başından vuruldu. Von Dufving beyaz bayrağı devralırken, Neilandis uzatma makarasını alıp kablo döşemeyi sürdürdü. Fakat Alman tarafından ateş devam ediyor ve karşıya geçmelerini imkânsız hale getiriyordu. Bunun üzerine Von Dufving, Ruslarla birlikte cephede kaldı ve Neilandis aceleyle Chuikov'un karargâhına koşturup durumu bildirdi. Eninde sonunda karşıya geçebildiler ama Kançılara ile telefon bağlantısının kurulması öğleni bulmuştu.

YOLUN hemen ilerisinde, Reichstag'ın çatısında kırmızı bayrak dalgalanmasına rağmen, savaş devam ediyordu. Toz ve dumana boğulmuş, susuz kalmış Alman muhafızlar inatla teslim olmayı reddediyordu. Binanın üst katları temizlenmişti ama mahzenler ve bodrum katındaki sıhhi yardım istasyonu halen ellerindeydi. Ancak akşamüzeri geç saatlerde usanıp, müzakerede bulunmak üzere kıdemli bir Rus subayını çağırttılar. Rütbe ve rozetlerini örten bir palto giyen Teğmen Berest onlara doğru ilerledi ve kendisini bir albay olarak tanıttı. Bunu takiben Almanlar silahlarını indirdi ve elleri havada, kararsızca bodrum katından gün ışığına çıktılar.

* Chuikov, *The End of the Third Reich*, sf. 231.

Neredeyse üç yüz kişi dışarı çıkmış, vurulup vurulmayacaklarını merak ederken “sadık köpekler gibi gülümsüyorlardı.” Çatışma sırasında iki yüz kişi hayatını kaybetmiş ve beş yüz kadar yaralı da bodrumda yatmaktaydı. Rusların aktardığına göre Reichstag’ın Alman muhafızları inatçı ve fanatikti, lakin sonradan sağ kalan bir Alman, bu durumun propaganda amacıyla abartılmış olduğunu ve kendisinin pek az çatışma gördüğünü iddia edecekti. Yine de, şüphesiz ki bazı Almanlar inatla savaşıyordu, keza ertesi gün kendi komutanları onlara silah bırakma emri verene kadar teslim olmaya ikna olmadılar.

Fakat esas itibariyle, Reichstag düşmüştü. Aynı durum, Havel ve Spree nehirlerinin kesiştiği yerde bulunan 17. yüzyıldan kalma Spandau Kalesi için de geçerliydi. Hayvanat bahçesinde bulunan uçaksavar kulesi de teslim olmanın eşiğindeydi. 1 Mayıs günü akşamüstü, Almanların elinde kalan kayda değer tek bina Reich’in Kançılaryası idi. Bu binanın bahçesinin altında, Hitler’in son günlerini geçirdiği bir yeraltı sığınağı olduğunu Krebs’den öğrenen Ruslar, şimdi burasıyla daha da fazla ilgileniyordu. Bütün gözler bu tarafa çevrilmiş, Zhukov’un teslim olmaları için verdiği mühlet sona erdiği için bütün toplar bu hedefe döndürülmüştü ve sonunda Ruslar, Kançılarya’ya ellerinde bulunan bütün silahlarla ateş açtılar.

RUHLEBEN’DE, Ruslar, Reichssportfeld etrafındaki alanı es geçip saldırılarını Kançılarya’ya yönelttikleri için, o gün çok az miktarda çatışma vardı. Hayatları pamuk ipliğine bağlı olan Helmut Altner’in birliğindeki askerler, aralarındaki bir grup SS kıızıyla birlikte, Kançılarya’nın önderliğinde, bir sonraki saldırıyı beklemekteydi. Nöbet sırası gelen askeri uyandırmak için gönderilen Altner, bu adamı, bir battaniyenin altında çıplak bir kızla bulmuştu. Asker kalkarken battaniyenin kızın omuzlarından sıyrılmasıyla birlikte, Altner’in gözleri kızın diri göğüslerine takılmıştı.

Daha sonra, eğer hafızası Altner’i yanıltmıyorsa, arkadaşları Windhorst ona silahlı kuvvetler için gece yazılmış bir bildiri

göstermişti. Bu bildiri, ertesi sabah radyoda yayınlanmak üzere düzenlenmişti. Aslında bu halen bir sırda ve Windhorst'un eline hiç geçmemiş olması gerekiyordu:

*Führer'in Karargâhı'ndan bildirildiği üzere, Führer Adolf Hitler bu akşamüstü, Reich'in Kaçılaryar-sı'ndaki komuta yerinde, Almanya için Bolşevizm'e karşı kanının son damlasına kadar savaşırken vefat etmişti. Führer, 30 Nisan'da Büyük Amiral Dönitz'i halefi olarak atamıştı.**

Altner şoke olmuştu ama bu çok kısa sürdü.

Başımдан vurulmuş gibi hissediyordum. Fakat sonra benim için değişen bir şey olmadığını fark ettim, hatta bu beni rahatsız bile etmedi. O adam öldüğünde göğün başımıza yıkılacağını düşündüğüm zamanlar geride kalmıştı. Daha sonra bu konuyu aramızda konuştuk ve çok önemli olan bu haber bizim için anlamını yitirmeye başladı. Bir tek, bağlılık yemini ettiğim bu adam artık hayatta olmadığına göre tamamen özgür olduğum düşüncesi beni mutlu ediyordu. Ne var ki Windhorst, bu yeminin Hitler'in söylediği üzere, halefi için de geçerli olduğunu bana hatırlattı.

Diğer askerler, bu haberi Altner'den daha kötü karşıladı. Başçavuş Kaiser, Hitler'in öldüğü haberini yayınca, mahzende hararetli bir tartışma patlak vermişti. Duyuru bittiğinde nefes nefese kalmıştı ve bunu keskin bir sessizlik takip etti. Çünkü Kaiser, Hitler'in son nefesine kadar Bolşevizm'le savaşmaktan ziyade, askerler tarafından ölene kadar dövülmemek için zehir içmiş ola-

* Altner, *Berlin Dance of Death*, sf. 184.

bileceğini ortaya atmıştı. Bu sözler, bir zamanlar ihanet olarak değerlendirilir ve anında idamla cezalandırılabilirdi. Ama artık işler değişmişti.

Herkes, Hitler'in ölümünün savaşın sonunu getirip getirmediğini merak ediyordu. Belli ki, henüz değildi, zira dışarıda savaş devam ediyordu. Yeni bir grup SS kızı öğle yemeğinden sonra cepheye gelmişti. Ertesi güne sağ çıkamayabileceklerinin farkında olan bir sürü tanımadık insan, bir masa etrafında flört ediyordu. Altner bölük komutanının bu duruma sessiz kalmasına bir mana verememişti, ta ki bölük komutanının da bir kız bulduğunu görene kadar. Kendi kendine eğer durum böyle devam ederse, bir önceki gün gelen kızların hayal kırıklığına uğrayacağını düşündü. Geriye çekilmek zorunda kalacak ve yeni gelenlerin "tadına bakılana" kadar sıralarını bekleyeceklerdi.

HILDEGARD Knef derin bir uykudaydı. O ve Ewald von Demandowsky, düşmanın elinden zor kurtuldukları korkunç bir geceden sonra, şafak sökerken Kurfürstendamm'a varmışlardı. Bir zamanlar Berlin'in en şık sokağı olan bu yer, Ruslar gelince bir savaş alanına dönmüştü. Knef ve Demandowsky, Demandowsky'nin bir arkadaşının seksen iki yaşındaki küçük ve yaşlı bir kadın olan annesinin yanında başlarını sokacak bir yer bulmuştu. Bir tank, taretinden sarkan bir cesetle yanlarından geçerken, yaşlı kadın onları dairesine alıp su vermişti, neşe içinde gülümseyerek onlarla sohbet ederken bir yandan da kahve hazırlamıştı. Yaşlı kadın o kadar rahat ve telaşsızdı ki, Knef onun dışarıda sokakta olup bitenlerden haberi olup olmadığını merak etti.

Ev, fırtınaya tutulmuş bir tekne gibi sallanıyordu. Aynaya bakan Knef, bu terli, kana bulanmış, kirli yüzü ve yaralı elleriyle karşısında duran insanı tanımakta güçlük çekti. Öleceğinden emin olduğu için, annesine, her şeyin bittiğini ve kurtulma imkânı kalmadığını haber veren ve ona sunduğu bu güzel hayat için teşekkür eden son bir mektup yazmaya çalıştı. Lakin uygun

kelimeleri bulamamış, bu sırada gözyaşları da kâğıdı ıslatmıştı. Knef mektubu yırttı ve bunun yerine uykuya daldı.

Yeniden uyandırılmıştı. Yatakta dimdik otururken yaşlı kadın ona Rusların yaklaştığını, yan evin kilerine kadar geldiklerini söyledi. Hemen çıkmaları gerekiyordu, çünkü eğer Ruslar içeride asker bulurlarsa, evi yıkarlardı.

“Çok üzgünüm,” diye özür diledi yaşlı kadın. “*Gitmeniz gerekiyor. Diğer kiracılarım ısrar ediyorlar.*”

Yaşlı kadın telâfi niyetiyle, Demandowsky’nin eline birkaç sigara tutuşturdu. Knef’le birlikte, nereye gidecekleri hakkında hiçbir fikirleri olmaksızın kapı eşiğinde dikilip durdular. Diğer kiracılar kiler parmaklıklarından onlara küfür ediyor ve Ruslar gelmeden önce defolup gitmelerini söylüyordu. Yolun yukarısına doğru koştular, yüzü morarmış ve dili şişmiş bir oğlanın ağaca asılı cesedinin yanından geçtiler. Göğsüne asılı levhada “Ben Bir Korkağım,” yazılıydı. “Anavatanım İçin Savaşmaya Korktum.”

Henüz pek uzaklaşmamışlardı ki, yakası rütbe dolu bir Alman subayına rastladılar.

“Nereden geliyorsunuz?” diye sordu adam.

“Schmargendorf’tan. Diğerlerini kaybettik.”

“Ne zaman?” diye sordu subay.

“Dün, dün sabah.”

Subay şüphelenmişti. Knef ve Demandowsky firariye benziyordu.

“Beni takip edin,” dedi.**

Albrecht-Achillesstrasse’de bulunan bir komuta yerine götürüldüler. Başka bir subay, hizaya girip ceza hükmünü beklemelelerini söyledi. Düşman karşısında, birliklerinden firar etmişlerdi. Bunun cezasının yargısız infaz olduğunu başkasından duymaları gerekmiyordu.

* Knef, *The Gift Horse*, sf. 91.

** a.g.e.

SİĞİNAKTA, Albay von Dufving telefon hatlarını bağlamayı başarmıştı. Alman hatlarına döndüğünde SS tarafından vatan haini olarak yakalanmış ama derdini anlatarak yakasını kurtarmayı başarmıştı. Telefon kablosu kısa gelmiş, bunun için bir uzatma eklenmiş ama bu kısım da top ateşinde ikiye bölünmüştü. Fakat von Dufving yılmamıştı. Artık, Kaçılaryaya ile Chuikov'un havalanı yakınındaki karargâhını birbirlerine bağlayan bir telefon hattı mevcuttu.

Krebs derhal telefona sarıldı ve Göbbels ile görüşmek istediğini bildirdi. Göbbels ona derhal Kaçılaryaya'ya gelmesini ve Rusların isteklerini de beraberinde getirmesini söyledi, bu sayede durumu yüz yüze konuşabileceklerdi. Herhangi bir yanlış anlaşıl-maya mahal vermemek için, Krebs ayrılmadan önce Chuikov'un isteklerini tekrar etti:

1. Berlin'in teslim olması.
2. Teslim olan herkesin silahlarını bırakması.
3. Tüm eratın hayatlarının bağışlanması.
4. Yaralılar için yardım sağlanması.
5. Müttefikler ile radyo üzerinden iletişim kurulması.

Chuikov onaylamak için başını salladı. Krebs yola koyulduğunda, kolundaki saat biri sekiz geçiyordu. Gitmeye isteksiz görünüyordu, önce eldivenlerini, daha sonra da olmayan bir sırt çantasını aradı, Rus karargâhının güvenli ortamından ayrılmamak için bir bahane bulmaya çalışıyordu. Chuikov'a öyle gelmişti ki, Krebs o tımarhaneye dönüp diğerleriyle birlikte kapana kısılmış bir fare gibi ölmektense, şansını Ruslarla denemeyi tercih ediyor, tutsak alınmayı istiyordu. Ne var ki Chuikov ona yardım etmeyecekti. Krebs'in sığınağa dönmesi Chuikov'un daha çok işine yarıyordu.

Krebs geri döndüğünde, Göbbels onu gördüğüne sevinmedi. Krebs'in, sığınaktaki bütün önemli kişiler için kurtuluş bileti

olan bir geçiş izni garantisıyla gelmesi gerekiyordu. Oysa getirdiği tek Şey, bir teslim olma davetiyesiydi.

“Teslim olmak mı?” diye haykırdı Göbbels. “Şansölye olarak kalan son birkaç saatimi, teslim belgesi imzalayarak kullanacak değilim.”

Diğerleri de aynı fikirdeydi. Teslim olmanın onlara hiçbir getirisi yoktu. Oradan çıkmak için güvenli bir geçiş imkânı istiyorlardı, teslim olmayı değil.

Rusların Şartlarını reddedip savaşa devam etmeye karar verdiler. Birkaç saat sonra hava kararacaktı. Düşük rütbeli görevlileri arkalarında bırakıp onlar Rusları oyalarken U-Bahn hattına inerek, tünel Őebekesinde izlerini kaybettirebilirlerdi. Başarı ihtimali pek yüksek değildi ama tünellerde kaçmak, ellerini kaldırıp onları asmaya gelecek Müttefik Kuvvetler’i beklemekten daha iyiydi.

Göbbels ve diğerlerinin teslim olmaya karşı çıkıŐlarını izleyen haber spikeri Hans Fritsche, her birinin de gerçeklikle bağlarını yitirmiş birer deli olduğunu fark etti. Fritsche nl bir radyo spikeri ve Propaganda Bakanlığı’nda st düzey bir yetkiliydi ama yine de ayakları halen yere basıyordu. Berlin için akla yatkın tek seçeneğin teslim olmak olduğunu biliyordu. Diğerleri teslim olmayı hâlâ reddederken, o ipleri eline almaya karar verdi. Wilhelmplatz’daki ofisinin yıkıntılarına geri dönüp Mareşal Zhukov’a gönderilecek bir barış teklifi hazırlamaya koyuldu.

Daha işin baŐlarındayken, sarhoş ve öfkeden titreyen General Burgdorf odaya daldı.

“Şehri Ruslara teslim edeceğin doğru mu?” diye sordu Burgdorf.

Fritsche başıyla onayladı. Bunun zerine Burgdorf, Hitler’in teslim olmayı yasaklayan emri halen geçerli olduğu için Fritsche’i vurmak zorunda olduğunu açıkladı. Tabancasını çekti ama onu Fritsche’nin odasına götüren radyo teknisyeni eline vurarak tabancayı düşürdü. Burgdorf derdest edilip Kanlılarya’ya geri g-

* Joachim Fest, *Inside Hitler’s Bunker*, Londra: Pan, 2005, sf. 137.

türüldü, bu sayede Fritsche, Ruslara hazırladığı belgeye devam etmek için fırsat bulmuş oldu.

O çalışmaya devam ededursun, sığınaktakiler kaçma hazırlığı içindeydi. Çoğunluk toplu firara katılmayı tercih ederken, bir iki kişi geride kalıp şansını bulundukları yerde denemeye karar vermişti. Firarilerin planı, yirmişer ya da daha çok kişilik gruplarla, Hitler'in Kançılarya'daki törenleri izlediği balkonun altındaki mahzen penceresinden sürünerek çıkıp Wilhelmplatz boyunca koşarak Kaiserhof U-Bahn İstasyonu'na varmaktı. Oradan sonra, bütün mesele demiryolu tünellerine dağılıp diğer taraftan gelen Ruslarla karşılaşmamayı umarak, güneş doğana kadar sığınakla aralarına güvenli bir mesafe koymaktı.

Traudl Junge, gitmeyi seçenlerden biriydi. Hitler'in aşçısı olan Konstanze Manziarly de öyle. Hitler'in öldüğünü kimse- nin anlamaması için, ona bir akşam yemeği hazırlamak zorunda kalmıştı. Ağlamamak için kendini zor tutarak, iddialı bir sahanda yumurta ve patates püresi pişirmişti. İki kadına birer tabanca, giyecek bot, pantolon ve çelik miğfer verilmişti, zaten kaçarken bundan başka bir şeye ihtiyaç duymayacaklardı. Sığınağın ambarları açılmış ve erzaklar serbestçe dağıtılmıştı: konserve yiyecek, şarap, şampanya, çikolata ve uzun zamandır kimsenin görmediği türlü çeşit lüks şeyler. Başka bir zaman olsa, kadınlar midelerini tıka basa doldururdu ama bu cehennemin ortasında, lüks malzemelerin bir faydası yoktu. Kumanya paketleri ve su şişesi işlerine daha fazla yarıyordu.

Sadece birkaç kişi geride, sığınakta kalmaya karar vermişti. General Burgdorf hiçbir yere gidemeyecek kadar sarhoştı, General Krebs ise Chuikov'un karargâhına yaptığı yolculuktan sonra çok yorulmuştu. Göbbels de kalmayı tercih etti. Doğuştan gelen yumru bir ayağı ve altı çocuğuyla, Rus hattının içinden sızmak için pek bir şansı olmadığını biliyordu. O ve karısı, kaçmak yerine intihar etmeyi seçti. Ruslar gelmeden önce çocuklarını, sonra da kendilerini öldürdüler. Birçok kişi, çocukların kimliklerini Ruslardan gizleyerek onları beraberinde kaçırmayı önermişti

ama Göbbels bu teklifleri kabul etmemiştir. “Çocuklarımızın utanç içinde yaşamasındansa ölmesini tercih ederim,” demiştir Magda Göbbels, Traudl Junge’ye. “Savaş sonrası Almanya’ında, çocuklarımız için bir yer olmayacak.” Göbbels ailesi tek bir bütün olarak yaşamıştı, şimdi de aynı şekilde öleceklerdi.

Fakat daha bunun zamanı gelmemiştir. Göbbels’in öncelikle günlüğünü tamamlaması gerekiyordu. Uzun yıllardır, Üçüncü Reich’in tam kalbinde geçirdiği hayatının günlük muhasebesini yaparak tuttuğu bir günlüğü vardı. Karısı içeride çocuklarla otururken, sığınakta kalan diğerleri de şafağın sökmesini beklerken, o kendini odasına kapattı, kalem ve kâğıt alıp hayat hikâyesindeki son bölümü yazmaya koyuldu. Yazdıkları, Hitler’le birlikte çıktığı ve ikisi için de felaketle sona eren bu yolda başarmaya çalıştıkları her şeyin, gelecek nesiller için yazılmış yedi sayfalık özetiydi.

* Junge, *Until the Final Hour*, sf. 175.

NAZİLER YENİDEN TOPLANIYOR

ÇOK uzaklardaki Plön'de, bütün gece boyunca Himmler'le konuşan Amiral Dönitz'in gözlerinden uyku akıyordu. Fakat dinlenmeye zaman yoktu. Sığınaktan, Martin Bormann'dan bir başka mesaj aldığı anda personeliyle beraber sıkı biçimde çalışmaktaydı. O sabah saat 07:40'da gönderilmiş ve saat on bire gelirken Dönitz'e ulaşmıştı: "Vasiyet yürürlükte. Tez vakitte size geliyorum. Fikrimce, o zamana kadar duyuruyu erteleyin."

Dönitz donakalmıştı. "Vasiyet yürürlükte." Bu sadece tek bir anlama gelebilirdi. Hitler ölmüştü. Berlin'de başına bir şeyler gelmişti ve artık yeni Führer Dönitz'ti.

Telefona uzanıp Eutin Gölü yakınlarındaki treylerinde kalan Albert Speer'i aradı. Telefona cevap veren Speer'in sekreterlerinden birisine, kısaca, Hitler'in öldüğü söylendi. Speer, birkaç dakika sonra Plön'deki Dönitz'e katılmak üzere yola koyulmuştu. Kançılara'dan devam niteliği taşıyan bir başka mesaj geldiğinde beraber diler:

Büyük Amiral Donitz: (Çok Gizli. Sadece subay aracılığıyla)

Führer dün öğleden sonra 3:30 da vefat etti. 29 Nisan vasiyeti sizi Reich'in Başkanı, Bakan Gob-

bels'i Şansölye, Reichsleiter Bormann'ı Parti Bakanı, Bakan Seyss-Inquart'ı Dışişleri Bakanı olarak tayin etmiştir. Führer'in talimatı gereği vasiyetname Berlin'den çıkarılarak, halkımıza ulaşabilmesi için saklanmak üzere size ve Mareşal Schorner'e ulaştırılacak.

Reichsleiter Bormann durum hakkında sizi aydınlatmak üzere, bugün içerisinde size ulaşmaya çalışacak. Halka ve orduya yapılacak duyurunun şekli ve zamanı size bırakılmıştır. Aldığınızı teyit edin.

Göbbels, Bormann.

Demek ki doğruydu. Hitler ölmüştü: büyük olasılıkla intihar ederek, zira mesajda savaşıırken öldüğü değil, vefat ettiği yazıyordu. Alman halkını bir arada tutup savaşı sona erdirmek artık Dönitz'e kalmıştı. Üstelik bununla da bitmiyordu; eğer Hitler'in vasiyetine riayet edilecekse, bu işi Göbbels ve Bormann ile beraber yapmak zorundaydı. Lakin Almanya'nın çöküşü ile boğuşup makul bir barış antlaşmasını garantilemekle uğraşırken, yanında isteyeceği son kişiler Göbbels ve Bormann idi. Onlar etraftayken, bu işin zerre kadar başarı ihtimali yoktu.

Dönitz'i izleyen Speer, amiralin böyle bir dönemde, Göbbels'in Alman Şansölyesi ve Bormann'ın da Nazi Partisi Bakanı olmasının sorumluluğunu yüklenmekten dolayı rahatsızlık duyduğunu sezdi:

"Bu kesinlikle mümkün değil!" diye bağırdı Dönitz, makamının gücüyle dalga geçiliyordu çünkü. "Kimse telsiz mesajını gördü mü?"

Mesajı görenler, yalnız telsizci ve amiralin yaveri olan Neurath idi ki, o da mesajı doğrudan amirlerine götürmüştü. Bunun üzerine Dönitz, telsizcinin sessizlik yemini etmesini ve mesajın kilitli bir yerde

*tutularak bir sır olarak saklanmasını emretti. “Peki, Bormann ve Göbbels hakikaten gelirse ne yapacağız?” diye sordu Dönitz. Ardından kararlı biçimde kendi cevabını kendi verdi: “Ne olursa olsun, onlarla hiçbir surette işbirliği yapmayacağım.”**

Düşünüp taşındıktan sonra, Bormann ve Göbbels’in Plön’e çıkageldikleri takdirde tutuklanmaları gerektiğine karar verdi. Ancak önce Plön’e varmaları lazımdı. Bunu takiben de yeni duruma hazırlanana kadar, birkaç saat boyunca, Hitler’in ölümünü bir sır olarak tutmayı kararlaştırdı. Zaten önceden General Jodl ve Mareşal Keitel’i, askeri durum değerlendirmesi yapmak üzere Plön’e çağırtmıştı. Yeni Führer olarak, diğer generallere ve çeşitli Nazi yetkililere de gelmeleri için haber gönderdi. Albert Speer, o gece halka yayımlanmak üzere, Dönitz için bir duyuru müsveddesi hazırlarken, Dönitz de günün geri kalanını Almanya’nın Führer’in öldüğünü açıklamadan önce elinden geldiği kadar çok sayıda kıdemli kişiye danışarak geçirmişti.

MAREŞAL Keitel çoktan Plön’e doğru yola koyulmuştu. Ruslardan bir adım önde olmak gayesiyle, karargâhının yerini değiştirmek için sabah dörtten beri yollardaydı. Önce Baltık kıyısındaki Wismar’a doğru arabayla giderken, geri çekilmekte olan Wehrmacht kollarının RAF tarafından makineli tüfekle taranması yüzünden, iki kez araçtan çıkarak canını kurtarmak için kaçmak zorunda kalmıştı. Keitel, RAF avcı uçaklarının tepelerinde bu kadar rahatça uçabilmelerine çok şaşırılmıştı. Bu, İngilizlerin de yakında olduğu anlamına geliyordu, bir taraftan Ruslar gelirken diğer taraftan da İngilizler, Almanları sıkıştırıyordu.

Keitel cephede savaşan bir asker değildi. O, Hitler’in yalaskıydı, gerçek askerler tarafından küçük görülen kendini be-

* Speer, *Inside the Third Reich*, sf. 487.

ğenmiş bir ahmaktı. Kendi kapasitesinin çok daha üzerinde terfi almış, albay rütbesinden daha fazla yükselmemesi gereken yarım akıllı bir adamdı. Ancak mareşaller Alman toplumunda özel bir yere sahipti ve Hitler, generallerini elinin altında tutmaya ihtiyaç duymuştu. Kendisine verilen emri, daha özgür iradeli subayların bazen yaptığı gibi sorgulamayıp harfiyen uygulayacağından ve her zaman “*Ja, mein Führer*” diye cevap vereceğinden emin olduğu için Keitel’i terfi ettirmişti.

Ancak Keitel’in bildiği kadarıyla Hitler, Berlin’de sıkışıp kalmıştı ve şu an günün adamı Dönitz idi. Keitel, Wismar’a ulaştığında Baltık limanlarının Doğu Prusya’dan gelecek gemi dolusu asker ve mülteciler için açık tutulması gerekliliğini, General Jodl ve General Kurt Student ile görüşmüştü. Keitel ve Jodl daha sonra birbirlerinden ayrılarak, Dönitz’i bulmak düşüncesiyle Lübeck’in kuzeyine, Neustadt’daki bahriye kışlasına doğru yol almışlardı. Amiralın Plön’de olduğunu öğrenen Keitel akşamüstü yoluna devam etmiş ve Amiral Dönitz’i bir başka subayla, Kuzey Denizi kıyılarının müdafaası konusunda hâlihazırda toplantı yaparken bulacaktı.

Hitler’in en sevdiği kadın pilot olan Hanna Reitsch da oradaydı. Robert von Greim ile Berlin’den kurtulduktan sonra, Luftwaffe’nin yeni liderini Dönitz’le buluşması için Plön’e uçurmuştu. Keitel, amiral ile görüşme sırasını beklerken Hanna Reitsch ile konuşmaya daldı. Fegelein’in sığınakta öldüğünü, göstermelik bir duruşma bile yapılmaksızın, Hitler’in emri ile infaz edildiğini duyduğunda şoke oldu. Eğer Hitler’e bu kadar yakın subaylar bile dışarıya çıkarılıp bir anda idam ediliyorsa, işler berbat bir noktaya gelmişti belli ki.

Keitel, Dönitz’in yanına çağırıldı. Amiral oldukça nazikti ama mareşali gördüğüne bilhassa memnun olmuş da değildi.

* “*Ja, mein Führer*” (Alm.): “Evet Führer’im”. –çn.

Wehrmacht gibi amiral de Keitel'in bir "*altın sülün*" olduğunu, gerçek askerler savaşmakla uğraşırken, parıltılı üniforması ile cephe gerisinde kasıla kasıla yürüyen işe yaramaz subaylardan birisi olduğunu düşünüyordu. Keitel'in yerine, kurmay başkan olarak Mareşal von Manstein'in atanması emrini vermişti. Ancak von Manstein'a hiçbir şekilde ulaşamadığından dolayı, Keitel görevinden alınana kadar Dönitz ona tahammül etmek zorundaydı. Aslına bakılırsa, cephedeki durumu daha iyi bilen bir subayı Keitel'e tercih ederdi.

Büyük kısmında durumun ne kadar umutsuz olduğundan bahseden, uzun bir görüşme yaptılar. Dönitz, önemini belirtmeksizin Bormann'dan gelen ilk mesajı Keitel'e gösterdi ve konuştukları sırada Hitler'in vasiyetnamesini Plön'e doğru yolda olduğunu söyledi. Berlin'in daha fazla direnemeyeceğini ikisinin de açıkça görebiliyordu. Dönitz, Çekoslovakya'daki Alman ordusunun Amerikalılara teslim olmak üzere, derhal batıya doğru geri çekilmesini istiyordu. Almanlar kaçıp Ruslar kovaladıkça, herhangi bir geri çekilmenin büyük bir hezimetle sonuçlanacağını söyleyen Keitel bu fikre itiraz etti. Dönitz, bunun yanlış olduğunu bile bile, Çekoslovakya'daki birlikleri yöneten Mareşal Schörner ile görüşene dek, geri çekilme kararını ertelemeyi kabul etti.

Keitel görüşmeden sonra Neustadt'a döndü. Bu kez de bahriye kışlası yakınındaki köylere, karanlık çökmeden evvel yapılan RAF saldırıları nedeniyle gecikmişti. Neustadt'a döndüğünde General Jodl'u çağırdı ve Dönitz ile yaptıkları görüşmelere dair notlarını karşılaştırdılar. Jodl, Rus cephesindeki askerler tahliye edilene ve batıdaki Müttefik Kuvvetler'e sağ salım teslim olana kadar Almanya'nın savaşmaya devam etmesi gerektiği yönündeki görüşü paylaşıyordu. Jodl'a göre, İngiliz ve Amerikalıların,

* *Altın Sülün*: Av partilerinde en değerli av olarak kabul edilen Çin kökenli bir kuş türü. -çn.

zaman içerisinde Ruslarla arasının açılması kaçınılmazdı. Eğer Almanlar bir beş gün daha dayanabilirse, gündemi zorlayıp demokratik ülkelerle Bolşeviklerin arasını bozabilirlerdi. Eğer başarabilirlerse, bu kesinlikle Almanların lehine olurdu, çünkü Ruslar ile Almanlar arasında bir seçim yapmak zorunda kalan batılı Müttefikler, tabi ki de Almanları tercih ederdi.

BİR önceki gece Dönitz'le yaptığı toplantıdan dönen Heinrich Himmler, Travemünde yakınlarındaki yeni karargâhında, kahvaltı etmeye oturduğunda ümitsiz bir durumdaydı. Yeni Führer olamamak bir yana, yeni hükümette hiçbir şekilde yer alamayacağını öğrenmek onun için acı bir hayal kırıklığıydı. Karargâha döndüğünde intihara meyilli bir ruh halindeyken, birkaç saatlik uykudan sonra biraz daha iyi hissediyordu. Kopenhag'a yaptığı kısa süreli geziden dönen Walter Schellenberg, Himmler'i gergin ve dikkati dağılmış olarak buldu. İskandinavya'daki durum ve Almanların Norveç ve Danimarka'dan barışçıl biçimde geri çekilmesini öneren Kont Bernadotte üzerine konuştular.

Himmler kahvaltıdan sonra Dönitz'i tekrar ziyaret etmeye karar verdi. O kadar uzun süre Nazi şebekesinin tam merkezinde yer almıştı ki, şimdi bir işi olmayınca başka ne yapabileceğini bilmiyordu. Kendini, her ne pozisyonda olursa olsun, halen birilerinin işine yarayabileceğine inandırmıştı, çünkü Müttefikler savaştan sonra düzeni tesis etmek için SS'ye ihtiyaç duyabilirlerdi. Eisenhower ve Montgomery, savaş sonrası Almanyası'nın kaosuyla mücadele ederken, "yasa ve düzenin tesisi için vazgeçilmez bir faktör" olan Emniyet Amiri Himmler'in hizmetlerine muhakkak ihtiyaç duyacaktı. Daha çılgın hayallerinde, savaş sonrası dünyada kendini içişleri bakanı olarak görüyordu; sadece Almanya'nın bakanı da değil üstelik, tüm Avrupa'nın.

Schellenberg'i de yanına alarak saat on birde yola çıktı. Lübeck üzerinden gittiler ama yollar o kadar kalabalıktı ki, yolları açarak onlara eşlik eden SS'ye rağmen Plön'e ikiden önce ula-

şamadılar. Çağrılmadan ve beklenmeden gelen Himmler, Dönitz'ten randevu almamıştı. Amiral ile görüşmeyi bekleyen pek çok kişi olmasından ötürü, yapacak hiçbir şeyi olmadan, kederli bir halde karargâh etrafında gezinerek, uzun bir süre sıranın kendine gelmesini beklemek zorunda kaldı. Onu orada gören Keitel, Himmler'in neler karıştırdığını merak etti. *"Gerçek niyetinin ne olduğu hakkında bir fikrim yoktu ama bana öyle geliyordu ki, ona bir görev vermemiz için emrimize amade bulunmak ve güncel durumdan haberdar olmak istiyordu."* Başkaları da onu görmüş ve Himmler'in, Müttefik Kuvvetler'le kendilerinden habersiz görüştüğünü söyleyen radyo haberlerinin doğru olup olmadığını merak etmişlerdi.

Nihayet, görüşmeye fırsat bulabildikleri zaman Dönitz'in Himmler'e söyleyecek pek bir lafı yoktu. Ondan pek hoşlanmıyor ve korkuyordu, çünkü SS halen Himmler'in komutası altındaydı, ancak Dönitz ona yeni yönetimde hiç yeri olmadığını bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde tekrar etti. Himmler olanlara hâlâ inanmıyordu. Er ya da geç ona ihtiyaç duyacaklarından emin olduğu için, önlerindeki birkaç gün boyunca Dönitz'in karargâhından çok uzaklaşmamaya karar verdi ki, lazım olduğu zaman hemen orada olabilsin. Hans Prützmann, onun Dönitz'in karargâhındaki irtibat subayıydı. Prützmann'a, kendisini gelişmelerden haberdar etmesi yönünde kesin emir verip hayal kırıklığıyla dolu bu günün sonunda konvoyuna döndü ve gelişmeleri takip ederek uygun zaman beklemek üzere kendi karargâhına doğru yola koyuldu.

RIBBENTROP da Plön'deydi. Berlin'den ayrıldıktan birkaç gün sonra, nihayet Plön'e varmış ve kasabanın dışında, kendisine ait bir karargâh kurmuştu. Himmler gibi o da Dönitz'in yeni yönetimde kendisi kadar tecrübeli bir adama ihtiyacı olabile-

* a.g.e., sf. 488.

ceğine inanıyordu. Oraya vardığından beri ahizenin başında oturup şüphesiz ki çalacak olan telefonu bekliyordu. Amiralin ona ehemmiyetli bir görev vereceğinden emindi; büyük ihtimalle, Hitler'in yönetiminde yaptığı dışişleri bakanlığı hizmeti olacaktı.

Bu esnada telefon gerçekten de çaldı ama konuşma Ribbentrop'un düşündüğünden çok farklı cereyan etti. Dönitz, Ribbentrop'un selefi olan Konstantin von Neurath'i hem dışişleri bakanı hem de başbakan olarak yeni hükümetine atamaya karar vermişti. Ancak Neurath'a bir türlü ulaşamıyordu, bu yüzden Dönitz'in yaveri, onun yerini bilip bilmediğini sormak için Ribbentrop'u aramıştı.

Ribbentrop bu sorunun cevabını bilmiyordu. Dahası, kendi görevinin Neurath'a teklif edileceğini duymak onu çileden çıkarmıştı. Takriben 1 Mayıs akşamı, apar topar Dönitz'i görmeye gitti. Kanunen hâlâ dışişleri bakanı olduğunu ve bu görevde kalmasına izin verilmesi gerektiğini iddia etti, özellikle de, İngilizlerle görüşmek üzere Hitler'den emir aldığı için. Ribbentrop savaştan önce Londra'da büyükelçilik yaptığına ve İngilizleri gayet yakından tanıdığına dikkat çekti. İngilizler onu sever ve saygı duyarlardı. Eğer ilerdeki günlerde veya haftalarda İngilizlerle müzakere yapılacaksa, bu iş için doğru adam kendisiydi.

Fakat Londra'dakiler gibi Dönitz de Ribbentrop'un kasıntı bir budala olduğu görüşündeydi. Hitler'e, İngilizlerin asla savaşa girmeyeceği garantisini veren adama, tabii ki dışişleri bakanlığı görevini vermeyecekti. Dönitz, yeni bir dışişleri bakanı seçmek için Ribbentrop'un yardımına ihtiyaç duymış gibi davranarak görüşmeyi bitirdi. Eğer Neurath bulunamazsa, onun yerine bir başkasının seçilmesi gerekecekti. Dönitz bu görev için, Oxford'da Rhodes Bursu'yla eğitim görmüş olan Kont Schwerin von Krosigk'i düşünüyordu, ancak başka önerilere de açıktı. Ribbentrop'un oradan ayrılıp gece bu işe uygun olacak başka adaylar üzerine düşünmesini istedi. Ribbentrop, bir sonraki gün elinde

isimlerle dolu bir liste ile dönmeye söz vererek, kendinden istenileni yaptı.

MAUTENDORF'DA, Hermann Göring'i korumakla görevlendirilmiş SS müfrezesi şimdi onu öldürmek üzere emir almıştı. Emirler sığınaktaki Martin Bormann'dan geliyordu. Dönitz'e, Hitler'in vasiyetinin yürürlükte olduğunu söyleyen bir mesaj gönderdikten sonra, Mauterndorf'a aynı derecede örtülü ifadelerle, başka bir tane göndermişti: "Berlin'deki durum giderek geriliyor. Eğer Berlin'de kaybedersek, 23 Nisan'ın hainleri yok edilmeliler. Askerler, görevinizi yapın! Hayatınız ve onurunuz buna bağlıdır!" demişti.

Mesaj yeterince açıktı. Her ne kadar, yazılı olarak belirtmemiş olsa da Bormann, Göring'in 23 Nisan'da çektiği telgraf yüzünden vurulmasını emrediyordu. Führer olarak başa geçmesi gerekip gerekmediğini soran şu telgraf yüzünden Bormann, Göring'den hep nefret etmişti. Ve şimdi, rakibini sonsuza dek aradan çıkarmak için eline bir fırsat geçmişti.

Ancak SS bundan pek emin değildi. Bir kere, Bormann'dan ölesiye nefret ediyorlardı. Dahası, sular durulduğunda kazanan tarafta olmak istiyorlardı. Eğer sonradan bunun için hesap vermek zorunda kalacaklarsa, Göring'i vurmak hiç de iyi bir fikir değildi. Emirlerle uymak yerine kendi arkalarını kollamayı tercih ettiler.

Telgrafın bir kopyası Berchtesgaden'e götürülüp Luftwaffe komutanı General Karl Koller'e ulaştırıldı. Koller, Luftwaffe'den bir muhabere birliğini, şehirde Göring'e sadık bir kuvvet oluşturmak üzere Mauterndorf'a yeni yollamıştı. Birlik küçüktü ancak Luftwaffe'nin eski başkanını katletmeye kalkarsa, olaydan zarar almadan çıkabileceklerini düşünmesinler diye adamların sayısı SS'ye özellikle abartılarak aktarılmıştı.

Telgrafi gördüğünde Koller'in ilk aklına gelen, kendisinin de infazı emredilen hainlerden biri olabileceğiydi, çünkü 23 Ni-

san'da Göring'in mesajı hazırlamasına yardım etmişti. Telgrafi kendisine ulaştıran SS subayından bu emri uygulamaya niyetleri olmadığını öğrendiğinde rahatladı. Göring'i serbest bırakabilecek durumları yoktu ama onu öldürmeye de hazır değildiler.

Daha sonra, Mauterndorf'dan bir başka SS subayı geldi. *Standartenführer** Krause, Göring'i öldürmeye dair genel çekinceyi paylaşmaktaydı ama uygun yetki olmadan onu serbest bırakmayacaktı. Luftwaffe'nin bu sorumluluğu ondan almasını istiyordu.

"Neden Göring'i güç kullanarak kurtarmıyorsunuz?" diye sordu Koller'e. "Sizin askerleriniz benimkilerden daha fazla."

"Onun hayatını riske atmak istemiyorum."

Krause durumu anladı. Komutası altındaki SS'ten bazıların, gitmesine izin vermektense Göring'i vurmayı tercih edeceklerini inkâr edemezdi. Biraz düşündükten sonra, "Eğer saldırıya uğrarsak, bütün adamlarım için söz veremem," diye itiraf etti. "Ama eğer harekete geçmemeye karar verirsiniz, Herr General, Göring'e bir şey olmayacağına dair söz verebilirim. Yalnız lütfen yakın zamanda bu tutukluluk halini kaldırılması için gerekeni yapın."

TEKRAR Plön'e dönersek, Albert Speer, Eutin Gölü'ndeki treyle-rine dönmektense, geceyi Dönitz'in karargâhında geçirmeye karar vermişti. Sekreterinin hazırladığı çantayı yanına alarak, bah-riye kışlasında kendisine tesis edilen küçük bir odaya yerleşmişti. Yatmaya gittiğinde, Hitler'in ölümü üzerine hissettiklerini içinde tutmaktan ve gün boyu Dönitz için telgraf metinleri hazırlamak-tan ötürü hem zihinsel hem de fiziksel olarak yorgun düşmüştü. Yaşadığı en berbat günlerden birinin sonunda oda kapısını kapa-tan Speer, nihayet yalnız başına kalmaktan memnundu.

* *Standartenführer* (Alm.): Nazi Partisi içinde albaya denk, paramiliter bir rütbe. -çn.

** Willi Frischauer, *Göring*, Londra: Odhams Press, 1951, sf. 272.

Gece çantamı açarken Annemarie Kempf'in çantaya kırmızı deriden yapılmış fotoğraf çerçevesini de koymuş olduğunu gördüm. İçinde, Hitler'in altı hafta önce kırkinci doğum günümde benim adıma imzalamış olduğu portresi vardı. Çerçeveyi açıp fotoğrafı yatağın yanındaki komodinin üzerine yerleştirene kadar -ki bunu neden yaptığımı bilmiyorum- gayet iyiydim. Sonra birdenbire, orada dururken ağlamaya başladım. Kendimi durduramıyordum. Tüm kıyafetlerim üzerimde olduğu halde yatağa yatıp uyuyana kadar ağlamaya devam ettim.'

* Sereny, *Albert Speer*, sf. 544.

RUSYA'DA 1 MAYIS

MOSKOVA'DA kimse Hitler için ağlamıyordu. O gün 1 Mayıs'tı, Sovyet takviminin en önemli günüydü. Stalin birkaç saatlik uykudan sonra tekrar uyanmış, insanlar geçit töreni için Kızıl Meydan'da toplanmaktaydı. Moskova garnizonunun birlikleri yerlerini alıyor, Lenin'in anıtmezarı önünde sıraya girerken en iyi üniformalarıyla çok şık görünüyorlardı. Diplomatlar ve diğer davetliler, Kremlin Duvarı'nın altında kendilerine ayrılan yerleri arıyorlardı. Geçiş izni olmayan sıradan kişiler meydana kabul edilmeseler de yüz binlercesi çevre sokaklara akın ediyor, önlerinden geçecek birlikleri izlemek ve alkış tutmak üzere bekliyordu. Savaş zamanı kuralları, Moskova dışından gelenlerin de eğlenceye katılabilmesi için bir günlüğüne gevşetilmişti. Halk, memnuniyetle bu davete yanıt vermiş, sadece 1 Mayıs'ı değil, aynı zamanda gerçekleşmesi an meselesi olan *Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın** bitişini de kutlayan, mutlu ve heyecanlı kalabalıklar sokakları doldurmuştu.

Konuşmalar sona erdiğinde, Stalin selamları kabul etti. Lenin'in anıtmezarındaki balkondan aşağıdaki birliklere bakarken

* *Büyük Vatanseverlik Savaşı*: (Great Patriotic War) 2. Dünya Savaşı sırasında, Rusların anavatan topraklarını savunduğu, 1941-1945 arasında açılan Doğu Cephesi'ne verdikleri ad. -çn.

gözleri ışıltıyor, sevecen görünüyor. Aşağıda kaz adımı yürüten askerler, süngüleri parıldayarak geçiyordu. Piyadeleri, arazi araçları ve kamyonlar, süratli tanklar ve ağır topçu birlikleri -yani savaş halindeki bir ülkenin bütün askeri gücü- takip ediyordu. Yukarılarda, avcı uçakları kükrüyordu. Stalin, mutlulukla izliyordu; çünkü tüm bu kuvvetlerin kendi emrinde olduğunu biliyordu; çünkü düşman yenilmiş ve bir vakit kazanılması imkânsız görünen, son derece korkunç bir mücadeleden zaferle ayrılmışlardı. Gündemden bahsederken, Rus silahlı kuvvetlerine şöyle söylemişti:

Yoldaşlarım! Anavatanımızın halkları bu sene 1 Mayıs'ı, zaferle ayrıldığımız Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın bitişiyle beraber kutluyor.

Kızıl Ordu, Alman emperyalizminin merkezi Doğu Prusya'yı, Pomeranya'yı, Brandenburg'un büyük bir kısmını ve Almanya'nın başkenti Berlin'in ana merkezlerini ele geçirmiş, Berlin'de zafer bayrağını göndere çekmiş bulunmaktadır...*

Alman emperyalistlerinin başlattığı dünya savaşı sona yaklaşmaktadır. Hitler Almanya'sının çöküşü an meselesidir. Hitler'in himayesinde dünya hâkimi olma hayalleri kuran çete liderleri, kendilerini mahvolmuş halde bulmuşlardır. Ölümcül bir yara alan faşist canavar son nefesini vermektedir. Geriye tek şey kalmıştır; bu faşist canavara son darbeyi indirmek.

Kızıl Ordu'nun ve Donanma'nın savaşan askerleri! Hitler'in sığınağına nihai saldırı başlamıştır. Savaş sonuylandıracak bu mücadelede, askeri beceri ve kahramanlık göstererek başkalarına örnek olun.

* Pomeranya: Günümüzde, Kuzeybatı Polonya ve Kuzeydoğu Almanya'yı içinde bulunduran bölgenin adı. -çn.

*Düşmana daha sert vurun, savunmasını ustaca dağıtın, Alman işgalcileri takip edip etraflarını kuşatın ve onlar direnmeyi bırakana kadar soluk aldırmayın!**

Daha fazlası söylenebilirdi. Stalin hoparlörlerden Hitler'in öldüğünü ve Almanların barış talep ettiğini duyurabilirdi. Moskova bir volkan gibi patlayabilirdi. Ancak Stalin diline hâkim oldu. Hitler'in öldüğünden emin değildi. Tüm bildiği, söyledikleri ispatlanmamış bir Alman generalinin, Hitler'in yakıldığı ve ortada incelenecek bir ceset kalmadığı yönündeki iddialarıydı. Hitler, Güney Amerika'ya doğru yola çıkmıştı da olabilirdi pekala. Bunları açıklamayı çok istemesine rağmen, tüm Rusya'nın duymayı özlemle beklediği bu haberi halka duyurmadan önce, durum netleşene kadar beklemeye karar vermişti.

STALİN, kutlamaların bir parçası olarak, Sovyetler Birliği'nin bütün büyük şehirlerinde top atışı yapılmasını emretmişti. Moskova, Leningrad, Stalingrad ve Minsk'in yanı sıra, uydu cumhuriyetlerin başkentlerinde ve pek çok başka şehirde. Moskova'da toplar, beklenildiği gibi yirmi pare ateşlenerek, büyük bir gümbürtüyle şehrin üzerinde yankılandı. Gürültü her yerden duyulmuştu. Tutuklanana kadar kendi de bir topçu yüzbaşı olan Aleksandr Soljenitsin'in, başka beş tutukluyla birlikte, Sovyet-karşıtı hareketleri nedeniyle hüküm giymeyi bekledikleri Lubyanka Hapishanesi'nin duvarlarını bile aşmıştı bu gürültü.

Moskova'nın geri kalanının aksine, Lubyanka'da çok sessiz bir gün geçmekteydi. Normalde hapishane oldukça yoğun oluyor, sorguya çekilmek için hücrelerinden çıkarılıp götürülen mahkûmların gürültüsü ve hareketliliği ile doluyordu. Bu mahkûmlar bazen kendilerinden geçene kadar dayak yiyor, bazen ise izin verilen sa-

* Josef Stalin, *War Speeches*, Londra, Hutchinson, 1946, sf. 128.

atler dışında uyuduklarından ya da başka abes suçlamalardan dolayı, yalnızca ceza koğuşuna gönderilip daha az kumanyaya mecbur bırakılıyorlardı. Ancak o gün hapishane anormal biçimde sessizdi. Bir mahkûm, gardiyanlar tarafından dövülmüş, ancak muhtemelen sorgu yargıçları izin alıp 1 Mayıs kutlamalarına gittiği için, kimse sorgulanmaya çağırılmamıştı. O gün Lubyanka bir mezar gibiydi; gece çöktüğünde o kadar sessizleşmişti ki, mahkûmlar bu sükûnete hayret edip fazlasıyla sinir bozucu buldular.

Soljenitsin'in hücresinin penceresine takılı olan karartma perdesi yeni çıkarılmıştı. Pencerenin büyük kısmı, ağızlık diye bilinen metal bir plakayla kaplı olduğu için dışarıyı görmek hâlâ mümkün değildi ama en azından, perde kalktığı için hücre biraz günışığı alıyordu. Ve hapishanedeki karartma bittiğine göre, belki savaş da bitmişti ya da bitmek üzereydi.

Soljenitsin, 53 numaralı hücredeydi. Koğuş arkadaşları arasında, duyduğu her şeyi sorgu yargıçlarına ileten ispiyoncu bir mühendis ve bir zamanlar, Komünist Parti'nin yükselen yıldızı Nikita Kruşçev'in şoförlüğünü yapmış olan akıl hastası bir otomobil tamircisi vardı. İkisi de iyi ahbap sayılmazdı, ancak çok uzun bir süre hücrede tecrit edildikten sonra çevresinde başka birilerinin olması, Soljenitsin için bir ayrıcalıktı. Böylesini, kendi başına olmaya, ceza hücrelerinden birisine tıkalıp kendinden başka kimsesi olmamasına yeğlerdi.

Soljenitsin, Stalin'in savaşı idare yöntemlerini eleştirdiği için şubat başlarında tutuklanmıştı. Bir okul arkadaşına yazdığı ve "bıyıklı adamın" savaş stratejilerine saygıyı çok gördüğü mektuplar bulunduğu Doğu Prusya'da batarya komutanı olarak görev yapmaktaydı. Soljenitsin, Stalin'den ismiyle bahsetmemeye dikkat etmişti ve binlerce Alman ya da Müttefik Kuvvetler subayının liderlerine dair arkadaşlarıyla paylaştığı eleştirilerinden öte bir şey de söylememişti. Ancak bu mektuplar, komutasının elinden alınıp Lubyanka'ya götürülmeden önce tutuklanmasına yetmişti.

Maalesef, sorun sadece mektuplar değildi. Soljenitsin tutuklandığında, çavuşu eşyalarını karıştırıp içinde Hitler'in resmi olan savaş ganimeti bir Alman kitabını, müfettişler görmeden oradan çıkarmıştı. Ancak başka resimler de vardı. Soljenitsin'e ait harita çantasında, Rus ve Alman liderlerin 1. Dünya Savaşı'na dair bir kitaptan alınmış pul boyutunda fotoğraflarını buldular. Çar II. Nikolay ve Lev Troçki'ye ait fotoğraflar, Soljenitsin'in mevcut yönetime karşı yıkıcı hareketlerde bulunmaya meyilli olduğuna açık birer delil oluşturuyordu. Ayrıca, savaş üzerine bir roman için notlar barındıran dört küçük not defteri halinde tuttuğu günlükler de bulunmuştu. Soljenitsin, savaş boyunca birebir yaşadığı ve diğer askerlerden işittiği her şeyi, ister cephede verilen mücadeleyle alakalı olsun ister 1930'larda *Sovyet kolektivizasyonunun** sıradan insanlara musallat ettiği kıtlık ve sefalet hakkında olsun, her şeyi not etmişti. Askerlerin isimlerini ve konuştuğu tarihleri de kaydetmişti. Bu deliller, özellikle müfettişler henüz tamamını okumadıkları için, Soljenitsin'i mahkûm etmeye yeterli olmayabilirdi, ancak masum olduğuna dair bir savunma yapmasına engel olmaya yeter de artardı. Vakti geldiğinde, kaderine razı olarak suçunu itiraf etti ve cezası her ne olacaksa, kabullendi.

Ne ceza alacağını gayet iyi biliyordu. Sovyet Ceza Kanunu'nun 58. maddesine göre, bir yerlerdeki bir *gulag** da ağır hapis alacak, kürek mahkûmu olacaktı. Arkadaşına gönderdiği mektupta düşündüklerini söyleme suçunu işlediği için, tüm bu ağır fiziksel suistimali çekmek zorundaydı. Cezasını çektikten sonra evine dönemeyecekti. Bunun yerine Sovyetlerde bir yere sürgün edilecek, ömrünün kalanını, Tanrı'nın unuttuğu bir yerde, değer verdiği her şeyden binlerce mil uzakta geçirecekti. Çarlık zamanının eski ve kötü günlerinde siyasi tutuklulara bu şekilde muamele edilirdi.

* *Sovyet kolektivizasyonu*: Sovyetler Birliği'nin 1920lerin sonunda uygulamaya başladığı, zirai üretimi arttırmak adına yürütülen, tarım alanları ve işgücünü bireyden alarak kolektif hale getirmeyi amaçlayan politika. —çn.

** *Gulag*: Rus çalışma kampı. —çn.

Komünist rejimde de aynı bu şekilde muamele gördüklerini yeni yeni idrak ediyordu Aleksandr Soljenitsin, Lubyanka'daki hücre-sinde otururken.

MOSKOVA'NIN her yanında top sesleri duyuluyordu. Korgeneral Nikita Kruşçev'in *komiser*'i olduğu Ukrayna'nın başkenti Kiev'de de toplar patlıyordu. Stalin'in emirleri doğrultusunda, yirmi pare top atışı yapılıyordu. Üst düzey yetkililer ve yerel askeri komutanlar, geleneksel 1 Mayıs geçidinde selam almakta iken, Dnieper Nehri boyunca top sesleri gürültülü bir şekilde yankılanıyordu.

Savaş, Kruşçev için iyi geçmişti. Stalingrad'da bir siyaset su-bayı olarak, şehri savunmak için gittikçe zorlaşan mücadelede, cephedeki generaller ile Stalin arasında çok önemli bir bağlantı noktası olmuştu. Geride, güvenli karargâhında oturmaktansa, cepheden komuta etmiş; zamanını, Almanlara karşı savaşan askerlerinin yanında geçirmişti. Askerlerinin durumuyla yakından ilgilenmiş, adamlarının ihtiyaçlarına en yüksek önemi verip yi-yecek, silah ve eğitimlerinin eksiksiz kalması için çalışmıştı. So-nuçta, sahip olduğu rütbeye yükseltilmiş ve hiçbir zaman geriye dönüp bakmamıştı.

Stalingrad, Kruşçev'e, ileride yararlı olacak iki önemli ders ver-mişti: savaştan, her ne pahasına olursa olsun kaçınmak gerekiy-or-du ve Stalin'in kendisi de hata yapabilirdi. Savaş ilerledikçe, Solje-nitsin gibi Kruşçev de Stalin'in askeri becerisini yetersiz bulmaya başlamıştı. Ayrıca kolektif tarımın kusurlarını görmüştü; bilhassa da Ukrayna'nın mısır tarlaları arasında. Yine de Soljenitsin'in ak-sine, Kruşçev fikirlerini kendisine saklamaya dikkat etmişti. Politi-kada kariyer yapmış biri olarak, düşüncelerini, arkadaşına yazdığı mektupta söylememesi gerektiğini biliyordu.

* *Komiser*. (Rusça Комиссар) Eskiden, SSCB'nde herhangi bir örgütün lideri olan kimse. -çn.

Ve artık savaş neredeyse bitmek üzereydi. Cephede artık kendisine ihtiyaç duyulmayan Kruşçev, ordunun kalanı Almanya içlerine doğru ilerlerken, yılın başlarında Ukrayna'yı yeniden inşa etmek üzere Kiev'e dönmüştü. Halen birlikleriyle irtibat halindeydi, özellikle de Mareşal Zhukov ile. Birbirlerini savaş öncesinden beri tanıyor ve düzenli olarak telefonda görüşmeye devam ediyorlardı. Zhukov daha bir gün evvel arayıp büyük bir heyecanla adamlarının Berlin'e yaklaşmakta olduğunu bildirmişti. “*O alçak Hitler,*” demişti Kruşçev'e. “*Çok yakında onu bir kafese koyacağım ve size getireceğim. Moskova'ya giderken ilk önce Kiev'e uğrayacağım ki, siz de onu görebilin.*” Kruşçev o anı sabırsızlıkla bekliyordu. Tepeden tırnağa bir politikacı olduğundan, fotoğraf çektirmek için bir fırsat gördüğünde kaçırmazdı.

KARADENİZ'DE bulunan büyük Sovyet limanı Odessa'da da toplantısı yapılmaktaydı. Oradaki 1 Mayıs töreni, Kulikovo Meydanı'nda yapılıyordu. Bu, normalde yerel komünist liderlerin ve parti yetkililerinin iştirak ettiği sıkıcı bir olay olurdu. Ancak bu sene, yurtdışından gelen fevkalade seçkin bir misafir, *apparatşiklere*** eşlik ediyordu: İngiltere başbakanının eşi Clementine Churchill oradaydı.

Bayan Churchill 2 Nisan'dan beri Sovyetler Birliği'nde bulunuyordu. Stalin'in daveti üzerine, İngiliz Kızıl Haçı'nın sağladığı ekipmanla yapılan işleri görebilmek için ülkeyi geziyordu. Britanya'nın Rusya'ya Yardım Fonu'nun hamisi olarak, gönüllü katılımlarla, çatışma sırasında yıkılan iki adet hastaneyi yeniden donatmaya yetecek kadar para toplamış; buraya X-ışını cihazları, battaniyeler, çok sayıda kışlık giyecek ve ambulanslar getirtmişti. Yapılan işlerin sonuçlarını kendi gözleriyle görmeye ve savaş sona

* Nikita Khrushchev, *Memoirs Vol I, Pennsylvania State University Press*, 2004, sf. 633.

** *Apparatşik*: (Rusça'dan) Komünist Parti üyesi veya Sovyet hükümetinden olan bürokratlar ve siyasi erk sahipleri. -çn.

ererken Rus halkının ruh haline dair kocasına bilgi vermek için gizli gizli gözlem yapmaya gelmişti.

Geçen birkaç hafta yorucu olmuştu. Rusya'ya Yardım Fonu'nun sekreteri Mabel Johnson'la beraber Moskova'ya uçmuşlardı. Ardından özel bir trenle, sekiz yüz günden daha uzun bir süre Alman kuşatması altında kaldığı için hâlâ toparlanmakta olan Leningrad'a geçmişlerdi. İki kadın ve yanlarındaki heyet, buradan sonra savaşın en büyük muharebesinin yapıldığı Stalingrad'a doğru devam etmişti. Şehrin yıkıntılarına yaklaştıkları zaman Clementine çok güçlü bir *déjà vu* hissine kapıldı:

*İlk aklıma gelen, Coventry'nin merkezi ya da St. Paul'un etrafındaki yıkıma ne kadar benzediği; ancak buradaki kargaşa ve yıkım sınırsız bir şekilde uzayıp gidiyordu. Ustaca tamir edilip payanda ile desteklenmiş bir bina enkazı dikkatimi çekti. Bu binanın, mahzeninde Alman komutan von Paulus'un yakalandığı bina olduğunu öğrendim. Bunun Ruslara has bir özellik olduğunu düşündüm; sembolik değerinden ötürü bu yıkıntıyı muhafaza etmek için ellerinden geleni yapmışlardı.**

Clementine, Stalingrad'dan ayrılıp Kırım'a geçmiş ve oyun yazarı Çekov'un kızkardeşi ile tanışmıştı. Eşinin, Yalta Konferansı sırasında kaldığı Vorontzov Sarayı'ndaki odada konaklamıştı. Daha sonra, Mabel Johnson ile birlikte, önce Moskova'ya oradan da uçakla evlerine dönmeden önce iki gün geçirecekleri Odessa'ya varmıştı.

Oldukça yoğun bir gündü. Töreni izledikten sonra, Ruslar tarafından kurtarılmış İngiliz savaş esirlerinin tutulduğu bir kampı ziyaret etti. Daha evvel Almanlar tarafından yakalanan ve

* Clementine Churchill, *My Visit to Russia*, Londra: sf. 28.

artık ülkelerine iade edilmeyi bekleyen yaklaşık iki yüz elli kişi vardı. Onları eve götürecek gemi yeni gelmişti. İngiliz tutsaklar, Winston Churchill'in eşini gördüklerine sevinmişlerdi; savaşın neredeyse sona erdiğini ve yakında eve dönebileceklerini biliyorlardı. Clementine de onları gördüğüne memnun olmuştu:

Havadaki özgürlük kokusunun bize verdiği mutluluk hissi, cepheden ard arda gelen haberlerle şiddetlendi. Tutsaklığın sefaletinden kurtulan askerlerimizin eve dönüşünü izlerken kalbimiz daha hızlı çarpıyordu, çünkü bu uzun ve acı ayrılığın ardından, çok yakında ailelerine kavuşacaklarını biliyorduk.

*Ayrıca, kürek mahkûmu olarak Almanya'ya götürülen bin kadar Fransız sivilin bulunduğu bir kampa daha gittik. Bu zavallı adamlar, yillardır güç koşullarda köle gibi çalışmaktan ve yetersiz beslenmekten ötürü üzücü bir haldeydi. Kimliklerini belirlemek amacıyla çoğuna dövme yapılmıştı.**

Clementine, Almanlardan çok fazla şiddet gördüğü için artık kendi isminden bile emin olmayan bir Fransız kadınla tanıştığı zaman afallamıştı. Kadın bir süre düşündükten sonra, "Sanırım şimdi biliyorum adımı," demişti Clementine'e, "ama bir hafta öncesine kadar kendimi sadece numaramdan ibaret zannediyordum."" Sonra da dövmeyle toplama kampı numarasının yazılı olduğu kolunu göstermişti. Başka pek çok kadın da aynı durumdaydı, Almanlar tarafından yıllarca köle olarak çalıştırıldıktan sonra sadece rakamlardan ibaret olmaya indirgenmişlerdi. Başlıca yükleme limanlarından biri olan Odessa, savaş sona ererken bu gibi insanlarla doluydu: Nazilerin elinden yeni kurtarılm-

* a.g.e., sf. 45.

** a.g.e., sf. 46.

miş Hollandalı ve Belçikalı mahkûmlar, hiç kimseye benzemeyen Çek ve Slovaklar, yakalanan Macar ve Romanyalı askerler, yırtık üniformalı Almanlar ve Auschwitz'den Yahudiler. Kamplar, Avrupa'nın her tarafından gelen, yerlerinden edilmiş kişilerle dolup taşıyordu. O gün, çoğunun keyfine diyecek yoktu; 1 Mayıs'ın kutlamaları, savaşın sona ermesi ve Bayan Churchill'in getirdiği haberler ile mutlu ve neşeliydiler. Artık ihtiyaçları olan tek şey, onları evlerine götürecek bir gemiydi.

OTTO Frank, Bayan Churchill'le tanışmamıştı ama yine de onun gelişiyle büyük ölçüde rahatlamıştı. İçinde bulunduğu kamptaki herkese, Clementine'nin gelişi şerefine otuzar sigara ve iki kumanyalık çikolata verilmişti. Özellikle sigaralar pek memnuniyetle karşılanmıştı, çünkü kampın dışında beyaz ekmekle takas edilmek için kullanılabiliyordu.

Frank, 24 Nisan'dan beri Odessa'daydı. Ailesiyle birlikte, bir önceki senenin Ağustos ayında Amsterdam'da tutuklanmış, Auschwitz'e yollandıktan sonra kampta ayrı düşmüşlerdi. Eşi, burada gaz odasına gönderilmek için seçilmişse de başka bir koğuş bloğuna kaçmayı başarmış ama çok geçmeden hastalanarak ölmüştü. İki kızı Bergen-Belsen'e gönderilmişti. Kendisi, idam edilmekten kurtulduğu için şanslı sayılırdı. Ocak ayında, Ruslar Auschwitz'tekileri kurtardıklarında, kilosu yüz paundun (45 kg) biraz üzerindeydi ve kampın hastanesinde yatmaktaydı.

Eve dönüş yolculuğu Mart ayında başlamıştı. İlk durak, aylardan beridir ilk defa düzgün bir banyo yaptığı Katowice'deki mülteci kampıydı. Burada, bir tutsaktan karısının öldüğünü öğrenmişti. Hiç kimse çocuklarıyla alakalı bir şey bilmiyordu, bunun için o da kızların halen Almanya'da bir yerlerde olduklarını, belki de çoktan evlerine doğru yola koyulduklarını farz etmişti.

Odessa'ya yolculukları trenle üç hafta sürmüştü, Karpatlar'ın etrafından dolanırlarken Tarnow ve Czernowitz'den geçmişlerdi. Frank yolda bir yerlerde, gömleğini ekmekle ve battaniyesini

de elmayla takas etmek zorunda kalmıştı. Başka zamanlardaysa, orali halk tarafından güzelce beslenmişti. Yahudi olsun olmasın, bir karşılık kabul etmeksizin ellerinde ne varsa ona vermişti bu insanlar. 17 Nisan'da, Almanya doğumlu olduğu (ve Batı Cephesi'nde Kayser adına savaştığı için), diğer mültecilerle birlikte Odessa'ya gidemeyeceğini öğrendiğinde çok rahatsız olmuştu. Ne var ki, bu emir birkaç gün içerisinde iptal edilmiş ve Frank de daha fazla gecikme olmadan limana varmıştı.

Mülteci kampına doğru yaptıkları yürüyüşte, ayakkabılarından birisi yarılmıştı, ancak Frank buna aldırmış etmedi. Pazarlık etmekteki yeteneği sayesinde, kısa süre sonra başka bir tane bulacaktı ne de olsa. Kampa vardığında, tekrar banyo yapıp bitlelerinden arındı ve Kızıl Haç'ın verdikleriyle karnını doyurdu: "Tereyağ, et, peynir, reçel, sabun, yumurta, somon balığı, çikolata, çay, süt, yulaf ezmesi." Auschwitz'den sonra bunların hepsi rüya gibi geliyordu.

Ama en güzeli, Otto Frank'ın evine dönecek olmasıydı. Bu haber, Bayan Churchill'in ziyaretinden ve çikolata ve sigaralardan da daha güzeldi. Gemi, iki gün içinde kalkıyordu ve onun ismi de gidecekler listesindeydi. Kırk sekiz saat sonra Karadeniz üzerinde olacaktı. Ondan birkaç gün sonra da Avrupa'ya dönmüş olacaktı, artık özgür olan Avrupa'da Amsterdam'a doğru yola düşmüş olacaktı.

"Eve döndüğümde çocuklarımı bulabilmeyi umuyorum sadece!" demişti bir mektubunda İsviçreli yetkililere.* Otto Frank, karısını kaybettikten sonra kendini toparlayamamış, çocuklarından başka bir şeyi kalmamıştı. Onları fena halde özlüyordu, özellikle küçük kızı Anne'i. Frank, Auschwitz'de geçirdiği acı zamana, ancak Anne ve Margot'u düşünerek katlanabilmişti. Amsterdam'a döndüğünde, iki kızını da evde, onu bekler vaziyette bulabilmek için Tanrı'ya dua ediyordu.

* Carol Ann Lee, *The Hidden Life of Otto Frank*, Londra: Penguin Books, 2003, sf. 132.

CHOWHOUND OPERASYONU

KUZEY Denizi üzerinde, Manna Operasyonu'nun Amerikan versiyonu olan Chowhound Operasyon başlamıştı. Halka dağıtılmak üzere yiyecek malzemesi taşıyan *Uçan Kaleler**, Hollanda'ya doğru yol alırken gökyüzünü doldurmuşlardı. Uzun süre hava şartlarının düzelmesini bekleyen Amerikalılar, uçuş için can atıyordu. RAF gibi onlar da Avrupa üzerine yıkım ve ölüm kusmaktan usanmışlardı. Açlıkla mücadele eden insanlara yiyecek götürmek onlara çok daha cezbedici geliyordu.

Havalandıklarında, Doğu Anglia üzerinde hâlâ kalın bulutlar vardı, ancak operasyonun başlaması daha fazla ertelenemezdi. Hollanda'da havanın daha açık olduğunu öğrenen pilotlar, düşük irtifada uçuş düzeni alıp Kuzey Denizi'ni deniz seviyesinden birkaç yüz fit yukarıdan uçarak geçtiler. Almanların, halen uçaksavar toplarının başında olduğunu bilen mürettebat, gergin biçimde Hollanda kıyılarını gözlemekteydi. RAF'takilerin de yaptığı gibi birkaç uçağın önden gidip Almanların tepkilerine bakarak, tehlike yok işaretini vermeleri kararlaştırılmıştı. Alman

* *Uçan Kale: Boeing B-17 Flying Fortress* (İng.); Amerikan Hava Kuvvetleri'nin kullandığı bir ağır bombardıman uçağı. -çn.

toplari, Amerikalilarin kararlaştirilmış rotayı takip ettiklerinden emin olmak için uçakları yakından takip ediyordu, ancak hiç ateş açılmadı. Chowhound Operasyonu planlandığı gibi devam etti.

Norfolk'daki Snetterton Heath'den uçan 96. Bombardıman Grubu'ndan Max Krell için bu tecrübe çok sinir bozucuydu. Uçağı, Hollanda kıyılarının üzerinden geçerken o kadar alçak-tan seyretmişti ki, üzerlerinden geçerken Alman topularının ona baktıklarını görebiliyordu. Silahlarını ateşlemek bir yana, onu taşla bile vurabilirlerdi. Uçak, Lahey yakınlarına, Ypenburg Havaalanı'ndaki atış alanına geldiğinde daha da alaldı. Dört yüz fite indi, kanat flaplarını indirip iniş takımlarını açarak bir Uçan Kale'nin düşmeden uabileceğı en düşük hız olan saatte yüz otuz mile kadar yavaşladı. Krell'in hatırladığı kadarıyla, Fele-menkler bunu gördüklerine sevinmişti:

*Daha önce ne böyle bir kutlama ne de gökyüzünden düşen yiyecekleri toplamak için koşuşan insanlar gr-mştk. İnsanlar uçaklara el sallıyordu, her tarafta bayraklar vardı ve şabamızın takdir edildiğinden bir şüphemiz kalmamıştı. Ykmzn hantal yapı-sından dolayı bazı paketler düşmeyip bomba yuva-sında kalmış ve mürettebat tarafından tekmelene-rek aşağı atılmak zorunda kalmışlardı. Her paket, nereye düşerse düşsün, yere ulaştıktan kısa bir süre sonra bir alıcı buluyordu. Bazıları kanallardan bile toplanmıştı.**

Amerikalılar, her biri bir kişilik on öğün yiyecek içeren aske-ri kumanya paketlerinden, on-tanesi-bir-arada kumanyalarından atıyorlardı. 390. Yer Mürettebatı yelerinden birisi olan Claude

* <http://operationmanna.secondworldwar.nl/maxkrell>.

Hill, *Hotter'n Hell*"in pilotunu, düşman topraklarının üzerinde-ki bu ilk uçuşunda kendisini bir borda topçusu olarak yanında götürmeye ikna etmişti. Karton kutuların kanala düşmelerini ve onların hemen peşinden Hollandalıların suya dalmalarını büyülenmiş bir şekilde izlemişti. Diğerleri, kutuların seraların üzerine düşerek parçaladığını ya da çatıları delip içeri girdiğini görmüş ve bunun ölümle yahut sakatlıkla sonuçlanabilecek bir tehlike olduğunu düşünmüşlerdi. Ancak Hollandalılar umursamıyordu. Çarşafları, masa örtülerini ve bulabildikleri her şeyi sallıyorlardı; Kaleler üzerlerinden kükreyerek geçerken, Amerikalıları gördükleri için mutluydular.

Birçok uçuşa katılmış kıdemli bir taret topçusu olan Bernie Behrman da Hollandalıları gördüğüne mutlu olmuştu. Mürettebatındaki herkes, Valkenburg Uçak Pisti üzerinden bomba yuvasından yüksek tesirli patlayıcılar yerine yiyecek atmaktan memnundu:

Üslerinde yürüyen Alman askerlerini görebiliyordum. Yiyecekleri attık. Yiyecekler fuvalların içinde olduğundan ötürü, bazıları bomba yuvasındaki zincirlere asılı kaldı. Ne var ki, bu bir sorun çıkarmadı; biz de bomba yuvasını kapatıp güzel hislerle üsse döndük. Uçaktaki mürettebat savaşta görevliydi ve bir şeyleri patlatmakta üzerine düşeni yapmıştı. Bütün bu yıkıcı görevlerden sonra, bu görevden ötürü çok iyi hissediyorduk."

Maiden Prayer"da bir borda topçusu olan Ralph DiSpirito da bu coşkuyu paylaşıyordu. Alçak irtifadan Hollanda, hakkın-

* *Hotter'n Hell* (İng.): Uçak ismi. "Cehennemden Daha Sıcak" anlamında. -çn.

** a.g.e., /chowhound2

*** *Maiden Prayer* (İng.): Uçak İsmi. "Bakirenin Duası" anlamında. -çn.

daki beklentileri boşa çıkarmamıştı: Valkenburg’a doğru uzanan bütün kanallar, yeldeğirmenleri ve lale bahçeleri. En çok da laleleri hatırlıyordu, yukarıdan muhteşem görünüyordardı.

“*THANKS, YANKS.*” Hollandalılar müteşekkirdiklerini göstermek için, lale bahçelerini budayarak, çiçeklerden büyük harflerle bunu yazmışlardı. Aralarındaki en görmüş geçirmiş havacıların bazılarının bile, onlara el sallayan bu kalabalığın ve yazdıkları yazıları gördükten sonra gözleri dolmuştu. Ancak Hollandalılardan gelen en içten tepkiyi uyanık bir topçu fark etti ve derhal dâhili haberleşmeden kuyrukçuya seslendi. “*Gözlerini kapa,*” dedi kuyrukçuya. “*Bunu görmek için henüz çok gençsin.*”” Aşağıda, gözden kaybolmakta olan genç bir Hollandalı kadın, elbisesinin ön kısmını kaldırmış neşeli bir şekilde Amerikalılara sallıyordu. Altına hiçbir şey giymemişti.

DÖRT yüz mil ötede, General George Patton, Münih’in hemen kuzeyindeki Moosburg’da yer alan, daha yeni özgürlüğüne kavuşturulmuş esir kampına doğru gidiyordu. Nürnberg’den uçakla gelmiş, cephenin arkasındaki iniş pistine vardıktan sonra, yolun kalanına arazi aracıyla devam etmekteydi. Moosburg, Müttefik kuvvet subaylarından oluşan, neredeyse yüz bin insanın bulunduğu, çok uluslu bir esir kampıydı. Bunların otuz bin kadarı Amerikalıydı.

Yakındaki kasaba, ABD Ordusu tarafından 29 Nisan’da ele geçirilmişti. Esirler, Birleşik Devletler’e ait gibi görünen tankların ufukta belirmesini ve kendi cephelerine çekilmeden önce kampın durumunu kolağan etmelerini sevinç içinde izlemişti. Amerikan Hava Kuvvetleri’ne ait Mustang avcı uçakları üstlerinden alçak uçuş yaparken, onlara unutulmadıklarını anlatmak için kanatlarını salladıklarında ise, özgürlüğün çok yakın olduğuna

* *THANKS YANKS* (İng.): TEŞEKKÜRLER YANKİLER –çn.

** Harry Crosby, *A Wing and a Prayer*, Londra: Robson Books, 1993, sf. 317.

emin olmuşlardı. Kendi askerlerinin bölgeye gelmesini hasretle bekleyen esirlerden birisi olan Cameron Garrett, vurulup düşürülmeden önce bir B-24'ün kuyruk topçusuydu:

Bütün gece, yüklenmiş Alman kamyonlarının esir kampından ayrıldıklarını duyduk. Pek uzaklaşmamışlardı ki, tek bir patlama sesi geldi. Hiç kimse uyuyamıyordu, 110,000 esirin her birinde gergin bir bekleyiş seziliyordu. Alman SS birlikleri, Amerikan saldırısına karşı bir savunma hattı oluşturmak için şehir dışında bir yerlerde gizlenmeye çalıştılar.

Bir yerde, Alman SS, hafif silahlarla ateş açtı. Ağır otomatik silahlarla gelen cevap, çatışmaya hükmeden bir yaylım ateşiydi. Koğuşlarımızda kalmamız emredilmişti ama zaten miğferlerimizi takıp saklanmaya baştan razıydık. Yaklaşık bir saat sonra, ürkütücü bir sessizlik patlama gürültülerini bıçak gibi kesti. Ordumuzun tankları, kampı gören bayırdan bize doğru gelmeye başladıklarında, toprağın titrediğini hissettiğim zaman nefesimi tuttum. Kısa bir süre sonra, Sherman tanklarının sesleri, bir düzine farklı dilde atılan çığlıklar, tezahüratlar, ağlamalar ve bağırtilar tarafından bastırılmış ve duyulmaz olmuştu.

3. Ordu'nun Sherman tankları, kampın tel örgülerini parçalayarak içeri girdi. Giysileri yırtık pırtık, bir deri bir kemik kalmış ve pislik içindeki çok sayıda savaş esiri, anında bütün tankların etrafını sardı. Moosburg Kilisesi'nin üstündeki Alman bayrağı indirilirken, herkes sevinçle avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Bunun yerine, göndere "Old Glory" fe-

* Old Glory: ABD bayrağı için kullanılan bir takma isim. -çn.

*kildiğinde, herkes bağırmaya başladığı kadar büyük bir hızla sessizliğe büründü. Artık eski birer mahkûm olan bu insanlar, hangi millettense olurlarsa olsunlar, derhal hazırola geçip Amerikan bayrağını selamladılar.**

Olanları, Sherman tanklarından mahkûmların üzerine boşalan yiyecek yağmuru takip etti. Mürettebat bayramda şeker dağıtırcasına, kalabalığa sahra kumanyası dağıtıyordu. Garrett ve arkadaşları için bu yemek, bir Şükran Günü ziyafeti kadar güzeldi. Almanlar teslim olmuş, mahkûmlar tekrar özgürlüklerine kavuşmuş ve savaş neredeyse sona ermişti. Şimdi de “*Old Blood and Guts*”** un bizzat kendisi, General Patton oraya gelmiş ve iki tarafında birer tane fildişi kabızalı altıpatlar takılı olan, ünlü gümüş tokalı kemeriyle kampı geziyordu.

Tam öğle yemeği vaktinde, jipinin içinde dimdik oturarak girmişti kampa. Tüm kamp tezahürata başlamış ve yaşlı şovmen onlara sessiz olmalarını söylemek için kollarını sallayana kadar da susmamıştı. Almanları Berlin’e kadar kovalamaktan bahseden kısa ve alışılmış konuşmalarından birini yapmıştı. Ardından ardından inip esirlerle tanışmak ve durumlarını kendi gözüyle görmek için kampı turlamaya koyulmuştu.

Gördüğü şeyler hoşuna gitmemişti. Moosburg’daki durum Belsen veya Buchenwald’dekiyle kıyaslanamazdı bile ama iyi de sayılmazdı. Kamp fena halde kalabalıktı ve son birkaç hafta boyunca oraya ulaşan tek yiyecek, Amerikan Kızıl Haç’ın gönderdiği kolilerden ibaretti. Kulübeden kulübeye yürüyerek, arada bir durup tutsaklarla konuşan Patton gördükleri karşısında sıkılmıştı. “*Bunun için o orospu çocuklarını öldürecekim,*” demişti

* Cameron Garrett, *Stalag VIIIA*, oral history, <http://www.moosburg.org>.

** *Old Blood and Guts* (İng.): “Yaşlı Kan ve Yürek” anlamında. 2. Dünya Savaşı’nda General Patton’a şevkle savaşmasından dolayı verilen lakap. —çn.

bir grup esire.* Çok nadiren yaptığı bir şey olmasına rağmen, bazılarıyla el sıkışırken bir hayli duygulanmıştı.

Patton orada yarım saat kaldıktan sonra savaşa geri döndü. Kamptakiler onu son gördüğünde, 1. Dünya Savaşı'nda kurmay subaylarından birisinin tutsak olarak kaldığı Landshut'a doğru gidiyordu. Oradan ise, eğer Eisenhower müsaade ederse, Avusturya ve Çekoslovakya üzerine yürümeyi planlıyordu; bitiş düdüğü çalıp da askeri kariyerinin ve belkide hayatının en parlak günleri ihtişamlı bir sona ermeden önce, muzaffer ordusuyla nereye kadar ilerleyebileceğini görmek istiyordu.

YİRMİ mil kadar güneyde, Dachau'dan gelen Lee Miller ve Dave Scherman, Münih'in çoktan Amerikalılara teslim olduğunu ve yerleşmekle meşgul olan birlikleri gördüler. Fotoğraflayacak bir çatışma yoktu, bu yüzden nehrin yakınındaki eski ve büyük bir bina olan Prinzregentenplatz'da 16 numaraya doğru yola koyuldular. Burası, Hitler'in 1920'lerden beri ne zaman Münih'e gelse kaldığı evdi.

Eisenhower'ın orduya yeni çektiği kutlama mesajında dediği gibi Prinzregentenplatz 16 numara "canavarın ini" idi; Hitler iktidara gelmeden önce, Nazi Partisi'ni burada kurmuştu. Ayrıca yeğeni olan Geli Raubal'ın da böyle bir canavarla yaşamaktansa intihar etmeyi seçtiği binaydı. Parke taşlı bir meydanı gören bina gayet konforluydu ama olağanüstü bir özelliği de yoktu. Hitler ilk başlarda tek bir odada kalmış, ancak daha sonra bütün binayı almıştı. Kendine ikinci katta dokuz odalı bir apartman dairesi kurmuş, zemin kattaki girişin yanına SS muhafızlarını yerleştirmişti. Bodrum katı, kurmayları için bir mutfığa dönüştürülmüş, altına da hava saldırılarına karşı dayanıklı bir sığınak yerleştirilmişti.

Miller ve Sherman geldiklerinde 45. Tümen'in bütün bu alana el koyduğunu gördüler. 179. Alay, kapıya bir gözcü yerleştir-

* a.g.e.

miş ve binayı bir karargâh olarak kullanmaya başlamıştı. Boşta bir sürü oda olduğu için, iki adamı orada kalmaya davet ettiler.

Israra gerek kalmamıştı. Münih'te daha iyi neresini bulabilirlerdi? Şanslarının bu kadar yaver gitmesine inanamayarak, eşyalarını Hitler'in dairesine yığıp oda oda etrafı gezmeye başladılar. Herkesin gördüğü maskenin ardındaki asıl adama dair bir ipucu elde edebilmek için onun eşyalarını karıştırıp bulabildikleri her şeyi incelediler. Hitler'in kütüphanesi, hayranları tarafından ona takdim edilmiş deri ciltli kitaplarla doluydu. Ancak bunlar dışındakendisine ait çok az kitap vardı; tasarılarında kullanıldığından şüphe edilemeyecek büyük bir yerküre ve duvardaki birkaç vasat tablo haricinde kişiliğini yansıtan ayrıntılara rastlamak pek mümkün değildi.

Yatak odası da fazla aydınlatıcı sayılmazdı. Büyük mağazalardan alınmış gibi görünen basma kumaş perdeler ve köşede duran krem rengi bir kasa göze çarpıyordu. Yatağının başucundaki masanın üzerinde, hizmetçiyi, uşağı veya muhafızı çağırmak için kullandığı bir düğme bulunuyordu. Bitişikteki banyodan, gece burada kaldığında Eva Braun'un kullandığı tek yataklı küçük bir odaya geçilebiliyordu.

Dairenin diğer ucunda, son teknoloji ürünü bir telefon santralinin bulunduğu ayrı bir oda vardı. Hitler buradan direkt olarak Berlin, Berchtesgaden ve benzeri yerlerle görüşebilmişti. Berchtesgaden henüz Müttefik Kuvvetler tarafından ele geçirilemediğinden, 179. Alay'dan Yarbay William Grace, uzak bir ihtimal de olsa, Hitler telefonu açar diye Berghof'u aramak istemişti. Nazik bir Alman santral memuru telefonu bağlamış, ancak çalan telefona kimse cevap vermemişti. Berchtesgaden birkaç gün önceki RAF bombardımanından sonra henüz toparlanamamıştı.

Miller ve Scherman etrafa bakındıktan sonra aşağı kata indiklerinde, zemin kattaki dairede yaşayan bir Alman kadınla karşılaştılar. Mükemmel İngilizce konuşan kadın, bir İngiliz olan Gardner ile evliydi ve İngiliz vatandaşlığına sahipti. Onlara Hit-

ler'in metresi olan Eva Braun'dan bahsetti ve yukarı kaldırılınca İngiliz Ulusal Marşı'nı çalan, Kral VI. George şeklinde bir sürahi gösterdi. Bu sürahi, Prinzregentenplatz'ı ziyaretini sırasında Neville Chamberlain tarafından Hitler'e hediye edilmiş ve sonra da saklaması için kadına teslim edilmişti.

Miller ve Scherman dışarı çıkıp kariyerinin başlarındaki Hitler'in, yirmi beş maddeden oluşan Nazi Manifestosu'nu tasarladığı, Münih'in çok eski ve ünlü bir birahanesi olan Hofbr uhaus'u görmeye gittiler.  atı bombardımanında içeriye g  m şt , ancak mahzende hâlâ bira duruyordu. Hofbr uhaus, eski güzel günlerde Münih'teki   rencilerin 1 Mayıs'ı kutladıkları bir yerdi ama artık kutlanacak bir şey kalmamıştı; yine de zemin kattaki hâlâ ayakta duran salonda birkaç sivil içki içmekteydi. Sırf orada içtiğini söyleyebilmek için Miller da bir bira söyledi.

Miller ve Scherman daha sonra, Wasserburger-strasse'deki Eva Braun'a ait evi ziyaret ettiler. Oraya vardıklarında ev, m lt ciler tarafından yiyecek bir şey bulma umuduyla baştan aşağıya gözden geçirilmiş ve çoktan ya malanmıştı. Hitler'in bir metresi olduğunu öğrendiğinde meraklanan Miller, Eva'nın sa a sola dağılmış eşyalarını her zamankinden daha büyük bir ilgiyle inceledi. Ev sıradan ve alelade idi. Ancak Miller, arkalarında Eva ve kız kardeşi Gretl'e yazılmış sevgi dolu notlar bulunan Hitler'e ait bazı fotoğraflar buldu. Eva'nın kıyafetlerinin çoğu ortada yoktu ama kalan aksesuarlar ve par  m şişeleri hatırı sayılır ölçüde bir kadınsılı a işaret etmekteydi. Başka şeylerin yanında, bir banyo  antası, Milano'dan alınma bir ruj ve *Elizabeth Arden* marka makyaj malzemeleri bulunmaktaydı. Ecza dolabını dolduran geniş ilaç yelpazesine bakılırsa, Hitler'in hayatındaki bu kadın şiddetli regl a rılarından muzdaripti.

Miller, gece Hitler'in dairesine geri dönüp banyo yaptı; haftalardır doğru düzgün yıkanamamıştı. K vetin köşesine Hitler'in bir fotoğrafını koyup giysilerini çıkardıktan sonra, bizzat Führer'in kendi banyosunda sabunlanırken, Scherman da fotoğraf

çekmekteydi. Adam daha sonra Miller'ı Hitler'in çalışma masasında, Çavuş Arthur Peters'ı da Hitler'in yatağına uzanmış *Kavgam*'ı okurken fotoğrafladı. Albay Grace de telefon santralinin yanında, elinde Berchtesgaden'e açılan telefonu tutarak poz verip fotoğraf çektirmişti. Führer ordaysa bile, halen cevap vermiyordu.

MÜNİH'İN güneyinde, 36. Teksas Tümeni, Isar Nehri yakınlarında bir kaplıca kasabası olan Bad Tölz'e ulaşmıştı. Bir mahkûmdan, Mareşal Gerd von Rundstedt'in onları yakındaki bir sanatoryumda beklediğini öğrenen 141. Piyade Alayı'ndan Teğmen Joe Burke, A Bölüğü'nden on kişilik bir ekiple onu tutuklamaya gitti.

Von Rundstedt o esnada görevinden azledilmiş bir subaydı. 1939'da faal göreve geri çağırıldıktan sonra, Alman ordularını Polonya, Fransa ve Rusya'ya yürütmüş, fakat bu süreçte çoğu kez Hitler'le savaşın yönetimi konusunda takışmıştı. Normandiya Çıkarması'ndan sonra mağlubiyetin kaçınılmaz olduğunu anlamış ve Berlin'deki üstlerine, kaybedilmiş bir savaşı sürdürmektense Müttefikler'le anlaşmalarını salık vermişti. Hatta bir seferinde "Barış yapın aptallar!" diye bağırmıştı. Tavsiyesi kulak arkası edilmiş ve von Rundstedt, Mart 1945'de sessiz sedasız görevinden alınmıştı.

Kalbinde ve bacak eklemlerindeki rahatsızlığından dolayı Bad Tölz'e tedavi olmaya gitmişti. Burke geldiğinde, eşi ve oğlu ile birlikte şöminenin yanında oturmaktaydı. Amerikalıları ertesi sabahdan önce beklemediği için şaşkındı. Derhal teslim oldu. Karrierinin, böyle yüz kızartıcı şekilde sona ermesinden duyduğu rahatsızlığı gizlemekte güçlük çekmişti. Tutuklandığı sırada "*Direnmeden teslim olmak, bir asker için en aşağılayıcı durumdur,*" dedi Burke'e.* Öte yandan, Almanların savaş idare etme biçimi konusunda haklı çıkmıştı. Uzun zaman önce barış yapmalıydılar.

* Charles Messenger, *The Last Prussian*, Londra: Brassey's 1991, sf. 231.

ELLİ mil batıda, SS Binbaşısı Wernher von Braun, Amerikalıların gelip onu tutuklamasını bekliyordu hâlâ. Almanya'nın önde gelen roket mühendisi ve Londra ile Antwerp saldırılarının baş mimarı olan von Braun, Amerikalılara teslim olurken vicdan azabı duymuyordu. Yanlış ellere düşmektense, başka birileri tarafından yakalanıp fidye için esir alınmadan önce, kendisini Yankilere teslim edip uzmanlığını kullanıma sunmayı istiyordu.

Son birkaç hafta, von Braun ve ekibi için oldukça zorlu geçmişti. Ruslar tarafından geri çekilmeye zorlanmadan önce, Almanya'nın kuzey kıyısındaki Peenemünde'de bulunuyorlardı. Güneye kaçarlarken, von Braun bir araba kazası geçirmiş, omzu kırıldığı için hâlâ üzerinde duran bir kol alçısıyla dolaşmak zorunda kalmıştı. Roketler üzerine çalışan birkaç yüz bilim adamı ve teknisyenle beraber, Alpler'in eteklerindeki Oberammergau yakınlarında bir Wehrmacht kampında bulmuşlardı kendilerini. Kamp dikenli tel ile çevriliydi ve bilimadamları da Müttefikler'le yapılacak barış görüşmeleri sırasında pazarlık kozu olarak kullanılmak üzere tutsak edilmişlerdi.

Onları tutsak eden adam, acımasız biçimde köle iş gücü kullanarak Auschwitz ve pek çok benzer kampı inşa eden SS generali olan, eski mühendis Hans Kammler idi. Müttefikler'in onu savaş suçlarından ötürü asmasından korkan Kammler, bilim adamlarını kendi hayatı için takas etmek istiyordu. Eğer planı başarılı olmazsa, bu uzmanlıklarının düşman eline geçmesini engellemek için hepsini öldürmeyi planlıyordu.

Bu yetmezmiş gibi bir de içinde bulundukları kamp, sürekli Müttefik uçaklarının bombardıman ve yaylım ateşiyle tehdit altındaydı. Bir hava saldırısıyla bütün ekibinin yok olmasından endişe eden von Braun, bir SS astsubayını, olası bir zayıyatı en aza indirmek için en önemli bilim adamlarının çevre köylere dağıtılmasına ikna etti. Genç binbaşı bu öneriyi kabul etmekte oldukça isteksizdi, ancak von Braun, bütün bilim adamlarının tek bir sal-

dında ölmesi durumunda bundan binbaşının sorumlu tutulacağını söyleyerek onu ikna etmeyi başardı.

Von Braun'un kendisi de koruma gözetiminde Oberammergau'dan birkaç mil batıdaki Oberjoch'da bir kayak merkezine götürüldü. Orada kardeşi ve birkaç meslektaşıyla birlikte, SS fikrini değiştirip herkesi katletmeden önce, Amerikalıların çıkıp gelmesini umut ederek beklemekteydi artık. Yakınlarda bir yerde Fransız ordusundan bir birlik bulunmaktaydı, ancak von Braun takımından ayrılmamak için Fransızlara teslim olmak istemiyordu. Ve elbette İngilizlere teslim olmak da istemiyordu. Yaptıkları roketlerin, Londra'nın yok edilmesi için değil de uzay seyahati amacıyla tasarlandığına dair itirazını asla kabul etmezlerdi; hele bir de, ekibinin Londra'ya atılan ilk roketin başarısını şampanya açarak kutladığını öğrenirlerse.

Von Braun her şeyden önce bir bilim adamıydı. Bütün ekibinin güven içinde Amerika'ya götürülerek, bu bilgi birikiminin, tüm insanlığın faydalanması için muhafaza edilmesini istiyordu. Kimse roketler hakkında von Braun ve adamlarından daha bilgili olamazdı. Teknik sorunların üstesinden gelindikten sonra roketleriyle aya bile gidebilirlerdi. Ne var ki, Amerikan yardımı olmadan bunların hiçbirini yapamazlardı.

Kardeşi Magnus'la görüşen von Braun, eğer Amerikalılar onlara gelemiyorlarsa, onların Amerikalılara gitmesi gerektiğine karar verdi. Magnus aralarında en iyi İngilizce konuşan kişiydi. Eğer Amerikalılar oraya ertesi gün de gelemezlerse, Magnus bisikletiyle gidip onları getirecekti. Dağdan aşağıya indiğinde muhakkak ki bazı Amerikan askerlerine rastlayıp onları otele getirebilirdi. Amerikalılar, Peenemünde'deki roketler üzerine tüm araştırma ve verilerin Harz Dağları'ndaki bir maden kuyusunda, sadece von Braun'un bildiği bir yerde saklandığını öğrendiklerinde, von Braun ve ekibini tutukladıklarına memnun olacaklardı.

DAHA da doğuda, Wehrmacht'tan küçük gruplar halinde firar eden askerlerle, Bavyera'da kalmış ve dağlara doğru geri çekilmekte olan kuvvetler birleşip bir sel oluşturmuşlardı. Münih'in düşmesi ve savaşın açık biçimde kaybedilmiş olmasından dolayı, çatışmak için pek sebep kalmamıştı. Askerler artık ayaklarına davranmıştı. Birliklerini terk ederek üniformalarını çıkarıp ailelerine kavuşmak için sessizce kaçıyorlardı.

Kaçanlardan biri de Josef Ratzinger idi. Sıska ve kesinlikle askerliğe elverişli görünmeyen, on sekiz yaşında bir acemi olan Er Ratzinger, savaşa başından beri karşıydı. Dindar, Katolik bir aileden geliyordu. Bir polis olan babasının Nazi karşıtı çıkışlarının nedeniyle savaştan önce evlerini taşımak zorunda kalmışlardı. Ratzinger ailesinin hiçbir zaman Alman militarizmiyle bir alakası olmamıştı.

Askere çağrıldığında Ratzinger ilahiyat fakültesinde papazlık eğitimi görüyordu. İlk olarak Münih'in kuzeyindeki BMW fabrikasını, daha sonra da şehrin batısındaki *Dornier* fabrikasını savunmak üzere uçaksavar bataryalarında görev yapmıştı. Bataryanın kendisi de bir seferinde saldırıya uğramış, bir kişi ölmüş ve diğerleri yaralanmıştı. Savaşa hevesli olmayan Ratzinger, Müttefik Kuvvetler'in Normandiya Çıkarması'nı duyduğunda, bunun çatışmaya süratle son verebileceğini düşündüğü için mutluluk duymuştu. Yalnızca papaz okuluna geri dönüp Latince ve Yunanca'ya kaldığı yerden devam edebilmek adına hayatta kalmıştı.

1944'ün sonlarına doğru gerçek orduya yazılacak yaşa geldiğinde, uçaksavar bataryasından ayrılmıştı. Kısa süre sonra SS'nin, genç erkekleri gecenin bir saatinde yataklarından kaldırarak yaşıtlarının yanında gönüllü olmaya zorladığı bir askere alma dönemi başlatmıştı. Çok uykulu veya bunu reddedemeyecek kadar yumuşak başlı olduklarından, birçoğu *evet* demeye mecbur kalmıştı. Ratzinger, savaş bitince bir Katolik papazı olacağını belirterek itiraz etmişti. SS bu lafları hakir görüp onu bir hakaret korusu eşliğinde dışarı gönderdi. Ratzinger bunları umursama-

mişti. Çünkü Dachau'dan işçi olarak getirilen köleleri ve ölüme götürülen Macar Yahudilerini görmüştü. SS'nin parçası olmak istemiyordu.

Sonuçta, Berchtesgaden yakınlarındaki Traunstein'a, evine gönderildi. Müfrezesiyle birlikte sokaklarda uygun adım yürüyerek ve halka güven vermek için marşlar söyleyerek, buradaki yerel kışlada temel eğitimini aldı. Ancak bunu hiçbir zaman içinden gelerek yapmadı. Papaz okuluna dönüp rahip olmak için, savaşın bir an önce bitmesini bekliyordu.

Ve sonunda dileği gerçek oluyordu. Savaş neredeyse sona ermişti. Ratzinger'in ailesi Traunstein'in eteklerindeki bir çiftlik evinde yaşamaktaydı. Eğer kışladan sıvışmak için hazırlıklı olursa, bir saat içerisinde oraya varabilirdi.

Yine de bu tehlikeli bir işti elbette. Yakalanan firariler hâlâ asılıyor ya da en yakın duvarın dibinde kurşuna diziliyordu. Ancak Wehrmacht çözülmeye başladığı için kaçmak, Ratzinger'in göze alabileceği bir riskti. Şansını denemeye karar verdi:

Kasabanın etrafının, firar edenleri gördükleri yerde vurma emri almış askerlerle fevrili olduğunu biliyordum. Bu sebeple, sağ salım geçip gitme umuduyla, az bilinen bir arka yolu kullandım. Ancak bir demiryolunun altgeçidinden çıkarken, nöbet noktasında duran iki asker gördüm ve durum benim için bir anda son derece kritik bir hal aldı. Tanrı'ya şükür ki savaşmaktan bıkmışlardı ve kimseyi öldürmek istemiyorlardı. Ama yine de, beni salıvermek için bir bahane arıyorlardı. Yaralandığım için askıda olan kolumu gördüklerinde: "Yoldaş, sen yaralısın. Yoluna devam et!" dediler.

* Joseph Ratzinger, *Milestones*, San Francisco: Ignatius Press, 2001, sf. 36.

Ratzinger'in başka bir şeye ihtiyacı yoktu. Arkasına dönüp bakmaksızın savaşı geride bırakarak evine doğru yola koyuldu.

ALP'LERİN öteki taraflarında, Leni Riefenstahl, Mayrhofen'e doğru gitmekteydi. Son filmi *Tiefland*'ın seslendirmesi bittikten sonra, Kitzbühel'deki stüdyosunu terk etmiş, savaş bitene kadar eski bir erkek arkadaşının yanında kalmak için, dağlara doğru yola düşmüştü. Halkın gözünde, kalıcı biçimde Hitler'le ilişkilendirilen bir sima olduğu için, Müttefik Kuvvetler geldiğinde Kitzbühel'de olmak istemiyordu. Kendini, Hans Schneeberger'in yanında daha güvende hissedecekti; kuzeninin dağlardaki pansiyonunda dikkat çekmemeye çalışacaktı.

Riefenstahl, Kitzbühel'e, 1943'te bombardımandan kaçmak için yerleşmişti. Kasabada geçici bir stüdyo kurmuş, ilk olarak da kendisine ait film arşivini hava saldırılarından korumak için eski bir kaleye saklamıştı. Ne var ki, çatışmalar yaklaştığında fikrini değiştirip en önemli gördüğü bazı filmlerinin orijinal kopyalarını, korunmaları için İtalya'daki Alman karargâhına göndermişti. *Triump of the Will* [İradenin Zaferi] ve diğer bazı Nazi filmlerinin negatiflerinin bulunduğu üç metal kutu Nisan ayında arabayla Bolzano'ya götürülmüş ama bir daha haber çıkmamıştı. Yollar öyle karmaşa içindeydi ki, arabanın yolunu tamamlayıp tamamlamadığı bile bilinmiyordu.

Kadın, Kitzbühel'i terk etmekte gönülsüzdü. Film ekibi ve annesi hâlâ oradaydı. Riefenstahl düşman geldiğinde onlarla birlikte olmak istiyordu ama hepsi son derece kararlı bir şekilde onun gitmesi gerektiğini söylüyordu. Müttefik Kuvvetler geldiğinde Riefenstahl ile ilişkilendirilmek istemiyorlardı, özellikle de ilkin Ruslar gelirse. Eğer aralarında kalırsa, bu isim hepsini birden tehlikeye atardı. Annesi bile gitmesi için ona yalvarmıştı.

Yola koyulduğunda yapayalnızdı. Erkek kardeşi Doğu Cephesi'nde el bombası yüzünden ölmüştü. Kocas, orduyla bir yerlerde, muhtemelen ondan en son haber aldığı Berlin'deydi. Hit-

ler'in en yetenekli film yapımcısı olarak, Riefenstahl bir zamanlar herkesi emrine amade etmişti; kıdemli Nazi subayları onun ihtiyaç ve dileklerini karşılayabilmek için birbirlerini çiğniyorlardı. Ancak Hitler'in parlayan yıldızı sönmeye başladığında hepsi birden yitip gitti. Geçmişte ona yaranmaya çalışan yalakalardan ibaret olan Kitzbühel'deki Naziler bile, parti kartlarını yırtıp direnişçi olmaya karar vermişti. Kimse Rusların mı yoksa Amerikalıların mı kasabaya daha önce varacağını bilemiyordu ama şimdiden sokaklara pankartlar asılmıştı. Kurtarıcıları her kim olursa olsun, kasaba onlara kucak açıyordu. Kesin olan tek bir şey vardı, kimse Riefenstahl'ı orada istemiyordu.

Bir as pilot olan Adolf Galland, Riefenstahl'ın arabası için yirmi litre benzin bulmayı başarmıştı. Bu miktar, Mayrhofen'e kadar kıtı kıtına yetiyordu. Riefenstahl yola çıktığında hüznle doluydu, annesini veya kocasını tekrar görüp göremeyeceğini ya da bir kez daha film yapıp yapamayacağını merak ediyordu. Geride kalan tüm kıymetli eşyalarını yanına almıştı. Bunlar arasında, en değer verdiği varlığı, ödül kazanmış 1936 Olimpiyat Oyunları'nın belgeseli olan *Olympia*'nın orijinal negatifleri de vardı. Tüm zamanların en çok beğenilen filmlerinden biriydi. Bu ünün önemli sebeplerinden biri, giriş sahnesinde Riefenstahl'ın çıplak dans etmesi ve Olimpiyat meşalesinin koşucular tarafından stadyuma taşındığı sahneydi. Bu fikri, açılış seremonisini daha etkileyici kılmak adına, yetkililerden biriyle düşlemişti kadın. İleriki günlerde bu yapıtına tutunup sonunda savaş bittiğindeyse, yarıda kesilmiş olan sinema kariyerine kaldığı yerden devam edebilmeyi umuyordu.

DÖNİTZ ULUSA SESLENİYOR

BERLİN'DE, Magda Göbbels çocuklarını öldürmek üzereydi. Göbbels'den altı tane çocuğu vardı: bir oğlan ve beş kız. Nazik Doktor Stumpfegger onlara uyumalarına yardım edecek sakinleştirici ilaç vermek için bekliyordu, sonrasında da anneleri onlara zehirlemek için siyanür enjekte edecekti. Sığınağın santral memuru olan Rochus Misch, onları canlı olarak son görenlerden biriydi:

“Bütün çocuklar beyaz gecelikler giymişti. Uyku saatleri gelmişti. Beşi sandalyede oturuyordu. Heidi masanın üzerine yerleşmişti. Boğazını üşüttüğü için boynunda hâlâ bir atkı vardı. Yaşça en büyükleri, ayrıca en uzun ve en zekileri olan Helga, sessizce ağlıyordu. Öyle zannediyorum ki, bir şekilde başlarına gelecek korkunç şeyleri sezmişti. Kesin surette babasının kızıydı, annesine daha az düşküncü.”

Magda Göbbels'in, çocuklara ne olacağını belli etmeden saçlarını tarayıp son hafta boyunca her gece yaptığı gibi hepsini şefkatle öptüğünü gören Misch, rahatsızca kıpırdandı.

* O'Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 207.

“Tüm bu olanları büyük bir endişeyle izliyordum. Dehşete düşmüştüm. O gün neler olacağını hissetsem de sırtımı yaslayıp olanları izlemekten başka bir şey yapmadığım için vicdanım hâlâ rahatsızdır. Bir yandan da annelerini izleyip olacıklara inanamıyordum. Sanırım inanmak *istemiyordum*.”

Magda kimseye bir şey söylemeden, çocukları yukardaki odalarına götürdü. En küçükleri olan Heidi merdivenleri çıkmadan önce bir an Misch’e döndü. “*Misch, Misch, du bist ein Fisch*,”^{**} diyerek kıkırdadı. Misch perişan bir halde Heidi’nin gözden kaybolmasını izledi; sonra çocuklar için dua etmeye başladı. Magda’nın son anda vazgeçip çocukları salıvermesini diliyordu.

Magda geri döndüğünde, aradan bir saat geçmişti. Çocukların nasıl öldüğü konusunda farklı teoriler öne sürülmüştür. “Uçak tutmasını önlemek” için içine *Finodin*^{***} koyulmuş çikolatalar verilmiş ya da morfin enjekte edilmiş olabilirdi. On iki yaşındaki Helga’nın vücudundaki berelere bakıldığında, annesi onun dişleri arasına bir siyanür kapsülü yerleştirmeye çalışırken uyanıp direnmeye çalışmış da olabilirdi. Çocukların ne şekilde öldüğü bilinemese de aşağıya indiğinde, Magda Göbbels’in ağlamaktan gözleri kızardığı kesindi. Misch ister istemez, çocuklarının onunla beraber olmadığını fark etti:

“İlk başta ellerini ovuşturarak orada öylece durdu. Daha sonra kendini toplayıp bir sigara yaktı. Benden birkaç fit öteden geçmesine rağmen ne benimle konuştu ne de selam verdi.”^{****}

Koridordaki masanın üzerinde duran küçük bir şampanya şişesi vardı. Misch, Magda’nın şişeyi alıp Göbbels’in çalışma odasına doğru gidişini izledi:

* a.g.e.

** *Misch, Misch, du bist ein Fisch (Alm.)*: “Misch, Misch, sen bir balıksın”; Almanca’da kafiyeli bir şaka. –çn.

*** *Finodin*: Uyku getirici bir ilaç. –çn.

**** a.g.e., sf. 208.

Magda odanın kapıyı açık bırakmıştı. Oturduğum yerden kalkıp yürüdüğümde, Magda'nın bir iskambil destesi çıkarıp pasiyans [soliter] oynamaya başladığını gördüm. İçgüdüsel olarak çocukların artık bu dünyada olmadığını biliyordum. Bir on dakika daha geçti. Yerinden kalktı ve sessizliğini koruyarak odadan çıktı. Yine konuşmadık. Söylenebilecek ne vardı ki?'

Magda kocasının yanına gitti. Göbbels, gelecek nesillere aktarma amacıyla yazdığı, hayatını vakfettiği işlerin yedi sayfalık özetinin son maddesini de günlüğüne eklemişti. Günlüğünü, saklaması için müsteşarı Werner Naumann'a emanet edip bir süre Magda ve Bormann ile oturdu; beraber şampanya içip sigaraları birbiri ardına yakarken eski günlerden bahsettiler. Pek çok kişi veda etmek için yanlarına gelip gitti. Göbbelsler, baş başa zaman geçirmek için inzivaya çekilip geri döndüklerinde, saat akşam sekiz buçuğa gelmekteydi. Orada sadece General Mohnke ve iki astsubay, Schwägermann ve Olds kalmıştı. Mohnke, Göbbels'in Schwägermann'a veda hediyesi olarak Führer'in imzalı bir fotoğrafını verdikten sonra intihar etmeye gidişini izledi:

*Çalışma odası olarak kullandığı küçük odadaki portmantoya gidip şapkasını, atkısını ve üniformasının üzerine uzun paltosunu giydi. Oğlak derisi eldivenlerini yavaşça ellerine geçirip parmaklarına sıkıca oturttu. Ardından bir kavalie gibi sağ kolunu karısına uzattı. İkisi de sessizdi. Onları izleyen üç kişi de. Yavaş ama emin adımlarla, biraz da birbirlerine yaslanarak, avluya çıkan merdivenlere doğru yöneldiler.***

* a.g.e.

** a.g.e., sf. 211.

Misch'in yanından geçtiler. "Artık sana ihtiyacım kalmadı," dedi Göbbels ona. "*Les jeux sont faits*.""" Göbbels ve Magda sığınagın kapısında bir an duraksayıp yukarıya doğru devam ederek Reichskanzlei bahçesine çıktılar.

Bunu, silah sesleri takip etti. Schwägermann ve birkaç SS, sesleri duyar duymaz cesetleri yakmak için dışarı çıktı. Bir asker, Göbbels'in isteğine uyarak, öldüklerinden emin olmak için iki cesede de birer kurşun sıktı. Ardından cesetlerin üzerine benzin döküp ateşe verdiler. Ateş birkaç dakika boyunca devam etti ve sonra söndü. Göbbels ve eşinin kömüre dönmüş kalıntıları, etraftaki yıkıntı arasında hâlâ belirgin bir şekilde duruyordu. Fakat kimse umursamadı. Göbbels'i çoktan unutmuş, yalnızca kendilerini düşünmekte, hava karanırken sığıntan kaçıp kurtulma planları yapmaktaydılar.

TRAUDL Junge kaçan ilk grubun içindeydi. Bir hemşire ile beyaz önlüklü bir adamın, çocukların üst kattaki odasından ağır bir ahşap sandıkla çıkmasını şaşkınlık ve korkuyla izlemişti. Daha sonra bunu bir başka sandık takip etti; her ikisi de bir çocuğun sığılabileceği büyüklükteydi. Şoka uğrayan Junge, çok geçmeden sığıntan çıktığına memnun olmuştu. Yürüyerek Hitler'in kapısının önünden geçerken, Hitler'in gri paltosunun halen paltosaskılığında, şapkası, soluk renkli süet eldivenleri ve bir köpek tasmaşı kayışıyla birlikte asılı olduğunu gördü. Paltosaskılığı, bu haliyle bir darağacına benziyordu.

Hitler'in pilotlarından biri olan Hans Baur, Büyük Friedrich'in Hitler'e ait olan portresini alıp çerçevesinden çıkararak rulo yapmış ve Hitler'in bunu kendisine bir hatıra olarak bıraktığını iddia etmişti. Junge de Hitler'in eldivenlerinin tekini almayı düşündü, ancak uzanmasına rağmen bunu kendine yediremedi.

* *Les jeux sont faits* (Fr.): "Bahisler kapandı." —çn.

** Fest, *Inside Hitler's Bunker*, sf. 144.

Eva Braun'un kürk mantosunu da almadı. Sığınağı terk ederken, yanına sadece tabancasını ve Hitler'in, daha iyi bir şey veremediği için özür dilediği veda hediyesi, siyanür kapsülünü aldı.

Otto Günsche, Yeni Reichskanzlei'ye doğru yol gösteriyordu. Junge ve Konstanze Manziarly de, Günsche geniş omuzlarıyla kalabalığı yararak ilerlerken onu takip ediyorlardı. Bazı kadınlar kaçmaya çalışırken yanlarına hazırladıkları ufak bir çantayı almışlardı, ancak Junge çıkarken yanına çok az şey almayı tercih etmişti: para, kıyafet veya yiyecek almayıp değer verdiği birkaç fotoğraf ve çok miktarda sigara almıştı. Kimlik belgelerini çoktan yok etmişti. Herkesin, Reichskanzlei'nin Şeref Salonu'nun altında bulunan, Wilhelmstrasse ve U-Bahn İstasyonu'na bakan garajda toplanması emri verildiğinde, botlarını ve miğferini kuşanmış halde beklemekteydi.

Garajdaki araçlar kaçışlarına yer açmak için kenarlara itilmişti. Ernst-Günther Schenck, insanlar bir bir belirirken sessizce izliyordu:

Karanlık geçitlerden, küçük gruplar halinde gelmeye devam ediyorlardı; hem dışarıda çatışmakta iken geri çağrılmış birlikler hem de Reichskanzlei'nin eleman ve subayları. Birliklerdekilerin çoğu çok genç olmasına rağmen sokak muharebelerinde tecrübeliydi. Diğer askerlerin sakalları uzamış ve yüzleri kararmıştı. Üstlerinde, terli, yırtık, sahada giymekten toz içinde kalmış ve grileşmiş, neredeyse iki haftadır uyurken bile çıkarılmamış üniformaları vardı.

Durumun kahramanca olmasına rağmen; ortada hiç de öyle bir hava yoktu. Hitler'in intiharına dair resmi açıklama henüz alt düzey askerlere duyurulmamıştı. Ama subayların sessizliğinden bunu çıkarabiliyorlardı. "Vatan, Millet ve Führer. " diye bir şeyin esamesi okunmuyordu. Son ferde kadar her

*Alman askeri, sessizce kendi hayatta kalma şansını hesaplıyordu. Bütün disipline rağmen, şu an olanlar klasik anlamında bir askeri operasyondansa, denizde gemi batarken herkesin filikalara gitmesi emri verildiği sırada yaşanacağını tahmin ettiğim şeylere benziyordu.**

Komuta, General Mohnke'deydi. Hitler'in vasiyetinin kopyalarını Dönitz'e götürüyordu ve Şövalye Haç'ının üzerindeki benzer elmaslarla dolu bir çantayı da iç çamaşırının içine yerleştirmişti. Kaçışları onarlı gruplar halinde, Reichskanzlei'yi yirmi dakika aralıklarla terk ederek yapılacaktı. İlk grupta Hitler'in üç sekreteri ve aşçısı olan Konstanze Manziarly gibi çoğunlukla Hitler ile birlikte sığınakta kalan kişiler vardı. Askerler Wilhelmstrasse'ye bakan, tuğlayla kapatılmış pencereyi temizlemeye çalışırken beklediler. İlk önce, elinde tabancasıyla Mohnke çıkıp sokakta Rusların olup olmadığını kontrol etti. Kimseyi görünce tamam işaretini verdi ve ilk grubun kalanı hızlı bir şekilde pencereden çıkıp meydana yüz yarda uzaktaki U-Bahn İstasyonuna doğru telaş içinde koşturmaya başladı.

Traudl Junge olanları şu şekilde hatırlayacaktı:

Yarısı yıkılmış merdivenlerin, duvardaki deliklerin, enkazın üzerinden güçlükle tırmanıp durmadan ilerledik. Sonunda Wilhelmsplatz karşımıza çıktı, ay ışığında parılıyordu. At leşi halen yerde yatıyordu ama artık sadece kalıntıları kalmıştı. Aç kalmış insanlar, U-Bahn tünellerinden gelip etinden bir parça keserek götürmüşlerdi.

Ses çıkarmadan meydana geçtik. Ara sıra silah sesleri geliyordu ama uzaktaydılar. Kaiserhof'un yı-

* O'Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 220.

*kıntılarının önündeki U-Bahn tüneline gelip aşağı indik ve karanlığın içinde ilerledik, yaralıların ve evsizlerin üzerinden tırmamp dinlenmekte olan askerlerin yanından geçtik...**

Her şey bu kadar kolay değildi. U-Bahn'dan aşağı inen merdivenlerin çoğu tahrip edildiği için, Junge ve diğerleri yıkıntının içinden bulabildikleri yollardan geçmeye çalıştılar. Aşağıda Rusların beklediğinden korktukları için el fenerlerini kullanmaktan çekiniyorlardı. İstasyon platformuna doğru tökezleyerek ilerlerken bir an durdular ve etrafi dinlediler, o an saldırıya uğrayıp uğramayacaklarını merak ediyorlardı. Platformun üzerinde birilerinin olduğundan emindiler, çünkü karanlıkta hareket ettiklerini duyabiliyorlardı.

Platformdakiler Alman'dı. Burası sivillerle ve bazıları neredeyse bir haftadır orada olan yaralı askerlerle doluydu. Aralarından birisi Mohnke'ye durumu açıkladı: "Bütün mumlarımızı söndürüp bebekleri susturduk, fare gibi sessizdik. Sizi Rus zannettik."

Sığınaktan kaçan ilk ekip ilerlemeye devam etti ve tren yoluna atladı. Bir sonraki istasyon doğudaki Stadtmitte idi. Oradan da kuzeye doğru giden tüneli kullanıp Rus hattının altından devam ederek, Spree Nehri yakınlarında yer alan Friedrichstrasse garına ulaşmayı hedefliyorlardı. Eğer bir aksilik olmadan Friedrichstrasse'ye ulaşabilirlerse, nehrin öbür tarafına geçip halen şehrin açıklarında savaşımaya devam ettiğine inanılan diğer Alman birlikleriyle bağlantı kurmayı planlıyorlardı.

Korkunç bir tecrübeydi. Her an Rus askerlerine karşılaşma tehlikesinden dolayı, Mohnke el fenerlerini kullanmayı yasaklamıştı. Aslına bakılırsa, Ruslar tünellere girmekten çekiniyordu, çünkü Almanların tünellere su doldurmaya niyetli olduğunu düşünüyorlardı. Ancak Mohnke bundan habersizdi. Üstelik üçün-

* Junge, *Until the Final Hour*, sf. 193.

cü demiryolu hattının üzerinde halen elektrik olduğundan da habersizdi. Sahra telefonu kablolarını diğer iki raya bağlayıp kısa devre yaptırmaya çalıştıklarında elektrik olmadığı ortaya çıkmıştı, ancak elektrik santrali şu an Rusların elindeydi ve rayları kaynağa tekrar bağlamalarını kimse engelleyemezdi.

Önden Mohnke ve Günsche gitti. Kalanlar da tünel boyunca yüz yardalık bir mesafede dizilerek onları takip etti. Schenck kendini kadınlardan sorumlu kişi ilan edip yola devam etmeleri için arada bir eliyle hafifçe arkalarına vuruyordu. Herhangi bir sorun yaşamadan Stadtmitte'ye vardıklarında, platformun Kaiserhof'daki gibi mültecilerle dolu olduğunu gördüler. Terk edilmiş bir vagonun, mum ışığında durmaksızın ameliyat yapan birçok cerrah için geçici bir ameliyathaneye dönüştürüldüğünü gördüler.

Kısa bir sigara arasından sonra kuzeye, Freidrichstrasse'ye doğru devam ettiler. Oraya vardıklarında, grubun bazı üyeleri aralarından ayrılmıştı. Tepelerinde ağır toplardan bir barikat vardı; her atışla tünel sarsılıyor, bazılarında ise raylar zangırdıyordu. Tünelin çatısının çökmesinden korkan Mohnke, acele ederek Junge ve diğerlerini Friedrichstrasse İstasyonu'ndan geçirip şehrin kuzeyine doğru giden Spree Nehri'nin altındaki tünele götürdü.

Yüz yarda gitmemişlerdi ki, rayların dikine uzanan dev bir çelik bariyere takıldılar. Karşılarındaki çelik duvar, son tren de seferini tamamladıktan sonra tüneli su basması tehlikesine karşı kapatılan, su geçirmez bir bölme perdesiydi. Bir haftadır hiçbir tren çalışmasa da her gece uygulanan bu ritüel devam ediyordu. Berlin ulaşım firmasından iki yetkili kapağı yeni kapatmıştı ve etraflarını saran kızgın bir grup sivil de kapakları tekrar açmaları için bastırıyordu.

Mohnke de sivillerle bir olup bir an önce kapakları açmalarını söyledi. Şirket yetkilileri 1923 tarihli bir düzenlemeye atıf yaparak bu isteği reddettiler. Mevzuat yanlarındaydı ve ilgili bölümü

Mohnke'ye gösterdiler. Emirler son derece açtık. Gece süresince bu bariyer kapalı tutulmak zorundaydı.

Mohnke, silahı olan bir tugay komutanıydı. Doğrudan Hitler'in Kançılarya'sından gelmekteydi. Karşısındakiler, U-Bahn firmasının önemsiz iki yetkilisiydi. Ancak hepsi Alman'dı ve emir demiri keserdi, bu yüzden emre uyulması gerekiyordu. Tam tersini düşünse de Mohnke geri çekildi. Bariyer o gece de kapalı kaldı.

Grup geldiği yoldan geri giderek Freidrichstrasse İstasyonu'na döndü. Diğerleri aşağıda beklerken, Mohnke yıkılmış merdivenin kalıntılarından yukarı tırmanarak yerüstündeki durumu keşfe çıktı. Nehir, istasyondan sadece yüz yarda uzaklıktaydı. Eğer karşıya geçecek bir yol bulabilirlerse, diğer tarafta dostane yüzlerle karşılaşabileceklerdi.

U-Bahn'dan dışarı çıkan Mohnke gördükleri karşısında şoka uğramıştı:

*Reichskanzlei'den kaçtıktan sonra ilk defa, geceleyin Berlin savaş alanının geniş manzarası sonunda karşımdaydı. Daha önce gördüklerime hiç benzemiyordu. Daha çok bir resme benziyordu, Hieronymous Bosch'un elinden çıkmış mahşeri bir görüntüydü. Benim gibi tecrübeli bir asker için bile gerçeküstü ve zahiriydi. Koca şehrin büyük kısmı zifiri karanlığa gömülmüştü. Ay bulutlar ardına gizlenmişti ama işaret fişekleri, top mermileri ve yanan binaların tümü, yere çökmüş, sülfüre benzeyen sarı-siyah bir duman bulutu üzerine yansıyor. Bir savaş cephesine uzaktan yakından benzeyen herhangi bir yeri seçemiyordum. Ancak Katyusha roketlerinin fırlatma mevzülerini gördüm ve bizden yaklaşık bir mil uzaklıkta, Tiergarten yönünde olduklarını hesap ettim.**

* O'Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 226.

Spree Nehri hemen önlerinde uzanıyordu. Bir şekilde karşıya geçmeliydiler. Friedrichstrasse'nin yukarılarında, üç dört blok ötelerinde Ruslar vardı ve karşıya geçen Weidendammer Köprüsü de Almanların tanksavar tuzakları sebebiyle kapalıydı. Mohnke karşıya geçmenin başka bir yolunu aramaya başladı.

*Neyse ki biraz keşif yaptıktan sonra, solumuza doğru kuzey tarafta dar bir geçit ya da sallanan bir köprü diyebileceğimiz bir yol bulduk. Eni iki yarıdan azdı. Yol, akordeon biçimli dikenli tellerle kapatılmıştı, ancak yanımızda getirdiğimiz tel keskinleriyle hemen açtık. Artık on iki kişiye düşmüş grubun hepsi, bir koşu köprüden geçtik; silüetlerimizin, altımızdan akan nehrin üzerine dans eden uzun gölgeler düşürdüğünün farkındaydık. Bu halimiz, atış poligonundaki hareketli hedef tahtalarına benziyordu. Ancak hiç ateş açılmadı ve hepimiz karşıya geçebildik.**

Traudl Junge hâlâ grupla beraberdi, köprüde koştururlarken Konstanze Manziarly ve Gerda Christian'a yakın duruyordu. Onları takip etmeye çalışan diğer gruplara ateş eden keskin nişancıların saçtığı dehşeti anımsadı. Reichskanzlei'den kaçan bütün grupların ortak planı beraber hareket etmek, kendi cepheleleriyle yeniden birleşmek için çabalarken irtibatı koparmamaktı. Kısa zamanda bunun imkânsız olduğunu anladılar. Bu kaosun içinde, aynı gruptakiler bile beraber kalmakta güçlük çekiyordu. Köprüden birbirleriyle yarışarak geçip kendilerini karşı taraftaki enkazların arasına attıklarında, herkesin kendi başının çaresine bakması gerekiyordu.

Önlerinde hâlâ uzun bir yol vardı. Artık cepheleler arasındaki tarafsız bölgeye gelmişlerdi. Karşılarında, kapatılmış yollar, bina

* a.g.e., sf. 227.

yıkıntıları ve mahzenlere doluşup korkuyla Rusların gelmesini bekleyen sivillerden oluşan sonu gelmez bir manzara vardı. Bir yerlerin güvenli olması lazımdı, ancak kimse neresi olduğunu bilmiyordu. Bir mahzende birkaç dakika dinlendikten sonra, Mohnke'nin grubu tekrar ayaklanıp şehrin kuzeyine doğru tereddütle ilerledi. Yola başladıklarında, elle tutulur bir planları yoktu. Kimse bunu dillendirmese de hepsi biliyordu ki, güvenli bir şekilde kendi hatlarına dönmek bir kenara, bu geceyi canlı atlatmaları bile şans meselesiydi.

JUNGE ve diğerleri, Reichskanzlei'den kaçmaya hazırlanırken, Hildegard Knef ve Edward von Demandowsky, Albrecht-Achillesstrasse'de idam edilmeyi bekliyorlardı. Oraya getirildiklerinde, bir subay "Bölüğünüzden firar etmişsiniz," demişti kesti-rip atarak. Cezalarını bekleyen benzer suçluların yanında sıraya girmelerini emretmişti. Bir ileri bir geri yürüyerek onlara sessiz olmalarını söyleyen bir gardiyanın dondurucu bakışları altında koyunlar gibi toplanmışlardı. Herkes kendini, akıbetini belirleyecek hüküme hazırlamaya çalışıyordu.

"*Bizi asacaklar,*" diye fısıldadı yaşça kendisinden büyük olan asker, Knef'e. Genç kadın bundan bir an için bile şüphe etmemişti. Dışarıda sokaklar, asılan insanların cesetleriyle doluydu.

Ancak kader araya girdi. Orada beklerlerken, bir Rus top mermisi kapıyı delip geçti ve etrafa şarapnel parçaları saçarak birçok kişiyi öldürüp kalanlarını da yaraladı. Knef hemen kendini yere attı. Demandowsky'nin sigaralarından bir kısmını kaptığı gibi yuvarlanarak muhafızın yanına doğru gidip sigaraları adamın eline tutuşturdu. Kendisinin bir kadın, Demandowsky'nin ise onun kocası olduğunu söyledi. "Bunları al ve bizi bırak," diye yalvardı muhafıza. "Lütfen bizi bırak."

Muhafız ona anlamsız gözlerle bakıyordu. Cevap vermeyince Knef onu hiddetle sarstı. Sonradan, adamın ölmüş olduğunu

* Knef, *The Gift Horse*, sf. 91.

anladı. Demandowsky ile beraber, bu fırsattan yararlanıp hayatlarını kurtarmak için koşmaya başladılar. Duvar bel verip bina üzerlerine çökerken, önlerine çıkan kol ve bacakların arasından geçip arkalarına bakmadan binadan dışarı çıktılar.

Dışarıda Volkstrumm'dan bir adam, umutsuzluk içinde başını dizlerinin arasına alıp yere çökmüştü. Karısı az önce çöken bir evin enkazı altında kalmıştı. Onun yanından teğet geçen Knef ve Demandowsky, üzerlerine silahını doğrultulmuş teğmeni görene kadar caddeden aşağıya doğru koştular. Knef kadın olduğunu göstermek için başındaki miğferi çıkardı. Teğmen gülümsedi ve onlara bir çikolata atıp yollarına devam etmelerini söyledi.

İçinde üç askerin olduğu bir bomba çukuruna sığındılar. Oradaki askerlerden biri Knef'e "Başlığını tak!" diye bağırdı. Miğfersiz çok daha rahattı, fakat yakındaki evlerden birini mevzi tutmuş Rus keskin nişancıları hareket eden her şeye ateş etmekteydi. Miğferini tekrar giyip etraflarında mermiler vızıldarken çukurun içinde çömeldi. Demandowsky sigaralarını çıkarıp etrafta kilere dağıttı. Hepsi de sigaralarını yakıp etrafı kolaçan ederken gecenin çökmesini beklemeye başladılar.

Hava kararıp sokak daha güvenli bir hal aldığında, askerler çantalarındaki ipleri çıkarıp dağcılar gibi kendilerini birbirlerine bağladılar. Knef ve Demandowsky'yi de bağladılar. Siperlerinden dikkatle çıkıp sokak boyunca Rusların etrafta olup olmadığını kontrol ederek karanlığa daldılar. Ancak etrafta Rus yoktu. Sadece Almanlar vardı, neşeli ve heyecanlı Almanlar, gelen haberlerle bayram havasına girmiş olan Almanlar vardı:

Köşede iki tank çarpışmıştı. Üzerlerinde askerler oturuyordu, diğersleri de etraflarında dikiliyordu. "Hitler öldü!" diye bağııyorlardı. "Hitler öldü, savaş bitti!" diye tekrarlıyordu sokakta birisi. Sesler yıkıntıların üzerinden, köprüünün öbür tarafındaki kanala kadar yankılanıyordu. İnsanlar saklandık-

*ları deliklerden ve kapı eşiklerinden dışarı süzülüyor, bir araya gelip arttıkça artan coşkulu bir kalabalık oluşturunuyordu. Aramızdaki ip koptu, kaybolmamak için isimlerimizi bağırdık ve sonsuz gibi görünen bir dalga tarafından sürüklenmeye başladık.**

HABERLER nihayet resmiyet kazanmıştı. Hamburg'dan sunulan radyo yayınıyla resmi açıklama yapılmıştı. Wagner ve Bruckner'in görkemli müziği, Almanlar için "son derece ciddi ve önemli bir haber" müjdeliyordu. Müzik yayını o akşam saat onu üç geçte, tempolu davul sesleriyle kesildi, ardından spikerin kasvetli sesi duyuldu:

Bolşevizm'e karşı son nefesine kadar savaşan Führer'imiz Adolf Hitler, bu akşamüstü, Reichskanzlei'deki karargâhında Almanya için hayatını vermiştir. 30 Nisan'da Büyük Amiral Dönitz'i halefi olarak seçmiştir. Büyük Amiral şimdi, Führer'in halefi olarak Alman halkına seslenecektir.

Dönitz'in konuşması da aynı karanlık atmosfere sahipti:

Almanya'nın erkek ve kadınları, Alman silahlı kuvvetlerinin askerleri! Führer'imiz Adolf Hitler'i kaybettik. Alman halkı en büyük acı ve saygıyla selamlıyor. O, korkunç Bolşevizm tehlikesini derhal fark etmiş ve hayatını bununla mücadele etmeye adanmıştı. Hayatı boyunca yolundan sapmadan ilerleyip bu mücadelesi sonunda, Alman Reich'in başkentinde bir kahraman olarak öldü. Bu, Almanya için eşsiz bir hizmettir. Avrupa ve bütün medeni

* a.g.e., sf. 92.

dünya adına, Bolşevizm fırtınasına karşı durmayı görev bildi.

Führer beni halefî olarak atadı. Sorumluluklarımın tam anlamıyla bilincinde olarak, bu acı günümüzde, Alman halkının liderliğini kabul ediyorum...

Dönitz'in ana hedefi doğudaki Almanları, ilerleyen Bolşeviklerin elinden kurtarmaktı. Yalnız bu sebeple bile savaşın devam etmek zorunda olduğunu söyledi dinleyicilerine. İngiliz ve Amerikalılara karşı savaşılmalıydı, çünkü Bolşevizm'e karşı verilen mücadeleyi engelliyorlardı. Bütün Almanlardan, önlerindeki zorlu günlerde düzeni sağlamalarını ve disiplini kaybetmemelerini istedi. Her ne pahasına olursa olsun, içlerinde bulundukları çöküşü engellemelerinde ısrar etti. "Eğer her birimiz elimizden geleni yaparsak," diye teminat verdi, "Tanrı bu kadar acıdan ve fedakârlıktan sonra bizi terk etmeyecektir." Wehrmacht'a son bir söz olarak, Hitler'e ettikleri bağlılık yemininin, halefi olması nedeniyle kendisine edilmiş bir yemin gibi geçerli olduğunu ekledi. Vazifesinden kaçarak Alman kadın ve çocuklarını ölmeye ve köleliğe mahkûm eden her asker, korkak ve haindi. "Alman askerleri!" diye sertçe seslendi son olarak. "Görevinizi yapın! İnsanlarımızın hayatı buna bağlı!"

RUHLEBEN'DEKİ kışlada bulunan Helmut Altner, Dönitz'in sözlerinden duyduğu rahatsızlığı gizleyemiyordu. Yaptığı konuşmada ne barıştan ne de savaşın bitmesinden bahsetmişti. Sadece dayanmak ve savaşmaya devam etmekten söz etmişti. Ancak, Almanya çoktan istila edilmiş ve Himmler'in Batılı Müttefikler'le barış için görüştüğü söylentileri dolaşmaya başlamışken, ne için direnilecekti ki? Günün erken saatlerinde dağıtılan *schnapps*'tan biraz sarhoş olan Altner, Dönitz'i tıpkı Hitler'e benzetmişti. Keza amiral Ruslar hakkında atıp tutuyor, savaşın açık biçimde

kaybedilmesine ve daha fazla diretmenin anlamsız olmasına rağmen, herkese savaşmaya devam etmesini söylüyordu.

Tekrar dinlenme odasına çekildim. Alkoliin de etkisiyle herkes iyi zaman geçiriyordu. Sonra biri, savaş bittiğinde yapacağı şeylerden bahsetmeye başladı. Genel kanı, Dönitz'in savaşa devam etmeyeceği yönündeydi. Bu sırada kadehler doldurulmaya devam ediyordu. Herkes içebileceği kadar içiyor, bölüğün kıdemli başçavuşu, teğmen ve diğer subaylar sessizce bizi seyrediyordu. Bunu yapmamıza müsaade ediyorlardı, çünkü öyle sanıyorum ki, ertesi gün çoğumuzun hayatta kalamayacağını biliyorlardı.

Birden bölük komutanı odaya girdi ve ayağa kalkmaya çalışanlara yerlerinde kalmalarını işaret etti. Oturdu ve bizle schnapps içmeye başladı. Ardından bize yeni hükümetin gündeminden bahsedip neden savaşa devam etmemiz gerektiğini anlattı. "Batılı kuvvetlerle birkaç gün içinde barış antlaşması yapılacak," dedi. "Ondan sonra sadece Bolşevikler'e karşı savaşacağız ki, bu da çok uzun sürmeyecek, belki ancak yaza kadar, sonra hepiniz evinize döneceksiniz. Ayrıca yüce Führer'e ettiğiniz yemin halefi için de geçerlidir. Firar etmek isteyen herkes vurulacaktır. Savaş devam ediyor!"

Bölük komutanının konuşmasını mutsuz bir sessizlik takip etti. Eğer savaş devam edecekse, ölümler de devam edecekti. Barış, herkesin aklına düşürülmüş, şimdi de zalimce önlerinden alınıp daha önce hiç olmadığı kadar uzağa konulmuştu. Bölük komutanı çıktığında askerler tekrar kadehlerini doldurdu ve iç

* Altner, *Berlin Dance of Death*, sf. 188.

karartıcı gelecekleri üzerine düşünüp taşınırken, kendilerini alkolle avuttular.

Yandaki odanın açık kapısından SS kızları görülebiliyordu. Bazıları masada oturuyor, diğerleri yatakta askerlerin yanında yatıyordu. Altner'in odasına gelen iki kız battaniyeye sarınmıştı. Battaniyeyi çarpıcı bir hareketle üzerlerinden atıp bir anlığına çıırılçılak kaldılar. Herkes kahkahalara boğulmuştu. Ardından "mahcup birer fino" gibi kendi odalarına gidip savaşa geri döndüler.

LENI Riefenstahl, Mayrhofen'deydi. Uzun süre araba kullandıktan sonra şehre varmış, sokakları, Rusların yolundan çekilen askerlerle dopdolu bulmuştu. Hans Schneeberger ile buluşmayı ayarladığı hotele yönelmiş, seyahatinin ertesinde çok yorgun düştüğü için, bir odaya yerleşir yerleşmez uykuya dalmıştı. O akşam uyandığında, Schneeberger'in eşi Gisela'yı başucunda dururken bulmuştu.

Gisela Riefenstahl'ın fotoğraf laboratuvarında çalışmış, yarı-Yahudi, kızıl saçlı ve çekici bir kadındı. Kısa zaman önce bir tren yolculuğu sırasında Hitler'den şikâyet ettiği için hapsedilmiş, ölümle karşı karşıya kalmıştı. Gestapo üzerindeki etkisini kullanıp onu hapisten çıkaran Leni tarafından kurtarılmıştı. Hesap günü geldiğinde bir Yahudi'ye iyilik etmiş olmanın kendisi için iyi olacağını düşündüğünden Leni, Gisela'ya yardım etmek için epey uğraşmıştı.

Gisela o anda çok minnettar olmuştu, ancak artık öyle değil gibiydi. Riefenstahl'ın bavuluna bakarken, belki de dalga geçerek, hepsinin bu kadar olup olmadığını sorduğunda, sesinde belirgin bir soğukluk vardı. Riefenstahl şaşırmıştı:

Tavırlarını anlayamadığım için ona neler olduğunu sormayı düşünüyordum ki, tam o sırada altımızdaki restoranda bir arbede yaşandı. Gisela koşarak

*aşağıya indi ve bir an sonra gittiği hızla geri döndü. Mutluluktan yerinde dans ederek, “Hitler ölmüş - O ölmüş!” diye bağırdı; uzun zamandır beklediğimiz an gelmişti. O an neler hissettiğimi tasvir etmeme imkân yok. Karışık bir duygu seli içimden taşıyordu. Kendimi yatağa atıp bütün gece ağladım.**

EMMY Göring de yataktaydı. Kalp rahatsızlığı ve siyatiği nedeniyle erkenden yatağına çekilmişti. Mauterndorf’daki bu kasvetli şatoda, SS’ler kapısında nöbet tutmaktaydı. Hermann Göring, 23 Nisan’da yazdığı mektubun Führer’e sadakatsizlik olarak anlaşılmamasından hâlâ endişe etmekteydi. Doktorun radyosunda Hitler’in ölüm haberini işitince, haberi vermek için derhal Emmy’nin yanına gitmişti.

Kocam yatağımın yanına geldi ve sadece “Adolf Hitler ölmüş.” dedi. Tarif edilemeyecek bir rahatlama hissettim. Karşılığında bir şeyler söylemem gerektiğini düşündüm ama söyleyecek bir şey bulamadım. Uzunca bir sessizlikten sonra, Hermann “Artık onun gözünde kendimi asla aklayamayacağım, yüzüne karşı bana iftira ettiğini ve oysa benim ona her zaman sadık kaldığımı söyleyemeyeceğim!” dedi. Ve bunu birkaç kere tekrarladı.”

Göring o kadar üzgündü ki, Emmy bir an için aklını yitirdiğinden şüphe etti. Onun ağır ilaçlar aldığını ve sağlıklı düşünemediğini biliyordu. Hitler’in ölüm haberinin şokunun etkisiyle aklını yitirip düşünmeden bir şey yapmasından korkan Emmy, Göring’in dikkatini kendi dertlerine çekmeye karar verdi.

* Leni Riefenstahl, *The Sieve of Time*, Londra: Quartet, 1992, sf. 304.

** Göring, *My Life with Göring*, sf. 130.

“Birden bağırdım: ‘Herman, kendimi iyi hissetmiyorum! Kalbimde korkunç bir ağrı var!’ İçinde bulunduğumuz şartlarda düpedüz çocukca bir hareketti ama içgüdüsel biçimde durumu kurtaracak sözcükleri bulmuştum.”

“Gidip doktoru getireyim,” dedi Göring beklemeden.

WILLY Brandt, İsveç’te, Stockholm’da bir 1 Mayıs toplantısındaydı. Uluslararası İşçi Konseyi adına bir konuşma yapmak üzere platforma yaklaştığında eline bir not tutuşturup Hitler’in öldüğünü bildirdiler. Artık konuşmasında bunu da duyurması gerekiyordu.

Haberin zamanlaması bundan daha iyi olamazdı. Brandt en başından beri bir Nazi düşmanıydı, Naziler daha iktidara gelmeden çok daha önceden beri. Gayri meşru olarak başka bir isimle dünyaya gelen ve gençlik yıllarını sol görüşlü bir aktivist olarak geçiren Brandt, Nazilerin temsil ettiği her şeye sonuna kadar karşı çıkmış, fiziksel olarak Nazi destekçilerine karşı sokak kavgalarına da girişmişti. 1933’de Hitler şansölye seçildiğinde bavulunda Karl Marx’ın *Das Kapital*’i ile Almanya’dan kaçmış, bir balıkçıya rüşvet vererek kendisini Danimarka’ya götürmesini istemişti.

Brandt, Danimarka’dan sonra Norveç’e geçmiş, Naziler pasaportunu iptal ettiği için vatandaşlık başvurusunda bulunmuştu. Ne var ki, 1940’da ülke Wehrmacht tarafından işgal edildiğinde tekrar kaçmak zorunda kalmıştı. Brandt, savaş yıllarını, kendi gibi düşünen diğer Almanlarla birlikte Stockholm’de geçirmişti. Birlikte Almanya’daki Direniş Hareketi ile dünyanın kalanı arasında önemli bir bağı kuran bir muhalefet merkezi oluşturmuşlardı. Brandt ve arkadaşları, gaz odalarından, çoğu kişiden evvel haberdar olmuş ve 1944 Temmuz’unda Hitler’i öldürüp savaşı erken sonlandırmaya çalışan suikastçilerle yakın ilişki içerisinde bulunmuşlardı.

Ve en nihayetinde adam belki de kendi eliyle ölmüştü. Brandt hiç zaman kaybetmeden bunu dinleyicilerle paylaştı. Sessiz kalan kalabalık karşısında aklı karışmıştı:

Bunu anons ettiğimde, etrafı derin bir sessizlik kapladı; ne bir alkış ne de şen bağırtilar... Sanki insanlar savaşın sonunun geldiğine inanamıyor gibiydiler. Aynı zamanda akıllarda, varlığı inkâr edilemez bir soru belirliyordu: Hitler'in insanlığa karşı bu korkunç meydan okuması, bu şekilde, hakikaten bitmiş miydi?"

Bu ancak zamanla belli olacaktı. Fakat Hitler kesinlikle gitmişti ve bir daha da geri dönmeyecekti. Brandt, savaş biter bitmez evine dönebileceğini biliyordu. Bununla beraber, şimdi evi neresiydi ki? Şimdiki evi, vatandaşlığına memnuniyetle geçtiği Norveç'ti. Ancak uzun vadede, içinde doğduğu ve hâlâ sevdiği ülkesi, son on iki senenin utancına rağmen Almanya'ydı. Nazilerin egemenliği sona erdiğine göre, Almanya'da bir geleceği olabilirdi. Kendisi gibi milyonlarca insan için de geçerliydi bu. Artık sıradan Alman vatandaşları köylerine ve şehirlerine dönmekte serbestti. Dönüp yaraları sarabilir ve ülkeleriyle beraber hayatlarını en baştan tekrar kurabilirlerdi.

* Willy Brandt, *My Road to Berlin*, Londra: Peter Davies, 1960, sf. 136.

BEŞİNCİ BÖLÜM

2 Mayıs 1945, ÇARŞAMBA

HABER YAYILIYOR

WINSTON Churchill, Hitler'in öldüğünü öğrendiğinde öğle yemeğindeydi. Chequers'den Londra'ya döndükten sonra, öğle vakti milletvekillerince sorulan sorulara cevap vermek üzere Avam Kamarası'na geçmişti. Kamara, savaşın sona erdiğini duy-mak isteyen üyelerle doluydu, ancak Churchill onları memnun edecek cevabı veremeyecekti. "*Avrupa'daki savaşın durumuyla alakalı özel bir açıklama yapmayacağım,*" diyerek özür diledi, "*ancak beş yıl önce olduğundan çok daha tatmin edici bir durum olduğunu kesinlikle söyleyebilirim!*"

*10 Numara'da*** gece verilecek bir resepsiyonda Muhafazakâr meslektaşlarını ağırlamadan önce, öğle vaktinde birçok toplantı düzenlemişti. Churchill'in özel sekreteri olan Jock Colville elinde Hamburg'da yapılmış bir radyo yayınının metniyle odaya daldığında, savaş sonrası yapılacak genel seçim yöntemlerinden bahsediyorlardı. Hitler'in, Bolşevizm'e karşı savaşırken öldüğü haberi işittiğinde, bu lafi harfiyen, asıl anlamında anladı.

* *Hansard*, May 1, 1945, col. 1239.

** *10 Numara*: Downing Sokağı, 10 numaralı ev kastedilmekte. İngiltere baş-bakanının Londra'daki ikamet adresi, kısaca bu isimle bilinir. -çn.

“*Aslına bakılırsa,*” dedi misafirlerine, “*itiraf etmeliyim ki, bu şekilde ölmesi çok doğru olmuş.*”

Lord Beaverbrook daha şüpheli yaklaşarak, Hitler’in “belli ki, bu şekilde ölmediğini” belirtti. Yine de bu herkes için iyi bir haberdi. Resepsiyon sabaha karşı 3:00’e kadar devam etti. Daha sonra Churchill telgraf metinleri üzerine 4:00’e kadar çalıştı. Ardından Colville’i, önemli görünmesine rağmen kimsenin okumaya vakit bulamadığı kırmızı bir kutu dolusu evrakla baş başa bırakıp yatmaya gitti.

HAROLD Nicolson, Avam Kamarası’nda Churchill’in konuşmasını dinledikten sonra oğluyla beraber Londra’daki kulübüne geçmişti. Savaşın hâlâ sona ermemiş olması bir hayal kırıklığı yaratsa da Mussolini’nin yakalanıp öldürülmüş olduğunu bilmek iyi gelmişti. *Il Duce*’nin cesedinin ilk görüntüleri Londra’ya ulaşmıştı:

Mussolini ve metresinin cesetlerini, yan yana ve baş aşağı asılmış şekilde gösteren, tüyler ürpertici fotoğraflar vardı elimizde. Kasapların vitrinindeki hindilere benziyorlardı: metresin ince bacakları ve Mussolini’nin koca göbeği seçilebiliyordu. Fazlasıyla rahatsız edici bir görüntüydü ve Mussolini’nin lehine şiddetli bir tepki uyandırmıştı...

Pratt’s da akşam yemeği yedim. Bize, Alman radyosunun bir ernste wichtige Meldung” hakkında Achtung”” geçtiğini ve aralarda da ağıt yayınladığını söyleyen Lionel Berry (Lord Kemsley’in oğlu) de oradaydı. Bunun üzerine biz de Almanların yayınına ulaşmaya çalıştık ama Pratt’sda bulabildiğimiz

* John Colville, *The Fringes of Power*, Londra: Hodder and Stoughton, 1985, sf. 596.

** *Ernste wichtige Meldung* (Alm.): “Gerçekten önemli bir mesaj”. –çn.

*** *Achtung* (Alm.): Dikkat, uyarı, duyuru. –çn.

berbat set sebebiyle başarılı olamadık. Bu yüzden, Lionel'dan yukarı çıkıp gazetelerinden birisini arayarak ne olduğunu öğrenmesini rica ettik. Koşarak aşağı indiğinde (saat 10:40'tı) bize Hitler'in öldüğünü ve Dönitz'in de halefi olarak atandığını söyledi. Daha sonra Ben'le beraber King's Bench Walk'a dönüp Alman geceyarısı haberlerini dinledik. Tamamen doğrudu. "Unser Führer, Adolf Hitler, ist..." -- ardından konudan saparak kahramanlıktan ve Berlin'in harabe halinden bahsedip -- "...gefallen." Mussolini de, Hitler de iki gün içerisinde gitmişti. Aslında hiç de fena değildi."

BBC radyosu, haberi vermekte gecikmedi. "Home Service" kanalı müzik yayınına akşam 10:30'da kesip haber spikeri Stuart Hibberd'in okuduğu acil bir duyuru geçti. "Londra'dan bağlanıyoruz. Bir son dakika haberi aldık. Alman radyosu az evvel Hitler'in öldüğünü duyurdu. Tekrar ediyorum, Alman radyosu az evvel Hitler'in öldüğünü duyurdu."

Hepsi bu kadardı. BBC daha fazlasını bilmiyordu. Normal yayın akışı, Akşam Duaları'yla devam ederken, bu son gelişmeyi duyanlar bir yandan yatmak için hazırlanıp bir yandan da haberin doğru olup olmadığını merak ediyorlardı. Eşi Almanya'da askeri görevde olan Elsie Brown, Londra'da East End'deki evinde kendine çay hazırlarken, birçokları gibi bu haberin doğru olmasını diliyordu:

Hitler'in öldüğü haberini duyduğumda halen demliği ısıtmaktaydım. İlk önce inanmadım, ardından

* *Unser Führer, Adolf Hitler, ist ... gefallen.* (Alm.): "Führer'imiz, Adolf Hitler, ... ölmüştür." --çn.

** Harold Nicolson, *Diaries and Letters*, 1939-1945, Londra: Collins, 1967, sf. 453.

*haberini BBC’de yayınladığını bu yüzden de doğru olması gerektiğini düşündüm. Ne yapacağımı bilemedim. Haberi birisiyle paylaşmak istedim, ancak çocuklar uyuyordu ve onları uyandırmak istemiyordum, bu yüzden yan evdeki komşularıma koştum. Komşum Vi, otobüslerin gece vardiyasında çalıştığı için hep gece yarısına kadar uyanık olurdu. Gidip kapısını yumrukladım ve açtığında ona “O ölmüş, o yaşlı serseri ölmüş!” gibi bir şeyler dedim bağırarak. Bana “Hangi serseri? Alfie mi?” diye sordu. Alfie oturduğumuz yolun sonunda yaşayan yaşlı heriften ve gerçekten de her zaman çocuklara bağırarak sefil bir serseriydi. Ben de, “Hayır, Alfie değil, Adolf!” diye cevap verdim.**

FLEET Sokağı’nda, gazeteler, acele içinde sayfalarını baştan düzenliyor, ilk sayfaya Hitler’in ölüm haberini koyup uzun zamandır hazır bekleyen ölüm ilanını da iç sayfalara yerleştiriyorlardı. Almanya’da hâlâ çalışan birkaç gazete de aynı şeyi yapmaktaydı, ancak ertesi sabaha dağıtılacak kara çerçeveye kaplı bir sayıyı vaktinde yetiştirmekte zorlanıyorlardı. Buna karşın, başka yerlerde Hitler’in ölüm haberine verilen tepkiler çok gecikti. Saat on buçukta, haber radyoda verildiğinde, Mareşal Montgomery’nin Lüneberg Heath’deki yeni karargâhında bulunan personel, çoktan uyumaya çekilmişti. Reims’da, General Eisenhower’ın karargâhında da herkes yataktaydı. Duyuru Avrupa’daki çoğu kişiye gecenin çok geç saatlerinde ulaşmıştı, özellikle milyonlarca insanın yollarda bulunup elektriğe erişiminin olmadığı Almanya’da. Çoğu insan, bir sonraki günün ilerleyen saatlerine kadar, Hitler’in nihayet öldüğünü ve Amiral Dönitz’in yeni Führer olduğunu öğrenememişti.

* *The Day the War Ended*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2005, sf. 22.

İngiliz Kraliyet Deniz Piyadeleri'nden Yüzbaşı Charles Wheeler da haberi çarşamba sabahına kadar öğrenemeyenler arasındaydı. Hamburg'un dışında Alman tutsaklarla dolu bir kampa henüz ulaşmıştı ki, Hitler'in ölümü radyodan anons edildi:

Almanca'yı oldukça iyi konuşabiliyordum ve yetkili ordu subayına, mahkûmlara haber verilip verilmediğini sordum. Haber verilmediğini söylediğinde, bunu kendim yapmak istediğimi söyledim. Dikenli telin ardında herhalde bin kadar Alman mahkûm yağmur altında bekliyordu. Buna kafes diyorlardı – aslında tutsakların durumları açıklığa kavuşana değin tutuldukları etrafı birkaç sıra dikenli telle çevrilmiş bir toplanma yerinden ibaretti.

Bir kamyonun tepesine çıktım, sessiz olmaları için bağırdım ve Almanca olarak Führer'in öldüğünü söyledim. Tepkilerini asla unutamayacağım. İlk önce uzun bir sessizlik oldu, tahminim 4 saniye kadar sürdü, ardından kalabalıktan bir kişi tedirgin bir halde ve yavaşça alkışlamaya başladı. Daha sonra birisi daha, sonra biri daha katıldı ve hepsi birden alkışlamaya ve sevinç içinde bağırışmaya başladılar.

Wheeler, Almanların tepkisine şaşırmişti. Daha sonra tekrar düşündüğünde, mahkûmların, Führer'in ölümünden herhangi bir zevk aldıkları için değil de savaşın bittiğini ve sonunda eve dönebileceklerini düşündükleri için alkış tuttukları sonucuna vardı.

BİRKAÇ mil uzakta, İskoç Muhafızlar'dan Teğmen Robert Runcie haberi duyduğunda Lüneberg'deydi. Komutasında üç adet Churchill tankı bulunan bir kabile komutanı olarak, o sabah trafik sıkışıklığı içinde, kuzeye doğru gitmeye çalışan askeri araçların arapsaçına çevirdiği bu eski şehrin sokaklarından birinde takı-

lup kalmıştı. Runcie'nin bağlı olduğu tabur, Lubeck'i Ruslardan önce ele geçirip Danimarka'ya doğru ilerlemelerini kesmek için görevlendirilmiş bir gücün içinde yer alıyordu. İskoç Muhafızlar sabaha karşı saat 2:00'de, yani tam zamanında yola çıkmış, ancak saat sekizde Lüneberg'de takılı kalmışlardı. Askeri inzibat trafiği aana kadar yapabilecekleri hiçbir şey yoktu, yolun açılmasını beklerken motorları rölantide çalışan tankların içerisinde oturmuş radyo dinliyorlardı.

Son birkaç ay, Runcie için iniş çıkışlarla dolu geçmişti. Saldırı öncesinde genç bir astsubayken, zevkine kendisinden daha fazla düşkün ve belsoğukluğu kapma korkusu taşımayıp geceyi bir fahişeyle geçirmekte sakınca görmeyen subaylar eşliğinde, Londra'nın Bag O' Nails kulübüne gitmeyi tehlikeli yaşamak zannediyordu. İstila ona gerçekten tehlikeli yaşamanın ne demek olduğunu öğretmişti. Tabur, Normandiya ve Belçika'yı geçip Almanya ilerine ilerlerken Runcie yetişkinliğe adım atmıştı. İlk katıldığı çatışmada, on iki İngiliz tankının yok oluşunu, arkadaşlarının paramparça olarak ya da yanarak can verişini çaresizce izlemişti. Birlikler ilerlerken, sırası geldiğinde çoğunluğu çok genç olan Alman askerlerini bir an bile tereddüt etmeden öldürmüştü. Runcie ancak bunlardan çok daha sonra, yaptıklarını yakından inceleme firsatı bulabildiği zaman, ne yaptığını fark edebilmişti:

*Bir Alman askeri elinde bazukayla cesurca karşında duruyor ve sen silahını ona doğrultup tam yol ilerlerken onu parçalarına ayırıyorsun. O an ilk defa "bu olanlar gerçek" gibi hissediyorsun... Bir Alman tankını başarıyla devirdiğim bir sefer, oraya gidip baktım ve dört genç adamın ölüsünü gördüm. Biraz hasta gibi hissettim. Aslında düşününce, gerçekten hastaydım.**

* Humphrey Carpenter, *Robert Runcie*, Londra: Hodder and Stoughton, 1996, sf. 76.

Runcie, kendisini birçok defa Alman cephesinin gerisinde, onu görünce korkan Wehrmacht askerleri kadar korkmuş halde bulmuştu. Her seferinde de bu güçlüklerle başa çıkmayı bilmişti. Adamları onu sevecen bir şekilde “katil” diye çağırıyordu. Komutasındaki tanklar, Hollanda’daki bir çarpışmada çok sayıda Alman topunu devirdikten sonra *Askeri Haç** için önerilmişti. Runcie bu ödülün haberini hâlâ bekliyordu.

Ama o sabahki haberler Hitler’le alakalıydı. İskoç Muhafızlar onun ölüm haberini, trafik sıkışıklığında beklerken, tanklarındaki telsizlerden öğrendi. Hiç vakit kaybetmeden bu bilgiyi Lüneberg’de yaşayanlarla paylaştılar. Bütün tankların taret kapakları açılıp bir dizi kafa belirdi ve İskoçlar neşe içerisinde, görebildikleri bütün Almanlara liderlerinin artık yaşamadığını haykırdı. Charles Wheeler’in tutsaklarının aksine, Lüneberg’deki Almanlar bunu duyduklarına pek memnun olmadı. Aslına bakılırsa, “oldukça kederli” görünüyorlardı. Kasabadan milim milim ilerleyerek geçen ve günün geri kalanını, önce Elbe Nehri’ne oradan da Baltık ötesine uzanan yolda bir trafik sıkışıklığından diğerine düşerek geçiren İskoç Muhafızlar’ın bu usandırıcı günündeki tek olumlu nokta, Almanların bu kederiydi.

BATI’DA, Lord Carrington’un El Bombacı Muhafızlar Taburu, Hamburg’a birkaç mil kala Mulsum’da durmuştu. Tabur, Sandbostel’de küçük bir toplama kampındaki esirleri kurtardıktan sonra Mulsum’a gönderilmiş ve yeniden toplanıp ilerlemeye devam etmeden önce ikinci bir emri beklemeleri söylenmişti.

Normandiya’dan buraya uzun bir yol katetmişlerdi. El Bombacılar, Manş Denizi kıyısından beri, İskoç Muhafızlar kadar yol katetmişler, Belçika’dan Hollanda’ya geçerlerken kardeş tümenleriyle yan yana yürümüşlerdi. Carrington’un askerleri Arnherm

* *Military Cross*. (İng.); *Askeri Haç*: İngiliz ordusunda, faal görev sırasında düşmana karşı kahramanlık gösteren Silahlı Kuvvetler subaylarına verilen bir nişan. —çn.

için verilen mücadelede bayağı başarılı olmuş, birlik tankları, Almanlar köprüyü havaya uçurmaya fırsat bulamadan evvel, Nijmegen'deki Waal Nehri'nden karşıya geçmişlerdi. Daha sonra, içinde Heinrich Himmler'in de yer aldığını sonradan öğrenecekleri motorize bir kolona rastgele ateş açmışlardı.

Artık Elbe Nehri yakınlarında Mulsum'a gelmişlerdi. Önlerinde uzanan yol halen Almanların elinde, güçlü bir savunmayla duran Hamburg'a gidiyordu. Ancak radyodan Hitler'in ölüm haberini duyduktan sonra herhangi bir emir almamaları, savaşın belki de bittiğini düşünmelerine sebep olmuştu. Eğer durum böyleyse, bilhassa Carrington "*son derece rahatlardı.*"* Son birkaç ay boyunca o da diğerleri kadar savaşmıştı, ancak hayatta kalmak mümkün görünmeye başladığı içindir ki, daha fazla savaşmak için bir hevesi kalmamıştı. Bütün El Bombacılarının ortak isteği, tekrar toparlanıp ilerlemeye devam etmeden önce, önlerindeki birkaç gün boyunca uyumaktı.

HAMBURG'UN içinde ise, Hitler'in ölüm haberi yayıldıkça Almanlar ne yapmaları gerektiğine dair ikilemde kalmıştı. Bazıları derhal silahlarını bırakıp İngilizlere teslim olmak istiyordu. Diğerleri ise savaşmaya devam edip şehri sokak sokak savunmayı seçiyordu. Gauleiter Kaufmann, Hamburg'u 1 Mayıs itibariyle *açık şehir*** ilan etmişti, ancak bu kararı yalnız başına vermiş, ne Amiral Dönitz'e ne de Wehrmacht'a danışmıştı. Hitler'in ölümü, enkazın içinde çömelip başına daha ne gibi şeylerin geleceğini merak eden halkın zaten karışmış olan aklını iyice bulandırmıştı.

Bu kalabalık arasında, Alman eşinden yeni boşanmış olan bir İngiliz kadını, Sybil Falkenberg de bulunmaktaydı. Herkes

* Yazara mektup, 19 Şubat 2009.

** *açık şehir*. Bir savaş sırasında, şehri elinde bulunduran tarafın, şehrin tahribini önlemek veyahut vatandaşları korumak adına, tüm savunma gayretlerinden vazgeçtiğini ilan etmesi. Böylece saldıran taraf şehri bombalamak yerine, yürüyerek alabilecektir. -çn.

İngilizlerin ilerlemesini endişe içerisinde takip ederken, o kendi yurttaşlarının gelişini özlemle bekliyor ve Hamburg'un düşmesi için kalan saatleri sayıyordu. Cehennemvari son beş seneyi düşündüğünde, İngilizler gelmekte gecikmişti bile.

Sybil Bannister iken, savaş öncesinde bir Alman jinekolog ile evlenip Alman vatandaşlığına geçmiş ve eşine bir de oğul vermişti. Savaş onlara ulaştığında Gdansk'talardı ve üzerlerine düşen bombaların Almanya'nın mı Polonya'nın mı olduğunu merak etmekteydiler. Kocasını askere çağırılmış ve Sybil de kendini yalnız başına, hiç de dostane olmayan bir ortam içerisinde, yardım isteyebileceği bir arkadaşı veya ailesi olmaksızın, bir çocuğa baskarken buluvermişti. Çoğu Alman oldukça nazikti, ancak kayda değer bir kısmı, *Engländerin'i* gizlice gözetliyor ve kadının her hareketini polise bildiriyordu.

Bu baskı altında evliliği yıkılmıştı. Sybil oğlunun velayetini muhafaza etmiş, fakat oğlu Gestapo'nun emriyle elinden alınıp götürülmüştü. Hava saldırılarının yoğunlaştığı sırada bombardımandan dolayı yaşadığı evi terk etmek zorunda kalmış, İngilizler tarafından atılan beyaz fosfor nedeniyle bedeninde üçüncü dereceden yanıklar oluşmuştu. Hamburg'a giderek kiralık bir oda bulup orada bir mağara adamı gibi yaşamaya başladığında, İngilizler şehrin sınırına gelip durmuşlardı. Yiyecek karşılığında takas edebileceği hiçbir şey kalmadığı için, yıkıntıların arasında serbestçe gezinen tavşanlar için tuzaklar kurmaktaydı. O kadar uzun süre aç kalmıştı ki, artık âdet görmüyordu.

Kaufmann, Hamburg'un savunulmayacağı duyurusunu yaptığı anda, Sybil çok sevinmişti.

Tanrıya şükürler olsun! Demek savaşın sonuna kadar hayatta kalabileceğiz. Endişeler bitti! Hava saldırıları bitti! Her gece diken üstünde olmayacağız

* *Engländerin* (Alm.): İngiliz. -çn.

artık! Ruslar gelmeyecek. İngiliz işgali o kadar da kötü olmayacak. Bu korkunç savaş yakında bitecek!

O sabah, Kaufmann'ın anonsundan hemen sonra gelen Hitler'in ölüm haberi ise onu daha da sevindirmişti.

Ne var ki, çok erken heyecanlanmıştı. Wehrmacht, Kaufmann'ın bu kararından memnun değildi. Haberi o öğlen duyan Dönitz de. Almanya'nın en büyük limanı ve aynı zamanda en büyük ikinci şehri olan Hamburg'un teslim olması, kendine bırakılması gereken bir karardı. Kaufmann'ın vekâletsiz iş görmesi ve olayları kendi eline almış olması onu çileden çıkarmıştı.

Albert Speer, Kaufmann'ı tanırdı. Dönitz'in emriyle, Gauleiter ile baş başa görüşmek üzere o öğleden sonra Hamburg'a doğru yola çıktı. Onu karargâhında, öğrencilerinden oluşan koruma çemberinin ortasında buldu. Kaufmann da en az Dönitz kadar öfkeliydi, keza İngilizlerden bir ültimatol almıştı. Eğer savaşmaksızın teslim olmazsa, Hamburg'u taş üstünde taş kalmayana kadar bombalamakla tehdit etmişlerdi. *“Bremen'in Gauleiter'i gibi mi yapsaydım?”* diye sordu gücenen Kaufmann. *“Bir duyuru yayınlayarak, herkesi kanının son damlasına kadar Bremen'i savunmaya çağırdıktan sonra, şehir korkunç baskında darmadağın olurken kendi kaçıp gitmişti.”*”

Speer, Kaufmann'ın söylediklerini anlamıştı. Dönitz'i arayıp durumu açıkladı. Gauleiter'in, savaşmaya devam edip Hamburg'un yok olduğunu görmektense, zorunda kalırsa, şehrin ahalisini halen savunma halinde olan Alman birliklerine karşı seferber edebileceğini bildirdi. Eğer birlikler savaşmaya devam ederse, Hamburg başkaldıracaktı.

Dönitz düşünmek için zaman istedi. Bir saat sonra geri arayıp Hamburg'un zaman kaybetmeksizin teslim olmasına izin ver-

* Sybil Bannister, *I Lived Under Hitler*, Londra: Rockliff, 1957, sf. 232.

** Speer, *Inside the Third Reich*, sf. 494.

diğini bildirdi. Böyle davranmasının sebebi, ögle yemeğinden sonra yaşanan çarpıcı gelişmelerdi. İngilizler, Baltık ülkelerini aşmış ve Lübeck'e doğru durdurulamaz biçimde ilerlemekteydiler. Kanadalılar da İngilizler gibi durdurulamaz bir hareketle Wismar'a doğru yaklaşmaktaydı ve Ruslardan birkaç saat nde hareket ediyordu. Doğudaki Almanların kaçış rotası bu hareketle kesilmiş olduğuna göre, artık batıdaki Almanların savaşmaya devam etmesi için bir sebep kalmamıştı.

Bundan sonra Dönitz, Hamburg'un kumandanına, ertesinin sabahında İngilizlerle mütareke bayrağı altında görüşüp şehri savaşmadan teslim etmesini emretmişti. Ayrıca kumandanın, kısa zaman içerisinde bir delegasyonun genel bir teslim anlaşması yapmak üzere yola çıkacağını İngilizlere söylemesini de istemişti.

NAZİLER DURUM DEĞERLENDİRMESİ YAPIYOR

KAUFMANN derhal hazırlıklara başladı. İngilizlere teslim olmak akla yatkın tek seçenektir. Speer'i bir kenara çekip onun da kendisiyle beraber teslim olmasını önerdi.

Ancak Speer henüz teslim olmaya hazır değildi. Ne var ki, pilot arkadaşı Werner Baumbach'ın önerdiği gibi kaçmaya da hazır değildi. Baumbach, Norveç'ten çıkıp Greenland'deki Alman meteoroloji üssüne erzak taşıyan dört-motorlu bir deniz uçağını haziarda bekletmekteydi. Uçağa kitap, ilaç, yazı malzemeleri, yedek yakıt ve Speer'in hatıralarını yazmaya başlayabileceği kadar kâğıt çoktan yüklenmişti. Karmaşa yatıştığında, gidip İngiltere'ye teslim olabilecekleri zamana değin, Greenland'in sayısız körfezlerinden birinde sakince yaşamalarına yetecek kadar erzak da mevcuttu; çadır, tüfekler, bir şişme bot ve balık avlamak için de el bombaları.

Bu fikir Speer'e cezbedici gelse de teklifi reddetmişti. Yeni hükümetin bakanı olarak görevi, Dönitz'in yanında bulunmaktı. Hamburg'dan ayrılarak Plön'e döndü. Gecenin ilerleyen saatlerinde oraya vardığında, amiralin o yokken İngiliz ilerleyişinden kaçmak için karargâhını değiştirdiğini öğrendi. Kuzeye gitmiş, Danimarka sınırındaki Flensburg yakınında bulunan Mürwik'te-

ki deniz harp okuluna taşınmıştı. Keitel ve Jodl da ona katılmak için hazırlanmaktaydı. Kuzeye doğru yola çıkmadan evvel Speer’le kısa bir konuşma yapacak kadar zaman buldular. Eutin Gölü’ndeki treylerine uğradıktan sonra, Albert Speer de o yöne doğru hareket etti.

HİMMLER de yoldaydı. Dönitz’in hükümeti nereye giderse, şüphesiz onları takip edecekti. Başına muharebe kaskını giymiş, kendine ait *Mercedes*’in şoför koltuğunda, halen yüz elli kişiden oluşan heyetiyle beraber yoldaydı. Gün ışığının son saatlerinde Kiel’e yaklaşılmaktaydılar ki, RAF’a yakalandılar.

Panik başladığında “*Disiplin beyler, disiplin!*” diye bağırdı Himmler.* Her iki cinsiyetten subayların İngiliz saldırısından kaçmak için siper almasıyla beraber, kafil e aniden durdu. Çamur öylesine koyu kıvamlıydı ki, kadınların ayağındaki ayakkabıları söküp almıştı. Uçaklar gittikten sonra toparlanan Himmler’in adamları, düzensiz biçimde yeniden bir araya gelerek, Flensburg’a giden daha az tehlikeli bir yol bulmak üzere geri çekildi.

Yollar öylesine bozulmuştu ki, ertesi günün sabahına kadar gidecekleri yere ulaşamadılar. Himmler, komutasındaki kadınların karargâha gitmeden önce Danimarka sınırından geçip güven içinde yıkanmaları ve yemek yiyebilmeleri için gerekli ayarlamaları yaptı. Kendisiyse ne yapacağını bilemez haldeydi. Yeni dışişleri bakanı olan Kont Schwerin von Krosigk, Himmler’in bıyığını kesip, peruk ve güneş gözlüğü takarak kılık değiştirip Müttefik Kuvvetler gelmeden önce ortadan kaybolmasını önermişti. O olmazsa da kendini vurmasını. Himmler bunların hiçbirini yapmak istemiyordu.

RUDOLF Höss de Himmler’le son defa görüşmek amacıyla, bir yandan RAF’a rastlamamaya çalışarak kuzeye doğru, Flensburg’a gidiyordu. Auschwitz’in eski kumandanı olarak, ertesi sabah ya-

* Manvell and Fränkel, *Heinrich Himmler*, sf. 240.

pılacak olan bir konferansta Reichs-Führer, SS'ten son emirlerini almak üzere oraya çağrılan sayılı kamp komutanından biriydi.

Seyahat kolay geçmedi. Höss, eşi ve çocukları ile beraber yola çıkmıştı. Hitler'in ölümünü öğrendiklerinde yol üzerindeki bir çiftlik evinde saklanmaktaydılar. Höss'ün ilk tepkisi, karısının-kiyle aynı olmuştu: derhal kendilerini öldürmek; zira dünyanın başlarına yıkılmıştı.

*Yaşamaya devam etmenin ne anlamı vardı ki? Ne-reye gidersek gidelim, takip edilecek ve zulme uğra-yacaktık. Kendimizi zehirlemek istedik. Karım ve çocuklar canlı olarak Rusların eline geçerse diye ya-nımda zehir bulunduruyordum**

Höss'ün endişelenmek için yeterli sebebi vardı. Üç buçuk sene boyunca komuta ettiği Auschwitz'de, gaz odalarının kurulmasına ve masum insanların kitlesel boyutlarda katledilmesine başkanlık etmişti. 1943'ün Aralık ayında Auschwitz'ten ayrılmış, ancak bir sonraki Mayıs ayında Macaristan'dan Yahudiler getiril-meye başladığında geri dönmüştü. Elleri işleme sokulacak o kadar çok beden vardı ki, herkes dört elle işe sarılmıştı. Bir nok-tada, cinayet sayısını günde on bin insana kadar yükseltmişlerdi ki, bu rakam Höss'e kayda değer bir tatmin sağlamıştı. Bir Yahu-di anne çocuklarını boğazlattığı için Höss'ü paylamıştı, ancak bu kadının göremediği bir nokta olduğu aşikârdı. Büyüdüklerinde, intikam amacıyla geri dönmemeleri için, çocukların da öldürül-mesi gerekiyordu.

Höss yaptıklarından dolayı pek vicdan azabı çekmiyordu, ancak onu yakalarlarsa, Müttefik Kuvvetler'in bu durumu farklı değerlendireceklerini biliyordu. Ruslar yaklaşırken ailesiyle bera-ber Ravensbruck'teydi. Birkaç başka aileyle beraber, mültecilerle dolu bir yolda, ışıkları kapalı bir araç konvoyuyla tampon tampo-

* Rudolf Höss, *Commandant of Auschwitz*, Londra: Phoenix, 2000, sf. 172.

na ilerleyerek, gece vakti yola çıktılar. Düzenli olarak devam eden hava saldırıları altında, üzerlerinden kükreyerek geçen Spitfire ve Typhoon'ların gölgesinde, umutsuz biçimde bir arada kalmaya çalışarak, bir ağaç kümesinden diğerine ilerlediler. Wismar'da, kendisinin hiç bulunmadığı bir cepheden firar ettiğini düşündüğü askerleri tutuklamakla meşgul olan Mareşal Keitel'i gördüler. Oradan da önce batıya doğru Lübeck'e, daha sonra kuzeye doğru Flensburg'a döndüler.

Höss ailesinin çocuklarının Auschwitz'deki eski mürebbiyesi, Elbe Nehri ağzının yakınlarındaki St. Michaelisdonn'da yaşıyordu. En büyük oğlunu Flensburg'a giderken kendisine eşlik etmesi için yanına alan Höss, gidecek başka bir yerleri olmadığından, eşini ve dört çocuğunu burada bıraktı. Oğlu, Reich'in son saatlerinde, yapabilecekleri bir iş bulmayı umarak babasıyla beraber olmak istemişti. Höss yanında zehir taşıyordu, ancak düşünmesi gereken çocukları olduğu için kullanmaktan çekiniyordu. Flensburg'a rapor verdiği zaman, Himmler'in ne yapılması gerektiğini bileceğini umut ediyordu. Himmler'in bir sonraki hamle hakkında bir fikri olmasaydı, şüphesiz ki kumandanlarının hiçbirini Flensburg'a çağırmazdı.

JOACHIM von Ribbentrop tam aksi doğrultuda gitmekteydi. Eğer hükümette yer almayacaksa, Dönitz'in peşinden Flensburg'a gitmeyi anlamsız görüyordu. Pozisyonunun Schwerin von Krosigk'e verilmesine sıkılarak, İngilizlerle bağlantıya geçmek üzere Hamburg'a gitmeye karar vermişti. Hitler'e verdiği sözden dolayı, Batılı Müttefik Kuvvetler'i, Bolşevizm'e karşı Almanya'yla güçlerini birleştirmeye teşvik etmesi gerekiyordu hâlâ.

Ribbentrop, Hamburg'u iyi biliyordu. Burada, savaştan önce kurduğu iş ilişkileri bulunmaktaydı. Şampanya sattığı günlerden tanıdığı, ona sığınma sağlayabilecek bir şarap tüccarı vardı. Bu sayede, olaylar yatışıp da ortam tekrar ortaya çıkacak kadar güvenli olana dek gözlerden uzak kalabilirdi. Gizlendiği süre boyunca, Hitler'in Bolşeviklere karşı ittifak istemesinin nedenlerini

açıklayan bir mektubu hazırlayıp İngilizlere vermek için uygun zamanı kollayabilirdi. Führer'in İngilizlere son mesajının taşıyıcısı olarak, hak ettiği saygı ve ihtimamı göreceğinden şüphesi yoktu. Ribbentrop böyle olacağını umut ediyordu elbette, çünkü Hitler'in İngilizlere gönderdiği son mesajı taşımak haricinde oynayacak başka kozu kalmamıştı.

MÜNİH'İN güneyinde, Schliersee'nin yukarısındaki ormanda. Hans Frank ve emireri, Amerikalıların Neuhaus adındaki küçük kasabaya doğru ilerleyişini izlemekteydi. Kasabanın bir savunması yoktu ama Amerikalılar bunu bilmedikleri için etrafı inceleyerek ihtiyatla ilerliyordu. Savaşın bitmesine bu kadar az kalmışken, hiç kimse ölmek istemiyordu. Sherman tankları, ağaç kütüklerinden oluşan bir tank tuzakını kenara itip gölün güney tarafından Neuhaus'a yaklaşırlarken, tank kapaklarını kapalı tutup her an çatışmaya hazır halde ilerlemekteydi. Frank, tepedeki dağ patikasından onları küçümseyerek izliyordu.

"Şu korkmuş tavşanlara da bir bak," dedi emirlerine, "sanki Alpler'deki zapt edilemez kalemizin kokusunu almış gibiler."

Frank, Amerikalılar için hazırды. Polonya'nın genel valisi olduğu için, Amerikalılar köye ulaştığında tutuklanacağını tahmin ediyordu. Ocak ayında Krakov'dan kaçtığında bütün eski belgelerini yok etmişti ve o zamandan beri, orada geçirdiği zamanı göze daha hoş görünsün diye, günlüklerini ve konuşmalarını baştan yazmaya başlamıştı. Fakat Amerikalıların Polonya'da yaptığı şeyler hakkında kendisiyle konuşmak isteyeceklerini biliyordu. Auschwitz, açlık, köle işçiler, sokakta asılarak idam edilenler, entellektüellerin yargısız infazları, Yahudilerin aşağılanıp sinagoglarda katledilmeleri, tüm mülk ve sanat eseri hırsızlıkları hakkında bilgi isteyeceklerdi ki, Frank bunların çoğundan çıkar sağlamıştı. O, Nazi standartlarına göre çok verimli bir vali olmuş-

* Niklas Frank, *In the Shadow of the Reich*, New York: Knopf, 1991, sf. 316.

tu. Amerikalılar kasabanın kontrolünü ele geçirdiklerinde özellikle bu konu hakkında konuşmak isteyeceklerdi.

Frank, Krakov'un görkemli kalesinden Lehleri yönettiği sırada, görebildiği her şeye egemendi. O günlerden beri imparatorluğu epeyce daralmış, ne yapacaklarını bilmedikleri için onunla kalan şahsi takipçileri ve birkaç sekreterden ibaret kalmıştı. Kısa süre önce tatsız bir olay daha yaşanmıştı; uzun zamandır uşağı olan adam "ne halin varsa gör" diyerek çıkıp gitmiş ve Frank'i o günden itibaren ütülenmesi gereken üniformalarla baş başa bırakmıştı. Valinin tüm Polonya personeli, rahatça Josefstalerstrasse 12 numaradaki Café Bergfrieden'de bulunan Neuhaus'a sığılmaktaydı. Frank, Nisan'ın 3'ünden beri Haus Bergfrieden'de yaşamakta, Amerikalıların gelmesini beklemekteydi.

Hitler'in ölümünü duyar duymaz bütün ekibini oraya topladı. Kasabanın kadınları teslim olmak için beyaz bayrakları hazır ederken, o gizlice ekibindeki herkese yeni Führer'lerine bağlılık yemini etmelerini emretti. Her biri, bir Alman'a yakışacak şekilde dediğini yaptı, ancak kimse bunun ne işe yarayacağını bilmiyordu. Elllerinde kalan yegâne seçenek, Haus Bergfrieden'de oturup Amerikalıları beklemek olduğu için, Dönitz'e bağlılık yemini etmeye pek mana veremiyorlardı. Hans Frank, kasabanın üzerindeki patikadan Amerikan tanklarını izlemeyi bitirdikten sonra diğerlerine katıldı.

DAĞLAR'IN diğer tarafında, Adolf Eichmann, Avusturya'nın bir göl kenarı tatil yeri olan Altaussee'ye doğru yola çıkmıştı. Burada saldırılara karşı savunma yapmanın kolaylığı ve vadinin dik yamaçlarının, olası hava saldırılarını zorlaştırması sebebiyle, son haftalarda bir dizi üst düzey Nazi, Altaussee'ye taşınmıştı.

SS'nin Yahudi Bürosu'nun başında olan Eichmann, *Nihai Çözüm*'ün işletme müdürüydü. Kendi hesaplarına göre beş mil-

* *Endlösung* (Alm.): Adolf Eichmann'ın "fikir babası" olduğu, Yahudileri kiteller halinde yoketme amacı taşıyan proje. -çn.

yon Yahudi'yi verimli biçimde yok etmişlerdi, ancak elindeki rakamlar kotaları doldurmak için abartılmış da olabilirdi. Özellikle Macaristan'da oldukça başarılı olmuş, Wehrmacht'ın gelmesini takiben son sürat Yahudi nüfusunun büyük bir kısmının kökünü kazıyıp daha sonraki işlemler için Auschwitz'e yollamıştı.

Eichmann Nisan ortasında Berlin'den ayrılmadan önceki birkaç gün boyunca, departmanının bütün kayıtlarını Rusların eline geçmemesi için yok etmeye uğraşmıştı. Oradan ise Himmler'in isteği üzerine, Prag ve civar yerleri gezip her ne kadar gereksiz bir iş gibi gözükse de seçkin birkaç yüz Yahudi'yi tutsak alıp Alpler'e götürmek üzere hazırlıklar yapmıştı. Tüm karmaşa içerisinde, görevin başarılmaması imkânsız gibi duruyordu, bu yüzden Himmler'in SS içerisindeki vekili olan Ernst Kaltenbrunner, yeni talimatları bekleyen Eichmann'a Altaussee'ye geçmesini buyurmuştu.

Eichmann gelişini vakit kaybetmeden rapor etti. Kaltenbrunner'i, metresinin kasabanın eteklerindeki villasında *soliter* oynayarak vakit geçirirken buldu. Altaussee'deki diğer herkes gibi Kaltenbrunner'in de onu gördüğüne canı sıkılmıştı. Yargı zamanı bu kadar yaklaşmışken, kasabadaki hiç kimse bir Yahudi katili ile beraber görülmek istemiyordu. Kaltenbrunner hiç vakit kaybetmeksizin ondan kurtulmak niyetindeydi.

Bir konyak aldıktan sonra Kaltenbrunner ona ilk olarak Hitler'in öldüğünü söyledi. Eichmann şok olmuştu. Bu korkunç bir haberd. Berlin'deki durumun kötü olduğunu biliyordu ama bu kadar kötü olduğunu düşünememişti.

Kaltenbrunner konuyu daha fazla uzatmadı. Halen Eichmann'la ne yapacağına karar vermiş değildi. Yahudilerden yağmalanan bir miktar kıymetli eşyayı Eichmann verip onu kendi gibi potansiyel savaş suçlularıyla birlikte dağlara gönderme fikri üzerinde duruyordu. Müttefik Kuvvetler, Altaussee'ye geldiklerinde uzakta olduklarından emin olmak istiyordu. Zamanı geldiğinde kendisi de saklanmak için dağlara çıkacaktı. Wildensee'de

rüzgârın ne yöne estiğini anlayana kadar gizlenebileceği bir kulübe vardı.

“*Bütün bunlar zırvalık,*” diye mırıldandı Kaltenbrunner, Eichmann’ı sıradaki emirlerini beklemesi için uzaklara gönderirken. “*Oyun bitti artık.*”

Kaltenbrunner, Müttefikler’le sadece Avusturya’da geçerli olacak bir barış anlaşması yapılabileceğine dair umutlarını tüketmişti. Lakin diğer pek çok Nazi gibi o da Bolşeviklere karşı verdiği mücadelenin Müttefikler’in gözünde takdir göreceğini düşünüyordu. Eğer işler yolunda gitmez de acilen ortadan kaybolması gerekirse diye de sahte kimlik belgelerini hazırda bulunduruyordu. Müttefikler geldiğinde, dağlara kaçacak olan, Reich Güvenlik Baş Dairesi’nin yöneticisi Ernst Kaltenbrunner’di; ama sırası gelince, Wehrmacht’ta bir doktor olan Josef Unterwogen olarak ortaya çıkacaktı. Tekrar ortaya çıkıp Ernst’in kaldığı yerden hayatına devam edecek, savaş sonrası dünyada onun bıraktığı yeri alacaktı.

MAUTERNDORF’da Hermann Göring, SS’le görüşme halindeydi. Hitler öldüğü için, artık kendisini bırakmaları için ısrar ediyordu. SS ise Göring’in iddialarına hak veriyor, ancak yetkili yerden emir gelmedikçe bunu yapmayı reddediyordu.

Mayrhofen’deki Leni Riefenstahl, gününü, önlerindeki iki hafta boyunca onu ağırlayacak olan Hans ve Gisela Schneeberger’i arayarak geçirmişti. Sözde, Hans’ın kuzenine ait olan tepedeki misafirhanede onlarla birlikte kalacaktı, ancak o sabah uyandığında Gisela’dan hiçbir iz yoktu. Kadın giderken bir mesaj da bırakmamıştı üstelik; hiçbir şey söylemeden ortadan kaybolmuştu.

Riefenstahl ikilemde kalmıştı. Bulunduğu yerde daha fazla kalamazdı, çünkü bulunduğu olduğu oda başka birilerine verilmişti ve çevredeki diğer otellerin hiçbirinde de boş yer bulunma-

* Neil Bascomb, *Hunting Eichmann*, Londra: Quercus, 2009, sf. 22.

maktaydı. Arabasıyla tekrar Kitzbühel'e de dönemezdi, çünkü benzini bitmişti. Bu yüzden o da dağlara doğru çıkmaya karar verdi, Schneebergerler'i bulup ters giden şeyin ne olduğunu soracaktı.

O tarafa doğru giden bir saman arabası bulmayı başarana kadar vakit akşamüzeri olmuştu. Hotel Lamm'a gidip kapıyı çaldığında hava kararmaktaydı. Kapıyı açan adam onu umarsızlıkla süzdü.

"Ben Frau Riefenstahl'ım," dedi ona. "Herr Schneeberger buraya gelmemi istemişti."

Adam onu tepeden tırnağa süzdü. "Evime giremezsin," dedi.

"Siz Hans'ın kuzeni değil misiniz? Burada birkaç hafta kalabileceğimi zannediyordum."

"Kusura bakma. Evime giremezsin. Görünüşe bakılırsa, Hans, Nazileri kabul etmediğimi bilmiyormuş."

Riefenstahl yaşlı adamı kenara iterek içeri daldı ve Hans'a baktı. Adam eşiyle beraber mutfaktaydı.

"Burada ne arıyorsun?" dedi Gisela. Çok şaşırmıştı. "Delirdin mi? Hakikaten burada bizimle kalabileceğini mi düşünüyorsun?"

Hans hiçbir şey söylemedi. Riefenstahl'ın meslektaş olması yanında, sevgilisi olarak dört sene boyunca onunla beraber yaşamıştı.

Riefenstahl "Bana yardım et!" diye sızlandı.

Hans sessizliğini korudu. Gisela korumacı bir hamleyle Hans'ın önüne geçip Riefenstahl'a bağırdı. "*Sana yardım edeceğimizi mi zannettin? Nazi kaltağı!*"*

Riefenstahl dışarıda soğukta kalmıştı. Bavulları hâlâ yanındaydı ama araba ortalarda gözükmüyordu ve yükü taşımak için çok fazlaydı. Bavullarını olduğu yere bırakıp, biraz da çekinerek karanlığın içerisine dağdan aşağıya doğru yürüyüp geceyi geçirebileceği bir ahır bulmaya koyuldu.

* Riefenstahl, *The Sieve of Time*, sf. 305.

PAULA Hitler, Berchtesgaden'deki bir pansiyonda, Dietrich Eckart Hütte'deki odasında idi. Zamanının çoğunu odasında geçiriyor, yemeklerini de diğer misafirlerle beraber yemek odasında değil de kendi odasında yemeyi tercih ediyordu. Herkes onu Frau Wolff olarak biliyordu; kimsenin onun aslında Hitler'in aklı yavaş çalışan kız kardeşi olduğundan haberi yoktu.

Paula, Nisan ayının ortalarından beri Berchtesgaden'deydi. Avusturya'da, Linz-Viyana yolundaki evinde otururken bir gün kapısında bir araç belirmiş, kendisini Berchtesgaden'e götürme emri aldığını söylemişti. Ona hazırlanması için iki saat verilmişti, ancak ertesi güne kadar yola çıkamamıştı.

Paula evini terk etmekte son derece gönülsüzdü. Evindeki sebze bahçesini çekip çeviriyordu ve o gittiğinde kimsenin bununla uğraşmayacağını biliyordu. Ama gelen adamlar onlarla beraber Berchtesgaden'e gitmesi için ısrar ettiler. Yolun yarısını geçtikten sonra, aslında Paula'nın gelmeyi kabul etmeyeceğini düşündüklerini itiraf ettiler.

Paula, Berchtesgaden'de kimseyi tanııyordu. Führer'in yedi yaş küçük kardeşi idi ve hiç yakın değillerdi. Abisinin, daha gençken bile, zekâ geriliği olanlara ne yapılması gerektiği konusunda son derece kesin görüşleri vardı. Führer olduğunda bir şartla ona az miktarda bir maaş bağlanmasını ayarladı; kendisini Paula Wolff olarak tanıttak ve akraba olduklarını asla kimseye söylemeyecekti. Bunun haricinde Hitler onunla ilgilenmedi. Hayırsız üvey kardeşleri Alois Hitler gibi, ailedeki herkes gibi, o da asla Berghof'a davet edilmedi ve bir kez bile abisinin dağlardaki evine ayak basmadı.

Adolf'u son olarak 1941'in Mart ayında, Viyana'daki Imperial Hotel'de kısa bir görüşme yaptıklarında görmüştü. O günden sonra aralarında hiçbir iletişim olmamasına rağmen, Hitler vasiyetini yazarken onu hatırlamıştı. Adolf artık hayatta olmadığına göre, herhalde en yakın akrabası artık ABD Donanması'nda bir denizci olan yeğeni William Patrick Hitler'di. Doğuştan İngiliz

olan William, ilk olarak Kraliyet Donanması'na girmeye çalışmıştı, ancak kendisine İngilizlerin donanmalarında hiçbir Hitler'i istemedikleri söylenmişti.

Paula, Adolf'un öldüğünü duyduğunda yıkılmıştı. Diğerleri ne düşünürse düşünsün, Adolf hâlâ onun abisiydi ve onun tek öz kardeşiydi. İkisi de çocukken, aralarındaki yaş farkı, birlikte vakit geçiremeyecek kadar fazlaydı ama Adolf diğer oğlan çocuklarıyla beraber hırsız polisçilik oynamaktan keyif alıyordu. Anneleri oğlunu çok şımartıyordu ki, muhtemelen babaları çocuğu sık sık dövdüğü için böyle yapıyordu.

Paula'ya göre Adolf asla Führer olmamalıydı. Onun yerine bir mimar olmalıydı. Mimarlığı her zaman çok sevmişti. Eğer bir mimar olmuş olsaydı, bunların hiçbirisi olmazdı ve o da hâlâ hayatta olurdu.

Ama o artık hayatta değildi. Ölmüştü ve hiçbir şey onu geri getiremezdi. Savaşta abisini yitirmiş her kız kardeş gibi Paula'nın acısı da dinmiyordu, aylar sonra hâlâ ağlamaya devam ediyordu. Adolf her ne kadar zor birisi olsa da, bir abi olarak her ne kadar ilgisiz olsa da, şimdi gitmişti ve Paula onu özölüyordu. Hayatından bir ışık sonsuza dek yitip yitmişti.

UZAKLARDA, Galler'deki akıl hastanesinde kalan Rudolf Hess, Hitler'in ölümünden Paula kadar etkilenmişti. *The Times* o sabah bir tam sayfayı onun ölüm ilanına ayırmıştı. Hess gazeteyi okurken duygularını ele vermemeye çalışsa da bakıcıları onun derin bir üzüntü içerisinde olduğunu görebiliyorlardı. Konrad Günther'in kaleminden çıkan *Natural Life* kitabından, çok sevdiği bir bölümü okuyarak teselli bulmaya çalıştı:

Büyük adamların yaptıkları işler, yaratıcıları bu hayattan gitmeden tam olarak tesir gösteremezler – içinde bulundukları devir tarafından anlaşılamazlar... Kaderin verdiği bir görevle yolundan sapma-

*dan yürüyen, bu yol ne kadar çetinleşse ve hatta şehit olmayı gerektirse dahi vazgeçmeyen bir insandan daha kahramanca ne olabilir ki?**

Almanya'dan gelen haberler kötüleştikçe, Hess'in davranışları da dengesizleşmeye başlamıştı. Nisanın 29'unda giyinirken, iç çamaşırlarını bir tam dakika boyunca gardıroba vurmuştu. Himmler'in barış önerisine çılgınlar gibi gülmüş ve Almanya'nın yeni liderlerinin fotoğraflarına bakarken at gibi kişnemekten kendini alamamıştı. Hitler'in öldüğü sıralarda ilkin bakıcıları tarafından fark edilmiş olan yeni bir alışkanlık edinmişti, görülebilir bir amacı olmasa da yazı yazdığı kâğıdın üzerine küçük bir anahtarı tekrar tekrar atıp duruyordu. Onun için pek önemli bir ritüel gibiydi.

Kendisini esir tutanlardan bir ricası vardı. Gazetelerin anlattığına göre Müttefikler tarafından ele geçirilen toplama kamplarında çekilmiş, Almanların canavarlığını anlatan korkunç filmler yapılmıştı. Hess hâlihazırda fotoğraflardan bazılarını gazetelerde görmüştü. Eğer hakikaten daha da kötülerse, filmleri de görmek istiyordu. Gardiyanlara, eğer bu filmleri izlemesi mümkün olursa, çok memnun olacağını söylemişti.

Bu ricası reddedilmişti. Maindiff Court'un bu kötülüğüyle ün salmış mahkûmu için bir ayrıcalık yapılmayacaktı.

* Irving, *Hess*, sf. 271.

İTALYA'DA ATEŞKES

İTALYA'DA, Alman üst komutası, Caserta'da üzerine anlaşılmış olan teslim koşullarını kabul edip etmemek konusunda hâlâ kararsızdı. Bazı generaller bu kararı çoktan birliklerine bildirmiş, o gün öğleden sonra saat iki itibariyle ateşkes ilan edilmesi emri vermişti. Diğerleri ise bu duruma karşı çıkıp Ruslara karşı savaş hâlâ devam ederken teslim olmanın manası olmadığı görüşünde birleşmişlerdi. Hitler'in ölümüyle, onları bağlayan yeminden kurtulmuşlardı, fakat kâğıt üzerinde İtalya'daki tüm Wehrmacht gücünü komutasında bulunduran Mareşal Kesserling'den doğrudan bir emir olmadıkça, mevzilerinden kımldamayacaklardı. Ne var ki, Kesserling o sıra savaş alanında bir yerlerdeydi ve kendisine telefonla ulaşamıyordu.

Ortam öylesine gergindi ki, Bolzano'daki generaller ne yapılacağı konusunda hararetle sürtüşürlerken birbirlerini tutuklamaya başlamışlardı. SS'den General Karl Wolff, Müttefikler'le haftalardır gizli bir pazarlık içindeydi ve Caserta'da imzalanan anlaşmanın şartlarına uymakta kararlıydı. O sabah saat bir buçuğu gösterdiğinde Wehrmacht karargâhında oturuyordu ki, teslim olma taraftan subayların derhal tutuklanmasına dair bir emir geldi. Wolff, birkaç generalle birlikte, tünel ağından gizlice çıka-

rak, Pistoia Dükü'nün sarayındaki SS karargâhına geçti. Oraya vardıklarında, Wehrmacht'ın bir tank birliğiyle binayı kuşatmak üzere olduğunu öğrendi.

Wolff'un da kendine bağlı tankları vardı; süratle bu birlikleri kumandanlığının etrafına yerleştirdi. SS birlikleri savunma pozisyonu alırken, Wolff da Mareşal Alexander'a, Müttefik hava indirme birliklerinden yardım isteyen bir acil mesaj gönderdi. SS silahlarının üzerine kapanmış Wehrmacht'ın saldırmasını beklerken, telefon çaldı. Mareşal Kesselring, Wolff'u arıyordu.

Kesserling, teslim olma önerisinin kendi onayı olmaksızın uygulamaya konulduğunu yeni öğrenmişti. Gece saat 2:00'de, üstelik bozuk bir telefon hattından arayıp iki saat boyunca Wolff'a öfke kustu, Müttefik Kuvvetler'le gizlice konuşması ve ihaneti sebebiyle onu azarlarken aklına gelen her türlü hakareti etti. Diğer subaylar da bu telefon görüşmesine katılıp ne yapılacağını tartışırken, birbirlerine küfretmeye başladı. Wolff geri adım atmadı; teslimiyyetin kaçınılmaz olmakla birlikte, ayrıca en iyi seçenekleri olduğunu söyledi, çünkü savaşıma devam ederek kazanılacak hiçbir şey yoktu. Bir SS subayından beklenmeyecek şekilde, son adamına kadar savaşmanın hiçbir amaca hizmet etmeyeceğini düşünüyordu. Bunu Kesserling'e açıkça ifade etti:

Bu, yalnızca daha fazla tahribatı ve kan dökülmesini engelleyecek bir silah bırakma kararı değildir. Şimdi yapılacak bir ateşkes, İngiliz ve Amerikan güçlerine, Batı'ya doğru ilerleyen Rusları durdurmak için bir şans verecek, Trieste Limanı'nı tehdit eden Tito'nun birliklerine ve Kuzey İtalya'da yükselişte olan komünizmin bir Sovyet Cumhuriyeti kurması tehlikesine karşı direniş oluşturacaktır... Führer'in ölümü neticesinde bağlılık yemininizden kurtulduğunuz içindir ki, tüm Alpler bölgesindeki en kıdemli kumandan olarak, samimiyet ve sadaka-

*tin en derin manasıyla, sizden vicdanlarımızın bizi yürümek zorunda bıraktığı bu bağımsız hareketimize geriye dönük onay vermenizi rica ediyorum.**

Kesserling ikna olmamıştı, ancak Wolff'un vardığı noktayı görebiliyordu. Sabaha karşı saat 4:00'de aradığında, konu hakkında düşünüp onu tekrar arayacağına söz verdi. Yarım saat sonra başka bir subay arayarak Kesserling'in gönülsüz olarak teslim olmayı kabul ettiğini ve çeşitli subayların tutuklanması yönünde verdiği emri geri çektiğini bildirdi.

Bolzano'daki karargâh daha fazla zaman kaybetmedi. Teslim olma emri bu haberi hâlâ işitmemiş tüm birliklere iletildi. Almanlar artık niyetlerini gizleme ihtiyacı duymadığı için, radyo mesajları şifresiz olarak gönderildi. Kararlaştırıldığı üzere, o gün öğleden sonra saatler ikiyi gösterdiğinde, İtalya'daki bütün Alman birlikleri Müttefikler'e yönelik saldırılarını durdurdu. En azından İtalyan sahnesinde savaş sona ermişti.

WOLFF, Trieste hakkında oldukça haklı çıktı. Müttefik Kuvvetler, Tito'nun komünistleri bu limanı Yugoslavya adına ele geçirmeden önce, Alman garnizonundan almak için yola çıkmışlardı.

Yeni Zelandalılar taarruza önderlik ediyordu. O sabah sekiz buçukta Monfalcone'den yola çıkmış, Trieste'ye kalan on yedi millik mesafeyi gecikmeksizin tamamlamak niyetiyle yola düşmüşlerdi. Fakat ateşkes öğlen saat ikiden önce başlamayacaktı ve zaten Isonzo Nehri'nin doğusunda geçerli olmayacaktı, keza Almanların partizanlara karşı kendilerini koruma hakkını vardı. Ayrıca yol boyunca birbirinden ayrı direniş odakları bulunuyordu ve münferit Alman güçleri çatışmaya devam ediyordu.

*Kiviler***, Miramare'e vardıklarında saat öğleden sonra iki buçuğu bulmuştu. Burası, Trieste körfezinin karşısındaki, üzerinde

* Dulles, *The Secret Surrender*, sf. 236.

** *Kivi*: Yeni Zelandalılar için kullanılan bir lakap. —çn.

tek bir beyaz kale bulunan bir yanmadaydı. Mevziyi, korugana yerleştirilen küçük makineli tñfeklerle ve 88 milimetrelilik toplarla koruyan Almanları sñratle bir kenara ittiler. Yeni Zelandalıların Sherman tankları saat 3:00 olduğunda şehrin merkezine ulaştı ve diğer yñnden daha önce gelen Tito'nun adamlarıyla selamlaştılar.

Ancak çatışmalar bitmek bilmiyordu. şehirdeki çeşitli mukavemet noktaları halen Almanların elindeydi ve Yugoslavlara teslim olmaktansa Yeni Zelandalıları görene kadar bu noktaları şiddetle müdafaa etmeye kararlıydılar. Yeni Zelandalılar geldiklerinde tarihi kale kuşatma altındaydı. Alman garnizonu, çevresini saran partizanlara ve düzenli Yugoslav kuvvetlerine karşı rastgele top atışları yapmaktaydı. Almanlar, kim olduklarını anlayana kadar Yeni Zelandalılara da ateş etti. Lakin daha sonra, Yugoslavların sinirini bozan bir hareketle kapıyı açıp bir bölük Kivi'yi onlara teslim olmak üzere içeri aldılar.

Yugoslavlar sñratle misillemede bulundu. Çatılardaki keskin nişancıları, kalenin içindeki Almanların yanı sıra Yeni Zelandalılara da ateş açtı. Alman kumandan, adamlarının silahlarını geri isteyip müdafaaaya yardım etmeyi önerdi, fakat bu teklifi şiddetle reddedildi. Gece çöktüğünde Yeni Zelandalı muhafızlar ve Alman tutsakları, kumanyalarını birleştirip nöbetçiler dışarıdaki Yugoslavları dikkatle gözlerken, kalenin içinde hep beraber yemeğe oturdular.

Mahkemelerde, SS kumandanı herhangi birine teslim olmayı tamamen reddetmişti. Bir Yeni Zelanda subayı beyaz bayrak altında o tarafa ilerlemişti, ancak SS askeri, mantıklı konuşulmayacak kadar sarhoştu. Bu sebeple Yeni Zelandalılar, Yugoslavlarla güç birliği yapmak zorunda kalmış; tanklarıyla binanın duvarında delikler açıp Yugoslav piyadelerinin içeri akın etmesini sağlamışlardı. Çatışmalar gecenin ilerleyen vakitlerine kadar sürmüştü. Garnizon tamamen silah bırakıp teslim olduğunda, ertesi günün sabahı olmuştu.

Başka yerlerdeyse, 2 Mayıs günü gece çökerken, Villa Opicina kasabası ve Trieste'nin kuzey kıyısında uzanan bir toprak parçası haricinde Alman kontrolünde bulunan yer kalmamıştı. Şehrin kalanı çeşitli kuvvetlerin işgali altındaydı: Yeni Zelandalılar, Tito'nun komünistleri, Çetnik krallık yanlıları, Sloven iç güvenlik kuvvetleri, Sırp işbirlikçiler ve şehir nüfusunun çoğunu oluşturan, bazıları faşist olan İtalyan milliyetçiler. Çoğu tepeden tırnağa silahlıydı ve gerektiğinde kendilerini savunmaya hazır durumdaydı. Yeni Zelandalılar Trieste'ye doğru hızla ilerlerken, İtalyanlar tarafından tezahüratlarla karşılanıyordu, ancak Tito için de alkış tutanlar ve o toprağın Yugoslavlara ait olduğunu söyleyen tabelalar da mevcuttu. Yugoslavlar kendi içinde bile, kraliyeti destekleyenler ve komünistler olarak keskin biçimde ayrılmıştı, yalnız, Almanlara eziyet etme arzusunda birleşiyorlardı. Yeni Zelandalılar o gece Trieste'nin en büyük oteline karargâh kurdular. Ne var ki, Tito'nun Yugoslavları, Trieste'nin geleceği hakkında kendi görüşlerini paylaşmayan kişileri toplayıp silahlarını ellerinden almak gibi kötü niyetli bir göreve giriştiği için ve arada bir ateş açıldığı için, şehrin bir sahibi olduğunu söylemek pek mümkün değildi.

CASERTA'DA, Müttefik Kuvvetler karargâhındaki kurmay personel günün ilk kısmını Almanların gerçekten teslim olup olmayacaklarını merak ederek geçirdi. Mareşal Alexander, iki tarafın da ateşkes için gerekli emirleri vermesine yetecek kadar zaman tanıyarak, Wehrmacht karargâhından gelecek cevap için bir gece öncesine kadar mühlet vermişti. Lakin Almanlar kendi aralarında didişedursun, Kesslering'in yeri de bir türlü tespit edilemediği için, Bolzano'dan bir cevap çıkamadan, gece gelip geçmişti. Ertesi günün sabahında Müttefikler, General von Vietinghoff'un komutayı tekrar ele aldığını öğrendiklerinde ateşkes biraz daha mümkün gözükmeye başladı. Öğle vakti Wolff, Alexander'a, Kesselring'den bir mesaj gönderip teslim olmanın, mutabık

olunduğu üzere öğleden sonra saat iki itibariyle yürürlüğe gireceğini söylediğinde durum netleşti.

Buna rağmen Alexander bu haberi halka açıklamak için akşamüzerine kadar beklemeyi tercih etti. Almanlar haberin yirmi dört saat daha gizli tutulmasını istemişlerdi, ancak ateşkes için radyo üzerinden verdikleri emirleri şifresiz geçmişlerdi. Alexander, Caserta'da kabul edilen zaman çizelgesine uyulması konusuna ısrarcıydı. Teslim haberinin doğrulanması konusunda, politik danışmanı Harold Macmillian'dan baskı görüyordu, çünkü Winston Churchill, bunu o gün Parlamento'ya duyuracaktı. Tamamen emin olmadan bu duyuruyu yapmak istemiyordu.

Saat akşam 5:00 olduğunda cepheden gelen iyi haberler ve ateşkesin planlandığı gibi gerçekleşmesi üzerine, Macmillian ile birlikte gerekli duyuruyu yapabileceklerine karar verdiler. Haberi saat altı buçukta açıkladılar. Bir saat sonra Churchill, Avam Kamarası'nda alkışlar arasında detayları anlatmaya başlamıştı. İtalya'daki savaş gerçekten sona ermişti.

ABD ordusunun 10. Dağ Tümeni'nden Asteğmen Robert Dole için savaş, zaten bir süre önce bitmişti. Almanların teslim olduğu duyurulduğunda, Floransa yakınlarındaki Pistoia'da bir hastanede yatmaktaydı. Haber yayılırken, diğer koğuşlardan GI'ların kutlama sesleri kulağına gelmişti, ancak ilgi gösteremeyecek kadar ağır yaralıydı. O kadar kötü durumdaydı ki, doktorları birkaç gün içerisinde ölmesini bekliyorlardı.

Dole için savaş, yaklaşık iki hafta önce, Nisan'ın 14'ünde ani bir şekilde durmuştu. Bir ikmal müfrezesinin kumandanı olarak, 85. Alay'la henüz Şubat'tan beri birlikteydi. Po Vadisi'ne doğru ilerlemek için, 913 Tepesi'ni ele geçirme emri aldıklarında, Bologna'nın güney batısında yer alan Apenin Dağları'nda çatışmaktalardı. Dole'un bölüğü ilerlerken ağır havan atışlarına maruz kaldı. Bir subay mayına basarak can verdi, bir diğeri de keskin nişancılar tarafından vuruldu. Dole'nin kendi de bir top

mermisinin şarapnelleriyle yaralandı; omzu paramparça oldu ve omuriliği de ağır hasar aldı. Çatışmalar başka tarafa ilerleyip sıhhiyeciler onu kurtarmaya gelene kadar, vurulup düştüğü yerde altı saat boyunca yatmak zorunda kaldı.

Tahliye hastanesine götürülene kadar üç saat daha bekledi. O kadar çok kan kaybetmişti ki, doktorlar onu ameliyat etmek için bir sonraki günü beklemek zorunda kaldı. Boynundan omzuna kadar vücudunu açtıktan sonra, yaralarını temizleyip kemik parçalarını aldılar ve iç kanamayı durdurmak için ne gerekiyorsa yaptılar. Ardından yaralarını dikip boynundan aşağısı felç olan bu adamı Pistoia'daki askeri üs hastanesine gönderdiler.

Dole'nin omurgası ağır hasar görmüştü. Pistoia'daki cerrahlar Dole'yi tekrar ameliyat edip, omurgasına baskı yapan bir şey olup olmadığına baktılar, ancak hiçbir şey bulamadılar. Dole felce uğramıştı, kolları ve bacakları hissizdi, kendi başına hiçbir şey yapamayacak durumdaydı; eğer bedeni yakın zamanda düzgün çalışmaya başlamazsa, her türlü enfeksiyona karşı savunmasız haldeydi. Tıbbi gözle bakılacak olursa, ölmesi neredeyse kesindi.

Fakat diğer taraftan genç ve de güçlüydü, hayatta kalmak için büyük bir arzuyla doluydu. Bob Dole'nin işi henüz bitmemişti. Ağrı kesici ilaçların etkisi geçtiğinde, aradan geçen günlerin ertesinde, tekrar keskin ve şiddetli bir ağrıyı tüm bedeniye hissetti. Bu acıyı memnuniyetle karşıladı, çünkü eğer ağrıyı hissedebiliyorsa, felç olamazdı. Hastanenin geri kalanı savaşın bitmesini coşkuyla kutlarken, Dole bacaklarına dokunma hissini geri dönmeye başladığını ve ayak parmaklarını ufakça hareket ettirebildiğini fark etti. Doktorları hâlâ onun gidici olduğunu düşünseler dahi, yaşam bir yolunu bulurdu. Bob Dole ölmeyecekti. Hayatta kalıp hepsini yalancı çıkaracaktı.

CASERTA'NIN hemen yakınında, Kraliyet Topçuları'ndan Lance-Bombardier olan Spike Milligan, teslim olma kararı alındığında Maddaloni'de bulunmaktaydı. Bob Dole gibi o da Müttefik

ilerleyişi sırasında havan topu atışıyla yaralanmış ve iyileşmesi için cephe gerisine alınmıştı. Tıbbi nedenlerle B2'ye dşşrlnce, Portici'deki askeri yemekhanede bir şarap garsonu olarak çalışmış, ondan sonra da Maddaloni'deki Caserta Genel Karagahı'n-da subaylara katiplik ve şoförlük yaparak hizmet etmişti.

Milligan için savaş 1940'da başlamıştı. Sussex kıyılarındaki Martello Kulesi'nde oturup kanalın karşısındaki Dunkirk'in seslerini dinleyerek zaman geçiriyor, Almanlar geldiği takdirde, kulenin diğer nbetisiyle ortaklaşa kullandıkları tek tüfekle ne yapacaklarını merak ediyordu. 1943'de oradaki ABD ıkartması-na destek olmak için Cezayir'e gönderilmiş, Eylül'de Salerno'ya gidene kadar, batıdaki l boyunca çatışmalara katılmıştı. İtalya'daki çatışmalar çok yoğun geçmişti ve bu durum savaş ilerledikçe aklı sağlığına zarar vermeye başlamıştı. Milligan'ın gözünden bakıldığında, yara almadan ne kadar dayanırsa, sonunda, sırası geldiğinde -ki, er ya da geç, onun da sırası kesinlikle gelecekti-, ödemesi gereken bedel de o kadar büyük olacaktı.

Milligan, 1944n Ocak ayında vuruldu. Beş santimlik bir yarıktan ibaret olan sağ bacağındaki yara oldukça küçüktü, hatta ilk başta fark edilmemişti bile. Ancak bu olayın zihnine verdiği hasar, çok daha büyüktü. Harp yorgunluğu nedeniyle bir psikiyatrist tarafından muayene edildi ve rol yaptığı kanısıyla zaman kaybetmeden birliğine geri gönderildi. Geri döndüğünde ilk fark ettiği şey, doğrudan bataryalara gelen ateş sonucu vurulup hayatlarını kaybeden bazı yoldaşlarının mezarlarıydı. Sonradan duyduğu ilk silah sesiyle beraber, Milligan doğruca yer altı sığınağına koştu ve orada saklandı; korkudan kekelemeye başlamıştı.

Rütbesi dşşrlerek, manik depresyon teşhisiyle hastaneye geri gönderildi; hâlâ kekeliyordu. Bir ara, dikkat çekmek için bir tıraş bıçağıyla yüzünü kesti. Uzun bir rehabilitasyon sürecinin ertesinde, tekrar lance-bombardier rütbesine yükseltildikten sonra, kendini bir şekilde Maddaloni'de buldu. Burada, boş zamanlarında, dans orkestrasında trompet almaya fırsat bulabiliyordu.

Akıl sağlığı düzeldikçe, espri anlayışını da geri kazanmaya başlamıştı. İtalya'daki Alman ordusunun bir ayağının çukurda olduğunu öğrendikten sonra, kamptakiler için basılan dergiye kısa bir skeç yazmıştı. Bu skeçte, Göbbels, Hitler'e, Wehrmacht'ın dışarıda hiç ayağı kalmadığını anlatmaya çalışıyordu. Ne var ki, mizah içindeki acıyı saklamak için bir maskeydi sadece. Tekrarlayan depresyon ataklarının arasında, Mussolini'nin ölümünden sonra gördüğü muameleyi öğrendiği zaman dehşete düşmüştü:

*Durumu benden daha beter olanlar da var: Mussolini öldürölmüş, metresiyle birlikte, ayaklarından asılarak, Milano'daki garajda teşhir ediliyor. Bu, zamanı tersine çeviren, çok barbarca bir hareket. Yine de yerel halk oldukça mutlu görünüyor. Hiçbir şey, bir cinayet kadar, kalabalıkları sevinçle coşturamaz zaten.**

Ve artık savaş bitmişti, sadece İtalya sınırları içinde de olsa. Milligan, Portici'deki subay yemekhanesinden aşırıldığı 1935 tarihli bir şişe *Dom Perignon*'u bugün için saklamaktaydı. Madaloni'de kilise çanları çalarken, halk meydanlara toplanmış, "*Finito, Benito, finito*"** diye şarkılar söyleyerek *Il Duce*'den kurtulmalarını kutlamaktaydı. Spike Milligan da bir süreliğine onlara katıldı ama biten savaşın ertesindeki belirsiz gelecek üzerine düşüncelere daldığından ötürü, onların heyecanını bir türlü paylaşamıyordu:

Değirmenlerin olduğu sokaklardan geçerek geri döndüm, yatağıma uzanıp bir Capstan sigarası yaktım. Dışarıdan gelen şamatayı ve koşturma seslerini duyabiliyordum ama ben garip bir şekilde suskun-

* Spike Milligan, *Milligan's War*, Londra: Michael Joseph, 1988, sf. 217.

** *Finito, Benito, finito*, (İt.): "Bitti, Benito, bitti". -çn.

dum. Birdenbire yüz seksen derece dönmüştüm. Bir mücadelenin bitişiyle nasıl başa çıkabilirsiniz ki? Ağlamak istiyordum. Hakikaten bitmiş miydi? Otuz bir bin Müttefik askeri ölmüştü – bir şehir dolusu ölü vardı. Bir savaş gerçekten sona erer mi ki?”

MİLANO’DA Almanların teslim olduğu duyurulduktan sonra, sokaklar şenlik havasına bürünmüştü, fakat bir yandan da eski hesapların görülmesi sebebiyle bir kargaşa hâkimdi. Amerikalılar disiplini sağlamaya çalışıyordu ama bir taraftan şehrin her yerinde Mussoli’nin takipçileri yakalanıyordu. Alman birlikleri de görüldüğü yerde öldürülüyordu. Birkaçı hâlâ saklanmakta ya da teslim olmayı reddetmekteydi. Halihazırda Amerikalıların elinde bulunan büyük çoğunluk ise, kendilerini tutsak edenler tarafından bu öfkeli kalabalıktan korunacaklarını umut etmekteydi.

Herbert von Karajan’ın, bu faşist avı dinene kadar yüzünü göstermeye korkarak evinde kalmasında acı bir ironi vardı. Avusturya Nazi Partisi’nin kıdemli bir üyesi olduğundan, yılın başında Berlin’deki karmaşadan kurtulmak amacıyla İtalya’ya kaçmıştı. Başkentteki konser salonlarının bombalanması yeterince kötü değilmiş gibi bir de Anna Gütermann ile 1942’de yaptığı evlilik, Nazi liderliğiyle arasının açılmasına sebep olmuştu. Anna’nın Yahudi büyükbabası, her ne kadar bir dönemler Josef Göbbels’in torunundan hoşlandığı söylentisi yayılmış olsa da, onun bir Nazi’yle evlenmesine razı olmamıştı. Karajan’ın bir maestro olarak göstermiş olduğu üstün yetenekleri, onu savaş süresince idare etse de Ruslar yaklaştırmaya başladığında eşiyle beraber oradan kaçma kararı almışlardı. Bir arkadaşlarının, onları bir dizi radyo konseri vermeleri için Milano’ya davet etmesini ayarlamışlardı. Bu davetiyeyi mazeret olarak gösterip Almanya’dan çıkış vizesi almışlardı ki bu, altından bile daha değerliydi.

* a.g.e., sf. 219.

Como'daki arkadaşlarının yanına geçene kadar, ilk birkaç hafta boyunca Milano'da bir otelde kalmışlardı. İş için tekrar Milano'ya dönen Karajan ve eşi, savaş bittiğinde burada kapana kısılmışlardı; çünkü Alman oldukları için saldırıya uğramaktan korkup hiçbir yere gidemiyorlardı. Karajan'ın anlattıklarına göre danışmaya gittikleri avukat, etraf güvenli olana dek onları kendi evinde saklamıştı. Ortalık yatışmadan dışarı çıkarlarsa, görüldükleri yerde vurulabileceklerine dair onları uyarmıştı.

Mevcut durum oldukça kötüydü, ancak gelecek zaman, Karajan'a daha da kötü görünüyordu. Diğer maestrolar savaş boyunca Nazilerle aralarına mesafe koymaya dikkat etmişti, fakat o zaten en başından beri partiyle bağdaşıktı. Hatta her ne kadar kendi bu iddiayı daima reddetmiş olsa da askere alınmamak için SS Güvenlik Servisi'ne katıldığı söyleniyordu. Herkes gibi Karajan da, yalnız profesyonel gerekçelerle bir Nazi olduğunda ısrar etse de partinin ileri gelenleri savaş sonrası yargı önüne çıkarıldığında, başına geleceklerden korkmaya başladı. Muhtemelen bir orkestra şefi olarak kara listeye alınacak, hatta belki de ölene kadar çalışmaktan men edilecekti.

Karajan'ın tek tesellisi, en büyük rakibi olan Wilhelm Furtwängler'in de muhtemelen kara listeye alınmış olmasıydı. Furtwängler, Nazilere ondan daha yakındı: Hitler'in ölüm anonsu yapılırken çalınan *Götterdämmerung*'dan cenaze marşını, Furtwängler yönetmişti. Ancak Furtwängler'in de rejimle arası açılmıştı. 1944'ün Temmuz ayında Hitler'e yapılan suikaste karıştığından şüphelenilmesi üzerine, Şubat ayında İsviçre'ye giderek, Nazilerden kaçan bir mülteci sıfatıyla sığınma istemişti. İsviçreliler ona sığınma hakkı vermemiş, ancak düşüp başını çarptığında geçirdiği beyin sarsıntısını atlatması için ona geçici olarak kalacak yer vermişlerdi. Savaş bittiğinde Karajan, Milano'da saklanırken, Wilhelm Furtwängler de Cenevre Gölü'ndeki

* *Götterdämmerung* (Alm.): "Tanrıların Dirilişi" anlamına gelmektedir. Ayrıca Richard Wagner'in ünlü operası -çn.

bir bakımevinde kalmaktaydı. Nazi geçmişi sebebiyle, orali İsviçreliler tarafından hiç sevilmiyordu, fakat bir yandan da Reich'in düşmanı ilan edildiği için, Alman ajanlarının onu öldürmek üzere geliyor olmasından da korkuyordu.

RACHELE Mussolini, Milano'ya doğru yola çıkmıştı. Ölen kocasına ağlamaktan bitap düşmüş bir halde, adamın dövülen ve yara bere içindeki cesedinin, çevredeki kalabalığın eğlenmesi için asılmış olduğu şehre geri dönmekteydi. Rachele ve iki çocuğu Como'dan öğleden sonra dört buçukta alınıp bir *Alfa Romeo* içerisinde Milano'ya doğru götürülmekteydiler. Nereye gittikleri hakkında en ufak bir fikirleri bile yoktu ama çok korktukları için oraya vardıklarında başlarına ne geleceğini soramıyorlardı bile.

Saat altıda Milano'ya vardılar ve geceyi geçirmek üzere Castello Sforzesco yakınındaki bir binaya götürüldüler. Romano ve Anna Maria son birkaç günün korkunç olayları nedeniyle hâlâ derin bir şoktaydı; babalarının öldürülmesi ve cesedinin tahrip edilmesi karşısında akılları başlarından gitmişti. Rachele, aynı şeyin onların da başına gelmesinden fena halde korkuyordu, lakin Amerikalı muhafızlarının cana yakın davranışları sebebiyle bir miktar rahatlamış hissediyordu. Ona karşı o kadar nazik o kadar saygılıydılar ki, adeta özür diliyor gibiydiler. Bu sebeple onu ve çocuklarını bu serserilerin eline bırakmaları pek olası görünmüyordu. İtalyanlar da oldukça nazik davranıyordu, bir ihtimal, kocasının ölüm şeklinden ötürü onlar bile dehşete düşmüştü.

Mussolini'nin cesedi morgda gömülmeyi bekliyordu. Hep doğduğu yer olan Predappio'daki aile arazisine gömülmek istemişti, ancak yetkililer başka bir karar vermişti. Ertesi gün, garajdaki diğer faşist liderlerle beraber, Musocco'daki Milano Belediye Mezarlığı'na gömülecekti. Hepsinin birden yan yana aynı mezara gömülmelerine karar verilmişti.

Kimsenin cesetleri çıkartıp kutsala saygısızlık etmesi istenmediğinden, mezar taşı konmamasına karar verildi. Rachele'nin

duymaya dayanamayacağı bir kötü haber daha vardı. Clara Petacci de Mussolini ile beraber gömülecekti, yaşarken olduğu gibi mezarda da yan yana yatıyor olacaktı. Rachele, Mussolini'nin çocuklarının annesi ve hep sevdiğini söylediği kadın olabilirdi ama onunla beraber mezarı paylaşacak olan kişi, topuklu ayakkabıları ve makyajıyla göz kamaştıran Clara'ydı. Rachele'nin tek tesellisi, halen hayatta ve çocuklarıyla beraber olmasıydı. Milano'da, Amerikalı muhafızlar eşliğinde konaklayacakları yere gittiği, oraya yerleştiği ve sonunda sefil bir uykuya yattığı süre boyunca, çocuklarından hiç ayrılmadı.

BERLİN DÜŞÜYOR

BERLİN'DE her şey bitmişti. Şehir teslim olmuştu. Banliyölerde çatışmalar devam etmekteydi, ancak şehir merkezinde direnenler silahlarını bırakıp asık suratla yıkıntıların arasından çıkmaktaydılar. Almanya'nın başkenti düşmüştü ve kıızıl bayrak tüm şehrin üzerinde tartışmasız biçimde dalgalanmaktaydı.

Süreç, o gün sabah saat altıya gelirken, Propaganda Bakanlığı'na bağlı üç sivil Alman'ın, Mareşal Chuikov'un karargâhına çıkagelip Göbbels'in öldüğünü söylemeleriyle başlamıştı. Yanlarında, Bakan Yardımcısı Hans Fritsche'den bir mektup getirmişlerdi. Sesi Göbbels'inkine benzeyen Fritsche, aslen bir radyo spikeri olarak ün salmıştı ve hâlâ Almanya çapında takip edilmekteydi. "*Hükümetin sorumluluk sahibi son temsilcisi*" olarak Chuikov'a övgülerini sunduğu yazısında, Berlin şehrini himayesi altına almasını resmen talep etmişti. Ayrıca radyo üzerinden bir anons geçerek, tüm Almanları, savaşmayı bırakıp teslim olmaya teşvik etmeyi önermişti.

Berlin garnizonunun kumandanı General Weidling bu üç sivilin takip etmişti, onlar tam ayrılmaktayken Rus karargâhına varmış-

* Chuikov, *The End of the Third Reich*, sf. 257.

tı. Anlaşılan o ki, Almanlar birbirlerinden farklı şeyler söylemekteydi. Reichskanzlei'deki karmaşayı sezen Chuikov, Weidling'e, Krebs'in neden gelmediğini sorduğunda, Krebs'in büyük olasılıkla intihar ettiği cevabını aldı. Weidling'in kendi de fazlasıyla gergindi. Bir ara kontrolünü kaybettiye de Ruslar bunu fark etmemiş gibi davrandılar. Henüz Dönitz'in radyo konuşmasını duymadığı için, Hitler'in ölüm haberinin halka yayıldığını bilmiyordu. Kendinden önceki siviller gibi o da herkesin teslim olmasının garantisini veremiyordu, çünkü birliklerinin bazılarıyla iletişimi kesilmişti ve SS üzerindeki kontrolünü kaybetmişti.

Chuikov ona endişe etmemesini söyledi. Weidling, onun teşvikiyle oturup Berlin'deki tüm Alman birliklerinin derhal savaşmayı durdurmasını söyleyen bir emir hazırladı. Bu emir, Weidling'in beraberindeki Binbaşı Knappe tarafından daktilo edildi. Chuikov emrin asıl kopyasını kendisi alıp, yanına bir Rus subay ve altına bir jip verdiği Knappe'yi, haberi askerlere yayıp emrin karbon kopyasını kıdemli subaylara göstermesi için sokaklarda dolaşmaya yolladı.

İlk durak Rus Bölgesel Karargâhı'ydı. Burada, Almanca konuşan bir Rus, Knappe'ye Auschwitz hakkında sorular sormaya başladı. Knappe'nin, ne söylendiği hakkında hiçbir fikri yoktu. Hatta Belsen, Treblinka veya Buchenwald üzerine de hiçbir şey bilmiyordu. "*Anlamamazlıktan gelme!*" diye bağırdı Rus ve odadan hışımla çıktı.*

Oraya vardıklarında Anhalter İstasyonu'nda çatışmalar hâlâ sürüyordu. Knappe, bir grup Alman mahkûm arasından birkaç çavuş seçti. Bu adamlar, SS tarafından vurulmayı göze alıp beyaz bayrakla kendi taraflarına dönerek, Alman kumandanlara Weidling'in emrini tebliğ edeceklerdi. Başka birkaç yerde daha aynı prosedür uygulandı. Ardından, Knappe ve yanındaki Rus yüzbaşı, kutlama mahiyetinde bir öğlen yemeği yemek üzere Chuikov'un

* Knappe, *Soldat*, sf. 61.

karargâhına geri döndüler. Şampanya, havyar, turtta, et, peynir, yani gurmelerin ağzına layık akla gelebilecek her türlü yiyecek önlerindeydi. Knappe, tıka basa doyduktan sonra, diğer Alman esirlerin kaflesine katılmak üzere cephe gerisine gönderildi. Henüz gideceği yere yeni varmıştı ki, botlarını çalmaya çalışan bir Rus gardiyanla karşılaştı.

BÜYÜK ödül Reichskanzlei idi. Resmi kayıtlara göre öğleden sonra saat üçte, çetin bir mücadele sonunda, binaya şiddetle hücum eden Mareşal Zhukov'un birlikleri tarafından ele geçirilmişti. 9. Piyade Kolordusu'ndan Binbaşı Anna Nikulina ise, kızıl bayrağı Reichskanzlei'nin çatısına dikme şerefine nail olmuştu.

Fakat resmi olmayan kayıtlara göre Reichskanzlei bu olaydan çok daha önce, neredeyse kesin olarak terk edilmişti. Hastaneye dönüştürülmüş olan bodrum katında hâlâ üç yüz kadar yaralı Alman bulunmaktaydı ama bunların hiçbiri direnebilecek durumda değildi. Koniev'in tümenindeki Rus askerleri, Zhukov'un adamlarına öncelik verilmesine dair emri hiçe sayarak, o sabah erkenden binaya ulaşmışlardı. Zhukov'un bütün zaferi üstlenebilmesi adına kendi ilerleyişlerinin durdurulmak istendiğini öğrendiklerinde duruma sinirlenmiş ve izin almaksızın ilerlemeye devam ettiklerinde, Reichskanzlei'nin açık kapılarıyla aralarında hiçbir şey bulunmadığını fark etmişlerdi.

Gerçek hikâye hangisi olursa olsun, Hitler'in sığınağının terk edilmiş olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Ruslar geldiğinde orada bulabildikleri tek kişi, sivil bir tamirci olan Johannes Hentschel idi. Binayı havalandıran ve yaralı askerlere su pompalayan sistemi çalıştıran jeneratörle ilgilenmek üzere geride kalmıştı. Arkadaşı Rochus Misch o sabah, saat dörde on kala, kaçan son gruptan birisine katılmıştı. Ayrılmadan hemen önce, içlerinden en azından birinin sağ kalması umuduyla, eşlerine yazdıkları mektupları takas etmişlerdi. Misch'in ayrılışından sonra, Hentschel sığınakta yapayalnız kalmıştı. O da gitmeyi diliyordu,

ancak hastanedeki yaralı askerlerin suya ulaşabilmek için, Ruslar gelene kadar onun eline baktıklarını biliyordu.

Sığınak, tek başına kalmak için uygun bir yer değildi. Kalanların birkaçı kaçıp gitmek yerine intihar etmeyi seçmişti. General Krebs ve General Burgdof muazzam bir içki sohbeti sonunda kendilerini vurmuşlardı. Diğerleri de aynı şeyi yapmıştı. Hentschel'in hesabına göre sığınığın içinde ya da hemen önünde, gömülmemiş halde yatan en az dokuz tane ceset vardı. Kesin sayıdan emin olamıyordu, çünkü bazı cesetler kapalı kapıların ardındaydı ve onun da bu kapıları açmaya hiç niyeti yoktu.

Delinin birinin, Ruslar geldiği anda patlamaya ayarlı bir saatli bomba yerleştirmiş olabileceğinden korktuğu için, sığınak boşaltılınca, her yeri detaylı bir şekilde aramıştı. Ayrıca, voltmetresiyle sığınığın elektrik tesisatını kontrol etmişti. Bir aksaklık bulamamıştı, fakat yine de sona kalan tek kişi olmaktan ötürü rahatsızdı. Herkes terk ettikten sonra, mekan ona bir mahzen mezar gibi gözükmeye başlamıştı. Ölülerin kemiklerinin saklandığı mahzenlere benziyordu tıpkı.

Daha fazla dayanamayarak, sabah saat 5:00'de hava almak için birkaç dakikalığına yukarı çıktı. Binanın bahçesine çıktığında, harabe haldeki Berlin'in üzerinde şafağın sökmekte olduğunu gördü:

Bahçe, mezar kazıcılarının greve gittiği bir çeşit mezarlık gibi gözüküyordu. Sekiz ya da dokuz ceset garip, iğrenç pozlarda, kafası kopmuş, karnı yarılmış vaziyette etrafa yayılmıştı. Orada burada parçalanmış kollar ve bacaklar duruyordu.

Bahçedeki çardağa doğru gittiğimde, iki Göbbels'in bedenlerini hâlâ yan yana yatar halde buldum. Yanmamış, sadece kızarmışlardı. Göbbels'in yüzü bir mumyanınki gibi koyu mor renge bürünmüştü. Frau Göbbels'in yüzü ise ateş nedeniyle ta-

*nınmaz hale gelmişti. Elbisesi ise sadece alazlanmıştı. Yüzbaşı Schwägermann, ceset yakma görevini pek iyi yapamamıştı.**

Hentschel tekrar sığınağa döndüğünde radyoyu açtı ve Almanca BBC haberlerini dinlemeye başladı. Haberler iyi değildi. Amiral Dönitz, Führer'in öldüğünü ilan ediyordu ve söylediklerine bakılacak olursa, Führer "askerlerinin önünde, kahramanca savaşırken" ölmüştü. Birleşmiş Milletler, San Francisco'da toplanıyordu ve Amerikalılar, Münih'in epey ilerilerine kadar gelmişlerdi. Hentschel bir ara Reichstag'ın üzerindeki kıvılcık bayrakla alakalı bir şeyler duyduğunu sandı, ancak altmış saatlik uykusuzluğun ardından, tam da emin olamadı.

Rusların gelmesini beklemekten başka yapacak hiçbir şey yoktu. Zamanını, makineleri kontrol edip, sığınaktaki her şeyin düzgün çalışıp çalışmadığını inceleyerek geçirdi. En sonunda Ruslar geldiğinde olacıklardan ödün patlıyordu. Merdivenlerden aşağı el bombaları atabilir ya da alev makineleriyle her yeri yakabilirlerdi. Eğer yüksek güçlü patlayıcılar kullanırlarsa, hava basıncı nedeniyle akciğerleri parçalanabilirdi. Her ne yaparlarsa yapsınlar, adamcağızın hayatta kalma şansı oldukça az görünüyordu.

Hentschel'in anlattıklarına göre Rus seslerini ilk duyduğunda saat sabah dokuzu biraz geçiyordu. Bunlar kadındı: Reichskanzlei'ye uzanan tünelden gevezelikleri ve kıkırdaşmaları duyulabiliyordu. Kendini hazırlayıp ellerini havaya kaldırmıştı ki, karşısında üniformalı on iki kadından oluşan bir grup belirdi. Yanlarında taşıdıkları omuz çantaları ve eşya torbalarına bakılırsa, doktor ya da sıhhiyeci gibi görünüyorlardı. En kıdemlileri, Berlin aksanıyla akıcı bir Almanca konuşuyordu.

Hentschel'in orada ne aradığını sorduktan sonra, Hitler'i soğurtmaya başladılar. Hentschel olanları anlattı ama bu sefer de

* O'Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 283.

Hitler'in kadını hakkında sorular geldi. Giysileri, önemli günlerde giydiği en güzel elbiseleri. Neredeydi bunlar?

Yanlarında taşıdıkları çantaların amacını anlayan Hentschel, onları Eva Hitler'in odasına götürdü. Eva Hitler giyinmeyi hep sevmiştir, sığınaktakilerin moralini yüksek tutmak için günde beş kez kıyafet değiştirdiği olurdu. Sığınakta yayınlan bazı dedikodulara bakılırsa, savaş zamanında bulunması çok zor olan pek çok egzotik ve süslü iç çamaşırlarına sahipti. Kadınlar işe koyuldu; çekmeceleri açarak, içlerinde ne varsa çantalarına doldurmaya başladılar.

Masa lambalarını da topladılar. Miğferler, şişeler, fotoğraflar, SS üniforma kamaları, halılar, kristal eşyalar, gümüş harflerden oluşan Hitler yazısı, bir akordeon, bir masa örtüsü ve *Kavgam*'ın bir kopyası da aldıkları arasındaydı. İki Rus subayı tünelden çıkageldiğinde büyük bir hevesle toplamaya devam ediyorlardı. Kadınlardan bazıları yaptıkları işi bırakıp, utanarak iki subayın yanından geçip ganimetleriyle beraber Reichskanzlei'ye doğru koşturdular. İki subay, Hentschel'in üzerine yürüyüp başına bir silah dayadığında, geride kalan kadınlar hâlâ keşif çalışmalarına devam etmekteydi.

Kıdemli olan subay, Yiddiş aksanıyla konuştuğu bozuk bir Almancayla, Hitler'in cesedinin nerede olduğunu sordu. Hentschel cesedin yakıldığını görmemiştir ve yerinden emin olamıyordu. Onun yerine, duvardan açılan ranzalara çiftler halinde serilmiş olan Göbbels çocuklarının cesetlerini gösterdi. Belli ki cesetler, Traudl Junge'nin de tahmin ettiği gibi oldukları yerde bırakılmışlardı, ancak üstleri sadece çıplak bacakları dışarda kalacak şekilde beyaz bir örtüyle kapatılmıştı. Ruslar şöyle bir baktıktan sonra hızla kapıyı kapattı.

Ruslar gelmeye devam ediyordu. Yirmiye yakın askeri üniformalı genç subay geldi. Sığınaktaki şampanyaları buldular ve süngüleriyle şişeleri açmaya başladılar. Neşe içerisinde Hentschel'e de ikram ettiler ve şarkılar söyleyerek, sanki Hentschel, Mayıs

Kralı'yımıŝ gibi etrafında dans etmeye başladılar.

şampanyaya alışık olmadığından başı dönen Hentschel yere   melti. Bu sırada Ruslar, bir şişe şampanyayı daha adamın başından aşağı d kmekteydi. Sonuç olarak, sırt çantası ve kol saati ni çalan askeri polise teslim edildi. Sığınağın acil durum çıkışının yanından geçmekteyken, kapı aniden açıldı ve Rus kadınların ka-lanı bahçeye doğru koşuşturdu; “*Kovboy filmlerindeki Kızılde-rili karılar gibi çığlık atıyorlardı. Hepsi siyah satenden yapılma, dantelle süslenmiş en az bir düzine sutyeni, neşe içerisinde başları-nın üstünde sallıyorlardı.*”

Hentschel yorulduğu için, diğer mahkûmların getirilmesini beklerken bahçede birkaç dakikalığına uyuyakalmıştı. Günün or-tasında, hepsi birden sürü halinde toparlanıp Reichskanzlei'den beklemekte olan bir kamyona götürüldüler. Hentschel binadan  ıkmayalı neredeyse iki hafta olmuştu. Vossstrasse'de karşılarına çıkan manzarayı asla unutamayacaktı:

Sokak lambalarından aşağıya altı ya da yedi Alman askerinin cesedi sallanıyordu. Asılmışlardı.  zerin-de hain, d nek, korkak, halk düşmanı yazan derme çatma a ışler her birinin üzerine asılmış veya tuttu-rulmuştu.

Hepsi de çok gençti. En yaşlısı belki yirmi yaşın-daydı, kalanlar daha da gençti. Yarası ya Volkssturm pazıbandı ya da Hitlerjugend” üniforması giyyordu.

S ng lerle kal amızdan d rt lerek kamyona bindirilirken, elimi uzatsam bu gençlerden birinin cansız bedenine dokunacak kadar yakın olduğumu gördüm. On altı yaşında gibi gözüküyordu. Vahşi, dışarı fırlamış, porselenden yapılmış gibi görünen

* a.g.e., sf. 290.

** *Hitlerjugend* (Alm.): “Hitler Gençliği”. – n.

*gözlerini bana dikmiş, hiç kırpmadan boş bir ifadeyle tepeden beni süzüyordu. Ürperdim ve başımı çevirdim. Rus askerlerinin, bu köylü çocuklarının önünde utandım. Metin yüzleri ve katı sessizlikleriyle beni yerince azarlamışlardı.**

HENTSCHEL götürülürken, Hitler'in cesedini aramak için Reichskanzlei'ye giden pek çok arama ekibinden ilki aceleyle içeri giriyordu. Ruslar cesedin yakıldığına, hatta adamın öldüğüne bile ikna olmamışlardı. O sabah *Pravda*** bu konudaki şüphelerini dile getiren bir haber yapmıştı. Ancak eğer gerçekten ölmüşse, bir *Sovyetler Birliği Kahramanı Madalyası'nın**** cesedi bulana verileceği duyurulmuştu. Diğer askerlerin protestolarına aldırış etmeden SMERSH'den [Casuslara Ölüm] gelen bir arama ekibi bahçeyi ve sığınağı tüm izinsiz personelin girişine kapatıp cesedi ortaya çıkartmak için çalışmaya koyulmuştu.

Bu nankör bir işti. Etrafta, tanınması mümkün olmayan bir sürü ceset parçası vardı. Ayrıca Hentschel'in de korktuğu gibi bomba tehlikesi de vardı, Almanlar arkalarında, saatler hatta günler sonra patlayacak şekilde hazırlanmış tuzaklar bırakmış olabiliyorlardı. SMERSH ekibi, mühendisler sığınağı kontrol edip güvenli olduğu işaretini veren dek bekledi. Ardından da kolları sıvayıp enkazın içinde Hitler'e ne olduğunu şüpheye yer bırakmaksızın anlamalarını sağlayacak bir ipucu, herhangi bir şey aramaya başladılar.

Göbbels'in cesedini tespit etmek kolaydı. Ayağında ortopedik bir bot ve bacağına bir metal destekle, Hentschel tarafından da daha önceden gösterilmişti zaten. Yanındaki ise hâlâ Hitler tarafından verilen altın Nazi Partisi rozetini takan Magda Göbbels

* a.g.e., sf. 291.

** *Pravda* (Rus.): "Gerçek". SSCB'de yayınlanan günlük bir gazete. -çn.

*** *Sovyetler Birliği Kahramanı Madalyası*: SSCB'nin en yüksek dereceli onur madalyası. -çn.

olmalıydı. Krebs ve Burgdorf ceplerindekilere bakılarak tespit edilebilmişti. Ancak Hitler'e dair hiçbir işaret bulamamışlardı, bazı Almanlar tarafından ısrarla söylendiği üzere cesedinin çıkarılıp yakıldığına dair bir kanıt da yoktu.

Mareşal Zhukov, daha sonra durumu kendi gözleriyle görmek üzere Reichskanzlei'ye geldi. Sözde, sığınak hâlâ temizlenmediği için içeri alınmamıştı ama muhtemelen, Stalin'in ajanları bulgularını sadece amirlerine bildirme emri aldıkları için böyle olmuştu. Zhukov bunun yerine, bölük komutanlarından daha yüksek rütbeli kimseyi tanımadıklarını söyleyen, Hitler'e ve Nazi önderliğinden herhangi birine ne olduğunu bilmediklerini ısrarla belirten bazı yaralı tutsaklarla konuştu. Zhukov onlara inanmaya meyilliydi, zira bunlar sadece rütbesiz birer askerdi ve hiyerarşiy-le bir ilgileri yoktu.

Hitler ve Göbbels'in içinde yakıldıkları söylenen ateşleri aradık ama bulamadık. Bir miktar kül bulduk, ancak bunlar aşikar biçimde küçüktü. Muhtemelen Alman askerleri bu ateşlerde su kaynatmıştı.

*Bir süre sonra, Reichskanzlei'deki araştırmamızın neredeyse sonlarına doğru, Göbbels'in altı çocuğunun yer altındaki bir odada bulunduğu haberi bana ulaştı. İtiraf etmem gerekir ki, aşağı inip de anneleri ve babaları tarafından acımasızca öldürülmüş çocukları görmeye cesaret edemedim.**

Zhukov gittikten sonra da aramalar devam etti. Bir su deposunda birkaç ceset daha bulunup çıkartıldı. Bir tanesi hafifçe Hitler'i andırıyordu. Öldürülen dublörler ve hatta öldükten sonra Führer'e benzetilmiş cesetler hakkında söylentiler dolaşmaya başladı. Ancak ne belirgin cevaplar ne de bu esrarengiz durumun

* Zhukov, *The Memoirs of Marshal Zhukov*, sf. 625.

kolay bir çözümlü vardı. NKVD'den* bir grup asayişten sorumlu polis de soruşturmaya katılmak üzere yoldaydı. En acil öncelikleri, sığınakta hayatta kalan herkesin derinlemesine sorgulanması ve ardından tekrar bahçeyi araştırmaya dönüp metodolojik olarak toprağın elenmesi ve her bir kumaş ve kemik parçasının Führer'in nasıl öldüğüne ışık tutabilecek ipuçları bulabilmek adına incelenmesiydi. Bu iş zaman alacaktı, belki de birkaç gün sürecekti, ancak Stalin bir cevap için bastırıyorken ve tüm dünya Führer'e tam olarak ne olduğunu öğrenmeyi istiyorken başka bir alternatifleri de yoktu.

REICHSTAG'DA, askerlerin tuğlaların üzerine isimlerini ve Berlin'de savaşmadan önce bulundukları cepheleri yazmalarıyla, duvarlarda Rus grafitisi oluşmaya başlamıştı. Askerler yıkıntı haline gelen büyük salonda yemek pişiriyor, kendilerini içerde yaktıkları ateşlerle ısıtıyor ve süngüleriyle konsantre süt tenekelerini açıyordu. Diğerleri ise dışarıda şarkılar söyleyip silah ve roketler atışarak kazandıkları zaferi kutluyordu. Bazıları, çalmış oldukları endüstriyel alkolden sarhoş olmuştu, maalesef bu içtikleri şeyin onları birkaç gün içerisinde öldüreceğini bilmiyorlardı.

Birkaç SS yakındaki bir binada hâlâ direniş göstermekteydi, fakat top atışlarıyla bina un ufak edildiği için kimse dikkat bile etmiyordu. Reichstag'ın çatısında, kırmızı bayrağın göndere çekilişi, kameraların kaydedebilmesi için tekrarlanıyordu. Pek çok fotoğrafçı bu sahneyi tekrar yaratmak için uğraşmıştı. En başarılısı ise, Sovyet donanmasında Yahudi bir kameraman olan, babasının ve dört kız kardeşinden üçünün Almanlar tarafından öldürülmesine şahit olmuş, Üsteğmen Yevgeny Khaldei idi.

Khaldei, evde üç masa örtüsünün dikilerek bir araya getirilmesiyle yapılmış olan bir kırmızı bayrağı yanında getirmişti. Bu bayrağı genç bir askerin eline tutuşturup onu çatıda poz vermesi için

* NKVD (Rus.): "İçişleri Halk Komiserliği"nin kısaltması. -çn.

ikna etti. Bayrağı havada sallayacaktı ve bu sırada iki asker de onu tutup aşağı düşmesine engel olacaktı. Asker çatının kenarındaki heykellerin üzerinden güçlükle tırmanıp geçerken, heykellerin sallanmakta ve düşmek üzere olduğunu gören Khaldei birden öfkelen-di. Tam bir makara filmi harcamıştı. Çektiği fotoğraflar-da, Reichskanzlei ve Hitler'in sığınağının dışında, orta mesafede Brandenburg Kapısı'nı ve ardında da hükümet binasını kompo-zisyona dahil etmişti.

Fotoğraflar mükemmel değildi. Destek olmak için çıkan as-kerlerden birinin kolunda iki adet saat vardı ve bu açık bir yağma-cılık emaresi olarak Sovyet ordusunun itibarına zarar veriyordu. Bayrak da düzgün gözük-müyordu. Ancak bütün bu problemler daha sonra karanlık odada düzeltilebilecek türdendi. Bir iğneyle kol saatlerinden birini kazıyıp başka bir bayrağı fotoğrafa ekler-ken, arka plana da biraz duman koyarsa, Khaldei ülkesinin gör-mek istediği fotoğrafı üretebilirdi. İşi bittikten sonra kamerasını topladı ve doğruca havaalanına gidip o gece Moskova'ya doğru kalkan bir uçağa bindi.

RUSLAR, Reichstag'da kutlamalara devam ederken, Traudl Jun-ge üç mil kadar kuzey doğu yönünde bulunan Schönhauser Al-lee'deki bir bira fabrikasının mahzeninde saklanmaktaydı. Kor-kutucu bir gece geçirdikten sonra sığınaktan kaçan insanlardan çoğu bu noktada toplanmış ve güvende hissetmek için bir arada durup Rusların gelmesini beklemeye başlamışlardı. Bira su gibi akıyor ve birbirini hiç tanımayan insanlar en üst katta hep birlikte sevişiyorlardı. Fakat Junge'nin içinde bulunduğu bir grup insan mahzende yatmış, Ruslar geldiğinde neler olacağını düşünerek beklerlerken, ortama sadece yorgunluk ve korku hâkimdi.

Gece çirkin bir olaya şahitlik etmişlerdi, çıplak bir kadın çatı-dan kendini bırakıp beş ya da altı kat düşmüş, arkasından gelen Ruslardan kurtulmak için kendini öldürmüştü. Junge, sokaklar-dan yer yer sürünerek geçerlerken, Gerda Christian ve Konstan-

ze Manziarly'nin yanına sokulmuştu. Martin Bormann'ın sekreteri Else Krüger' le beraber, hepsi de düşmanla karşılaştıklarında, aynı şeyin başlarına gelmemesini umut ediyorlardı.

General Mohnke, Hitler'in öldüğünü hâlâ bilmeyenlere az önce duyurmuştu. Bira fabrikasındaki kadınların çoğu Führer'in ölümünü duyduklarında gözyaşlarına boğuldu. Diğerleri ise askerlere sırtlarını dönüp Führer gibi kanının son damlasına kadar savaşmak yerine, kadınlara tecavüz edilmesine müsaade ettikleri için onları korkaklıkla suçladı. Fakat Mohnke, Hitler artık öldüğü için oradaki askerleri ona olan yeminlerinden sessizce azad etti. Alman cephesine ulaşmaya dair tüm umutlarını bir kenara bırakıp bir Wehrmacht albayını, barış içinde bir teslim anlaşması yapmak üzere Rusları bulmaya yolladı.

Mohnke, hâlâ Dönitz'e Berlin'deki durumu rapor eden bir mesaj ulaştırabileceğini umuyordu. Bakışlarını Traudl Junge ve diğer kadınlara çevirdi. *"Bize yardım etmelisiniz,"* dedi onlara. *"Hepimiz askeri üniformalar içindeyiz ve dışarı çıkamayız. Ama siz geçip gidebilir ve bu son raporu Dönitz'e ulaştırabilirsiniz."*

Junge hiç de istekli değildi, ancak diğer kadınlar kafasını o kadar ütüledi ki, sonunda onlara katılmaya ikna oldu. Berlin'den gelen bir Luftwaffe çavuşu eşliğinde, Mohnke'nin raporunu alıp biraz da çekinerek bira fabrikasından çıktılar:

Çelik miğferlerimizi ve tabancalarımızı orada bıraktık. Askeri üniforma ceketlerimizi de çıkarttık. Sonra, geride bıraktığımız erkeklerle el sıkışıp vedalaştık ve yola çıktık.

Bir SS birliği, bira fabrikasının avlusundaki araçlarının yanında taşlaşmış yüzlerle ve hareketsiz bir halde son saldırı emrinin gelmesini beklemekteydi. Volkssturm ve Todt Teşkilatı'na bağlı askerler ve

* Junge, *Until the Final Hour*, sf. 194.

mühendisler silahlarını kenardaki yığına bırakıp Ruslara doğru gidiyordu. Sahanın diğer ucunda, Rus askerleri çoktan Alman askerlerine schnapps ve sigara dağıtmaya başlamıştı, kardeşliği kutlayıp onlara teslim olmalarını söylüyorlardı. Onların arasından görünmezmişiz gibi ilerleyebildik. Daha sonra bizi çevreleyen çemberin dışına, zaferden ötürü çılgına dönen Rusların arasına doğru yürüdük ve sonunda ben de ağlayabildim.

*Nereye gidecektik? Eğer daha önce hiç ölü görmemiş olsaydım bile, şimdi her yerde onları görme şansım vardı. İnsanlar onlara dikkat bile etmiyordu. Hâlâ oradan buradan silah sesleri geliyordu. Ruslar bazen binaları ateşe verip içeride asker olup olmadığına bakıyordu. Her köşebaşında tehdit altındaydık.**

Gece çökene kadar bir arada kalmayı başardılar. Konstanze Manziarly'nin Wehrmacht ceketi hâlâ üzerindeydi ama sivil kıyafetlerin daha az şüphe çekeceğine karar vermişti. Gerda Christian ve Else Krüger geceyi geçirebilecekleri bir yer bulmak için bakınıyorken, o da üzerine uyabilecek bir sivil kıyafet aramaya çıktı. Bundan sonra birbirlerinden haber alamadılar. Junge, Manziarly'yi son gördüğünde, iki Rus asker kollarına girmiş, onu U-Bahn tünelinin girişine doğru götürüyordu.

Karanlığa doğru gözden kaybolurken “*Kimlik belgelerimi görmek istiyorlarmış,*” diye bağırdı omzunun üzerinden.”

Onu bir daha gören olmadı.

JUNGE, fabrikadan tedirgin bir halde çıkarken, kimsenin tanıyıp fark edememiş olduğu Martin Bormann'ın cesedi Reichstag'ın

* a.g.e.

** a.g.e., sf. 219.

önündeki nehrin karşısındaki Lehrter demiryolu istasyonunun yakınında, yerde yatmaktaydı. Eğer gece kaybolmamışsa, Hitler'in vasiyetnamesi halen üzerindeydi.

Bormann sığınaktan ayrılan üçüncü gruptaydı. Planı, Rus cephesinden sızıp pilot Hans Baur ile kuzeye doğru uçarak Hitler'in vasiyetini Dönitz'e ulaştırmaktı. İlk iki grubun peşinden, Kaiserhof İstasyonu'ndan U-bahn tünellerine girip tüneller boyunca ilerlemişler ama yolda bir yerlerde yanlış yöne sapıp kaybolmuşlardı. Stadtmitte'de yüzeye çıktıklarında, Weidendammer Köprüsü'nden nehri geçmek yerine sokak boyunca hareket etmeyi tercih etmişlerdi. Junge'nin grubunun geçmesini engelleyen tank tuzağı, SS'lerin Tiger tanklarının atışlarıyla paramparça olmuştu. Baur ve Bormann hızla ilerlerken, birbirleriyle irtibatı kaybetmişler, fakat Friedrichstrasse'de tekrar buluşmuşlardı. Baur, Bormann'ı bulduğunda, adam önünde ölü bir Rus askeriyle, bombalanmış bir evin merdiveninin basamaklarında durmaktaydı.

Kuzeye giden yol düşman tarafından kapatılmıştı, bu yüzden batıya dönüp Lehrter İstasyonu'nu kullanarak Reichstag'ın diğer tarafına doğru ilerlediler. Baur'un anlattığına göre yirmi tane Rus'un arka bahçede olduğunu fark ettiklerinde, harap bir apartmanda saklanmaya çalışıyorlardı. Günün doğmasına sadece bir saat kalmıştı, aceleyle çıkıp nehri sol taraflarına alarak istasyona doğru koştular.

Kısa zaman sonra keskin nişancılar onları fark etti. Demiryolu bendini siper almak için kendilerini yere attıklarında, Baur, Bormann'ı tekrar gözden kaybetti. Bormann bu olaydan sonra, Reich gençliğinin, Rus cephesinde bir kolunu kaybeden lideri, Artur Axmann tarafından görülmüştü. Axmann'ın grubu, Bormann ve Dr. Stumpfegger'in ekibine katılmış ve köprü boyunca sürünüp istasyona doğru beraber ilerlemişti:

Aramızdan bazıları köprüden aşağı atladı ve kendilerini aşağı bıraktıklarında, korktuğumuz üzere, bir Rus piyade müfrezesinin orada kamp kurmuş olduğunu gördü. Çabucak etrafımızı çevirdiler. Ancak bizi şaşırtarak ve aynı zamanda sevindirerek şöyle bağurdılar: "Hitler kaputt, Krieg aus!"

Ardından bozuk Almanca'larıyla oldukça cana yakın biçimde bizle konuşmaya başladılar. Protez kolunu gören her biri çok şaşıırıyordu. Kolumu sanki Nürnberg'deki oyuncak fabrikasının en son çıkan ürünüymüşçesine hepsine gösterdim. Ardından bize kâğıttan uçları olan papiroso sigaraları ikram ettiler. Anlaşılan o ki, bizi cephedeki uzun ve çetin bir geceden dönen Volkssturm üyeleri zannetmişlerdi.

Bu kardeşçe ilerleyen ortamı bozan ise, sarhoş Bormann ve Dr. Stumpfegger'in psikolojik olarak ahmakça sayılabilecek hareketleriydi. Yavaşça uzaklaşıp sonra da koşarak kaçmaya başladılar. Bu Rusların tekrar alarına geçmesine neden olmuştu ama Weltzin ve ben elimizden gelen en iyi şekilde gelişigüzel hareket ediyormuş gibi davranarak, fark ettirmeden aralarından sıyrılmayı başarabildik."

Axmann ve yaveri Günther Weltzin yollarına devam ettiklerinde, daha çok Rusla karşılaşmaları, gerisin geri dönüp başka bir yol bulmayı denemelerine sebep oldu. Lehrter İstasyonu'na giden demiryolu hattının üzerinde uzanan bir köprüye geldiklerinde:

Martin Bormann ve Dr. Stumpfegger'in dip dibe yatan cesetleriyle karşılaştık. Üzerlerine eğildiğimde ay

* Hitler kaputt, Krieg aus! (Alm.): "Hitler öldü, savaş bitti!"

** O'Donnell, *The Berlin Bunker*, sf. 248.

*ışığının yüzlerindeki yansımalarını görebiliyordum. Vurulduklarına ya da şarapnelle yaralandıklarına dair bir belirti görünmüyordu. İlk bakışta, sadece bilinçlerini yitirmiş ya da uyuyor gibi görünüyorlardı. Ama nefes almıyorlardı. O an şüphelendiğim, bugün ise emin olduğum üzere, iki adam da zehir içmişti. Weltzin'le, nabızlarına bakmak için bile durmadık. Biz de tehlike altındaydık, tarihi gerçekler ilgimizi çekmiyordu.**

Axmann zehir konusunda haklıydı. 1972'de Lehrter yakınlarındaki bir kazıda tesadüfen bulunan Bormann'ın kafatasında, dişlerine saplanmış siyanür kapsülüne ait cam parçaları bulunmuştu. Daha sonra DNA testi yapıldığında da kafatasının Bormann'a ait olduğundan emin olundu.

HILDEGARD Knef, Berlin'in kuzeybatısındaki banliyöde, Spandau'daydı. O ve Ewald von Demandowsky, bir apartman dairesinin penceresinden, nehrin diğer tarafında yanmakta olan eski şehri izliyorlardı. Bütün gece yürüdüklerinden yorgun düşmüşlerdi ve kumanyalarındaki son yiyecekleri de bitirirlerken, Rus cephesinin arasından geçmek için verilecek olan emri bekliyorlardı.

Hedefleri, bir şekilde sıyrılıp geçerek, kırsal boyunca ilerleyip Amerikalılara ulaşmaktı. Ruslara teslim olmaktansa onları tercih ediyorlardı. Knef'in etrafındaki askerler onu Amerikalıların Berlin'i asla Ruslara bırakmayacağına ikna etmişlerdi. Mutlaka dışarıda bir yerde şehri kurtarmaya geliyor olmalıydılar.

Kaçışları tanklar eşliğinde gerçekleşmişti, her aracın yanında elli kişi vardı. Knef ve Demandowsky ikinci ekibe katılmışlardı, Spandau'ya giden köprünün üzerinde tankı takip ederken yakın-

* a.g.e., sf. 249.

da duruyor ama çok da yaklaşmamaya çalışıyorlardı. Nehri ancak geçmişlerdi ki önlerindeki tank Rus ateşiyle havaya uçtu. Knef de vurulmuştu. Patlamanın şiddetiyle havaya savrulmuş ve başını sert bir yere çarpmıştı.

Giysileri yırtılmış ve saçlarının arasından kan sızılmaktayken o ve Demandowsky kendilerini toplayıp siper almak için koşmaya başladılar. Yıkılmış bir dükkana saklanıp Rus alev silahları pence-relerden içeri püskürürken yere çömeldiler. Dışarıda Rusça konuşanları ve koşuşturan botların ve makineli tüfeklerin seslerini duyabiliyorlardı. Havan topları da vardı, her taraf ölülerle doluydu. Lakin bir taraftan da sürülmüş tarlalar onlara pek uzak değildi ve hava hızla kararıyordu. Eğer gece çökene kadar biraz daha dayanabilirlerse, aralarından geçip kurtulmayı başarabilirlerdi.

HELMUT Altner de Spandau'daydı. Şafak sökerken, birliği Ruhleben'den ayrılmış ve Postdam'da Wenck'in ordusuna katılmak için yola çıkmıştı. Batıya doğru giden uzun bir kafileye katılmışlardı, konvoyda erkekler, kadınlar, çocuklar, tanklar, toplar, atlarla çekilen ağır silahlar, at arabaları, eşyalarla tepeleme doldurulmuş bebek arabaları, bavullarla ve pahalı kürklerle doldurulmuş makam araçları vardı. Bütün bu kalabalık birden hareket ettiği için, Altner, birliğindeki diğer adamlarla bir arada kalmakta zorlanıyordu.

Spandau'ya ulaştıklarında belediye binası alevler içindeydi. Yanan bir tanktaki askeri mühimmat havaya uçuyor ve ilerden aralıksız makineli tüfek sesleri geliyordu. Ayrıca alçaktan uçuş yapan bir uçağın da ateşi altındaydılar. Havan topları da ateşe başlayınca, Altner ve etrafındakiler bir hendeğe atlayıp saklandılar. Bir SS subayı silahını onlara doğrultmuş dışarı çıkmalarını emrediyordu, fakat kimse dinlemiyordu. Artık kimse emirlere al-dırış etmiyordu.

Silah sesleri biraz hafiflediğinde, Spandau'dan geçerek, önce güneye, Staaken kasabasına, sonra da batıya, Dönitz'e doğru git-

tiler. Teğmenleri onlara Wenck'in ordusunun Döberitz'in ilerisinde onları beklediğini söylemişti. Teğmen her birine, Wenck'in ordusunun onlar için hazırlamış olduğu kulübelerde haftalar boyunca sürecek bir istirahat sözü vermişti. Yeni Führer Dönitz, savaşın bir sonraki aşaması hakkında onlara bilgi vermeye gelecekti.

Altner yolun bir kısmını gidecek bir araç bulmuş, yararlıları taşıyan bir kamyonun kenarına tutunup bırakmayı reddetmişti. Rusların gözünün tam önünden, bir köy yolundan ilerlerken, önlerindeki bir araç virajda sıkıştı ve bütün konvoy durakladı:

Birden yola yakın bir yerde tank mermileri patladı ve önümüzdeki kamyon alevler içinde kaldı. Üzerlerindeki kıyafetleri yanmaya başlayan yolcular, kamyonun aşağı atlayıp tarlaya doğru koşmaya başladılar. Başka bir kamyon daha isabet aldı ve parçalanan vücutlar ve uzuvları kanlar fışkırtarak önce havaya fırlayıp ardından da yere düştü. Önümüzdeki araç, tekerleklerine parçalanmış bir ceset sıkıştığı için ilerleyemiyordu. Ardından etrafımızda patlamalar başladı, kaçmaya çalışırken birbirlerine giren araçlar isabet aldı ve metal parçaları ile bedenler etrafa saçıldı.

*Bir sonraki mermi bizim kamyonumuzu vurabilirdi, bu yüzden kamyonun atlayıp sağa doğru koşarak fitlerin altından tarlaya doğru giden bir kanala girdim. Aniden bir şey bana çarptı ve yere yığıldı. Ne olduğunu gördüğümde dehşete kapıldım. Önümdeki şey, kafası, elleri ve ayakları olmayan kanlar içinde kalmış bir gövdeydi.**

* Altner, *Berlin Dance of Death*, sf. 202.

Kanla sıırıslıklam ıslanmış, sağ ayağına gelen bir şarapnel parçası ile neredeyse sakat haldeki Altner, saatler boyunca tökezleyerek yürüdü, arazi boyunca aksayarak ilerleyip Döberitz'e ulaştı. Vardığında Wenck'in ordusundan eser yoktu, teğmenin söz verdiği kulübeler de görünmüyordu. Döberitz'de hiç kimse Wenck'in adını bile duymamıştı. Postdam günlerdir Rusların elindeydi. Berlin'e destek olmaya gelecek ordu hakkında söylenenler, onları Kızıl Tehlike'den koruyacak yardım gelene kadar dişlerini sıkmaları gerektiği, hepsi de en başından beri birer yalandı.

FÜHRER GİTTİĞİNE GÖRE

MARTIN Bormann'ın cansız bedeni Berlin'de yatarken, en büyük oğlu Salzburg yakınlarında bir köyde, artık Hitler öldüğü için, intihar etmesi gerekip gerekmediğini düşünmekteydi. Martin Bormann Jr., sadece on beş yaşındaydı. Hiçbir suç işlememişti, fakat Führer'in olmadığı ve muhtemelen babasının da ölmüş olduğu bir gelecekte kendisi için bir yer göremiyordu. Etrafındaki insanlar kendi hayatlarına bir bir son veriyordu. O da aynı şeyi yapmak için cesaret toplamaya çalışıyordu.

Bormann Jr., 23 Nisan'da okulu kapanana kadar, Münih yakınlarındaki, üst düzey Nazilerin erkek çocuklarına eğitim veren Felfading'de bir öğrenciydi. Diğer çocukların her birine yüzer Reichsmark verilerek kendi başlarına eve dönmeleri söylenmişti, ancak Bormann'a Martin Bergmann adıyla düzenlenmiş sahte kimlikler sağlanmış ve çocuk, arabayla Salzburg'a kadar getirilmişti. Babasının Berchtesgaden'deki ekibi, Hitler'in dağda inzivaya çekildiği ev bombalandıktan sonra burada toplanmıştı.

Hitler'in ölümünü öğrendiklerinde, köydeki handa *Gaststube* (bekleme odası) idiler. Bormann'ın hatırında kaldığı kadarıyla sabah saat ikiydi. Oda küçüktü ve radyo anonsu yapıldığında banklarda sıkışık biçimde oturmaktaydılar. Herkes gibi Bormann

da donakalmıştı, vaftiz babasının ölmüş olduğuna inanmak istememişti:

*Saatlerce sürmüş gibi gelen o anın durağanlığını tarif edemem. Hiç kimse bir şey söylemedi, ancak kısa zaman sonra insanlar dışarı çıkmaya başladı. İlki çıktıktan sonra bir silah sesi geldi. Ardından biri daha ve biri daha. İçerde tek kelime edilmiyordu, dışardan gelen silah sesleri haricinde içeride ses yoktu. Her şeyin buraya kadar olduğunu hissediyorduk, hepimiz ölmeliydik **

Bormann ölmek istemiyordu. On beş yaşındaydı ve önünde uzun bir hayat onu bekliyordu. Ama ailesi Hitler'e her zaman çok yakın olmuştu. Annesi kaldırıp atana kadar, *Kavgam*'ın insan derisi üzerine yazılmış özel bir kopyası evlerinde durmuştu. Eğer babasının görevlileri kendilerini öldürmeye başlamışsa, o da aynı şeyi yapmaktan başka bir seçeneği olmadığını düşünüyordu.

Eline bir silah tutuşturulmuştu. Çekinerek, kaçınılmaz olanı kabul etti. Keşke başka bir seçeneği olsaydı. Uzun bir iç gözlem sonunda ayağa kalkıp silahı aldı ve kendini vurmak için dışarı çıktı.

Dünyam yıkılmıştı. Hiçbir gelecek göremiyordum. Ama sonra, orada, hanın arkasında, cesetlerin oraya buraya dağıldığı küçük bahçede, benden yaşça büyük, belki on sekiz yaşında olan bir oğlan gördüm. Bir ağaç kütüğünün üzerinde oturuyordu ve bana da yanına oturmamı söyledi. Havada güzel bir koku vardı, kuşlar cıvıldıyordu ve biz konuşarak kendi kendimizi vazgeçirdik. Şundan eminim ki, eğer o

* Sereny, *Albert Speer*, sf. 543.

*gün, o anda birbirimizi bulmamış olsaydık, ikimiz de şimdi ölmüş olacaktık.**

UZAKLARDA, kuzeydeki Marienbad'da, Waffen-SS'de bir er olan Günter Grass, Hitler'in ölümünü daha ağırbaşlı bir şekilde karşılamıştı. Aslını söylemek gerekirse, bir hastane yatağında yaralı halde yatarken, kendisine Hitler'in Berlin'de öldüğü haberi verildiğinde, hiç de şaşırmamıştı. Bunun kaçınılmaz bir son olduğu uzun zamandır belliydi ve dolayısıyla ortada üzülecek bir şey yoktu. En azından, artık onun hakkında şakalar yapılabilecekti ve bu da illaki işlerine yarardı.

Grass on yedi yaşındaydı. SS'de bir tank topçusu olabilecek kadar büyüktü ama Doğu Cephesi'ndeki korkunç olaylara karışmaya henüz yaşı tutmuyordu. Eğitimi sırasında bu vahşetten hiç söz edilmemişti. SS'ye on altı yaşında alınmış ve Bolşevizm'e karşı savaşan bu seçkin birlikte yer aldığı için mutlu olmuştu. Ancak kendi güvenliği için SS armalarını çıkarmasını söyledikleri zaman, ne çeşit bir birliğin içinde olduğunu kendi kendine itiraf edebilmişti.

Cepheye giden yolda, Dresden'den kalan harabelerin yanından geçerken, patikanın kenarında kömürleşmiş yığınlar gördü; bunların yakılmış cesetler olduğunu tahmin etti. Gördüğü ilk cesetler, Wehrmacht askerlerine aitti, ağaçlara asılmış yaşlı adam ve genç çocukların boynunda, korkaklıklarını anlatan pankartlar asılıydı. İlk defa ateş altında kaldığında altına işediğini hatırladı, Rus top mermileri tepelerinde vızıldarken işemesini durduramamıştı. Ardından kendini toplamış ve arkasını dönüp az önce konuşmakta olduğu genç adamın birbirine dolaşmış bağırsaklarını görmüştü.

Daha sonra, Rus cephesinin arkalarında başka bir çatışmaya yakalanmış, birlikte devriye gezdiği askerlerin hepsi karanlığa

* a.g.e.

gizlenip onu yalnız bıraktıklarında da ölü taklidi yapmıştı. Wehrmacht'dan bir onbaşıyla beraber geri çekilmişler ama birliklerinden ayrılmalarını gerektiren bir emir olmadığı için firar etmiş sayılmışlardı. Bir çiftlik evine hapsedilip divanıharbin kararını beklerlerken, Rusların saldırısını fırsat bilip kaçmışlar ve Spremberg'e gitmekte olan mültecilerden oluşan bir kafiye katılmışlardı.

Onbaşı Grass'a, SS ceketini ölü birinden bulduğu Wehrmacht ceketiyle değiştirmesini salık vermişti. Rüşvet karşılığında bir çavuştan resmi birer mevzi değiştirme emri alarak yollarına devam etmişler, fakat bu sefer de Rus tanklarının ateş hattına girmişlerdi. Grass sağ uyluğundan ve sol omzundan vurulmuştu. Onbaşı iki bacağından birden vurulmuştu. Tıbbi yardım istasyonuna giderlerken adam Grass'tan hayalarına bir şey olup olmadığını kontrol etmesini istemişti. Bunların hepsi, Grass'ın bir gün yazmayı umut ettiği roman için iyi bir malzeme olmuştu.

Onbaşının bacakları kesilmek zorunda kalmıştı, Grass da Marienbad'da cephe gerisinde bir hastaneye sevk edilmişti. Yolda giderken bir Amerikan avcı-bombardıman uçağı tarafından tarandıklarında, içinde bulunduğu kamyon alevler içinde kalmadan az önce zorlukla kendini bir hendeğe atmaya başarabilmişti. Günler sonra, bir askeri polisin motosikletinin arkasında götürülerek, baygın bir halde Marienbad'a varabilmişti.

Grass hastaneye gelebildiği için mutluydu. Yatağı daha yeni yapılmıştı, hemşireler de bacağına sargıya alırken ve omzundaki şarapnel parçasını incelerken çok özenli davranıyorlardı. Onların bu yumuşak dokunuşları, uzaklardaki Berlin'de Hitler'in ölmesinden çok daha anlamlıydı onun için. Artık Mayıs gelmişti ve leylaklar açmaya başlamıştı. Savaş bitmek üzereydi ve Grass da bir daha dönmek üzere savaştan ayrılmıştı. Milyonlarca Alman askeri gibi onun da, bu eğer savaşı bitirecekse, Adolf Hitler'in ölümüne çok üzülmesi mümkün değildi.

ODETTE Sansom'un bulunduğu kampta o sabah, tutsaklar gardiyanların gözleri önünde hep beraber kapıya doğru koşturarak kaçmaya çalışmıştı. SS derhal ateş açmış ve bina, makineli tüfek sesleriyle yankılanmıştı. Mahkûmlar büzülüp yere düşerlerken Odette korku içerisinde bakakalmıştı. SS hiçbir şey olmamış gibi endişesizce izleyedursun, beyaz ve mavi renkteki zavallı yığınlar yerde ölü yatmakta veya kıvranmaktaydı.

Karmaşa biter bitmez, Odette kumandana şikayette bulunmaya gitti. Frau Churchill olarak Fritz Sühren'i görmek istediğini söyledi. Sühren'e ulaştıklarında radyo dinliyordu. Odette sessizce kulak misafiri olarak Berlin'in düştüğünü ve İngilizlerin Lübeck'de olduğunu öğrendi. İtalya'daki Alman ordusu teslim olmuştu. Çıkageldiğinde, Sühren'in göz yaşları içerisinde olması pek de sürpriz değildi.

"Neden kampın kapılarını açmıyorsunuz?" diye sordu Odette.

"Savaş sona erdi. İnsanları burada tutarak boş yere cinayet işliyorsunuz."

"Yolda da ölürlerdı."

"Yolda ölmeleri burada ölmelerinden iyidir."

Ancak Sühren tutsaklarla ilgilenmiyordu. Umudunu yitirmiş bir halde *"Adolf Hitler öldü,"* dedi Odette'e. *"Savaşın en önünde bir kahraman gibi öldü."*

"Gerçekten mi?" dedi Odette, üzüntüsünü gizlemeyi başarmıştı. *"Siz de aynısını yapacak mısınız, kahraman gibi mi öleceksiniz?"*

"Kulübenize geri dönün. Sizinle işim henüz bitmedi."

"Kapıları açacak mısınız? Ömrüm boyunca sizden hiçbir iyilik istemedim. Şimdi istiyorum. Tanrı aşkına!"

"Hayır. Savaş henüz bitmedi."

Odette kulübesine geri döndü. Yiyecek yoktu. Akşama doğru, hâlâ gücü kuvveti yerinde olan mahkûmlar, bir çalışma ekibi

* Tickell, *Odette*, sf. 329.

oluşturarak kamptaki cesetleri bir araya topladı. Karanlık çöktüğünde kulübelerin kapıları ve yatak altlıklarını kullanarak bir ateş yaktılar ve etrafında çılgınca dans etmeye başladılar; özgür bırakılmayı beklerken duydukları nefret ve korkudan ötürü yarı deliye dönmüşlerdi. Kapılar hâlâ kapalıydı ve SS de hâlâ makinelili tüfeklerle orada bekliyordu, fakat mahkûmların salıverilmeleri artık çok da uzun sürmezdi.

LINZ yakınlarındaki Mauthausen'deki mahkûmların, Patton'ın ordusu Avusturya'ya girdiği için, özgürlüğe kavuşmalarına sadece bir ya da iki gün kalmıştı. Onlar da Amerikalıların gelişine muhtaç olduklarından, kalan saatleri sayıyorlardı. Yetersiz beslenme nedeniyle kampta yamyamlık baş göstermişti: bir Müttefik bombası yanlışlıkla birkaçını öldürdüğünde, hayatta kalanlar ölüleri yiyordu.

Mauthausen bir taşocağının yakınındaki bir esir çalışma kampıydı. Mahkûmlar Alman şehirlerinin yeniden inşası için gün boyu taş kınıyordu. Himmler'in emri üzerine kıracakları her taş blok en az 110 pound olmalıydı ki bu çoğunun kilosundan fazlaydı. Daha sonra bu taşı başlarının üstünde 186 basamak boyunca taşıyıp taş ocağının dışına çıkarmak zorundalardı. Gücsüz kalmış mahkûmlar ise gardiyanların eğlencesi olarak uçurumdan aşağı atılıyordu. Mahkûmların ölüme doğru düşüşlerini izlerken, buna aralarında "paraşütle atlama" diye isim takmışlardı.

Anne Frank ile birlikte tutuklanan Yahudi bir delikanlı olan Peter van Pels, eğer Auschwitz'den çıkıp oraya geldiğine dair kayıtlar doğruysa, Mauthausen'deydi. Simon Wiesenthal kesinlikle oradaydı ve kendi söylediklerine bakılırsa, ölmek üzereydi. Hitler'in ölüm haberi dolaşmaya başladığında VI. Blok'daydı. Bu blok, mahkûmların çalışamayacak hale geldiklerinde ölüme terk edildiği ölüm bloğuydu.

Birinci Dünya Savaşı'nda ölen bir Avusturyalı subayın oğlu olan Wiesenthal, 1939'daki Kızıl Ordu işgaline kadar Polonya'da

bir mimar olarak çalışıyordu. Rusların soykırımından kurtulmuştu, ancak bu sefer de Almanlar tarafından tutuklanmıştı. Wiesenthal ele geçirilen Rus lokomotiflerinin üzerine gamalı haç ve kartal amblemleri çizmek için esir çalışma kampına yollandığında, SS'den bir adam Wiesenthal'ın evine Leh bir fahişe yerleştirmişti.

Gizli birer Nazi-karşıtı olup da Yahudilere herhangi bir düşmanlık beslemeyen bazı Alman gardiyanlar ona oldukça iyi davranıyordu. Diğerleri ise pek insancıl değildi. Wiesenthal'ın anlattıklarına göre 1943'de bir grup sarhoş SS, Hitler'in doğum gününü kutlamak için birkaç Yahudi vurmaya karar verdikleri zaman canını zor kurtarmıştı. Wiesenthal çınlıçıplak öldürülme-yi bekliyorken, dostane bir Alman, doğum günü kutlamalarında kullanılacak tabelaların boyamasında ona ihtiyaç duyulduğunu söyleyerek onu kurtarmıştı.

Sonraları, cephedeki kayıplar iyice arttığında, aktif göreve çağrılmaktan kurtulmak niyetiyle, ellerinde korumaları için birileri kalsın diye, Yahudi tutsaklara karşı daha dikkatli davranmaya başlamışlardı. Bir ara, bir tutsak başına altı adet gardiyan düşüyordu. Wiesenthal Mauthausen'e vardığında süreç tekrar eski haline döndü. İstasyondan başlatılan dört millik yürüyüş sırasında geride kalan Wiesenthal çaresiz biçimde karların üzerinde yatarken bir SS tarafından vurulmuştu. Ancak ertesi sabah, vücudunu krematoryuma taşıyan mahkûmlar tarafından hâlâ hayatta olduğu fark edildi.

Wiesenthal bir hikâye anlatıcısıydı; maceralarını abartmaya meyilliydi. Ancak VI. Blok'ta yatarak Amerikalıların gelmesini beklerken çektiği acılar yeterince gerçekti. Dostu olan bir mahkûm ona kalem ve kâğıt getirdiğinde, Wiesenthal da Nazi liderlerinin karikatürlerini çizerek zamanını doldurmuştu. Teknik ressamlık yeteneklerini kullanarak, canavarlaşmış bir Himmler ve kurukafa maskesi takan Hitler'in zalim karikatürlerini yapmıştı.

Ayrıca Mauthausen'in kumandanı olan Franz Ziereis'i de çizmişti. Ziereis oğlunun doğum gününde ona atış talimi yapması

için elli tane Yahudi hediye eden soğukkanlı bir katildi. Wiesenthal, Ziereis'i oldukça başarılı biçimde çizmişti: eğer Ziereis suçlarının cezasını aşarak çekmek yerine son birkaç saat içerisinde ortadan kaybolmaya çalışırsa, bu çizim onu bulmakta Müttefikler'in oldukça işlerine yarayabilirdi. Savaş bittikten sonra Ziereis'i arayan Müttefikler, onun tam olarak neye benzediğini bilebileceklerdi. Onun yanı sıra binlerce başka Nazi'nin de tabi, eğer Wiesenthal'in bu insanlarla bir alakası olmuştaysa...

VICTOR Klemperer hayatında göreceği ilk Amerikan askerlerine doğru, Kühbach'a gitmek üzere yola koyulduğunda, Unterbernbach'da kar yağmaktaydı. Yürürken üşüyordu ve kir pas içindeydi ama aylardır ilk defa midesi doluydu, çünkü köydeki Almanlar, Amerikalılara vermektense bütün domuzlarını kesmeyi yeğlemişlerdi. Klemperer, erzak bulmak ve onu kurtaracak kişilerle karşılaşmak için yola koyulduğunda, kendini güzelce beslenmiş ve son derece mutlu hissediyordu.

Kühbach'a ulaştığında dükkanlar kapalıydı, lakin köy Amerikan askerleriyle doluydu. Gördüğü ilk askerler, araç tamir grubuna bağlı siyahi erlerdi, köyün meydanında çocuklara arkadaşlık ediyorlardı. Klemperer ara sokağa saptığında sarışın genç bir kadın gördü ve ona dükkanların neden kapalı olduğunu sordu. Genç kadın Amerikalıların geldiklerinde dükkanlarda ne varsa el koyduğunu ama onun haricinde herkese iyi davrandıklarını söyledi.

“Siyahlar da mı?”

“Onlar diğerlerinden daha cana yakınlar,” diye gülümseyerek cevap verdi kadın. “Korkacak hiçbir şey yok.”

Klemperer meydana dönüp iki yaşlı kadına daha aynı soruyu yöneltti ve benzer cevaplar aldı:

Aldığım cevaplarda aynı tatlı gülümsemeyi gördüm çünkü özellikle zenciler iyi huylu düşmanlardı.

*(Hayatımız boyunca gördüğümüz tüm siyah çocuk hemşirelerini, polisleri ve şoförleri düşündüm.) Ve bu düşmanların zalimliklerine dair anlatılanları hatırladım, hepsi de sloganlardan ve kışkırtıcı sözlerden ibaretti. Kalabalıkların nasıl aydınlatıldığı ortadaydı!**

Klemperer arka sokaklarda ona doksan fenik karşılığında bir somun ekmek satabilecek bir kadın olduğunu öğrendi. O tarafa doğru ilerlerken keyfi yerine gelmişti.

ÇEKOSLOVAKYA'DA Südet içlerindeki Brünnlitz'de, Oskar Schindler'in metal işleme fabrikasındaki Yahudiler, Hitler'in ölümünü, Schindler'in önemli personelin odasına yasadışı olarak yerleştirdiği radyolardan öğrenmişti. Schindler ayrıca arabasının radyosunun da daimi suretle arızalı olduğunu söyleyip tamircinin odasına yerleştirmiş, bu sayede kulaklıkla radyoyu dinleyen tamircinin BBC'den haberleri kampın diğer tarafındaki mahkûmlara da duyurabilmesini sağlamıştı.

Schindler'in Yahudi işçileri, Ruslardan kaçmak için Krakov'dan ayrıldıklarından beri Brünnlitz'deydiler. Eşlerini, çocukları ve engellileri de dahil edince sayıları binin üzerindeydi. Schindler her birinin ismini, savaş için gerekli iş gücünü oluşturan vasıflı işçiler listesine yazdığı için, kesin bir ölümden kurtulmuşlardı. Ayrıca fabrikanın tüm gelirine ve kendine ait servetinden kalanları, doğru kişilere rüşvet vererek Yahudilere zarar gelmesine engel olmak için harcamıştı.

Yine de savaşın sonlarına gelindiğinde, SS'nin hepsini birden katletmesinden korkuyordu. SS kumandanı Josef Leopold bu emri rahatça verebilecek türden birisiydi. Ona engel olmak için,

* Victor Klemperer, *To the Bitter End*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2000, sf. 451.

nisan ayının ortasında “gizli silahların üretiminde çalışan donanımlı teknisyenleri öldürmek” istediğini söyleyerek resmi bir şikayette bulunmuştu. Hatta bazı anlatılanlara göre Leipold’ü sarhoş edip ardından da Yahudilerin tasfiyesi emrini imzaladığını sanan SS kumandanına, bizzat kendisinin cepheye gönderilmesini rica eden bir belge imzalatmıştı. Gerçek her ne idiye, Leipold bundan kısa süre sonra cephenin ileri hatlarındaki bir birliğe atanmıştı. Hitler’in öldüğü sıralarda, Schindler arabasıyla Leipold’ü oraya götürmekteydi.

Leipold’ün birlikleri de onunla beraber gitmişti ve yerlerine gelen yaşlı ve uysal adamlar, emir almak için Schindler’in ağzına bakıyorlardı. Artık Hitler hayatta olmadığından ötürü, gelen askerler SS’deki göreve yeni alındıklarını, buraya sadece onları korumak için geldiklerini ve hiçbir şekilde onlara zarar vermek niyetinde olmadıklarını Yahudilere belli etmek istiyorlardı.

Yahudiler bunu şüpheyle karşılamıştı. Eğer gerekirse, kendilerini savunmaya hazırlardı. Schindler’in de yardımcılarıyla haftalardır silah depoluyorlardı: tüfekler, makineli tüfekler, birkaç tabanca ve el bombaları. Silahlar, tel balyalarının altında ve kamp etrafındaki diğer masum görünüşlü yerlerde saklanmaktaydı. Gerektiğinde bir anda yerlerinden çıkarılabilirlerdi.

Schindler’in kendisi de Ruslar gelmeden kamptan kaçmaya hazırlanıyordu. Çekoslovakya doğumlu bir Alman ve maaşı ödenmiş bir Nazi olarak, Çekler ve Ruslar bölgeyi ele geçirdiğinde, ciddiye alınmayacağını tahmin ediyordu. Böylesi hassas bir zamanda Yahudilerini yalnız bırakmak istemiyordu, fakat onlar da adamın kendi güvenliği için gitmesi gerektiğinde ısrar ediyorlardı.

Schindler’in bilmediği bir şey vardı. Gitmeden önce ona vermek için bir veda hediyesi hazırlıyorlardı. Metal işleme atölyesinde yaptıkları küçük yüzük için altın dişler feda edilmişti. İçine Talmud’dan bir özlü sözün yazılı olduğu bu yüzük, hepsinden ortak hediye olacaktı. Kamptaki her Yahudi’nin Oskar Schindler için hissettiklerini tek cümlede topluyordu:

Kim ki bir insanın hayatını kurtarır, o tüm dünyayı kurtarır.

SCHINDLER'İN Yahudileri Krakov'dan kurtuldukları için şanslıydı. Şehrin Yahudi nüfusunun çoğu, Alman işgali sırasında toplanıp tasfiye edilmişti. Hayatta kalanlar ise, Almanların ocak ayında bölgeden ayrılmasını takiben, birer birer saklandıkları yerlerden çıkıp dönmeye başlamışlardı. Parke taşlı sokaklarda gezinip umutsuzca tanıdık bir yüz aradıklarında, Yahudi mahallesi bir hayalet kasaba gibi görünmüştü gözlerine.

On bir yaşındaki Roman Polanski şanslı olanlardan biriydi. Bir kere, Yahudiye benzemiyordu ve birisi onun sünnetli olduğunu fark etmediği takdirde, sıradan bir Leh çocuk gibiydi. Bir metal işçisinin oğluydu ve işgalin ilk zamanlarında, arada bir gettodan ayrılıp Davut Yıldızı kolyesini boynundan çıkararak, anne babasının haberi olmaksızın sokaklarda kendi başına gezme huyu vardı. Bir keresinde bir Yahudi kadının sadece yaşlı olduğu ve ekibin kalanına yetişemediği için bir Alman subay tarafından vurulduğunu kendi gözleriyle görmüştü.

Kendi annesinin başına da benzer bir şey gelmişti; bir gün Polanski dışarıdayken annesi alınmış ve bir daha kimse onu görememişti. Gettonun kalanı 1943 Mart'ında tasfiye edilmişti. Almanlar babasını götürürlerken dikenli telin altından bir delik bularak geçip onu takip etmeye çalışmıştı. Bu olaydan sonra ona Lehler bakmış, onu köyde yaşayan elektrikleri olmayan ve ömürlerinde hiç motorlu bir araba görmemiş bir çiftçi ailenin yanına göndermişlerdi.

Almanlar Krakov'dan çekilirken, Polanski, Alman esirlerin dövüldüğünü ve yüzlerine tükürüldüğünü görmüştü. Almanların cesetlerinin üstüne dışkılayan Lehleri de izlemişti. Diğer küçük oğlanlarla beraber sokaklarda yaşamış, patlayıcılar ve işaret fişekleri gibi geride bırakılan savaş silahlarını sokaktan toplayıp havai fişek niyetine onlarla oynamıştı. Bir çocuk grubu kordayt

barutuyla oynarken kendilerini havaya uçurmuştu ve Polanski de Almanlardan kalan bir el bombasıyla oynarken neredeyse aynısını yapacaktı.

Bir ara terk edilmiş bir çatı katından bırakılmış oyuncakları yağmalamış ve onları takas ederek, yerine, resimli kartpostalları duvara yansıtan sihirli bir fener almıştı. Bu fener aslında mukavva bir kutunun içinde bir lens ve bir ampul duyundan ibaret sıradan bir projeksiyon makinesiydi ama Polanski için dünyalara bedeldi. Resimleri duvara yansıtma fikrini çok sevmişti. Çevresindeki korkunç şeyleri unutmak için iyi bir yoldu bu.

Hitler'in ölüm haberi duyulduğunda amcasının yanında yaşıyordu. Bir gün diğerinin hayatta olduğundan haberleri olmaksızın yolda karşılaşmışlardı. Okuma yazma bilmeyen bu çocuk, okulsuz ve yabani geçen yıllardan sonra, kasaba manzarasını altıncı kattan gören gerçek bir apartman dairesinde yaşıyordu artık.

Hitler artık hayatta olmadığına göre, şimdi anne ve babasına kavuşmayı umuyordu. İnsanlar mahkûm kıyafetleri içerisinde kamplardan geri dönerken, tren garında birbirlerine sarılmaya başlamışlardı. Polanski de birçok defa kendi anne babasını görme umuduyla tren garına gitmiş ama elleri boş dönmüştü. Bunun yerine kendisi soğukta beklerken, şanslı azınlığın kutlamalarını iç çekerek izlemişti.

Savaş bittiğinde ağır bir travma yaşıyordu. Amcasının evine kapanıp sihirli feneri ve duvardaki resimleriyle gün geçtikçe daha çok haşır neşir olmaya başlamıştı. Bu resimler onun için tek gerçeklik ve yegâne değer verdiği şeylerdi. Resim yapabildiği ve onları duvara yansıtabildiği sürece, anne babasının yokluğunu, Almanları ve geçen beş senenin korkunç olaylarını unutabiliyordu. Duvardaki resimler Polanski için her şey demektir. Resimler onun tüm dünyasıydı.

POLANSKI yastayken ve Krakov'un kalanı Hitler'in ölümünü kutluyorken, Karol Wotjyla sessizce savaş öncesindeki hayatını

yeniden kurmaktaydı. Savaşın ilk günü, Luftwaffe şehre saldır-
mak için üstlerinden büyük bir gürültüyle geçtiğinde, on dokuz
yaşındaydı ve katedralde dua ediyordu. Jagiellon Üniversitesi,
Krakov düştüğünde kapatılmıştı. Akademisyenlerin çoğu topl-
ma kamplarına götürülmüş olsa da, Wojtyla Alman işgali süresin-
ce gizlice yapılan derslere giderek okuluna devam etmişti.

Savaşın büyük kısmını, bir taş ocağında çalışarak, gündüz-
leri dinamitle kayaları patlatıp, geceleri ise çalışmalarına devam
ederek geçirmişti. Her bir dinamit titizlikle saklanmaktaydı, zira
birkaç onsu bile Direniş'in eline geçecek olursa, ucunda ölüm
cezası vardı. Wojtyla bir defasında bir kafedeyken şüpheliler ara-
sında sayılıp Gestapo tarafından tutuklanmıştı. Tutuklananlar-
dan çoğu Auschwitz'e yollanmıştı ve burada yirmi beş tanesi kısa
zaman sonra vurularak infaz edilmişti. Wojtyla bir *Ausweis*'i, yani
çok önemli bir işçi olduğuna dair bir kimlik belgesi olduğu için
kurtulmuştu. Ona kartı veren dostane Leh, bu kartları, Direniş
hareketinin üyelerini ve entellektüelleri Nazi zulmünden koru-
mak için kullanıyordu.

Wojtyla da, gördüğü bu iyiliğe başka kimselere yardım ede-
rek karşılık vermişti, Yahudileri Almanlardan saklamış, onlara
yeni kimlik belgeleri bulmuş ve Hristiyan olduklarına dair vaftiz
sertifikaları temin etmişti. Wojtyla'nın akıl hocası Başpiskopos
Sapieha, Polonya'daki Yahudiler adına Papa'ya defalarca ricada
bulunmuştu ancak Vatikan'dan anlamlı bir cevap alamamıştı.
Wojtyla, bütün Avrupa'daki Yahudiler bu kadar zulüm altınday-
ken, arkasına yaslanıp oturmaktan başka bir şey yapmayan Ro-
ma'daki Papanın nasıl bir insan olduğunu merak ediyordu. Oysa,
Hristiyan hayırseverliğinden anladığı bu değildi.

Almanlar Krakov'dan ayrıldıkları sırada, Wojtyla başpisko-
posun sarayının mahzeninde Rus toplarından saklanmaktaydı.
Mozaikler parçalanmış ve tüm pencereler patlamıştı, ancak bina
ayakta kalmıştı. Wojtyla ve meslektaşları, Rusların gelmesini bek-
lerken dualar edip, ilahiler söylüyorlardı. İlk baştakiler gece yarısı

çıkagelmiş ve Lehlerin elinde kalan yegâne şeyler olan çay ve ekmele karşılanmışlardı.

Bunlar ocak ayında olmuştu, ama hayatın normale dönmesi için yapılacak daha çok iş vardı. Almanların gidişinden sonra Wotjyla ve başka birkaç kişi, ilahiyat okulunun yeniden toparlanması için gönüllü olmuştu. Bina SS tarafından kullanılmıştı ve yakınında bir patlamadan sonra neredeyse yok olmuştu. Bütün pencere camları kırılmış, çatıdaki tüm kiremitler patlamıştı. Tuvaletler donmuş dışkı yığınlarıyla tıkanmıştı, ki bunlar temizlenmeden önce ufak parçalara ayrılması gerekmişti. Wotjyla canhıraş biçimde işe koyulmuştu, ancak istifra etmemek için sadece ağzından nefes alabiliyordu. Koku korkunç derecede mide bulandırıyordu.

Lakin, tamirlerden sonra İlahiyat okulu yeniden açılmış, Almanlar gitmiş ve Hitler de ölmüştü. Bunların yanı sıra, Wotjyla da tam ona göre olan, düzgün bir iş bulmuştu. İlahiyat derslerinde yardımcı öğretim görevlisi olarak üniversiteye atanmıştı. Birkaç ay sonra Katolik bir rahip olacak ve hayatının geri kalanını ana kiliseye adayabilecekti. Açıkçası, işleri daha yolunda gidemezdi.

PIERRE Laval, İspanya'daydı. Çılgınca onu kabul edebilecek bir ülke aradıktan sonra, kısa zaman önce buraya uçmuştu. Bir Vichy Fransızı, hükümetin eski başkanı ve Almanların en önde gelen işbirlikçisi olduğundan, tüm Avrupa'da *persona non grata* ilan edilmişti. Zafer kazanmış Müttefiklerle ters düşmemek adına, hiç kimse ona koruma sunmak istememişti.

Vichy hükümeti 1944'ün eylül ayında Almanya'ya taşınmış, ancak Müttefikler'in ilerleyişi devam ettikçe kendi kaderine terk edilmişti. Mareşal Pétain vatana ihanet suçuyla yargılanmak üzere ülkesine geri dönmeye karar vermişti; fakat Laval geri dönerse idam edileceğini biliyordu. Tarafsız bir ülkeye gitmek konusundaki kararlılığıyla, ilkin İsviçre ve Lihtenştayn'a yanaştı, fakat yirmi dört saatten daha fazla kalmaya dair tüm talepleri reddedildi.

Bir hafta boyunca her gün İsviçre sınırını geçmeyi denedi, ancak her defasında geri gönderildi. Bir defasında göz yaşlarını tutamamaya İsviçreli memurların halinden anlamadığını ve onu ölüme mahkûm ettiklerini söyledi.

İspanyollar da onu istemiyordu. Uçağı Junkers 88, Barselona hava limanına indiğı zaman, bir albay onu beklemekteydi. Albay Laval'a lafi dolandırmadan İspanya'nın kendisine sığınma hakkı tanımaya hazır olmadığını söyledi. Ona derhal bir uçağı binerek Hitler'in ölümünden sonra bir günlük yas ilan eden Portekiz'e, ya da savaş suçları üzerine uluslararası anlaşmalara imza atmayan ve bu sebeple Laval'ı ülkesine geri iade etmeyebilecek olan güney İrlanda'ya gitmesini önerdi.

Laval bir işbirlikçiydi ancak kendisini bir savaş suçlusu olarak görmüyordu. Bu sebeple albayı aradan çıkartarak üstlerine ulaşmak istedi. Vichy hükümeti süresince elçilik yapmış olan, İspanya'nın dışişleri bakanını telefonla arayıp derdini anlatacaktı. Ne var ki, bakan telefon görüşmesini kabul etmedi. Gerçek apaçık ortadaydı, Laval'ın İspanya'da hiçbir dostu kalmamıştı.

Aslında ne İrlanda ne de Portekiz'de de dostu yoktu. Albay, Laval'ın bu iki ülkeden birisine gitmeyi reddetmesi durumunda, İspanya'nın onunla ne yapacağına karar verene kadar Laval'ı alıkoyması yönünde emir aldığını bildirdi. Konu daha da uzatılmadan Laval ve eşi bir arabayla, limanın epeyce üzerindeki Monjuich kalesine, yeni inşa edilen subay gazinosunda onların kalmaları için usulca hazırlanmış olan yerlerine götürüldüler.

LAVAL, Monjuich'e doğru giderken, İrlanda başbakanı Eamon de Valera da, Alman elçisi ile görüşmek üzere Dún Laoghaire'e doğru yola koyulmuştu. Bu görüşmede Adolf Hitler'in ölümü üzerine taziyelerini sunacaktı.

Alman elçiliğı Dublin'in şık bir banliyösü olan Ballsbridge'deydi, ama de Valera, elçiyi evinde ziyaret edecekti. Radyoda duyulanların üzerine Almanlar halen Hitler'in ölümü üzerine

resmi bir açıklama yapmamıştı, ancak elçilikteki gamalı haç, yarıya indirilmiş biçimde dalgalanıyordu ve İrlanda'daki küçük Alman komünitesi de gün boyunca arayıp taziyelerini sunmuşlardı. De Valera elçiliği ziyaret etmeyi pas geçerek nahoş söylentileri engellemek istiyor olabilirdi.

De Valera geldiğinde elçi evindeydi. Eduard Hempel, 1937'den beri makamında olan eski usül bir Prusya'lıydı. İrlanda halkı Dublin'deki Alman elçisinin bir Nazi olmamasını şart koşmuştu, bu yüzden Hempel İrlanda'ya vardktan sonra bir müddet bekleyip ardından sessizce Nazi Partisine katılmıştı. Aktif olarak savaşa iştirak etmiş, IRA ile görüşmeler yapmış ve Berlin'e telsiz veya telgraf yoluyla binlerce rapor göndermişti. Luftwaffe'nin faydalanabileceği hava tahmin raporları ve yine Luftwaffe'nin Britanya'da yaptığı bombardımanın etkilerini anlatan kayıtlar göndermişti. Bir söylentiye göre Kanada birliklerinin güney kıyısındaki hareketlerini bildiren raporları sayesinde 1942'deki Dieppe çıkarmasının başarısızlığa mahkûm etmişti. Amerikalılar olanlara çok öfkelenmiş ve 1943'de İrlanda hükümetini, elçiliğin telsiz bağlantısı kurmasını engellemeye ikna etmişti.

Hempel, de Valera'nın aracı yaklaştığı sırada gözle görülebilir biçimde gergindi, ellerini ovuşturuyor ve bir yandan da bütün bu olanların fazlasıyla küçük düşürücü olduğunu tekrarlıyordu. Bunları, Almanya'nın yenilmesine mi, yoksa de Valera'nın ziyareti üzerine mi söylediği belirsizdi. Hempel'in karısı daha sonra onun sadece parmaklarının arasında olan egzama nedeniyle kaşındığını iddia etmiş olsa da, Hempel İrlanda başbakanının, Adolf Hitler'in ölümü üzerine evine kadar gelmesinden ötürü rahatsızdı.

Hitler üzerine çok uzun konuşmadılar. Muhabbet kısa süre içinde başka konulara çevrilmişti. Hempel'in Almanya ile olan ilişkilerinin güvenlik yönünden etkileri ve Hempel ile ailesine sığınma hakkı tanınması hakkında sorularla konuşma devam etmişti. Hempel, Almanya'ya dönmektense, savaştan sonra Dub-

lin'de kalmayı umut ediyordu, fakat Alman karşıtı tutumunun, iş kurmaya çalışması halinde hayatını zorlaştırmasından korkuyordu. Gerçi eğer yaptıkları işe yaramazsa, eşi, evde yaptığı kekleri ve ekmekleri satarak geçimlerini sağlamaya hazırdı.

De Valera Hempel'i bu kadar perişan halde bulduğuna şaşır-mıştı. Hempel'i tanıdığı kadarıyla onun çok daha metanetli bir adam olduğunu düşünürdü. Lakin Almanya'nın çökmesi onun da cesaretini kırmıştı. Arkasında Naziler olmadığında Hempel, yalnızca maaşı kesildiğinde geçimini nasıl sağlayacağı konusunda endişelenen orta yaşlı bir devlet görevlisiydi. Diplomatlık kariyeri bu noktada sona eriyordu.

De Valera'nın kendisi de, henüz tam manasıyla olanların anlaşılmasını kavrayabilmiş değilse bile, fırtınalı bir sürece girmek üzereydi. Hitler'in ölümü üzerine taziyelerini sunmaya gitmeden önce danışmanlarıyla görüşmüştü. Bazıları, taziyelerini bildirmesinin Hitler yönetimini onaylama manasına gelmediğini ve tarafsız bir başbakanın protokole uygun hareketi olduğunda onunla hemfikir di. Diğerleri ise ona gitmemesi için yalvarmış ve bu hareketinin yanlış yorumlanacağını, böylesine aptalca bir şey yaptığı takdirde bir Nazi aşığı olarak görünüp İrlanda'yı rezil edeceğini söylemişlerdi. Her zamanki gibi dik kafalılık eden de Valera ise görüşmeye karar vermişti.

Görülen o ki, İrlandalılar bu hareketin neticesinde rahatsız olmuştu. Britanya ya da Almanya tarafından işgal edilmemek gayesiyle savaş süresince tarafsız kalmaya titizlikle dikkat etmişlerdi, ama hangi tarafta yer aldıklarından kimsenin şüphesi yoktu. Toplama kamplarından gelen fotoğrafları görmüşlerdi. On binlerce İrlandalı Britanya'da toplanıp Müttefikler'in yanında savaşa gitmişti. Başbakanlarının, Hitler'in ölmesi üzerine Nazilerin acısını paylaştığını görmek istemiyorlardı. O gece De Valera'nın bu ziyaretinin haberi duyulduğunda, özgür dünyanın geri kalanı da İrlandalıların duyduğu öfkeyi paylaşmıştı. De Valera kendi kalesine tarihi bir gol atmıştı ve bu hayatının geri kalanında yakasını bırakmayacaktı.

ALMANYA TESLİM OLUYOR

TAKİP eden birkaç gün boyunca olaylar süratle gelişmişti. Hitler öldükten ve Berlin Rusların eline düştükten sonra, Almanların savaşmaya devam etmek için pek motivasyonları kalmamıştı. Kaçınılmaz olana boyun eğip teslim olmadan önce, ellerinden gelenin en iyisi, olabileceği kadar çok insanın batıya dönmesini sağlamaktı.

Dönitz, General Hans Kinzel ve Amiral Hans-Gerg von Friedeburg'u 3 Mayıs günü koşulları öğrenmek üzere Montgomery'nin karargâhına yolladı. Lüneberg Heath'e ulaştıkları zaman Montgomery "*Bu adamlar da kim?*" diye sordu. "*Ne istiyorlarmış?*" Barış müzakerelerine başlamak için kullanılan geleneksel laflardı bunlar.

Adamlar, Hollanda'da, Danimarka'da ve Kuzey Almanya'daki, Ruslarla savaşanlar da dahil olmak üzere tüm Alman kuvvetlerini İngilizlere teslim etmeyi önerdi. Montgomery, Ruslarla savaşan Almanların, Ruslara teslim olması gerektiğini söyleyerek bunu reddetti. Buna karşı çıktıkları takdirde de çatışmaların so-

* Bernard Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal Montgomery*, Londra: Collins, 1958, sf. 335.

nuna kadar devam edeceğini söyleyerek onları uyardı. “*Büyük zevkle savaşmaya devam ederim, buna hazırım. Tüm askerleriniz telef olur.*”

Von Friedeburg ve bir yaver, Dönitz’e danışmak üzere kendi taraflarına çekildi. Ertesi gün Montgomery’nin şartlarını kabul etmek üzere geri döndüler. Leonard Mosley onların gelişini izleyen bir grup savaş muhabiriyle beraberdi:

Montgomery, önce bize mütarekeye yol açan olaylardan bahsederek, sonra da karavanın içinde yaverleriyle görüşerek, Alman delegeleri, yağmurun altında sefil bir halde ayakta bekletti. Von Friedeburg ve üç yoldaşı, sırtları bize dönük duruyorlardı. Hepsi de, meslek hayatlarında bir dönem tam da bu noktada durup şimdilerde ucu bucağı olmayan İngiliz askeri konvoylarının geçtiği aşağıdaki ovada, savaştan önceki zamanlar antrenman olsun diye manevra yapan Alman ordularını izlemiş olmalıydı. Montgomery onları, üzerlerine yağın yağmurun altında, izleyip düşünmelerini sağlayarak ayakta uzun süre tuttu. Doğru anın geldiğine karar verince, Albay Ewart’ı yanlarına gönderdi. Bu adam topuklarını vura vura basamaklardan inip, Nazi generallerini toparlayıp Lüneburg tepesinin kenarındaki ufak ordu çadırına kadar onlara refakat etti. Oraya vardıklarında, imza töreninde çekilecek fotoğraflar ve kaydedilecek filmler için flaş lambaları ve mikrofonlar hazırды.”

Almanlara oturmaları için bir ordu battaniyesiyle örtülü sade, sehpalı bir masa gösterildi. Montgomery gözlüğünü takıp ateş-

* Martin Gilbert, *The Second World War*, Londra: Phoenix, 2009, sf. 684.

** Turner, *Countdown to Victory*, sf. 417.

kes şartlarını onlara okurken suratları asık, sessizce oturuyorlardı. Oysa adam bunun her anından keyif alıyordu:

“Şimdi imzalayın,” dedi ve onlar da birer birer uysalca geldiler. Postane kalemi kâğıda sürttü; delegeler suratları ifadesiz, tekrar yerlerine oturdu ve bekledi. Son fotoğraflar çekilirken bir an, von Friedeburg yüzünü dimdirekt flaşlara doğru döndü; fotoğrafcılara poz verirken gözlerinde muazzam bir ızdırap ifadesi vardı. Sonra çadırın kapısındaki etek kapandı; her şey bitmişti.”

Neredeyse. Ertesi gün Friedeburg, Güney Almanya’da ve başka yerlerde kalan birliklerin teslimini görüşmek üzere Eisenhower’ın karargâhına gitti. Aynı bir barış talebini tekrar etti, ancak Amerikalılar da İngilizler gibi bunu reddetti. Genelkurmay başkanı Bedell Smith, Friedeburg’a teslimiyetin koşulsuz olduğunu ve her cephede eş zamanlı olması gerektiğini söyledi soğukça. Çaresiz kalan Dönitz, durumu görüşmek üzere Jodl’u Reims’e gönderip Ruslardan kaçan Alman askerleri için daha fazla zaman kazanmaya çalıştı. Ne var ki Jodl da Friedeburg’dan daha başarılı olamadı. Sonunda Dönitz, 7 Mayıs’ın ilk saatlerinde, her yerdeki Alman askerlerinin belirtilen şartlarda teslim olmasını onaylayarak yenilgiyi kabul etti.

Jodl gece 1:41’de kendi adına imzayı attı. Bedell Smith, Müttefik Sefer Kuvvetleri ve General İvan Susloparov da Sovyet Üst Komutası adına antlaşmayı imzaladı. Silah bırakma, 8 Mayıs’ta gece yarısı uygulanmaya başlanacaktı. Jodl, kısa tören bittikten sonra ayağa kalkarak, İngilizce başlayıp Almanca devam eden kısa bir konuşma yaptı:

* a.g.e.

*Efendim, bu imzayla birlikte Alman ulusu ve Alman silahlı kuvvetleri, galip olan tarafın insafına kalıyor. Beş yıl süren savaş boyunca, bu ikisi de dünyadaki diğer uluslardan daha fazla çabalamış ve muhtemeldir ki daha fazla acı çekmiştir. Artık elimizden, galip gelenlerin yüce gönüllü olmasını ummaktan başka bir şey gelmez.**

Buz gibi bir sessizlikle karşılandı. Alman halkının çektiği acılar, teslim antlaşması imzalanırken seyredenlerin hiçbirinin düşüncelerinde ilk sırada değildi. Bir cevap gelmeyince Jodl hazırola geçti, selam verdi ve odadan çıktı. Avrupa'daki savaş bitmişti.

* a.g.e., sf. 418.

SONSÖZ

ALMANLAR teslim olduğunda Rachele Mussolini, Montecatini'de Hotel Italo-Argentine'de kalıyordu. O ve çocukları, Temmuz'un sonuna kadar kalacakları İngilizlerin enterne kampına doğru yoldaydılar. Buradan sonra, Napoli Körfezi'ndeki Ischia Adası'na götürülüp hayatlarına devam etmeleri için özgür bırakılacaklardı.

Mussolini'nin cesedi 1946'da faşist sempatizanlar tarafından çalınmış ve Pavia'daki bir Fransiskan manastırında tekrar ortaya çıkana kadar bir aracın bagajında aylarca durmuştu. Rachele'ye teslim edildikten sonra, 1957'ye kadar gömülü kaldığı Cerro Maggiore'deki başka bir manastırda gizlice defnedildi. Şimdi ise Mussolini'nin doğum yeri olan Predappio'daki bir mezarda gömülüdür ve her gün pek çok insan tarafından ziyaret edilmektedir.

Daha fazla incelenmek üzere Amerika'ya götürülen Mussolini'nin beyninden alınan küçük parça 1966'da Rachele'ye iade edildi. Floransa'daki Amerikan Konsoloslugu, alınan örnekte yapılan incelemelerde anormal bir şeye rastlanmadığını memnuniyetle duyurdu. Mussolini'nin torunu Alessandra, 2009 yılında dedesinin kan ve beyin hücrelerinin *eBay* üzerinden satışa çıkarıldığı üzerine bir şikayette bulundu.

ALESSANDRA’NIN teyzesi, Sofia Villani Scicolone, Napoli’de geçirdiği sıkıntılı çocukluk dönemini atlattı. Daha sonra ismini Sophia Loren olarak değiştirip annesinin yolunda ilerleyerek dünyanın en ünlü film yıldızlarından birisi oldu.

AUDREY Hepburn ve annesi, savaş bittikten Londra’ya gidip Audrey bale eğitimi görürken mütevazı bir hayat yaşadı. Boyu ve savaş süresince yetersiz beslenmesi, zirveye ulaşmasını engelleyeceği için bale yerine oyunculuğa yöneldi. O da çok sevilen bir sinema yıldızı oldu.

HILDEGARD Knef, sonunda Berlin’e dönüp birçok filmde başrol oynamadan önce, Ruslar tarafından yakalanıp savaş suçlusu olarak endişe dolu bir dönem geçirdi. Daha sonra Hildegard Neff adıyla, *Snows of Kilimanjaro* [Kilimanjaro’nun Karları] filminde Gregory Peck ile başrol oynadı, ancak Alman kökeni ve kendisini “Gilda Christian” adında bir Avusturyalı olarak lanse etmeyi reddetmesi nedeniyle Hollywood kariyeri çıkış yapamadı.

LENI Riefenstahl, savaş bittikten sonra ana-akım sinemaya dönmek için çaba gösterdi, fakat Nazi geçmişı sebebiyle kara listeye alınmıştı. Bir daha asla ciddi bir iş bulamadı.

ROMAN Polanski, savaş bittikten sonra babasına kavuştu. Önce Polonya’da daha sonra Fransa ve Amerika’da, duvarda yapılan ışık oyunlarına düşkünlüğünün peşinden gitti. Zamanının en iyi film yönetmenlerinden biri oldu, fakat özel hayatı problemlerle geçti.

SPIKE Milligan, zaman zaman filmlerde oynadı, lakin İngiliz radyosunda ve televizyonda kendi yazdığı skeçleri icra ederken daha fazla mutlu oldu. Michael Bentine, Peter Sellers ve Harry Se-

combe'yle birlikte, 1950lerin en komik radyo programlarından biri olan *The Goon Show*'da [Ahmak Şov] rol aldı, fakat hep akıl sağlığının merhametine bağlı kaldı.

EZRA Pound, Mayıs sonu ABD ordusu tarafından tutuklandı ve vatana ihanet suçundan yargılanmak üzere Amerika'ya götürüldü. Delilik itirazı kabul edildi ve Mussolini'nin beyninin hali-hazırda incelenmekte olduğu, Washington'daki St. Elizabeth's Psikiyatri Hastanesi'nde on iki sene yattı. 1958'de salıverildikten sonra o da İtalya'ya döndü.

KURT Vonnegut, Mayıs'ta esir kampından salıverilip ABD'ye iade edildi. Dresden'de edindiği tecrübeler *Slaughterhouse Five* [Mezbaha No. 5] adlı romanına ilham kaynağı oldu.

JOSEPH Heller, savaş bitince, Oxford'da Fullbright bursuyla okudu. Sonra, başkarakteri Yosarian için arkadaşı Yohannon'un isminin bir kısmını ödünç alarak, Akdeniz'deki askerlik anılarını pek fazla değiştirmeden anlattığı *Catch-22*'yi [Madde 22] kaleme aldı. İki roman da savaşın aptallığı üzerine ustaca yazılmış birer suçlamaydı.

ALEKSANDR Soljenitsin, bir çalışma kampında sekiz yılı takiben, Kazakistan'da hayat boyu sürgüne mahkûm oldu. Bu deneyim, kendi yaşarken hiçbirinin basılmasını beklemediği, aralarında *Cancer Ward*, *The Gulag Archipelago* ve *One Day in the Life of Ivan Denisovich*'in de bulunduğu, bazı takdire şayan kitapları için ona malzeme verdi. 1956'da, Nikita Kruşçev, Stalin'in yerine geçtiğinde temize çıktı ve sonra da Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

GÜNTER Grass Amerikalılar tarafından yakalanıp firari Josef Ratzinger'le arkadaş olduğu Bad Aibling'deki kampta bir süre

kaldı. O da bir yazar olup savaş zamanı yaşadıklarını iyi bir amaç için kullanarak, en bilineni *The Tin Drum* [Teneke Tram-pet] olan birçok kitap yazdı. 1999'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

JOSEF Ratzinger, Wehrmacht'tan kaçıp sağ salim evine döndü ama sonra Amerikalılar tarafından tutuklandı. Haziran'da salıverildikten sonra rahip oldu ve meslek hayatının büyük bölümünü Roma'da geçirdi. Leh arkadaşı Karol Wojtyla, 1978'de Papa II. John Paul oldu. Ratzinger de 2005'te onun yerine geçerek Papa XVI. Benedict oldu.

TEĞMEN ROBERT Runcie, savaştan sonra *Askeri Haç* alarak, Ingeborg adlı, çok çekici eski bir Nazi'yle birlikte çalıştı. Kadının erkek arkadaşı SS'deyken ölmüştü. Sonradan 1981'de, Canterbury Başpiskoposu olarak, Galler Prensi ve Leydi Diana Spencer'in düğün törenini yönetti.

ORDUDA hayat, subay Willie Whitelaw'a, komutan yardımcısı olmaya daha uygun olduğunu gösterdi. Margaret Thatcher'ın başbakan yardımcısı oldu. Peter Carrington NATO genel sekreteri olmadan önce, aynı hükümette çalıştı. İspanya, Birleşmiş Milletler'e 1955'te katılmıştı. General Franco 1974'e kadar devlet başkanlığı yaptı ve bir sene sonra öldü.

JACK Kennedy 1960'ta ABD başkanı seçildi ve İngiltere başbakanı Harold Macmillan'la samimi bir dostluk ilişkisi kurdu.

WILLY Brandt, Batı Berlin'e belediye başkanı ve sonra da Batı Berlin Şansölyesi oldu. 1963 yılında, Kennedy bir Berlinli olduğunu açıklarken, ABD başkanının yanında duruyordu.

BOB Dole'nin yaraları iyileşti ama bir daha asla sağ elini başının üzerine kaldıramadı. Bir Cumhuriyetçi olarak uzun süre Kansas senatörlüğü yaptıktan sonra 1996'da başkanlık için yarıştı, lakin Bill Clinton karşısında kaybetti.

CHAIM Herzog, İsrail başkanı oldu.

HENRY Kissinger, Başkan Richard Nixon'un ulusal güvenlik danışmanı ve dışişleri bakanı oldu. Vietnam Savaşı'nda üstlendiği rol tartışılmasına rağmen, 1973'te Nobel Barış Ödülü'nü kazandı.

SAVAŞ biter bitmez, Victor Klemperer ve eşi, yaya olarak Dresden'den geriye kalan yıkıntıya dönüp onlar yokken evlerinin "Aryanlaştırıldığını" gördü. Klemperer iadesini istedi. Üniversitedeki profesörlük işine geri döndü ve savaş sonrası Doğu Almanya'sının önemli şahsiyetlerinden birine dönüştü.

SIMON Wiesenthal hayatının geri kalanını Nazi savaş suçlularını bulup adalete teslim etmeye adanmıştı. Hiçbir zaman iddia ettiği kadar başarılı olamadı, fakat Simon Wiesenthal Merkezi'nde kendileri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunduğunu ve birinin bilfiil onları aradığını bilen binlerce Nazi yataklarında rahat uyuymadı.

OTTO Frank, Amsterdam'a dönüp iki kızının da Belsen'de öldüğünü öğrendi. Onlardan geriye kalan tek şey, ailece saklanırlarken Anne'nin tuttuğu günlüktü. Otto'nun arkadaşı Miep Gies bunu özenle saklamıştı.

OSKAR Schindler'in hikâyesi bol ödüllü *Schindler's List* [Schindler'in Listesi] filmine konu oldu. Savaş bitince mali sıkıntıya düştü ve defalarca fabrikasındaki Yahudilerin yardımıyla karşılaştı.

tı. İsrail tarafından *Uluslar Arası Dürüstler*’den biri ilan edildi. Kudüs’teki Katolik Kilise’si mezarlığına gömülen tek eski Nazi Partisi üyesidir.

WERNER von Braun, Amerikan vatandaşı olup ABD’nin aya insan gönderme çabalarında başrolü üstlendi. İngilizler onu hiçbir suretle kabul etmedi.

LEE Miller, İngiliz vatandaşı bir adamla evlendi ve hayatının geri kalan kısmını Birleşik Krallık’da geçirdi. Savaş zamanı yaşadıklarından ötürü uğradığı travma sebebiyle teselliye alkolde aradı ve hayatı uzun seneler boyu tecrübe edeceği bir düşüşe geçti.

ODETTE Sansom da bir İngilizle evlendi ama önce Ravensbrück kumandanının adalet önüne çıkmasını sağladı. Kumandan onu 3 Mayıs günü esir kampından Amerikan cephesine kendi siyah *Mercedes*’iyle götürdü. Vardıklarında Sühren, Amerikalılara, “Bu Frau Churchill’dir,” dedi. “*Esir olarak tutulmaktaydı. Winston Churchill’in akrabasıdır.*”” Sühren bu kadar önemli bir kişiyi getirerek, paçasını kurtardığını düşünüyordu ama Odette bir anda Sühren’in tabancasını kapıp onun Ravensbrück’ün kumandanı olduğunu açıklayıverdi. Sühren, 1950’de Fransızlar tarafından idam edildi.

JOSEF Kramer ve Irma Grese, sırasıyla Belsen’in eski kumandanı ve onun bir zamanlarki aşığı, kendileri gibi dokuz kişiyle birlikte 13 Aralık 1945’de Hameln Hapishanesi’nde asılarak idam edildi. Kramer, Mareşal Montgomery’e özel af için başvurdu ama bu talebi reddedildi. Bir başka mahkûm olan Fritz Klein

* *Righteous Among the Nations* (İng.), *Uluslar Arası Dürüstler*, Soykırım sırasında Yahudileri Nazilerin elinden kurtarmak için kendi hayatlarını riske atan insanlara, İsrail Devleti’nin verdiği onursal sıfat. -çn.

** Tickell, *Odette*, sf. 332.

başvurmayı reddetti ve yaptıkları için idam edilmeyi hak ettiğini kabul etti.

RUDOLF Höss, Himmler'in son emrine itaat etti ve savaşın sonuna yaklaşırken silahlı kuvvetlerin arasına karıştı. Bir deniz astsubayı muavini kılığında, Flensburg yakınlarındaki bir çiftlikte çalıştı ve 1946 yılının Mart ayında bir ihbarla tutuklanana kadar orada kimliğini belli etmeden yaşadı. 16 Nisan 1947'de tam da suç işlediği yerde idam edildi. Bu amaç için, Auschwitz'in ilk deneysel gaz odasının arkasında, açık havada, bir darağacı kuruldu. Gaz odası ve darağacı hâlâ aynı yerde durmaktadır.

HEINRICH Himmler, bir hafta zor şartlarda yatıp kalktıktan sonra "çelimsiz, hastalıklı ve yırtık pırtık giyimli" birine dönüştü. İngilizler onu bir güvenlik noktasında yakaladıklarında, tanımamak için bıyığını tıraş etmiş ve bir göz bandı takmıştı. Kibirli davranışları şüphe uyandırmıştı ve gerçek kimliğini açıklamaya çoktan hazırdı. Çırlı çıplak soyuldu ve üzerinde zehir taşıyıp taşımadığının anlaşılması için bütün vücut boşlukları arandı. Bir doktor ona ağzını açmasını söyledi, fakat Himmler doktorun parmaklarını ısırıp ağzına gizlemiş olduğu siyanür kapsülünü dişleriyle kırdı. Zehri yutmasını engellemek için gösterilen canhıraş çabalara rağmen, çeyrek saat içerisinde hayatını kaybetti.

PIERRE Laval, ortalık yatışana kadar İspanya'da kalmayı denedi, ancak Temmuz ayında uçakla Avusturya'ya gönderilip Amerikalılara teslim edildi. Amerikalılar da onu Fransızlara teslim etti. Duruşması için aceleyle toplanmış olan jüri onu soru yağmuruna tuttu, duruşma hâkimi de Fransa'nın yaklaşan genel seçimleri öncesinde acilen bir karar talep etti. Kurşuna dizilerek idam edilmesine karar verilen Laval, bunun yerine zehir içti, lakin zehrin bayat ve etkisini yitirmiş olduğunu anladı. Midesi yıkandıktan sonra, 15 Ekim 1945'de Fresnes Hapishanesi'nin duvarının

önüne getirildi. Vurulduğunda cesurca “*Vive la France!*” diye bağıırıyordu. Altı gün sonra seçimler yapıldı.

VIDKUN Qusling, 2 Mayıs’da Dönitz’e bir telgraf gönderip Adolf Hitler’in ölümü üzerine Norveç halkının taziyelerini bildirdi, ancak yanlış ata oynadığının da farkındaydı. Laval gibi Quisling de vatandaşlarının, askeri işgal altındaki bir ülkenin işbirliği yapmasının en mantıklı seçenek olduğu görüşünü paylaşmasını umuyordu. Aksine idama mahkûm edildi ve 24 Ekim 1945’de Oslo’daki Akershus Kalesi’nde kurşuna dizildi.

İSVEÇ’E giden bir gemi, bulunamayan Nazi propaganda yayıncısı William Joyce, İngilizler geldiğinde Flensburg’de saklanmaktaydı. Aptallık edip birkaç subayla konuştu ve sesinin tanınması üzerine kısıvrak yakalandı. Sahte kimlik belgelerini çıkarmak amacıyla birdenbire elini kaldırması üzerine, subaylar tarafından kalçasından vuruldu. Meşruluğu tartışılabilecek bir yargılamadan sonra 3 Ocak 1946’da, Wandsworth Hapishanesi’nde vatana ihanet suçundan asıldı. Anlatılanlara göre darağacından düştüğünde, ağzının kenarından yanağına doğru uzanan, sokak kavgalarından kalma eski bir yara patlayarak açıldı.

ADOLF Eichmann, 1945’de tutsaklıktan kurtuldu ve kimliğini gizleyerek bir süre Almanya’da yaşadktan sonra 1950’de Arjantin’e göç etti. On yıl sonra İsrail ajanları onun izini bulup yakaladı ve gizlice İsrail’e götürdü. Eichmann sansasyonel bir duruşmadan sonra insanlığa karşı işlediği suçlardan ötürü mahkûm edildi ve 31 Mayıs 1962’de Ramla Hapishanesi’nde asıldı. Cese di yakıldı ve külleri İsrail deniz sahasının dışında, suya döküldü.

HELMUT Altner, Berlin’den kaçtıktan sonra 3 Mayıs’ta Ruslar tarafından yakalandı ve on sekiz ay boyunca hapis tutuldu. Ame-

* *Vive la France!* (Fr.): “Çok yaşa Fransa!”. –çn.

rikan izniyle 1948’de bir kitap yayınladı ve sonrasında Paris’de pek çok Alman gazetesi için muhabirlik yaptı.

MARTIN Bormann Jr., asla babasının gölgesinden kurtulamadı. Bir süreliğine Roman Katolik rahipliği yaptı ve Kongo’da misyonier olarak çalıştı. Ayrıca Alman okullarını gezip Nazizm’in kötülüklerini anlattı, İsrail’e gidip Nazi soykırımından kurtulmuş insanlardan özür diledi. Ancak soyadı onu gittiği her yerde takip etti, kariyerini bir yıkıma uğratıp normal bir hayat sürmesini imkânsız hale getirdi.

PAULA Hitler, 1945’in Temmuz ayında Amerikalılar tarafından sorguya çekildi. Sorgusu sırasında kardeşinin ölümü düşünce-siyle yüzleştiğinde göz yaşları içinde kaldı. Savaş sonrasında Viyana’ya dönüp bir el sanatları ve güzel sanatlar atölyesinde çalıştıktan sonra sessiz sedasız emekli olup Berchtesgaden’e döndü. Burada Hitler’in maiyetinin eski üyeleri tarafından bakıldı. 1960 yılında vefat etti.

TRAUDL Junge, Ruslar tarafından yakalandıktan sonra sığınakta geçirdiği son günler hakkında detaylıca sorguya çekildi. Savaştan sonra yine bir sekreter olarak çalışmaya devam etti ve sıklıkla Hitler ile tokalaşmış birisinin elini sıkamak isteyen insanlarca rahatsız edildi. Bir noktada Avustralya’ya göç etmek istedi, lakin izin alamadı. Hitler’in son günlerini anlatan 2004 yapımı *Der Untergang* [Çöküş] adlı filmde, Junge karakteri Alexandra Maria Lara tarafından canlandırıldı.

ELSE Krüger, Martin Bormann’ın sığınaktaki sekreteriydi. Savaş sonrasında İngilizler tarafından sorguya çekilirken, kendisini sorgulayan görevliye aşık oldu. 1947’de evlendikten sonra İngiltere’de Cheshire’a taşındı.

GERİYE kalan üst düzey Naziler, 1945 Sonbahar'ında Nürnberg'de mahkemeye çıktı. Çoğu idama mahkûm edildi, fakat bazıları sadece hapis cezası aldı ve üç tanesi de tüm suçlardan beraat etti. Buna rağmen sonradan Almanya'nın "Nazilerden Arındırma Mahkemesi" tarafından hapsedildiler.

Amiral Dönitz on yıla mahkûm oldu. Diğerleriyle birlikte Berlin'deki Spandau Hapisanesi'nde yattı. 1956'da salındı ve 1980'de vefat etti. Cenazesine katılan yaşlı U-bot komutanları, yasak olmasına rağmen, savaş zamanı kepleriyle geldiler.

Albert Speer mahkemede suçlarını rahatlıkla itiraf etti. Yirmi yıla mahkûm olup saliverildikten sonra birkaç kitap yazdı ve söylentilere göre telif ödemelerinin çoğunu, ad vermeden Yahudi hayır kurumlarına bağışladı. 1981'de bir televizyon programına katılmak üzere Londra'da bulunduğu sırada felç geçirerek vefat etti.

Rudolf Hess müebbetle mahkûm oldu. Duruşma sırasında akıl sağlığından şüphe edildi. Bazıları, idamdan kurtulmak için deli taklidi yaptığını düşünse de adamın hapisteki davranışları gittikçe daha garipleşti. 1987'de kendini astığında, Spandau'nun geriye kalan tek mahkûmuydu.

DİĞER Naziler, 1946 yılında 16 Ekim'in erken saatlerinde, Nürnberg'de asıldı. Hapishanenin spor salonunda, mahkûmların hücrelerinden otuz yarda uzakta, üç adet siyaha boyanmış darağacı dikilmişti. Bir önceki gece boyu çalışan marangozlar sessiz olmaya uğraşsa da evvelden basketbol sahası olan bu yerde diki- len darağaçlarının sesi tüm mahkûmlara gitmişti.

Mahkûmların, mahkemeye çıktıkları sırayla idam edilmelerine karar verildi. Göring'in en başta asılması gerekiyordu, ancak ya detaylı aramalar sırasında taşıdığı zehri gizlemeyi başarmış, yahut bir gardiyana rüşvet vererek kendini zehirlemiş ve sırayı bozmuştu. Kalan mahkûmların her biri, derhal birer Amerikan askerine kelepçelenip aynı şeyi yapmaları engellendi. Mavi göm-

leğin içine giydiği siyah ipek pijamalarıyla Göring'in bedeni bir sedyeye yerleştirildi ve idamlar süresince bir köşeye bekletildi.

Göring'in yokluğunda ilk asılacak kişi Ribbentrop idi. Öğleden sonra saat 1:11'de siyah giysisiyle spor salonuna gelip darağacının olduğu platformun on üç basamağını tereddütsüz çıktı. *"Son isteğim Almanya'nın gerçek özünü kavraması ve Doğu ile Batı arasında bir anlaşmanın gerçekleşmesidir,"* dedi asılacağı sehpanın üzerine çıkmış duruyorken. *"Tüm dünya için barış diliyorum."* Kara bir başlık yüzüne örtüldüğünde dimdik karşıya bakıyordu, ardından sehpa düştü.

Sırada Mareşal Keitel vardı. Yeni uluslar arası doktrine göre sadece emirlere uyuyor olmanın savaş suçlarına karşı bir savunma sayılamayacağı kaidesi gereğince suçlanan ilk asker olacaktı. Hücresinde, din görevlisi eşliğinde dua ederken göz yaşlarını tutamamıştı, ancak darağacına yaklaştığında kendini toparladı. Üniformasıyla idam sehpasına çıkarken sanki bir geçit törenini incelermiş gibi görünüyordu. *"Her şeye muktedir olan Tanrı'nın Alman halkına merhamet göstermesini diliyorum,"* dedi. *"Benden önce iki milyondan fazla Alman askeri Anavatan için can verdi. Şimdi ben de evlatlarımı takip ediyorum – her şey Almanya için."*

Amerikalı bir doktor ve bir Rus, öldüğünden emin olmak için Ribbentrop'un bedenini incelemek üzere perdenin arkasına götürdüklerinde, bir sessizlik oldu. Ribbentrop'un cesedi götürülüp onun yerine sehpayı Kaltenbrunner geçirilirken, olayları takip eden muhabirlere sigara içmeleri için izin verildi. *"Asker olmayan insanlar tarafından yönetilen halkım için ve hiçbir habirim olmadan işlenen suçlardan dolayı üzgünüm,"* diye konuştu Kaltenbrunner. "Almanya, iyi şanslar."

Polonya valisi Hans Frank, tutuklandıktan sonra Katolik oldu. Duruşmada mahkemeye, *"Üzerinden bin yıl geçse dahi Al-*

* John Carey, *The Faber Book of Reportage*, Londra: Faber and Faber, 1987, sf. 643.

** a.g.e.

***a.g.e., sf. 644

manya'nın suçu silinmeyecek,"” diyerek günahlarından duyduğu pişmanlığı çok geç de olsa dile getirdi. Gergin bir halde ve sık sık yutkunarak, tutsaklığı süresince kendisine iyi davranıldığı için teşekkür etti ve öldüğünde Tanrı'nın onu merhametle kabul etmesini diledi.

Wehrmacht üniformasının yakası yarı kalkık bir halde daracığının basamaklarını çıkan Jodl gözle görülür biçimde korkuyordu. Başlığı başına takılırken “*Selam olsun sana benim Almanya'm!*”” dedi zavallı bir vaziyette. Ne var ki, ölümünden sonra, Almanya'daki Nazilerden Arındırma Mahkemesi tarafından suçlamalardan beraat edecekti.

Son sırada ölecek olan ise Seyss-Inquart idi. Topal ayağı sebebiyle merdivenleri çıkarken gardiyanların yardım etmesi gerekmişti. “*Umarım ki bu idam, İkinci Dünya Savaşı'nın son trajik hareketi olur,*” dedi onu dinleyen kalabalığa, “*ve bu dünya savaşından çıkaracağımız ders, halklar arasında barış ve anlaşmanın gerektiğidir. Almanya'ya inanıyorum.*””

Göring'in cesedi şahitlerin görmesi için içeri getirildiğinde, Jodl ve Seyss-Inquart'ın cansız bedenleri hâlâ ipin ucunda sallanıyordu. Jodl ve Seyss-Inquart'ın da öldüklerine karar verildikten sonra bütün cesetler bitişikteki bir odaya yerleştirildi ve Muhabere Birliği'nden gelen bir gönüllü tarafından fotoğraflandı. İdamların birçoğu beceriksizce yapılmıştı. Belki de sayının çokluğundan ötürü, Başçavuş John Woods ve iki yardımcısı her defasında mahkûmların boyunlarını düzgün biçimde kırarak şekilde çalışmamışlardı. Woods bunun ardından Almanların intikam almasından çekindiği için ülkeyi terk etti.

Washington'daki St. Elizabeth Psikiyatri Hastanesi, koleksiyonuna eklemek için Nazilerin beyinlerini talep etti, ancak bu

* Robert Conot, *Justice at Nuremberg*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1983, sf. 380.

** Carey, *Faber Book of Reportages*, sf. 647.

*** a.g.e.

istekleri reddedildi. Cesetler oraya gönderilmek yerine, araçlarla Dachau'daki toplama kampına götürüldü ve şafak söktükten kısa bir süre sonra yakıldı. Aynı akşam küller soğuduktan sonra, Münih'in açıklarındaki İsar Nehri'nin kollarından birisine atılarak, Hitler'in yandaşlarının huzur bulabilecekleri bir son istirahat yerlerinin olmaması garantiye alındı.

RUSLAR günler boyunca Reichskanzlei'nin yıkıntıları arasında Hitler'in cesedini aradı. Muzip bir Alman başka bir cesedi Hitler olarak teşhis ettiğinde, onu bulduklarını sandılar. Sonunda bir çene kemiği ve birkaç parça topladılar, fakat asla bu teşhisten emin olamadılar. Bazı parçalar Kremlin'e gitti. Kalanı ise 1970'e kadar, Magdeburg yakınlarındaki Sovyet üssünde gömülü kaldı. Ardından bunlar kazılarak çıkarıldı ve Biederitz Nehri'ne fırlatıldı.

İhtimaller dengesi prensibince Reichskanzlei bahçesinde yakıldıktan sonra Hitler'den geriye pek bir şey kalmamış olması gerekiyordu. Takip eden saatlerde küllerinin rüzgara savrulduğu ise neredeyse kesin bir bilgiydi. Aksini iddia eden savlar ise, çok nadiren kabul edilmiş gerçeklerle desteklenebildi.

Reichskanzlei savaş sonrası Rus kontrolünde kaldı ve kısa zaman sonra da yerle bir edildi. Bulunduğu alan yıllar boyunca boş kaldı, fakat sonradan buraya modern bir apartman inşa edildi. Bir zamanlar Hitler'in kasılarak yürüdüğü bu arazide, şimdi park yerleri, bir oyun bahçesi ve bir Çin restoranı mevcut. Tam cesedinin yakıldığı noktada, büyük kalabalıkların toplanmasını engellemek için bir dizi sokak mobilyasıyla çevrildi. Turistler, burayı küçük gruplar halinde ziyaret ediyor ve Almanlar korkuyla karışık saygı duyuyor, Türk anneler bebek arabalarını salıncaklara doğru sürüyor.

Sığınaktan kaçması için ona yalvaran adamlarına “Burayı asla terk etmeyeceğim,” demişti Hitler büyük bir gösterişle. “Sonsuza kadar, bu kutsal topraklarda nöbet tutacağım.”

Şimdi bu noktaya köpekler pisliyor.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

- Alexander, Harold. *The Alexander Memoirs*. Londra: Cassell, 1962.
- Altner, Helmut. *Berlin Dance of Death*. Staplehurst: Spellmount, 2002.
- Avon, Earl of. *The Eden Memoirs*. Londra: Cassell, 1965.
- Bach, Steven. *Marlene Dietrich*. Londra: HarperCollins, 1992.
- Bannister, Sybil. *I Lived Under Hitler*. Londra: Rockliff, 1957.
- Bardgett, Suzanne, and David Cesarini. *Belsen 1945*. Portland, Ore.: Valentine Mitchell, 2007.
- Bascomb, Neal. *Hunting Eichmann*. Londra: Quercus, 2009.
- Beavor, Antony. *Berlin*. Londra: Viking, 2002.
- Bentine, Michael. *The Long Banana Skin*. Londra: Wolfe, 1976.
- Bergaust, Erik. *Wernher von Braun*. Washington, D.C.: National Space Institute, 1981.
- Bernadotte, Count Folke. *The Fall of the Curtain*. Londra: Cassell, 1946.
- Black, Peter. *Ernst Kaltenbrunner*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1985.
- Bloch, Michael. *Ribbentrop*. Londra: Bantam Press, 1993.
- Boldt, Gerhardt. *Hitler's Last Days*. Londra: Arthur Barker, 1973.
- Bradley, Omar. *A Soldier's Story*. Londra: Eyre and Spottiswoode, 1951.
- Brandt, Willy. *In Exile*. Londra: Oswald Wolf, 1971.
- Brandt, Willy. *My Road to Berlin*. Londra: Peter Davies, 1960.
- Bromage, Bernard. *Molotov*. Londra: Peter Owen, 1950.
- Burke, Carolyn. *Lee Miller*. New York: Knopf, 2006.
- Butler, Ewan. *Amateur Agent*. Londra: George Harrap, 1963.
- Callow, Simon. *Orson Welles*. Londra: Jonathan Cape, 2006.
- Carey, John. *The Faber Book of Reportage*. Londra: Faber and Faber, 1987.

- Carlton, David. *Anthony Eden*. Londra: Allen Lane, 1981.
- Carpenter, Humphrey. *Robert Runcie*. Londra: Hodder and Stoughton, 1996.
- Carrington, Peter. *Reflect on Things Past*. Londra: Collins, 1988.
- Chaney, Otto. *Zhukov*. Londra: University of Oklahoma Press, 1999.
- Chuikov, Vasili. *The End of the Third Reich*. Londra: MacGibbon and Kee, 1969.
- Churchill, Clementine. *My Visit to Russia*. Londra: 1945.
- Churchill, Peter. *The Spirit in the Cage*. Londra: Hodder and Stoughton, 1954.
- Churchill, Winston. *The Second World War*. Londra, Cassell, 1949-54
- Cole, Hubert. *Laval*. Londra: Heinemann, 1963.
- Colville, John. *The Fringes of Power*. Londra: Hodder and Stoughton, 1985.
- Conot, Robert. *Justice at Nuremberg*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1983.
- Coogan, Tim Pat. *De Valera*. Londra: Hutchinson, 1995.
- Cox, Geoffrey. *The Race for Trieste*. Londra: William Kimber, 1977.
- Cronkite, Walter. *A Reporter's Life*. New York: Knopf, 2001.
- Crosby, Harry. *A Wing and a Prayer*. Londra: Robson Books, 1993.
- Crowe, David. *Oskar Schindler*. Cambridge, Mass.: Westview Press, 2005.
- Crozier, Brian. *Franco*. Londra: Eyre and Spottiswoode, 1967.
- Dahl, Hans Fredrik. *Quisling*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1999.
- Dann, Sam. *Dachau 29 April 1945*. Lubbock: Texas Tech University Press, 1998.
- Lynn, Vera. *The Day the War Ended*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2005
- De Guingand, Sir Francis. *Operation Victory*. Londra: Hodder and Stoughton, 1947.
- Dimbleby, Jonathan. *Richard Dimbleby*. Londra: Hodder and Stoughton, 1975.
- Dombrowski, Roman. *Mussolini*. Londra: William Heinemann, 1956.
- Dönitz, Admiral. *Memoirs*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1959.
- Drath, Viola Herms. *Willy Brandt*. Radnor, Pa.: Chilton, 1978.
- Duggan, John. *Neutral Ireland and the Third Reich*. Dublin: Lilliput Press, 1989.
- Dulles, Allen. *The Secret Surrender*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1967.

- Elath, Eliahu. *Zionism at the UN*. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1976.
- Ellwood, Sheelagh. *Franco*. New York: Longman, 1993.
- Endler, Fritz. *Herbert von Karajan*. Londra: Sidgwick and Jackson, 1989.
- Erskine, David. *The Scots Guards*. Londra: William Clowes, 1956.
- Farndale, Nigel. *Haw-Haw*. Londra: Macmillan, 2005.
- Ferrell, Robert. *Harry S. Truman*. Columbia, Mo.: University of Missouri Press, 1996.
- Fest, Joachim. *Inside Hitler's Bunker*. Londra: Pan, 2005.
- Fest, Joachim. *Speer*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2002.
- Fishman, Jack. *My Darling Clementine*. Londra: WH Allen, 1966.
- Ford-Jones, Martyn. *Bomber Squadron*. Londra: William Kimber, 1987.
- Frank, Niklas. *In the Shadow of the Reich*. New York: Knopf, 1991.
- Frankland, Mark. *Khrushchev*. Londra: Penguin, 1966.
- Frischauer, Willi. *Goring*. Londra: Odhams Press, 1951.
- Frischauer, Willi. *Himmler*. Londra: Odhams, 1953.
- Gilbert, Martin. *The Day the War Ended*. Londra: HarperCollins, 1995.
- Gilbert, Martin. *The Second World War*. Londra: Phoenix, 2009.
- Gilbert, Martin. *Winston S. Churchill*. Londra: Heinemann, 1986.
- Gjelsvik, Tore. *Norwegian Resistance*. Londra: C. Hurst, 1979.
- Goodman, Cecily, and Leslie Hardman. *The Survivors*. Londra: Valentine, Mitchell, 1958.
- Göring, Emmy. *My Life with Goring*. Londra: David Bruce and Watson, 1972.
- Grass, Günter. *Peeling the Onion*. Londra: Harvill Secker, 2007.
- Grossman, Vasily. *A Writer at War*. Londra: Harvill, 2005.
- Hastings, Adrian. *Robert Runcie*. Londra: Mowbray, 1991.
- Hawkins, Desmond. *War Report*. Londra: BBC Books, 1995.
- Heller, Joseph. *Now and Then*. New York: Simon and Schuster, 1996.
- Herzog, Chaim. *Living History*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1997.
- Hewins, Ralph. *Quisling*. Londra: WH Allen, 1965.
- Hibbert, Christopher. *Benito Mussolini*. Londra: Longmans, 1962.
- Higham, Charles. *Marlene*. Londra: Granada, 1978.
- Hillson, Norman. *Alexander of Tunis*. Londra: WH Allen, 1952.
- Hoidal, Oddvar. *Quisling*. Oslo: Norwegian University Press, c1989.
- Höss, Rudolf. *Commandant of Auschwitz*. Londra: Phoenix, 2000.
- Hotchner, A. E. *Sophia*. Londra: Michael Joseph, 1979.
- Hoyt, Edwin. *Göring's War*. Londra: Robert Hale, 1990.

- Hyde, H. Montgomery. *Stalin*. Londra: Rupert Hart-Davis, 1971.
- Irving, David. *Hess*. Londra: Macmillan, 1987.
- Isaacson, Walter. *Kissinger*. Boston: Faber and Faber, 1992.
- Joachimsthaler, Anton. *The Last Days of Hitler*. Londra: Arms and Armour, c1996.
- Johnson, Frank. *RAAF over Europe*. Londra: Eyre and Spottiswoode, 1947.
- Junge, Traudl. *Until the Final Hour*. Londra: Phoenix, 2005.
- Kalb, Marvin, and Bernard Kalb. *Kissinger*. Londra: Hutchinson, 1975.
- Keitel, Wilhelm. *The Memoirs of Field-Marshal Keitel*. Londra: William Kimber, 1965.
- Kesselring, Field-Marshal. *The Memoirs of Field-Marshal Kesselring*. Londra: William Kimber, 1954.
- Khrushchev, Nikita. *Commisar*. University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 2005.
- Kirby, Norman. *1100 Miles with Monty*. Londra: Alan Sutton, 1989.
- Kirkpatrick, Sir Ivone. *Mussolini*. Londra: Odhams, 1964.
- Klemperer, Victor. *The Diaries of Victor Klemperer*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2000.
- Knappe, Siegfried. *Soldat*. New York: Orion, 1992.
- Knef, Hildegard. *The Gift Horse*. Londra: Granada, 1980.
- Knudsen, Franklin. *I Was Quisling's Secretary*. Londra: Britons, 1967.
- Kurz, Evi. *The Kissinger Saga*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2009.
- Lang, Jochen von. *Eichmann Interrogated*. Londra: Bodley Head, 1983.
- Langer, Walter. *The Mind of Adolf Hitler*. Londra: Secker and Warburg, 1973.
- Le Tissier, Tony. *Race for the Reichstag*. Portland, Ore.: Frank Cass, 1999.
- Lee, Carol Ann. *The Hidden Life of Otto Frank*. Londra: Penguin Books, 2003.
- Levy, Alan. *Forever Sophia*. Londra: Robert Hale, 1980.
- Levy, Alan. *The Wiesenthal File*. Londra: Constable, 1993.
- Lindwer, Willy. *Anne Frank*. Londra: Macmillan, 2000.
- Lloyd, Alan. *Franco*. Londra: Longman, 1970.
- Lomax, Judy. *Hanna Reitsch*. Londra: John Murray, 1988.
- Longford, Earl of. *Eamon de Valera*. Londra: Hutchinson, 1971.
- Lucas, James. *Last Days of the Reich*. Londra: Cassell, 2002.
- Lüdde-Neurath, Walter. *Regierung Dönitz*. Leoni am Starnberger See: Druffel, 1985.
- McCullough, David. *Truman*. New York: Simon and Schuster, 1992.

- MacDonald, Charles. *The Last Offensive*. Washington, D.C.: 1973.
- McGovern, James. *Martin Bormann*. Londra: Arthur Barker, 1968.
- Macmillan, Harold. *The Blast of War*. Londra: Macmillan, 1967.
- Macmillan, Harold. *War Diaries*. Londra: Macmillan, 1984.
- Malinski, M. *Pope John Paul II*. Londra: Burns and Oates, 1979.
- Mantle, Jonathan. *Archbishop*. Londra: Sinclair-Stevenson, 1991.
- Manvell, Roger, ve Heinrich Frankel. *Heinrich Himmler*. Londra: Heinemann, 1965.
- Manvell, Roger, ve Heinrich Frankel. *Hermann Göring*. Londra: Heinemann, 1962.
- Martin, Sir John. *Downing Street*. Londra: Bloomsbury, 1991.
- Maurel, Micheline. *Ravensbruck*. Londra: Anthony Blond, 1959.
- Maychick, Diana. *Audrey*. Londra: Sidgwick and Jackson, 1993.
- Messenger, Charles. *The Last Prussian*. Londra: Brassey's, 1991.
- Miller, Donald. *Eighth Air Force*. Londra: Aurum Press, 2007.
- Miller, Lee. *Lee Miller's War*. Boston: Bulfinch Press, c1992.
- Milligan, Spike. *Milligan's War*. Londra: Michael Joseph, 1988.
- Milligan, Spike. *Mussolini*. Londra: Michael Joseph, 1978.
- Monelli, Paolo. *Mussolini*. Londra: Thames and Hudson, 1953.
- Montgomery, Bernard. *The Memoirs of Field-Marshal Montgomery*. Londra: Collins, 1958.
- Moorehead, Alan. *Eclipse*. Londra: Hamish Hamilton, 1945.
- Moran, Lord. *Winston Churchill*. Londra: Constable, 1966.
- Mosley, Leonard. *Report from Germany*. Londra: Victor Gollancz, 1945.
- Mussolini, Rachele. *My Life with Mussolini*. Londra: Robert Hale, 1959.
- Nicolson, Harold. *Diaries and Letters, 1939—1945*. Londra: Collins, 1967.
- O'Brien, Michael. *John F. Kennedy*. New York: Thomas Dunne Books, 2005.
- O'Donnell, James. *The Berlin Bunker*. Londra: JM Dent, 1979.
- Padfield, Peter. *Dönitz*. Londra: Victor Gollancz, 1984.
- Panter-Downes, Mollie. *Londra War Notes*. Londra: Longman, 1973.
- Paris, Barry. *Audrey Hepburn*. Londra: Orion, 1998.
- Parmet, Herbert. *Jack*. New York, Dial Press, 1982.
- Patton, George. *War as I Knew It*. Londra: WH Allen, 1949.
- Payne, Robert. *Stalin*. Londra: WH Allen, 1966.
- Payne Best, Sigismund. *The Venlo Incident*. Londra: Hutchinson, 1950.
- Pearlman, Moshe. *The Capture of Adolf Eichmann*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1961.

- Peck, John. *Dublin from Downing Street*. Dublin: Gill and Macmillan, 1986.
- Perret, Geoffrey. *Jack*. New York: Random House, 2002.
- Polanski, Roman. *Roman*. Londra: Heinemann, 1984.
- Poltawska, Wanda. *And I Am Afraid of My Dreams*. Londra: Hodder and Stoughton, 1987.
- Prieberg, Fred. *Trial of Strength*. Londra: Quartet, 1991.
- Ratzinger, Joseph. *Milestones*. San Francisco: Ignatius Press, 2001.
- Reilly, Jo. *Belsen in History and Memory*. Portland, Ore.: Frank Cass, 1997.
- Reitsch, Hanna. *The Sky My Kingdom*. Londra: Bodley Head, 1955.
- Reshetovskaya, Natalya. *Sanya*. Londra: Hart-Davis, MacGibbon, 1977.
- Riefenstahl, Leni. *The Sieve of Time*. Londra: Quartet, 1992.
- Riess, Curt. *Wilhelm Furtwangler*. Londra: Frederick Muller, 1955.
- Riva, Maria. *Marlene Dietrich*. Londra: Bloomsbury, 1993.
- Ruderman, Judith. *Joseph Heller*. New York: Continuum, 1994.
- Ryan, Cornelius. *The Last Battle*. Londra: Collins, 1966.
- Scammell, Michael. *Solzhenitsyn*. Londra: Hutchinson, 1984.
- Schellenberg, Walter. *The Schellenberg Memoirs*. Londra: Andre Deutsch, 1957.
- Schmidt, Matthias. *Albert Speer*. Londra: Harrap, 1985.
- Schuschnigg, Kurt von. *Austrian Requiem*. Londra: Victor Gollancz, 1947.
- Schuschnigg, Kurt von. *The Brutal Takeover*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1971.
- Sebag Montefiore, Simon. *Stalin*. Londra: Phoenix, 2004.
- Seed, David. *The Fiction of Joseph Heller*. Londra: Macmillan, 1989.
- Selwyn, Francis. *Hitler's Englishman*. Londra: Routledge and Kegan Paul, 1987.
- Sereny, Gitta. *Albert Speer*. Londra: Macmillan, 1995.
- Shephard, Ben. *After Daybreak*. Londra: Pimlico, 2006.
- Shirakawa, Sam. *The Devil's Music Master*. New York: Oxford University Press, 1992.
- Shirer, William. *The Rise and Fall of the Third Reich*. Londra: Arrow, 1998.
- Sington, Derrick. *Belsen Uncovered*. Londra: Duckworth, 1947.
- Smith, Bradley, and Elena Agarossi. *Operation Sunrise*. Londra: Andre Deutsch, 1979.
- Smuts, J. C. *Jan Christian Smuts*. Londra: Cassell, 1952.
- Soames, Mary. *Clementine Churchill*. Londra: Doubleday, 2002.
- Speer, Albert. *Inside the Third Reich*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1970.

- Spoto, Donald. *Enchantment*. Londra: Hutchinson, 2006.
- Stafford, David. *Endgame*. Londra: Abacus, 2007.
- Stalin, Joseph. *War Speeches*. Londra: Hutchinson, 1946.
- Steinert, Marlis. *Capitulation 1945*. Londra: Constable, 1969.
- Stock, Noel. *The Life of Ezra Pound*. Londra: Routledge and Kegan Paul, 1970.
- Szulc, Tad. *Pope John Paul II*. New York: Scribner, 1995.
- Thompson, W. H. *I Was Churchill's Shadow*. Londra: Christopher Johnson, 1952.
- Thorwald, Jürgen. *Flight in the Winter*. Londra: Hutchinson, 1953.
- Tickell, Jerrard. *Odette*. Londra: Chapman and Hall, 1949.
- Trevor-Roper, H. R. *The Last Days of Hitler*. Londra: Macmillan, 1978.
- Truman, Harry. *Year of Decisions*. Londra: Hodder and Stoughton, 1955.
- Trythall, J.W.D. *Franco*. Londra: Rupert Hart-Davis, 1970.
- Turner, Barry. *Countdown to Victory*. Londra: Hodder and Stoughton, 2004.
- Van der Vat, Dan. *The Good Nazi*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1997.
- Van der Zee, Henri. *The Hunger Winter*. Londra: Jill Norman and Hobhouse, 1982.
- Vaughan, Roger. *Herbert von Karajan*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1986.
- Walker, Alexander. *Dietrich*. Londra: Thames and Hudson, 1984.
- Walsh, Michael. *John Paul II*. Londra: HarperCollins, 1994.
- Warner, Geoffrey. *Pierre Laval*. Londra: Eyre and Spottiswoode, 1968.
- Weitz, John. *Hitler's Diplomat*. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1997.
- Whitelaw, William. *The Whitelaw Memoirs*. Londra: Headline, 1990.
- Whiting, Charles. *The Hunt for Martin Bormann*. Londra: Leo Cooper, 1996.
- Whiting, Charles. *Patton's Last Battle*. Staplehurst, UK: Spellmount, 2003.
- Whitlock, Flint. *The Rock of Anzio*. Boulder, Colo.: Westview Press, 1998.
- Whittle, Peter. *One Afternoon at Mezzegra*. Londra: WH Allen, 1969.
- Wiesenthal, Simon. *The Murderers Among Us*. Londra: Heinemann, 1967.
- Wighton, Charles. *Eichmann*. Londra: Odhams Press, 1961.
- Wilhelmina, Princess. *Lonely but Not Alone*. Londra: Hutchinson, 1960.
- Wulff, Wilhelm. *Zodiac and Swastika*. Londra: Arthur Barker, 1973.
- Zec, Donald. *Sophia*. Londra: WH Allen, 1975.
- Zhukov, Marshal. *The Memoirs of Marshal Zhukov*. Londra: Jonathan Cape, 1971.

Radyo

BBC War Report, Nisan-Mayıs 1945.

Dergi ve Gazete Makaleleri

Irish Studies in International Affairs 3, no. 1: 1989

Spiegelonline International, 29 Nisan 2005.

Stars and Stripes, 29 Nisan 1945.

Time, 7 Mayıs 1945.

U.S. Air Force Academy, Colorado Springs. "War, Literature and the Arts."

Arşivler

Churchill Archives Centre, Churchill College, Cambridge.

University of Pennsylvania Library.

İmparatorluk Savaş Müzesi, Arşiv Departmanı, Londra

Bar-Chaim, R. (02/27/1)

Blackman, Miss M. J. (01/19/1)

Blackman, W. A. (99/85/1)

Garbasz-Zimet, Mrs. S. (97/28/1)

Gonin, Lt.-Col. M. W. (85/38/1)

Gow, Sir Michael (Gizli Raf)

Grunfeld, B. (99/3/1)

Hargrave, Dr. M. J. (76/74/1)

Herzberg, A. J. (95/35/1)

Horwell, A. R. (91/21/1)

Kidd, H. B. (94/26/1)

McFarlane, Miss J. (99/86/1)

Stern, P. G. (85/29/1)

Walker, George (84/2/1)

Dizin

1 Mayıs 94, 177, 181, 253, 255, 256,
259, 274, 278, 279, 281, 283,
284, 287, 297, 322, 334

1. Dünya Savaşı 12, 22, 128, 282, 295

1. Dünya Savaşı tazminatı 162, 164

10. Dağ Tümeni 355

102. Tüfekli Muhafız Alayı 250

179: Alay 295, 296

2. Dünya Savaşı 33, 61, 71, 234, 278,
294

3. Ordu 293

36. Teksas Tümeni 298

4. Kolordu 235

42. Rainbow Tümeni 143

45. Thunderbird Tümeni 139

488. Filo 81, 83

756. Alay 181

8. Ordu 232

84. Piyade Tümeni 224

85. Alay 355

9. Ordu 29

96. Bombardıman Grubu 290

XVI. Benedict, Papa 13, 406

A

ABD Hava Kuvvetleri 81, 229

Achterveld 120, 211, 212

açlıktan ölüm 101, 103, 104, 114,
119, 122, 128, 129, 130, 138,
212

Aelath, Eliahu 163

albay 140, 258, 270, 396

Albay Valerio 20

Alesan Hava Üssü 81

Alexander, Mareşal 157, 351, 354,
355

alkolün karneyle dağıtımı 199

Alman 11, 12, 13, 22, 24, 30, 36, 37,
39, 41, 47

Alman donanması 47

Alman halkı 50, 102, 268, 317, 318,
402, 413

Alman İstihbarat Bürosu 43

Alman ordusu 70, 130, 134, 152,
229, 231, 386

Alman radyosu 199, 328, 329

Almanlar'ın geçiş izni talep etmesi 144

Almanya 9, 11, 12, 22, 28, 29, 33, 37,
40, 42, 45, 49, 50, 51, 52, 85, 87,
88, 89, 96, 107, 116, 117, 123,
129, 130, 131, 136, 151, 152,
162, 164, 168, 173, 177, 181,
182, 199, 200, 212, 213, 217,
221, 222, 224, 231, 249, 254,
256, 260, 266, 268, 269, 271,
272, 279, 284, 286, 287, 288,
299, 317, 318, 322, 323, 329,
330, 332, 335, 336, 341, 349,
359, 363, 395, 397, 398, 399,
401, 407, 410, 412, 413, 414

Almanya'da yaşayan İngiliz halkı 116

Alp tabyası 229

- Altaussee 343, 344
- Altner, Helmut 5, 8, 9, 30, 31, 95,
185, 240, 259, 318, 379, 410,
417
- Alvensleben, Yüzbaşı von 231, 232
- Amerika Birleşik Devletleri 6, 37, 61,
71, 75, 79, 81, 117, 144, 161,
162, 166, 168, 169, 205, 217,
222, 223, 227, 229, 235, 236,
292, 293, 347, 355, 357, 405,
406, 408
- Amerikalı 26, 30, 72, 74, 78, 139,
145, 149, 165, 167, 168, 205,
207, 217, 218, 219, 221, 235,
237, 361, 362, 413
- Amerikan 22, 28, 30, 40, 57, 61, 62,
71, 73, 80, 81, 115, 137, 141,
143, 145, 149, 151, 154, 158,
167, 205, 206, 223, 236, 289,
292, 293, 294, 300, 343, 351,
385, 389, 403, 408, 410, 412
- Amerikan bayrağı 294
- Amerikan ordusu 57, 149, 154, 158
- Anhalter istasyonu 250
- Annecy 73, 226
- Anschluss 231
- Antwerp 299
- Antz, Anneliese 100
- Arjantin 165, 166, 410
- Arnhem 120, 129, 130, 132
- asılma 13, 52, 412
- asiller 150, 172
- askeri araçlar 331
- Askeri inzibat 332
- Assisi 77, 79
- Associated Press 42
- astrolog 84, 86
- ateşkes 37, 40, 43, 70, 72, 84, 120,
150, 195, 250, 255, 257, 350,
351, 352, 354, 355, 400
- atış bölgesi 121, 122
- Audisio, Walter 20, 21, 22, 25, 26,
61, 62, 63, 66
- Auschwitz 8, 105, 113, 131, 203,
204, 287, 288, 299, 339, 340,
341, 342, 344, 364, 387, 394,
409, 419
- Avam Kamarası 169, 327, 328, 355
- Avignon 82
- Avrupa 29, 31, 42, 43, 103, 119, 122,
134, 139, 147, 150, 151, 158,
159, 162, 163, 167, 185, 200,
201, 207, 217, 272, 287, 288,
289, 317, 327, 330, 394, 395,
402
- Avusturya 7, 13, 53, 56, 136, 150,
152, 158, 212, 226, 227, 228,
229, 231, 295, 343, 345, 347,
359, 387, 409
- Azzano 19
- B**
- Bad Bevensen 110
- Bad Tölz 298
- Barbarita, Rosita 21
- barış 8, 23, 30, 36, 37, 48, 87, 127,
164, 175, 195, 227, 229, 247,
254, 255, 256, 257, 264, 268,
280, 298, 299, 318, 319, 345,
349, 374, 401, 413, 414
- barış görüşmeleri 256, 299
- Barcelona 396
- basına sızdırma 37, 41
- başyargıç 161
- Baumbach, Werner 338
- Baur, Hans 308, 376
- Bavyera 53, 115, 134, 136, 193, 221,
301
- Bavyera Özgürlük Hareketi 214
- BBC 12, 42, 78, 104, 116, 122, 124,
127, 329, 330, 367, 390, 419,
424
- Beaverbrook, Lord 328
- Behrman, Bernie 291
- Belarus 166
- Belçika 332, 333

- belediye başkan vekili 222
 belediye başkanı 106, 137, 222, 406
 Belsen 6, 12, 13, 103, 104, 108, 109,
 110, 111, 112, 113, 114, 116,
 120, 127, 134, 138, 139, 149,
 157, 161, 287, 294, 364, 407,
 408, 417, 422
 Benito Mussolini 11, 20, 63, 235, 419
 Bentine, Michael 105, 404, 417
 Berchtesgaden 53, 54, 55, 135, 136,
 229, 275, 296, 298, 302, 347,
 382, 411
 Berest, Teğmen 258
 Bergen 112, 287
 Bergen-Belsen 112, 287
 Berlin 5, 6, 9, 11, 13, 27, 28, 29, 30,
 31, 36, 45, 46, 49, 52, 53, 56, 89,
 90, 91, 92, 93, 95, 97, 100, 102,
 114, 115, 153, 183, 184, 185,
 186, 191, 192, 193, 196, 198,
 199, 205, 216, 222, 238, 239,
 244, 249, 253, 254, 255, 257,
 260, 261, 263, 264, 267, 268,
 270, 271, 273, 275, 279, 284,
 294, 296, 298, 303, 305, 310,
 312, 313, 319, 323, 329, 344,
 359, 363, 364, 366, 367, 372,
 374, 377, 378, 380, 381, 382,
 384, 385, 386, 397, 399, 404,
 406, 410, 412, 417, 421
 Berlin Müdafaa Merkezi 257
 Bern 72, 226, 227
 Bernadotte, Folke 5, 36, 37, 38, 40,
 41, 46, 84, 85, 195, 272, 417
 Bernhard, Prens 211, 213
 Berry, Lionel 328
 Bersenev, Binbaşı 257
 Best, Sigismund Payne 1, 152, 153,
 154, 421
 beyaz bayrak 7, 70, 135, 136, 137,
 210, 214, 353
 Beyaz Gül grubu 214
 Beyaz Saray muhabirleri 43
 Birleşmiş Milletler 6, 41, 163, 166,
 168, 169, 170, 173, 174, 367, 406
 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
 170
 Blair Evi 160, 167
 Blanter, Matvei 253, 256
 Blondi 92
 Blum, Léon 150, 153
 BM 43, 164, 171
 Boer Savaşı 128
 Bolling, General Alexander 224
 Bologna 77, 78, 355
 Bolşevizm 179, 260, 317, 318, 327,
 341, 384
 Bolzano 7, 71, 72, 73, 154, 226, 228,
 229, 230, 303, 350, 352, 354
 Bombardıman 27, 81, 94, 126, 129,
 290
 bombardımancı 81, 82
 Bonin, Bogislaw von 154
 Bormann, Juana 114
 Bormann, Martin 47, 49, 53, 54, 87,
 91, 184, 196, 243, 244, 245, 267,
 268, 269, 271, 275, 307, 374,
 375, 376, 377, 378, 382, 383
 Bormann, Martin, Jr. 411
 Bosch, Hieronymus 313
 Bourbon, Prens Louis de 150
 Bradley, Omar 171, 417, 422
 Brandt, Willy 8, 322, 323, 406, 417,
 418
 Braun, Binbaşı Wernher von 299, 300
 Braun, Eva 45, 46, 49, 50, 87, 88,
 193, 242, 244, 245, 296, 297,
 309
 Braun, Gretl 297
 Braun, Magnus von 300
 Braun, Margarete 45
 Bremen 336
 Brenner Geçidi 152
 Britanya 37, 117, 122, 127, 161, 165,
 166, 168, 170, 173, 199, 200,
 204, 234, 235, 284, 397, 398

Britanya ordusu 234
 Britanyalı 15, 199, 213, 234
 Brochnik, Juliane 101
 Brown, Elsie 329
 Brunstein, Esther 109
 Brännlitz 390
 Buchenwald 12, 13, 116, 120, 138,
 157, 161, 171, 217, 218, 294,
 364
 Buchs 226, 227
 Bund Deutscher Mädchen 113
 Burgdorf, General 88, 243, 248, 264,
 265, 371
 Bushyhead, Jack 142

C

Canterbury Başpiskoposu 406
 Carezza Gölü 230
 Carrington, Lord Peter 8, 14, 333,
 334, 406, 418
 Caserta 70, 71, 72, 77, 226, 229,
 350, 355, 357
Catch-22 405
 Cebelitank 173
 cebren tutuklu 45
 Celle 105, 106, 109, 112, 113, 114
 Cenevre 226
 cephe 134, 271, 357, 365, 385
 Cernobbio 22, 67
 Chamberlain, Neville 168, 169, 297
 Charlottenburg 199
Chicago Herald American 168
 Chowhound Operasyonu 8, 290
 Christian, Gerda 164, 191, 192, 314,
 373, 375, 404, 422
 Chuikov, General Vasili 250, 253,
 254, 255, 256, 257, 258, 263,
 265, 363, 364, 418
 Churchill, Clementine 8, 284, 285,
 286, 287, 418, 419, 422
 Churchill, Peter 203
 Churchill, Winston 6, 8, 14, 31, 43,
 67, 128, 157, 158, 159, 160, 161,

163, 166, 174, 204, 205, 284,
 285, 286, 287, 288, 327, 328,
 331, 355, 386, 408, 418, 419,
 421, 422, 423, 424

Citizen Kane 171
 Clark, Mark 157
 Clemenceau, Georges 165
 Cmuda, Hannelore von 100
 Colville, Jock 327, 328, 418
 Como 5, 20, 22, 23, 24, 68, 69, 236,
 237, 360, 361
 Como Gölü 19
 Coster, Hava üsteğmeni 55
 Cox, Geoffrey 233, 234, 235, 418
 Crittenberger, General Willis 235
 Cronkite, Walter 130
 cumhuriyetçiler 174
 Curtin, William 141
 Cutting, Hava Astsubay Çavuşu 55
 Çekoslovakya 87, 158, 159, 167, 271,
 295, 391
 çingeneler 109

D

Dachau 6, 7, 12, 136, 137, 140, 142,
 143, 145, 147, 148, 149, 150,
 151, 152, 154, 157, 215, 217,
 218, 219, 220, 221, 222, 230,
 295, 302, 415, 418
Daily Express 12, 117
 Dalmatovski, Yevgeni 253
 Danimarka 8, 28, 38, 40, 41, 87, 159,
 201, 272, 322, 332, 338, 339,
 399
 DDT 111
 de Guingand, Sör Francis 120, 211,
 212, 213, 214
 de Jong, Arie 126
 De Maria, Lisa 21
 de Valera, Eamon 9, 396, 397, 398,
 420
 dedikodular 12, 368

Demandowsky, Ewald von 32, 33, 34,
 97, 98, 99, 187, 188, 189, 261,
 262, 315, 316, 378, 379
 demir perde 158
 devlet kredi kurumu başkanı 162
 devriye 34, 75, 384
 devriye birliği 95
 dışişleri bakan vekili 228
 Dial, Charles 75
 Dietrich, Marlene 6, 14, 115, 116,
 347, 417, 422, 423
 Dimbleby, Richard 12, 104, 105, 116,
 418
 direniş 132, 175, 189, 203, 322, 394
 DiSpirito, Ralph 291
 dışı koltuğu 239
 divan-ı harp 45
 Doğu Cephesi 30, 100, 278, 303, 384
 Doğu Prusya 35, 270, 279, 281
 Dole, Teğmen Robert 355, 356
 Dongo 26
 Doorn 131
 Döberitz 380, 381
 Dönitz, Amiral Karl 5, 7, 8, 38, 47,
 48, 52, 89, 91, 195, 196, 197,
 198, 249, 255, 260, 267, 268,
 269, 270, 271, 272, 273, 274,
 275, 276, 310, 317, 318, 319,
 329, 330, 334, 336, 337, 338,
 339, 341, 343, 364, 367, 374,
 376, 379, 380, 399, 400, 401,
 410, 412, 418, 420, 421
 Dresden 220, 221, 384, 405, 407
 Ducia, Antonio 152
 Dufving, Albay von 250, 256, 258,
 263
 Duindigt yarış pisti 121
 Dulles, Allen 227, 228
 Dunkirk Savaşı 357
E
 Eden, Anthony 41, 42, 165, 166,
 417, 418

Eichmann, Adolf 8, 343, 344, 345,
 410, 417, 420, 421, 423
 Eisenhower, General Dwight 43, 120,
 136, 159, 171, 211, 214, 272,
 295, 330, 401
 El Bombacı Muhafızlar 333
 Elbe Nehri 333, 334, 341
 elmas yutanlar 135
 emir subayı 79, 184, 253
 enterne 70, 131, 228, 403
 esir çalışma kampı 387, 388
 esir işgücü 202
 esir kampı 30, 93, 106, 112, 113,
 292, 293, 405, 408
 eski Naziler 214
 Estonya 167, 202
 Eutin Gölü 49, 267, 276, 339
 evlilik belgesi 88
 Ewart, Albay 400
F
 fahişelik 104
 Falkenberg, Sybil Bannister 334
 Faslı askerler 76
 faşizm 20, 79, 172, 174
 Feglein, Herman 45, 46, 270
 Felemenk 119, 121, 212, 213
 fiili teslim 87
 filo 81, 122
 firariler 93, 230, 265, 302
 Flensburg 201, 338, 339, 341, 409,
 410
 Frank, Anne 111, 131, 387, 420
 Frank, Hans 8, 342, 343, 413
 Frank, Margot 288
 Frank, Otto 8, 288, 420
 Franks, George 124
 Fransa, Vichy hükümeti 395, 396
 Frau Churchill 204, 386, 408
 Frau Hitler 182, 246
 Frederick, Büyük 308
Free World 171
 Free World Forum 171

Friedeburg, Amiral Hans-Georg von 9, 399, 400, 401
Fritsche, Hans 264, 265, 363
Fritz 153
Furst, Peter 144
Furtwängler, Wilhelm 360
Führer 7, 9, 27, 37, 46, 49, 51, 52, 53, 54, 67, 87, 90, 91, 93, 96, 107, 135, 136, 151, 193, 194, 195, 196, 197, 229, 240, 243, 248, 249, 260, 267, 268, 269, 270, 272, 275, 297, 298, 307, 309, 317, 318, 319, 321, 329, 330, 331, 340, 342, 343, 347, 348, 351, 367, 371, 372, 374, 380, 382

Fürstenburg 201
Fürth 223, 224, 225

G

Galland, Adolf 304
Gardner, Bayan 296
Garibaldi, Sante 154
Garrett, Cameron 293, 294
Gävernitz, Gero 71, 227
gaz odaları 103, 111, 218, 322, 340
gazeteciler 150
gazeteler 12, 37, 38, 41, 42, 117, 158, 168, 169, 170, 215, 329, 330, 349
Gdansk 200, 335
geçiş izni 61, 144, 149, 249, 264
geçit töreni 256, 278, 413
General Rundstedt 298
Gentry, Jimmy 139, 146
Gerngross, Rupprecht 214, 215
Gestapo 39, 85, 204, 217, 221, 224, 228, 229, 231, 320, 335, 394

Gies, Miap 407
Giesler, paul 215
Göbbels, Heidi 305, 306
Göbbels, Helga 305, 306
Göbbels, Josef 47, 359

Göbbels, Magda 8, 11, 49, 87, 88, 90, 91, 92, 185, 192, 193, 240, 243, 245, 248, 254, 256, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 305, 306, 307, 308, 358, 363, 366, 368, 370, 371

gök kronometresi 85
Göring, Emmy 8, 55, 56
Göring, Hermann 5, 8, 44, 53, 54, 55, 56, 196, 275, 276, 321, 322, 345, 412, 413, 414, 419, 421
Görmek İnanmaktır 12, 117
Götz, Ellen 102
Grace, Yarbay William 296
Grass, Günter 9, 14, 384, 385, 405, 419

Greenland 338
Greim, Robert von 46, 270
Grese, Irma 6, 113, 408
Gromyko, Andrei 166
gulag 282
Günsche, Otto 184, 185, 192, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 309, 312
Günther, Konrad 348
Gürcü 180
Gütermann, Anna 359

H

Haakon, Norveç Kralı 174
Haganah 108
hainler 46
Hamburg 8, 38, 39, 50, 51, 52, 198, 199, 201, 204, 317, 327, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 341
Hamburger, Philip 65, 66
Hardman, leslie 107, 108
hasta numarası yapmakla suçlanma 141
hava astsubay çavuşu 55, 123
Hava İndirme Kuvvetleri 351
hava saldırısı 39, 40, 73, 75, 82, 221, 299

- Hava Üsteğmeni 55
 Haywoth, Rita 172
 Hearst Kurumları 171
 Hearst, William Randolph 168
 Heller, Joseph 81, 82, 83
 Hempel, Eduard 397, 398
 Hentschel, Johannes 9, 365, 366, 367, 368, 369, 370
 Hepburn, Audrey 6, 13, 130, 131, 132, 404, 421
 Herald Tribune 144, 145, 150
 Herzog, Chaim 108
 Hess, Rudolf 5, 57, 348, 349
 Hessler, Günther 48
 Hibberd, Stuart 329
 Higgins, Marguerite 144, 145, 150, 217
 Hill, Claude 291
 himaye atışı 99, 190
 Himmler, Heinrich 5, 6, 7, 8, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 53, 71, 84, 85, 86, 87, 89, 143, 149, 158, 175, 195, 196, 197, 198, 212, 231, 267, 272, 273, 318, 334, 339, 341, 344, 349, 387, 388, 409, 419, 421
 Hitler Gençliği 30, 32, 33, 93, 95, 96, 98, 99, 113, 179, 186, 187, 188, 216, 223, 369
 Hitler, Adolf 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 67, 79, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 113, 130, 136, 149, 151, 158, 161, 162, 173, 174, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 198, 201, 215, 216, 223, 229, 230, 231, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 254, 255, 259, 260, 261, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 284, 295, 296, 297, 298, 303, 304, 308, 309, 310, 313, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 336, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 358, 360, 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374, 376, 377, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 393, 395, 396, 397, 398, 399, 410, 411, 415, 417, 419, 420, 422, 423
 Hitler, Alois 347
 Hitler, Paula 347, 411
 Hitler, William Patrick 347
 Hitler'in köpeği 92
 Hitler'in ölüm haberi 334, 336, 387, 393
 Hitler'in ölümünden sonraki halefi 196, 260, 317, 318, 319, 329
 Hitler'in ölümüne tepkiler 330, 334
 Hofer, Franz 228, 229
 Hohenzollerndamm 99
 Hollanda 6, 13, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 211, 212, 213, 218, 289, 290, 291, 333, 399
 Holmes, Marian 158
 Höss, Rudolf 204, 339, 340, 341, 409, 419
 I-İ
 İçişleri Bakanlığı 94, 177, 179, 181
 idari müdür yardımcısı 162
 ileri karargâh 250
 ilhak 159
 imha kampı 103, 202
 infazlar 26
 Innsbruck 152, 228, 229
 IRA 397

İrâdenin Zaferi 303

İrlanda 199, 201, 396, 397, 398

İschia 403

İskandinavya 272

iskele tarafında paralel olarak uçmak
121

İskoç Muhafızlar 105, 110, 331, 332,
333

İskoçya 39, 56, 130

İspanya 172, 173, 174, 395, 396,
406, 409

İspanya İç Savaşı 174

ispiyoncular 149

İsveç 8, 36, 40, 49, 201, 212, 322

İsviçre 23, 24, 57, 72, 73, 85, 134,
226, 227, 228, 360, 395, 396

işbirlikçiler 354

İtalya 5, 7, 9, 11, 13, 19, 22, 23, 24,
67, 70, 73, 74, 77, 80, 81, 83,
152, 157, 158, 174, 226,
228, 229, 233, 303, 350,
351, 352, 355, 357, 358,
359, 386, 405

İtalyan 13, 19, 21, 22, 23, 61, 65, 74,
78, 79, 151, 152, 154, 232, 234,
235, 236, 352, 354

İtalyan Partizanlar 61

J

Jackson, George 147

Jagiellon Üniversitesi 394

Japonya 173, 174, 192

Jodl, General 9, 269, 270, 271, 339,
401, 402, 414

Johnson, Mabel 285

Joyce, William 7, 199, 201, 410

Juliana, Prenses 129, 211, 218

Junge, Traudl 7, 8, 9, 46, 88, 89, 90,
91, 92, 182, 183, 191, 192, 193,
239, 240, 241, 246, 247, 265,
266, 308, 309, 310, 311, 312,
314, 368, 373, 374, 375, 376,
411, 420

K

kadınlar 69, 73, 100, 101, 104, 112,
113, 114, 151, 202, 203, 209,
234, 238, 239, 265, 309, 368,
374, 379

Kaiser, Başçavuş 260

Kaiserhof 265, 310, 312, 376

Kaltenbrunner, Ernst 8, 228, 229,
344, 345, 413, 417

Kammeler, Hans 299

Kanadalı askerleri 129, 130

Kanarya Adaları 173

Kara Gömlekliler 24, 130

Karajan, Herbert von 9, 359, 360,
419, 423

Karnau, Herman 247

Kaufmann, Gauleiter 334, 335, 336

Kavgam 28, 298, 368, 383

Kayser 288

Keitel, Mareşal 7, 269, 270, 271, 273,
339, 341, 413, 420

Kempf, Annemarie 277

Kempka, Erich 243, 244

Kennedy, Jack 6, 14, 168, 406

Kennedy, Joseph 168, 169

keskin nişancılar 355, 376

Kesselring, Mareşal 230, 351, 354,
420

Khaldei, Teğmen Yevgeny 372, 373

Kırım 180, 285

kızıl bayrak 363

Kızıl Haç 106, 138, 144, 149, 288,
294

Kızıl Zafer Bayrağı 178

Kiel 47, 339

Kiev 8, 283, 284

Kinzel, general Hans 399

Kissinger, Henry 7, 14, 222, 223,
224, 225, 407, 420

Kitzbühel 303, 304, 346

Klein, Fritz 408

Klemperer, Eva 407

Klemperer, Victor 7, 9, 220, 221, 222,
 389, 390, 407, 420
 Knappe, Binbaşı 364, 365
 Knappe, Siefried 178
 Knef, Hildegard 5, 6, 7, 8, 9, 32, 33,
 34, 35, 97, 98, 99, 187, 188, 189,
 261, 262, 315, 316, 378, 379,
 404, 420
 kolektivizasyon 282
 Koller, General Karl 275, 276
 Komsomol 94
 komuta yeri 253
 komutan yardımcısı 142, 406
 komünist 20, 69, 94, 102, 159, 167,
 168, 170, 235, 284
 komünist Parti 94
 komünizm 351
 Koniev'in tümeni 365
 korkaklar 93
 Korsika 81, 83
 koşulsuz teslim 42, 70, 255, 257
 Köster, Ursula 100
 Krakov 13, 342, 343, 390, 392, 393,
 394
 Kraliçe'nin Tugayı 232, 234
 Kraliyet Deniz Piyadeleri 331
 Kramer, Josef 6, 112, 113, 115, 408
 Krause, Standartenführer 276
 Krebs, General 7, 88, 243, 248, 249,
 250, 254, 255, 256, 257, 259,
 263, 265, 364, 366, 371
 Krefeld 224
 Krell, Max 290
 krematoryum 147, 149
 Kreuzberg 101
 Kroll Opera Binası 178, 179
 Kruşçev, Nikita 8, 281, 283, 284, 405
 Krüger, Else 374, 375, 411
 kumanya 119, 290
 Kuntsevo 255
 Kunz, Dr. 239
 Kurfürstendamm 45, 189, 261
 kuşatma 49, 285, 351, 353

kuyruk topçusu 293
 Kuzey Denizi 122, 270, 289
 Kühbach 389
 kürek cezası 282, 286
L
 Lago di Braies 230
 Lancaster bombardıman uçakları 55,
 121, 122, 124, 126
 Landshut 295
 Landwehr Kanalı 250
 Latin Amerika 166
 Laval, Pierre 9, 395, 396, 409, 410,
 418, 423
 Leahy, William 43, 162
 Lee Evi, Washington D.C. 167
 Lee, John 140, 141
 Leh kızları 388
 Leipold, Josef 390, 391
 Lemnitzer, Lyman 71
 Leningrad 280, 285
 Lihtenştayn 395
 linden, Henning 143, 144, 145, 148,
 150
 Linge, Heinz 241, 242, 243, 245
 Litvanya 167
 Londra 6, 12, 20, 23, 29, 34, 37, 39,
 42, 44, 50, 53, 54, 55, 57, 72, 74,
 78, 90, 91, 101, 104, 105, 107,
 108, 109, 110, 117, 123, 124,
 125, 126, 132, 153, 157, 158,
 159, 160, 164, 171, 176, 182,
 190, 191, 196, 200, 201, 203,
 204, 206, 209, 214, 227, 232,
 233, 234, 239, 255, 264, 274,
 276, 280, 285, 288, 292, 298,
 299, 300, 321, 323, 327, 328,
 329, 330, 332, 336, 340, 345,
 358, 390, 399, 400, 404, 412,
 413, 414, 417, 418, 419, 420,
 421, 422, 423, 424
 Lord Haw Haw 7, 199
 Loren, Sofia 77, 404

Lorenz, Heinz 43, 44
 Loy, Leland 148
 Lubyanka Hapishanesi 280
 Luftwaffe 46, 56, 149, 270, 275, 276,
 374, 394, 397
 Lübeck 5, 8, 36, 37, 38, 39, 40, 41,
 84, 87, 195, 198, 270, 272, 332,
 337, 341, 386
 Lüdde-Neurath 196, 197, 420
 Lüdtke, Bobby 188
 Lüneberg, Heath 9, 330, 331, 332,
 333, 399

M

Macaristan 167, 340, 344
 Macher, Heinz 197
 Macmillan, Harold 77, 78, 79
 Maddaloni 356, 357, 358
Madde 22 405
 Makarov, Boris 202
 Mann, Karl 146
 Manna Operasyonu 6, 14, 122, 289
 Mansfeld, Erich 248
 Manstein, Mareşal von 271
 Manziarly, Konstanze 191, 265, 309,
 310, 314, 374, 375
 Marchi, Guiseppe 62
 Mareşal 7, 9, 46, 77, 79, 91, 157,
 164, 189, 190, 230, 255, 264,
 268, 269, 271, 284, 298, 330,
 341, 350, 351, 354, 363, 365,
 371, 395, 408, 413
 Marienbad 384, 385
 Marienplatz 216, 217
 Market Garden Harekâtı 132
 Masalov, Nikolai 190
 Maurel, Micheline 208
 Maurer, Victor 144
 Mautendorfkalesi 275
 Mauthausen çalışma kampı 387, 388
 Mayrhofen 303, 304, 320, 345
 McDonnell, Bob 141
 Mein Kamp 28

Meksika 174
 Mengershausen, Harry 247
 Meşe Dalı, Şövalye Haçı 186
Mezbaha No. 5 221, 405
 Milano 5, 9, 26, 61, 62, 63, 64, 174,
 297, 358, 359, 360, 361, 362
 Miller, Lee 7, 8, 217, 218, 219,
 295, 296, 297, 298, 408,
 417, 421
 Milletler Cemiyeti 163
 Milligan, Spike 9, 356, 357, 358, 404,
 421
 Minsk 280
 Miramare 352
 Misch, Rochus 43, 240, 305, 306,
 308, 365
 Modena 77
 Mohnke, General Wilhelm 181, 183,
 248, 307, 310, 311, 312, 313,
 314, 315, 374
 Molotov, Vyacheslav 6, 43, 166, 167,
 168, 170, 417
 Moltke Köprüsü 92, 178
 Monfalcone 352
 Montecatini 403
 Montgomery, Mareşal Bernard 272
 Moosburg 294
 moral artıncı olarak verilen madalyalar
 186
 Moskova 94, 168, 177, 181, 184,
 249, 255, 256, 257, 278, 280,
 284, 285, 373
 Mosley, Leonard 400
 Mosley, Sör Oswald 130
 muhabirler 42, 64, 109, 110, 117,
 143, 413
 muhafızlar 66, 152, 230, 231, 258,
 353, 362
 Mulsum 333, 334
 Mussolini, Alessandra 403, 404
 Mussolini, Anna 23
 Mussolini, Bayan Romano 23, 68, 77,
 236, 237, 361

Mussolini, Benito 11, 20, 23, 63, 67, 235, 358, 419
 Mussolini, Bruno 23, 68
 Mussolini, Rachele 5, 7, 9, 22, 23, 25, 67, 70, 236, 403
 Mussolini, Romano 77
 Münih 7, 91, 136, 138, 143, 151, 152, 214, 215, 216, 217, 220, 222, 292, 295, 296, 297, 301, 367, 382, 415
 Mürwik 338
 müsteşar 307
 Müttefik bombardımanı 225, 387
 Müttefik Kuvvetler propagandası 12, 109
 Müttefik Savaş Tazminatı Komisyonu 162
 Müttefik Sefer Kuvvetleri 401
 Müttefikler 7, 12, 78, 84, 114, 116, 120, 159, 167, 195, 197, 204, 206, 211, 212, 229, 230, 235, 263, 272, 298, 299, 318, 345, 349, 350, 352, 354, 389, 395, 398

N

nakliye sahası 98
 Napoli 70, 73, 82, 403, 404
 Naumann, Werner 307
 Nazi 12, 33, 36, 41, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 85, 89, 91, 95, 107, 113, 120, 125, 128, 134, 135, 149, 150, 161, 165, 199, 214, 216, 217, 222, 224, 229, 245, 254, 268, 269, 272, 276, 295, 297, 301, 303, 304, 322, 342, 343, 345, 346, 359, 360, 361, 370, 371, 388, 389, 391, 394, 397, 398, 400, 404, 406, 407, 408, 410, 411, 423
 Nazi karşıtları 135, 301
 Nazi liderleri 36, 49, 52, 53, 150, 229, 388

Nazizm 113, 136, 150, 164, 211, 214, 220, 411
 Neilandis, Teğmen 256, 258
 Neubrandenburg 7, 198, 205, 206, 207, 208
 Neuhaus 342, 343
 Neurath, Konstantin von 274
 Neuroofen 36
 Neustadt-Glewe 204
 Nicholson, Harold 328
 Niederdorf 151
 Niemöller, Martin 6, 150, 153
 Nihai Çözüm 343
 Nijmegen 334
 Nikiforova, Antonina 202
 Nikolay, II., Çar 282
 Nikulina, Major Anna 365
 NKVD 372
 Nordhausen 116
 Normandiya Çıkarması 298, 301
 Normandiya'da çatışma 136
 Norveç 40, 41, 87, 174, 175, 176, 200, 238, 272, 322, 323, 338, 410
 Norveçli 175
 Nürnberg 9, 217, 223, 224, 292, 377, 412

O-Ö

Oberammergau 299, 300
 Oberjoch 300
 Odessa 8, 284, 285, 286, 287, 288
 Olav Tryggvason 176
 Oldenburg 85, 199
 Olds, Subay 307
 Olimpiyat Oyunları 304
 Olson, Sidney 138
Olympia 304
 ordu kumanyası 185
 OSS 71, 227
 oturma 142, 165, 171, 172
 özel statülü mahkûm 203, 204
Özgür Dünya 171

P

Panther-Downes, Molle 117
Panzerfaust'lar 180
Parti genel sekreteri 65
partizan 19, 21, 61, 66, 68, 78, 232, 233
Patton, General George 8, 142, 143, 171, 292, 294, 295, 387, 421, 423
Paul, Papa II. John 406
Paulus, General Friedrich von 285
Pazar Ayini 63
Pearl Harbor 81, 163, 174
Peck, John 159, 160, 404, 422
Peenemünde 299, 300
Petacci, Clara 19, 22, 26, 63, 64, 362
Petacci, Marcello 63
Pétain, Mareşal 395
Peters, Çavuş Arthur 298
Piazzale Loreto 26, 62, 235
Pistoia 351, 355, 356
Plön 47, 48, 49, 51, 52, 196, 197, 249, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 276, 338
Po Vadisi 355
Polanski, Roman 9, 13, 392, 393, 404, 422
polis kışlası 39, 84
Polonya 166, 167, 168, 200, 279, 298, 335, 342, 343, 387, 394, 404, 413
Poltawska 203, 422
Portekiz 396
Postdam 29, 379, 381
Potthas, Liesel 86
Pound, Dorothy Shaspear 79, 80
Pound, Ezra 6, 79, 80, 405, 423
Pozzuoli 73, 74, 75
Pragser-Wildsee Oteli 230
Pravda 370
Prinzregentenplatz 295, 297
Probst, Margarete 101
Promeist, Margarete 101

Prominente 150, 151, 152, 154, 230, 231

Propaganda 43, 47, 264, 363
Propaganda Bakanlığı 43, 264, 363
Pruitt, Albert 140
Prützmann, Hans 273

Q

Quisling, Vidkun 6, 174, 175, 176, 410, 418, 419, 420

R

Raatgever, J. G. 125
RAF 14, 105, 120, 122, 124, 125, 134, 269, 271, 289, 296, 339
rahatsız nikah 87
Rankine, Paul Scott 42
Rapallo 79, 80
Ratzinger, Josef 8, 301, 302, 303, 405, 406, 422
Raubal, Geli 295
Ravensbrück 7, 12, 198, 201, 202, 204, 205, 209, 408
Refior, Albay 249
Reich 11, 50, 53, 91, 185, 190, 213, 223, 234, 254, 258, 259, 260, 266, 267, 269, 317, 336, 341, 342, 361, 363, 376, 418, 419, 420, 422
Reich Güvenlik Baş Dairesi 345
Reichskanzlei 11, 27, 45, 46, 50, 96, 181, 182, 183, 189, 191, 192, 238, 239, 244, 246, 250, 308, 309, 310, 313, 314, 315, 317, 364, 365, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 415
Reichssportfeld 31, 185, 259
Reichstag 6, 7, 9, 28, 92, 93, 94, 96, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 189, 258, 259, 367, 372, 373, 375, 376, 420
Reims 330, 401
Reitsch, Hanna 46, 270, 420, 422
Reuters 42, 43, 85

- Ribbentrop, Joachim von 5, 7, 8, 52,
 274, 341, 342, 413, 417
 Riefenstahl, Leni 8, 303, 304, 320,
 321, 345, 346, 404, 422
 Rimini 81
 Robinow, Wolfgang 216
 roket bilimciler 299
 roket bilimi 299
 Rokossovski, General Konstantin 205,
 206
 Roma 72, 73, 79, 80, 394
 Romanya 167, 287
 Roosevelt, Eleanor 160, 161
 Roosevelt, Franklin D. 81, 128, 160,
 161, 163, 174, 206
 Roper, Jim 64, 65
 Rudge, Olga 79
 Ruhleben 31, 96, 97, 185, 379
 Runcie, Teğmen Robert 8, 105, 110,
 331, 332, 333, 406, 418, 419
 Rundstedt, Mareşal Gerd von 298
 Rus 27, 28, 31, 35, 40, 49, 72, 87,
 91, 93, 94, 96, 100, 102, 144,
 151, 167, 173, 178, 180, 186,
 188, 189, 190, 202, 205, 206,
 210, 213, 214, 221, 230, 238,
 249, 250, 254, 256, 258, 263,
 265, 271, 279, 282, 285, 311,
 315, 316, 363, 364, 365, 367,
 368, 369, 370, 372, 375, 376,
 377, 378, 379, 384, 385, 388,
 394, 413, 415
 Rus ordusu 27, 28, 202
 Russell, Pat 123
 Rusya 8, 11, 33, 43, 101, 168, 170,
 249, 255, 280, 284, 285, 298
 Rusya'ya Yardım Fonu 284, 285
S-Ş
 sahra topu 94
 Salerno'ya iniş 357
 Salzburg 56, 382
 Sampson, Rahip Francis 205, 206, 207
 San Francisco 6, 41, 42, 43, 163, 164,
 165, 167, 170, 171, 172, 174,
 302, 367, 422
 Sandbostel 333
 Sansom, Odette 7, 9, 203, 386, 408
 Sant' Ambrogio 79, 80
 Sapieha, Başpiskopos 394
 savaş esirleri 93, 285
 savaş sicili 169, 220
 savaş suçları üzerine uluslararası antlaş-
 ma 396
 savaş tazminatı 164
 savaş zamanı kuralları 88, 131
 savaş destekleme çabaları 212
 savaşın sonu 26, 126
 Schacht, Hjalmar 151
 Schellenberg, Waler 38
 Schenck, Ernst-Günther 238, 239,
 309, 312
 Scherman, Dave 217, 218, 219, 295,
 296, 297
 Schindler, Oskar 9, 390, 391, 407,
 418
Schindler'in Listesi 407
 Schliersee 342
 Schmargendorf 33, 97, 262
 Schneeberger, Gisela 320, 345
 Schneeberger, Hans 303, 320, 345,
 346
 Scholl, Sophie ve Hans 214
 Schörner, Mareşal Ferdinand 91, 271
 Schuschnigg, Kurt von 150, 152, 153,
 231, 232, 422
 Schwägermann, Yüzbaşı 307, 308,
 367
 Schweinitz, Viktor von 70, 71, 72,
 226, 227, 228, 229, 230
 Schwerin von Krosigk, Lutz Graf 274,
 339, 341
 Schwiedel, Onbaşı 191
 Seyss- 212
 Seyss-Inquart, Arthur 7, 120, 213,
 214, 268, 414

- Sıgnak 366
sığınma hakkı 128, 131, 201, 360, 396, 397
siyanür 46, 92, 305, 306, 309, 378, 409
siyasi komiser 149, 180
SMERSH 370
Smith, Walter Bedell 211, 212, 213, 214, 401
Smuts, J. C. 164
Smuts, Jan 164, 165
Snetterton Heath 290
Soljenitsin, Aleksandr 8, 280, 281, 282, 283, 405
Sovyet 11, 30, 101, 166, 181, 190, 249, 257, 278, 280, 282, 284, 351, 372, 373, 401, 415
Sovyet Üst Komutası 401
Sovyetler Birliği 30, 37, 93, 161, 166, 168, 170, 180, 200, 201, 280, 282, 284, 370
Sovyetler Birliği Kahramanı 93, 370
Spandau 378, 379
Spandau Kalesi 259
Sparks, Felix 139, 140, 141, 146, 150
Speer, Albert 5, 8, 44, 49, 50, 51, 52, 89, 196, 240, 267, 268, 269, 276, 277, 336, 338, 339, 383, 412, 419, 422
Spree Nehri 92, 311, 312, 314
SS 6, 8, 13, 30, 33, 34, 36, 38, 39, 45, 53, 54, 55, 56, 70, 84, 85, 86, 93, 94, 95, 99, 104, 106, 110, 112, 113, 114, 118, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 151, 152, 153, 154, 175, 179, 181, 185, 191, 195, 197, 201, 203, 204, 215, 216, 218, 221, 223, 228, 229, 230, 231, 238, 247, 259, 261, 263, 272, 273, 275, 276, 293, 295, 299, 300, 301, 302, 308, 320, 321, 340, 343, 344, 345, 350, 351, 353, 360, 364, 368, 372, 374, 376, 379, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 395, 406
SS kızları 8, 320
SS-Totenkopf, toplama kampı gardiyanları 140
St. Elizabeth Hastanesi, Washington 236, 405, 414
St. Francis 77, 79
Staaken 379
Stalin, Jacob 150
Stalin, Josef 8, 94, 150, 151, 157, 180, 200, 239, 249, 255, 256, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 371, 372, 405, 420, 421, 422, 423
Stalingrad Savaşı 254, 256, 280, 283, 285
Starace, Achille 65, 66
Stars and Stripes 144, 424
Stauffenberg, Klaus von 151
Stettinius, Edward R. 165, 166
Stimson, Harry 161
Stockholm 39, 40, 43, 87, 322
Stockholm Radyosu 43
Strausberg 255
Stucki, Walter 228
Student, General Kurt 270
Stumpfegger, Dr. 305, 376, 377
subay asası 143
Susloparov, General İvan 401
Sühren, Fritz 204, 205, 386, 408
Symbols
şansölye 322
Şarلمان Lejyonu 179
Şeref Avlusu 50
Şövalye Haçı 186
T
tabur 186, 332
Tanca 173
tavşan kızlar 202

tecavüz 6, 34, 35, 76, 101, 102, 135,
190, 192, 238, 374
teğmen 98, 216, 319
teslim koşulları 226, 227, 229, 230,
350
Thyssen, Fritz 151, 152
tıp deneyleri 147, 149, 202
Tiergarten 29, 97, 178, 182, 189,
249, 313
tifüs 103, 144, 146, 149
Tirol 80, 151, 228, 229, 232
Tito, Josip 232, 235, 351, 352, 353,
354
top atışları 353
Topçu 82
toplama kampı 109, 113, 137, 143,
201, 217, 286, 333, 415
Traunstein 302
Travemünde 272
Treblinka 364
Trieste 9, 232, 233, 234, 235, 351,
352, 354, 418
Troçki, Leon 282
Truman, Harry 6, 43, 158, 159, 160,
161, 162, 163, 166, 167, 419,
420, 423
Truman'a mektubu 159
Tuğgeneral 143
tutuklu kampı 104, 131
Tümen 145, 147, 148, 150, 215, 216,
258, 295
Türk 415
Türkiye 200
tüzük 163, 168

U-Ü

U-Bahn 32, 95, 264, 265, 309, 310,
311, 313, 375
uçaksavar ateşi 81
Uçan Kaleler 289
Ulusal Özgürlük Komitesi 61
Uluslar Arası Dürüstler 408
Uluslararası İşçi Konseyi 322

Unterbernbach 220, 221, 222, 389
Upcott, Bob 121, 122
Ustinov, Peter 110
Üsteğmen 55, 81, 372

V

Valtellina 23
van Heemstra, Baron Aernoud ve ailesi
130, 131
van Pels, Peter 387
Vatikan 394
Velp 132
Venedik 7, 232, 233, 234
Versay Barış Konferansı 164
VI. George, Kral 128, 297
Vichy Fransız hükümeti 395, 396
Vietinghoff, General Heinrich von 71,
72, 73, 154, 229, 230, 354
Viking 176, 417
Villa Belmonte 21, 26
Villabassa 151, 152, 154
Villani, Romilda 73
Vishnevsky, Vsevolod 253, 256
Volkenrath, Elisabeth 114
Volkssturm 33, 87, 186, 187, 216,
369, 374, 377
Vonnegut, Kurt 221
Völkischer Beobachter 217

W

Waal Nehri 334
Waffen-SS 95, 140, 142, 185, 384
Wagner, Walter 87, 317
Walsh, Teğmen Bill 140, 141, 149,
423
Waren 208, 210
Washington 6, 42, 43, 158, 167, 216,
222, 236, 405, 414, 417, 421
Washington Heights, Manhattan, New
York City 222
Wehrmacht 7, 9, 13, 36, 38, 40, 47,
48, 51, 70, 71, 72, 91, 113, 114,
115, 123, 128, 132, 141, 154,

202, 213, 226, 229, 230, 231,
 257, 269, 271, 299, 301, 302,
 318, 322, 333, 334, 336, 344,
 345, 350, 351, 354, 358, 374,
 375, 384, 385, 406, 414
 Weidendammer Köprüsü 314, 376
 Weidling, General Helmuth 9, 183,
 184, 186, 363, 364
 Welles, Orson 6, 171, 172, 417
 Weltzin, Günther 377, 378
 Wenck, General Walther 27, 28, 29,
 93, 96, 183, 185, 379, 380, 381
 Wenner, Eugen 70, 71, 72, 226, 227,
 228, 229, 230
 Werwolf 51
 Westerbork 131
 Wheeler, Yüzbaşı Charles 8, 331, 333
 Whitelaw, Willie 6, 105, 110, 406,
 423
Why England Slept 169
 Wicker, Heinrich 143, 144, 147, 149
 Wieland, Magda 102
 Wiesenthal, Simon 9, 387, 388, 389,
 407, 420, 423
 Wilhelmina 6, 128, 129, 423
 Wilhelmplatz 264, 265
 Will, George 114, 115, 116
 Will, Liesel 86, 114, 115
 Wilson, Woodrow 164, 165
 Windhorst, asker 259, 260
 Winocour, Jack 5, 41, 42
 Wismar 269, 270, 337, 341
 Wojtyła, Karol 406
 Wolf, Paula 347
 Wolff, General Karl 13, 71, 347, 350,
 351, 352, 354
 Woods, Çavuş John 414
 Wulff, Wilhelm 39, 84, 85, 86, 87,
 195, 423

X

Xavier, Lüksemburg Prensi 150

Y

yağmalama 101, 228
 Yahudi 56, 74, 79, 88, 102, 108, 113,
 131, 214, 216, 220, 221, 222,
 223, 225, 240, 288, 320, 340,
 343, 344, 359, 372, 387, 388,
 389, 390, 391, 392, 412
 Yahudi Bürosu 343
 yamyamlık 104
 Yarbay 70, 139, 296
 yargısız adalet 147
 yatıştırma politikası 168
 Yeni Zelanda 233, 353
 yiyecek atışları 123, 134, 291
 yiyecek kıtlığı 119
 Yohannon, Francis 81
 Ypenburg 290
 Yugoslav 232, 353
 Yugoslavya 159, 235, 352
Yurttaş Kane 171
 Yüzbaşı 105, 115, 168, 202, 231,
 331, 367

Z

zehirlenme yoluyla ölüm 11, 12, 92,
 242, 246, 260, 305, 340, 341,
 378, 409
 zenci birlikler 163, 389
 Zhukov, Mareşal 255, 256, 259, 264,
 284, 365, 371, 418, 423
 Ziencis, Franz 388, 389
 zulümler 6, 11, 67, 113, 172, 394

